هەرێمی کوردستان - عێراق
ئەنجومەنی نیشتمانیی
کوردستان - عێراق

ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلەکان

44

سالی/ 2007 – بەرگی چل و چوار

چاپی یەکەم/ سالی 2008

پێرِیست

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (14) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2007/10/22 ل5

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (15) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2007/10/23 ل31

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (16) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2007/10/24 ل43

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (17) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2007/10/30 ل85

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (18) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2007/10/31 ل119

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (19) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2007/11/5 ل147

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (20) خولی دووەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2007/11/8 ل187

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (21) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2007/11/12 ل209

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (22) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2007/11/14 ل259

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (23) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2007/11/19 ل327

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (24) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2007/11/20 ل365

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (25) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2007/11/21 ل429

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (26) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2007/11/26 ل485

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (27) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2007/11/27 ل523

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (28) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2007/12/3 ل555

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (29) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2007/12/4 ل559

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (30) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2007/12/5 ل615

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (24)

سێ شەممە رێكەوتی 2007/11/20

كاتژمێر (11)ی سەر لە بەیانی رۆژی سێ شەممە رێكەوتی 2007/11/20 ئەنجومەنی نیشتمانیی كوردستانی عێراق بە سەرۆكایەتی بەڕێز عدنان رشاد مفتی سەرۆكی ئەنجومەن و, بە ئامادەبوونی بەڕێز محمد قادر عبداللە(د.كمال كەركووكی) جێگری سەرۆك و, بەڕێز فرست أحمد عبداللە سكرتێری ئەنجومەن, دانیشتنی ژمارە (24)ی خولی دووەم, ساڵی (2007) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پێڕۆی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی ئەنجومەنی نیشتمانیی كوردستانی عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی ئەنجومەن بڕیاردرا دانیشتنی ژمارەی (24)ی خولی گرێدانی دووەمی ساڵی سێیەمی خولی هەڵبژاردنی دووەمی پەرلەمانی كوردستان – عێراق, بەرنامەی كار بەم شێوەیە بێت:

1- خوێندنەوەی یەكەمی پرۆژەی یاسای رێكخستنی مافی بەكارهێنانی زەوی كشتوكاڵی لە هەرێمی كوردستان، كە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە بۆمان هاتووە.

2- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژەی یاسای هەموار كردنی یاسای ژمارە (9)ی ساڵی 1992، یاسای رێزلێنانی پێشمەرگە.

3- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژەی یاسای هەموار كردنی یاسای ژمارە (7)ی ساڵی 1992، یاسای خانەنشین كردنی كەم ئەندامانی پێشمەرگە.

4- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژەی یاسای راژەو خانەنشینی پێشمەرگە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان دانیشتنی ئەمڕۆمان دەكەینەوە, بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پێڕۆی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار كراوی ساڵی 1992ی ئەنجومەنی نیشتمانیی كوردستانی عێراق, دەستەی سەرۆكایەتیی ئەنجومەن بڕیاریدا بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمارە (24)ی خولی دووەمی هەڵبژاردن لە كات(11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێكەوتی 2007/11/20دا بەم شێوەیە بێت:

1- خوێندنەوەی یەكەمی پرۆژەی یاسای رێكخستنی مافی بەكارهێنانی زەوی كشتوكاڵی لە هەرێمی كوردستان، كە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە بۆمان هاتووە.

2- خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژەی یاسای هەموار کردنی یاسای ژمارە (9)ی ساڵی 1992، یاسای ڕێزلێنانی پێشمەرگە.
3- خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژەی یاسای هەموار کردنی یاسای ژمارە (7)ی ساڵی 1992، یاسای خانەنشین کردنی کەم ئەندامانی پێشمەرگە.
4- خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژەی یاسای راژەو خانەنشینی پێشمەرگە.
سەرەتا زۆر بەخێرهاتنی بەڕێز برای بەڕێز کاك زەعیم عەلی وەزیری پێشمەرگە، کاك شێخ جەعفەر وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پێشمەرگە، کاك سەعد وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان دەکەین، زۆر بەخێر بێن سەرچاوان، داوا لە لیژنەی یاسایی دەکەم بێن لە شوێنی خۆیان دابنیشن بۆ خاڵی یەکەمی بەرنامەکەمان خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژەی یاسای ماف ڕێکخستنی ماف بەکارهێنانی زەوی کشتوکاڵی لە هەرێمی کوردستان، کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە بۆمان هاتووە، لیژنەی یاسایی بێن بۆ خوێندنەوەی تکایە، داوا لە لیژنەی یاسایی دەکەم لەبەر گرنگی ئەو پرۆژەیە هەر بە کوردیەکەی بخوێنێتەوە، دواتر دەیدەین بە لیژنەکان و ئەندامانی پەرلەمان، رەئیەك هەبوو ئەگەر پرۆژە درێژ بێت هەر تەنیا ئاماژەی پێ بکەین، بڵێین گرنگەو خەڵکەکی زۆر چاوەڕوانیەتی، بۆیە بخوێندرێتەوە، زۆریش نییە سێ لاپەڕەیە بە کوردی، هەم بۆ رای گشتی، بۆ زانینیان کە ئەو پرۆژەیە یەکەم خوێندنەوەی بۆ کراوە، چاوەڕوانی ئەوە دەکەین لیژنەکان کە ئیحالە دەکرێت بۆیان راپۆرتیان حازر بکەن بە زووترین کات، بۆ ئەوەی وەکو یاساییەك دەربچێتن، فەرموو مامۆستا کاکە بیخوێنەوە.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یاسای ژمارە ( )ی ساڵی 2007

یاسای ڕێکخستنی ماف دەسکاری لە زەوی کشتوکاڵی

بۆ هەرێمی کوردستان ـ عیراق

ماددەی یەکەم:

1ـ ماف دەسکاری لە زەوی کشتوکاڵی بۆ ئەو جوتیارانە دەچەسێندرێ کە بەسەریان دابەش کراوە و گرێبەستن بەپێی حوکمەکانی یاسای چاکسازیی کشتوکاڵی و ڕێنماییەکان و یاساو بڕیارەکانی تر کە لە هەرێمی کوردستاندا کاریان پێ دەکرێ، بە مەرجێك بڕیارەکانی دابەشکردن پەسند کرابن و گرێبەستەکان کارپێکردنیان بەردەوام بێ و پۆلی زەویەکان کرا بن بە موڵکی دەوڵەت و ماف دەسکارییان بە سەرەوە بێت.
2ـ پێویستە لەسەر ئەو کەسەی سوودمەندە بەردەوام بێت لە سەر بەکارهێنانی زەوییەکە بۆ مەبەستی کشتوکاڵی و گرنگی پێبدات و بە پێچەوانەی ئەمەش بڕیاری چەسپاندنی ماف دەسکارییەکەی هەڵدەوەشێتەوە.
3ـ گرێبەست لەگەڵ ئەو کەسانەی دەسکاری زەوی ئەمیری دەکەن دەکرێ لە غەیری ئەوانەی گرێبەست نین، لە بارێکی وا کە مەرجە یاساییەکانیان لێ بێتەدی و ئەو زەوییانە بەدەر دەکرێن کە تەسویەیان تەواو نەبووە، یاخود ماف بەکارهێنانیان نەچەسپاوە و بڕی کرێکە بدەن کە کەوتۆتە ئەستۆیان بۆ ساڵانەی کە بە کردەیی بەکاریان هێناوە و دوای ماوەی سێ ساڵ لە مێژووی ڕێکخستنی گرێبەست ماف دەسکارییەکەیان بۆ دەچەسپێ.

هەرێمی کوردستان - عێراق
ئەنجومەنی نیشتمانیی
کوردستان - عێراق

ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلەکان

46

سالی/ 2008 – بەرگی چل و شەش

چاپی یەکەم/ سالی 2008

پێرست

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (1)ی نائاسایی خولی دووەمی هەڵبژاردن – یەك شەممە 2008/2/10 ل5

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (2)ی نائاسایی خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2008/2/26 ل13

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی دەستپێك خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2008/3/10 ل51

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (1) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2008/3/17 ل69

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (2) خولی دووەمی هەڵبژاردن – یەك شەممە 2008/3/30 ل83

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (3) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2008/3/31 ل145

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (4) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2008/4/2 ل197

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (5) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2008/4/7 ل257

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (6) خولی دووەمی هەڵبژاردن – یەك شەممە 2008/4/13 ل297

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (7) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2008/4/14 ل317

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (8) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2008/4/16 ل373

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (9) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2008/4/21 ل443

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (10) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2008/4/22 ل515

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (11) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2008/4/23 ل561

دەسكاریی لە زەوی كشتوكاڵی هەرێمی كوردستان كە ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم پێشكەشی كردووەو بۆ لیژنە هاتووە دوای خوێندنەوەی بەرایی لە پەرلەمان لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (24)ی ڕۆژی 2007/11/20یداو دوای وتووێژو تاوتوكردنی، هەرسێ لیژنەكە گەیشتنە ئەمانەی خوارەوە:-

1- بەشێوەیەكی بەرایی پشتگیری پرۆژەكە دەكەین، چونكە مافی دەسكاریی لە زەوی كشتوكاڵی لە كوردستان ڕێك دەخاتو دادپەروەریی لە قەرەبووكردنەوەی جوتیارە زەرەرمەندەكان دابین دەكات كە بەسەریاندا دابەشكراوە یاخود گرێبەستن بەپێی حوكمەكانی یاسای چاكسازی كشتوكاڵیو ڕێنماییو یاساو بڕیارەكانی تر كە لە هەرێمی كوردستان كاریان پێ دەكرێ لە حاڵەتی ئەو زەویانە ئیتفا بیانگرێتەوە.

2- پێشنیاز دەكەین دیباجەیەكی بۆ دابڕێژرێو زنجیرە ڕەنووسەكانی بكرێنە نووسینو هەندێ ڕاستكردنەوەی زمانەوانی لەهەندێ لە بەندەكانی دابكرێو هەمان شێوازی كە لەیاساكاریی یاساو بڕیارەكانی (ئەنجومەنی نیشتمانیی كوردستان –عێراق)ی گراونەتە بەر پەیڕەو بكرێت.

3- پێشنیاز دەكەین ماددەی حەوتەم لە پرۆژەكەدا بكرێتە دوو بڕگە، واتە: ئەسڵی پرۆژەكە (یەكەم) بێو بڕگەی (دووەم)ی بخرێتەسەر بەم جۆرەی خوارەوە:-

یەكەم: لەحاڵەتێكدا زەوییەكانی كە حوكمەكانی ئەم یاسایە (ئیتفا)بیان بگرێتەوە ئەوا خاوەن مافی دەسكارییەكە بەڕێژەی 3٪ی ڕووبەری زەوییە ئیتفاكراوەكە قەرەبوو دەكرێتەوە.

دووەم: حوكمی بڕگەی (یەكەم)ی سەرەوە حاڵەتەكانی قەرەبووكردنەوەكەی خاوەن گرێبەستەكانی كشتوكاڵی لە جوتیارو موتەفەریغی كشتوكاڵی دەگرێتەوە لە ڕۆژی جێبەجێبوونی یاسای ژمارە (5)ی ساڵی 2007 یاسای هەمواركردنی یەكەمی یاسای ئیتفاو جیاكردنەوەی كشتوكاڵی ژمارە (3)ی ساڵی 1998 وداڕشتنی كۆتایی یاساكە بەم جۆرەی خوارەوە دەبێ:

یاسای ژمارە ( )ی ساڵی 2008

یاسای ڕێكخستنی مافی دەسكاریی لە زەوی كشتوكاڵی

بۆ هەرێمی كوردستان –عێراق

ماددەی یەكەم:

یەكەم: مافی دەستكاری لەزەوی كشتوكاڵی بۆ ئەوجوتیارانە دەچەسپێندرێ كە بەسەریان دابەشكراوەو گرێبەستن بەپێی حوكمەكانی یاسای چاكسازیی كشتوكاڵیو ڕێنماییەكانو بڕیارەكانی تر كە لە هەرێمی كوردستاندا كاریان پێ دەكرێ بەمەرجێك بڕیارەكانی دابەشكردن پەسندكرابنو گرێبەستەكان كارپێكردنیان بەردەوام بێ پوڵی زەوییەكان كرابن بەموڵكی دەوڵەتو مافی دەسكارییان بەسەرەوە بێت.

دووەم: پێویستە لەسەر ئەو كەسەی سوودمەندە بەردەوام بێت لەسەر بەكارهێنانی زەوییەكە بۆ مەبەستی كشتوكاڵیو گرنگی پێبداتو بەپێچەوانەی ئەمەش بڕیاری چەسپاندنی مافی دەسكارییەكەی هەڵدەوەشێتەوە.

سێیەم: گرێبەست لەگەڵ ئەو كەسانەی دەسكاریی زەوی ئەمیری دەكەن دەكری لەغەیری ئەوانەی گرێبەست نین، لەبارێكی وا كە مەرجە یاساییەكانیان لێ بێتە دیو ئەو زەوییانە بەدەردەكرێن كە

تەسوییەیان تەواونەبووە، یاخود مافی بەکارهێنانیان نەچەسپاوەو بڕی کرێکە بدەن کە کەوتۆتە ئەستۆیان بۆ ئەو ساڵانەی کە بەکردەیی بەکاریان هێناوەو دوای ماوەی سێ ساڵ لە مێژووی ڕێکخستنی گرێبەست مافی دەستکارییەکەیان بۆ دەچەسپێ.

چوارەم: زەوییەکان بەبڕیاری وەزیری کشتوکاڵ دوای ساغ بوونەوەی مەرجە یاساییەکان، لەلایەن لیژنەی کشتوکاڵییەوە کە بۆ ئەم مەبەستە پێکدێت تۆماردەکرێن‌و بە بەدەلێکی ڕەمزی کە دەبێتە بنەڕەتی وەرگرتنی ڕەسمی یاسایی لەفەرمانگەکانی تاپۆدا.

پێنجەم: ئەو رووبەرە زەوییانەی کە دابەشکراون و گرێبەستیان لەسەر کراوەو لەو زەوییانەن کە تەرخان کراون بۆ مەبەستی سوودی گشتی بە دەردەکرێن لە حوکمەکانی ئەم ماددەیە.

شەشەم: ئەو زەوییانەی دابەشکراون ئەوانەی کرێبەستیان هەیەو تایبەت کراون بۆسوودی گشتی بەدەردەبن لەحوکمەکانی ئەم مادەیە.

دووەم: حوکمی برگەی یەکەمی سەرەوە حاڵەتەکانی قەرەبوو دەگرێتەوەو خاوەنی گریبەستەکانی کشتوکاڵی لەجوتیارو موتەفەریغی کشتوکاڵی دەگرێتەوە لە رۆژی جێبەجێبوونی یاسای ژمارە (5)ی ساڵی 2007 یاسای هەموارکردنی یەکەمی سایای ئیتفاو جیاکردنەوەی کشتوکاڵی ژمارە (3)ی ساڵی 1998 و دارشتنی کۆتایی یاساکە بەم جۆرەی خوارەوەدەبێ.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/ وەزیری کشتوکاڵ:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مادەی شەشەم مادەیەکی سەر بەخۆ هاتووە، یەعنی مادەیەکی تایبەتی سەر بەخۆ هاتوە نە لەزمنی مەوادی تر هاتووە لەسەفحەی تر هاتووە ئەوی دروست.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا کەهاتینە سەری منیش مولاحەزەم کردووە، کاکە بۆ راوەستای.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دووەم: حوکمی برگەی یەکەمی سەرەوە حاڵەتەکانی قەرەبوودەگرێنەۆەو خاوەنی گریبەستەکانی کشتوکاڵی لەجوتیارو موتەفەریغی کشتوکاڵی دەگرێتەوە لەروژی جێبەجێبوونی یاسای ژمارە (5)ی ساڵی 2007 یاسای هەموارکردنی یەکەمی یاسای ئیتفاو جیاکردنەوەی کشتوکاڵی ژمارە (3)ی ساڵی 1998 و دارشتنی کۆتایی یاساکە بەم جۆرەی خوارەوەدەبێ.

یاسای ژمارە ( )ی ساڵی 2008 یاسای ڕێکخستنی مافی دەستکاری لەزەوی کشتوکاڵی بۆ هەرێمی کوردستانی عێراق.

مادەی یەکەم: مافی دەستکاری لەزەوی کشتوکاڵی بۆ ئەوجوتیارانە دەچەسبێندرێ کەبەسەریان دابەش کراوەو گریبەستن بەپێی حوکمەکانی یاسای چاکسازی و کشتوکاڵی و رینمایەکان و بڕیارەکانی تر کەلە

هەرێمی كوردستاندا كاریان پێ دەكرێ بەمەرجێك بریارەكانی دابەشكردن وپەسەندكرابن و گریبەستەكان كارپێكردنیان بەردەوام بێ پۆلی زەویەكان كرابن بە موڵكی دەوڵەت و مافی دەستكارییان بەسەرەوە بێ.

دووەم : پێویستە لەسەر ئەو كەسەی سوودمەندە بەردەوام بێ لەسەر بەكارهێنانی زەوییەكە بۆ مەبەستی كشتوكاڵی و گرنگی پێ بدات و بەبێجەوانەی ئەممەش بڕیاری چەسپاندنی مافی دەستكارییەكەی هەڵدەوەشێتەوە.

سییەم: گریبەست لەگەڵ ئەو كەسانەی دەسكاڕی زەوی ئەمیری دەكەن دەكرێ لەغەیری ئەوانەی گریبەست نین، لەبارێكی وا كەمەرجە یاسایەكانیان لێ بێتەدی و ئەو زەویانە بەدەر دەكرێن كەتەسوێیان تەواو نەبووە، یاخود مافی بەكارهێنانیان نەچەسپاوە كەبڕی كرێكە بدەن كەكەوتۆتە ئەستۆیان بۆ ئەو ساڵانەی كەبەكردەیی بەكاریان هێناوەو دوای ماوەی سێ ساڵ لەمێژوی رێكخستنی گرێبەست مافی دەستكارییەكەیان بۆبچەسپێ.

چوارەم: زەوییەكان بەبڕیاری وەزیری كشتوكاڵ دوای ساغبوونەوەی مەرجە یاسایەكان لەلایەن لیژنە كشتوكاڵیەوە كەبۆئەم مەبەستە پیكدێت تۆمار دەكرێن وبەبەدلێكی رەمزی كەدەبێتە بنەڕەتی وەرگرتنی رەسمی یاسایی لەفەرمانگەكانی تاپۆدا.

ماددەی سێیەم:

یەكەم: ڕادەی بەرزی مافی دەستكاریی زەوی كراو بە موڵكی دەوڵەتو زەوی كراو بەموڵكی صرف بەپێی حوكمەكانی ئەم یاسایە لە هەرێمی كوردستاندا بەم جۆرە دەبێ:-

أ- لەزەوی دێم (2000) دووهەزار دۆنم زەوی كە بەهەموو جۆرە بەربوومێك دادەچێنرێ.

ب- لەزەوی بەراو (400) چوارسەد دۆنم لەو زەویانەی كە بەهۆی ئامێر ئاودەدرێنو (300)سێسەد دۆنم لەو زەوییانەی كە بەبێ هۆ ئاو دەدرێن.

دووەم: ئەگەر خاوەنی مافی دەسكاریی یاخود خاوەنی زەوی بەموڵكراو، موڵكێكی صرفی كەوتە دەست كە ڕووبەرەكەی لە ڕادەی دیاری كراو لەبڕگەی یەكەمی ئەو ماددەیەدا لەئەنجامی میراتگرتن زیاتربوو، ئەو ڕووبەرە زیادەی لێ وەردەگیرێتەوەو بەناوی دەوڵەت بۆ مەبەستی كشتوكاڵی تۆماردەكرێ.

سێیەم: لەكاتی گۆڕینی ڕێگەی ئاودانی زەوی، جا خاوەنەكەی بیگۆڕێ یان دەوڵەت، ئەوا خاوەن مافی دەسكارییەكە یاخود خاوەنی زەوییەكە مافی وەرگرتنی ئەو رادەیەی هەیە كە لە بڕگەی (1)ی ئەم ماددەیەدا هاتووە.

ماددەی چوارەم:

یەكەم: ڕادەی ئابووری موڵكایەتی كشتوكاڵی یان دەسكاری كردنی تێیدا، بەم شێوەیە دەبێ:

أ- (50) پەنجا دۆنم لەزەوی كشتوكاڵی دێمەكار.

ب- (3) سێ دۆنم لەباخەكان.

ج- (5) پێنج دۆنم لەزەوی كشتوكاڵیی بەراو.

د- (10)دە دۆنم لەو زەوییانەی كە بەهۆی ئامێر ئاو دەدرێن.

دووەم: ئەو ڕووبەرە زەوییانەی کە لەناو ئەو ڕووبەرانەی لەبڕگە (1)ی ئەم ماددەیەدا چەسپاون لەڕەسمی دادوەریی نەهێشتنی (شیوع) دەبووردرێن.

ماددەی پێنجەم:

ئەگەر میرات ڕووبەری زەوییە کشتوکاڵیەکەی پارچە پارچەکرد بۆ ئەو ڕادانەی کە لە ماددەی چوارەمی ئەم یاسایەدا دیاری کراوە، پێویستە لەسەر میراتگران ئەم زەوییە لەناوخۆیاندا پاکتاوبکەن‌و بەناوی یەکێك لەو میراتگرانە یان یەکێکی تر تۆمار بکرێن.

ماددەی شەشەم: ئەوەی زێدە ڕۆیی لەسەر زەوی کشتوکاڵی بکات هیچ مافێکی بۆ تۆمارناکرێت.

ماددەی حەوتەم:

پێشنیاز دەکەین ماددەکە بەم شێوەی خوارەوە دابڕێژرێتەوە

لەحاڵەتێکدا ئەو زەویانەی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەیان گرێتەوەو ئیتفاکردن بیانگرێتەوە خاوەنەکانیان بە ڕێژەی (3٪) لە ڕووبەری زەوی ئیتفاکراو قەرەبوودەکرێنەوەو بەموڵکی سرف تۆمار دەکرێن‌و بەناوی ئەوان جیادەکرێنەوە لە بەرواری جێبەجێکردنی یاسای ژمارە (5)ی لە ساڵی 2007ی لە یاسای هەموارکراوی یەکەمی یاسای ئیتفاو جیاکردنەوەی زەوی ژمارە (3)ی ساڵی 1998.

ماددەی هەشتەم:

بەبڕیاری وەزیری کشتوکاڵ لیژنەکانی زەوی‌وزارو سەرپەرشتی کردن‌و بەدواداچوون‌و لیژنەی تر پێکدەهێنرێن بۆ جێبەجێکردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە بەپێی پێویستی، لەبەر ڕووناکی ڕێنماییەکانی کە وەزارەتی کشتوکاڵ دەریان دەچوێنێ.

ماددەی نۆیەم:

وەزیری کشتوکاڵ بۆی هەیە ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسانکاریی جێبەجێکردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەربچوێنێ.

ماددەی دەیەم:

کار بەهیچ دەقێکی یاسایی یان بڕیارێك ناکرێ گەر لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایە ناکۆك بێ.

ماددەی یازدەم:

پێویستە ئەنجومەنی وەزیران‌و لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

ماددەی دوازدەم:

ئەم یاسایە لەڕۆژی دەرچوونیەوە جێبەجێ دەکرێ‌و لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی کوردستان)دا بڵاو دەکرێتەوە.

تکایە ئاگاداری بفەرموون‌و پرۆژەکەو ڕای سێ لیژنەکە لەبارەیەوە بخرێنە بەردەم ئەنجومەن بۆ وتووێژ لەسەرکردنی‌و دەربڕینی ڕای گونجاو لەبارەیەوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، وەكو ئاماژەم پێ كرد ئەم راپۆرتە هەرسێ لیژنەی یاسایی و كشتوكاڵ و شارەوانی و زۆربەی زۆری ئەندامەكانیش ئیمزایان لەسەر كردووە، دیارە قەت ناكرێت 100٪ رەئیان لەسەر پرۆژەكە بێت، ئێستا داوا دەكەم لە لیژنەی یاسایی مادە بەمادە پرۆژەكە بخوێننەوە و بگرێنەوە سەر موقتەرەحی خۆتان لەسەر مادەكە نەك موقەدیمەكە، فەرموو.

بەڕێز عونی كمال سعید بزاز.

جەنابی سەرۆكی پەرلەمان.

خوشك و برایانی ئەندامانی پەرلەمان. ئێمە یەك: پێش ئەوەی جەوابی ئەو پرسیارە بدەم كەجەنابی سەرۆكی پەرلەمان ئیشارەتی پێ دا بۆ خویندنەوەی، گلەییمان لەلیژنەی یاسایی ئەنجومەنی وەزیران هەیە بەڕاستی پرۆژەمان بۆ رەوانە دەكەن هیچ وازح نیە لەبەر ئەوەی خەلەلی مەتبەعی تێدابوو بۆیە لەراپۆرتەكەشمان فەقەرەیەك پەڕێوە، وازیح نەبوو، مووتەرجمیش تەرجەمەی كردیە هەر تەرجەمەكەی وازح نەبوو، لەمادەی یەك وەقەرەیك بەرپیە، شەش وەقەرەیە نەبوو پێنجی تێدانیە، ئێمە سبەینێ كە تەدقیقمان كرد لەلیژنەی قانونی دیتمان وەقەرەیەك نەمایە، لەبەر ئەوە دەمەوێ ئەوتەوزیحەی بدەم بەسەرۆكایەتی پەرلەمان، داوا لەئەنجومەنی وەزیران بكا كەپرۆژە دەنێرن بەوازحی بۆمان بنێرن، هەتا كێشەمان بۆ درووست نەكا، زۆر سوپاس، ئێستاش مادەكە دیخوێنمەوە بەزمانی عەرەبی.

المادة الاولى:

أولاً: يثبت حق التصرف في الاراضي الزراعية للفلاحين الموزع عليهم والمتعاقدين بموجب احكام قانون الاصلاح الزراعي وتعليماتها والقوانين والقرارات الاخرى المعمول بها في اقليم كوردستان شريطة ان تكون قرارات التوزيع مصدقاً والعقود سارية المفعول وتصبح صنفها اراضي مملوكة للدولة مثقلة بحق التصرف.

ثانياً: على المستفيد ان يستمر في استغلال الارض للاغراض الزراعية والعناية بها وبعكسه يلغى قرار تثبيت حق التصرف.

ثالثاً: يتم التعاقد مع المتصرفين في الاراضي الاميرية من غير المتعاقدين في حالة توفر الشروط القانونية فيهم باستثناء الاراضي التي لم تتم تسويتها أو تثبيت الحقوق فيها. ودفع بدلات الإيجار التي تترتب بذمتهم لسنوات استغلالهم الفعلي ويثبت لهم حق التصرف بعد مرور ثلاث سنوات من تاريخ تنظيم العقد.

رابعاً: تسجل الاراضي بقرار من وزير الزراعة بعد التحقق من توافر الشروط القانونية من قبل اللجان الزراعية التي ستشكل لهذا الغرض وببدل رمزي الذي يصبح اساساً لاستيفاء الرسم القانوني في دوائر التسجيل العقاري.

خامساً: على دوائر التسجيل العقاري اجراء التسجيل وفقا لاحكام هذه المادة وبقرار من وزير الزراعة وتعدل السجلات وفقا لذلك.

سادسا: يستثنى من احكام هذه المادة المساحات الموزعة والمتعاقد عليها من الاراضي المخصصة لاغراض النفع العام.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

خوشك و برایانی بەڕێزم ئەندامانی پەڕلەمان، ئێمە لەگەڵ دەقی مادەکەین، چونکە ئەو مادەیە پەیوەندی هەیە بەتەسبیتی حەقی تەسەرف چ بەنیسبەت ئەوانەی عەقدیان لەگەڵ ئیسلاحی زراعی کردیە چ لەگەڵ ئەوانەی وەحدەی تەوزیعیان هەیە وە ئەوە 100٪ لەبەرژەوەندی جوتیارانە بۆ ئەوەی بتواندرێ جوتیار حەقی تەسەرڤی بدرێتێ وەمۆڵکایەتی خۆی وەرگرێت وبچەسپێنێت لەدەوائیری تاپۆ وەلەهەمان کاتدا پەیوەندیەکی بتەوی هەبێ لەگەڵ ئەو عەرزەی خۆی، بۆ ئەوەی بتوانێ بەرهەمەکەی زیاد بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

یەك شت هەیە لە مادەی یەکەم، ثانیا، دەڵێ ئەوەی سوودمەندە: على المستفيد ان يستمر في استغلال الارض للاغراض الزراعية والعناية بها وبعكسه يلغي قرار تثبيت حق التصرف.

ئایا مودەیەك نابێ تەحدید بکرێ برن دوو مەوسیم، سێ مەوسیم، کەی تەقریر دەکرێت، ئەو تەحدیدی مودەیەك پیویستە تێدابێت پێش ئەوەی هین بکەم، ئەگەر بەپێی قانونی، کاك فرسەت ئەڵێ دوو ساڵە، سێ مەوسێمی زیراعی بێ ئەجرو سێ مەوسیمی زیراعی، ئەگەر ئیهمالی بکا، عەرزەکە سێ مەوسیمی زیراعی بێ عوزر ئەوە لیی دەسێنریتەوە، کەس هەیە قسەبکا؟ کاك بەرزان عبدالله فەرموو.

بەڕێز بارزان عبدالله نصرالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من تەئییدی یاساکە ئەکەم بەشیوەیەکی گشتێ، بەڵام لەسەر بڕگەی دوو و بڕگەی چوار چەند پێشنیارێکم هەیە، بڕگەی دوو باس لەئەوە دەکا کە ئەوەی موستەفیدە سوودمەندبێ لەسەر عەرزەکە لەراستیا فەلسەفەی دەرکردنی ئەم یاسایا ئەوەیە کەئێمە بوار بۆکەرتی تایبەت بڕەخسێنین کەبێتەناو بۆ پرۆسەی ئاوەدانکردنی کەرتی کشتوکاڵ کەبەشێکی گرنگە، ئابووری هەرێمی کوردستان پێ ئەگەیەنێ، کەرتی کشتوکاڵ داتەپێ وحکومەتیش بەگوێرەی ئەو بڕۆژەیە کەلە 2008 بۆی دیاری کراوە، من تەسەور ئەکەم لەئاییندەی دووریشدا نەتوانێت وەك پێویست دەعمی کەرتی کشتوکاڵ بکا، لەبەر ئەوە لێرە مولزەم کردنی ئەوەی کە موستەفیدە بۆ ئەوەی کەبۆ ماوەیەك یان هەتامادەکە ماوەکەش دیاری بکرێت کە پاپەند بێت بە بەکار هێنانی زەویەکە من ئەوە بۆ لەبەردەم کەرتی تایبەدا تەسك دەکاتەوە کەفەلسەفەی دانانی یاساکە بۆ ئەوەیە بەراستی کەلەپروسەی کەرتی تایبەت لەبواری کشتوکاڵا وەبەرهێنان بۆ ئەوە تەسك دەکاتەوە کەجوتیاریش خۆی لەبەر ئەوە دەعمی حکومیی نیە بەچی مولزەمی دەکەی بەکاری بێنێ، یەعنی نە یاسایەکمان هەیە کەمەنعی حیمایەی مونتەجاتی وەتەنی ئێمە بکا، حکومت دەتوانێ لەریگەی مەسرەڤی زیراعیەوە دەعمی بکا تەنها موجرد عەرزەکە بەناویەتی بەچی مولزەمی ئەکەی لەکاتیکدا کولفەی تیچوونی لەکولفەی ئێنتاجەکە زیاترە، ئەمرۆ لەهەرێمی کوردستانا وەکو ئەبینی حاڵەتەکە بەم شێوەیە، من پێشنیار ئەکەم کە ئەصلەن ئەوەی لابردرێت کەبۆ بەموڵکی سرف بۆ ئەوەی دوایی ئازادبێ

لەیەکەم رۆژەوە کەبۆ بەموڵکی سرف بۆی هەبێ بیفرۆشێ، بەمەرجیك بۆ لەکاتی فروشتنەکا ئێتر ئەوەش شرووتی وەزارەت هەیە کەرێنمایی بۆ ئەغرازی زیراعی بەکاربهینرێت، لەمادەی چوارا باس لەئەوە دەکا کەبەدەلی رەمزی وەرگیرێت، ئەو بەدەلە رەمزیە، من پرسیارێك لە لیژنەی یاسایی دەکەم ئایا ئەوە دەبێ بەمایەی بەشێك لەداهات بۆ حکومەتی ئیتیحادی یانا؟ ئەگەر نابێ بەبەشێك بەگوێرەی قسەی شارەزایان ئەو ئەرزە زراعیانەی لەهەرێمی کوردستاناهەن نیزیك لەسێ ملیۆن دۆونم عەرزی زیراعیی عقود زیاترە، بەو بەدەلە رەمزیانەی پارەیەکی زۆرئەکا، من پێشنیارئەکەم ئەو پارە زۆرە ئەگەر بکرێ لەرۆوی یاساییەوە، لەرۆوی دستوریەوە واریدە ئەمە وەك بەشێك ئەو داهاتە لەرێگەی مەسرەفی زراعیەوە جارێکی تر بۆدەعمی مەکنەنەی زراعە و بۆ بووژانەوەی کەرتی زراعە کە بەشێوەیەکی گرنگ وەك وتم ئابووری هەرێمی کوردستان پێگەیەنن، من پێشنیارەکەم ئەوەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

خۆی هەر چوار کەسێك قسەیەك، پاش ئەوەی چوار کەس تەواو دەبێت، جەنابی وەزیر ئەگەر مولاحەزەی هەبێت بۆ برایانی لیژنەی قانونی و کشتوکاڵ و شارەوانی ئینجا دەچینە سەر چواری تر، باپیر کامەلا فەموو.

بەڕێز باپیر کاملا سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوو تێبینیم هەبوو، بەشێکیان کاك بارزان باسی کرد بەتایبەتی ئەوەی کە ماوەیان داناوە بۆ ئەوەی کەئەو زەوییەی کەتاپۆ دەکرێ و ئازاد بێت لەسەری، من ناچمەوە سەر ئەوە، بەڵام بەشیوەیەکی گشتی من پێم باشە ئەو یاسایە کەجەنابی وەزیر بەچاو روونی بمانداتێ و ئاماناج لەدەرکردنی یاساو ئەو گۆڕانکارییە کەپیشتر چەند یاسایەك لەکوردستان کاری پێ کراوە بەچاو رونیکدا بەتایبەتی بۆ ئەوەی کەجوتیاران چاوەروانن، ئایا ئامانجی حکومەت چییە لەئەوە، هەلەم حەفتەیەی لەکەرتی کشتوکاڵ زیندوو کردنەوەی کەرتی کشتوکاڵ بەرێکەی خۆ بەرهینان ریگە پێدراوە، ئایە ئەو ریگایە هەر تەواوکەری ئەو ریگایەیە یان گرفتێکی تردروست دەکات لە جێبەجێکردنی، چونکە سێ ساڵ زیاترە کۆمەڵێك یاسا لەکوردستان جێبەجێ دەکرێت تەقریبەن قاڵبی گرتووەو ئۆفرەیەکی گرتووەو مەسەلەی زەوی و زاریش حەساسە دەستکاری کردنی کومەڵێك کیشە و گرفتی سەر هەڵ ئەداتەوە، لەو کێشەو گرفتانە کە سەر هەڵ دەداتەوە بۆ نموونە هەتاکو 10 ساڵ پێشتر چەند یاسایەك کۆمەڵێك کێشەی پێوە بووە، لەوانە یاسای ژمارە 90 کۆمەڵێك کێشەی هێناوە، یاسای ژمارە 117 کۆمەڵێك کێشەی هێناوە، لە کوردستاندا کێشەکان جیاوازن، خسوسیەتیان جیاوازە، مەنتیقە دەشتیایەکان جیاوازن، بنارەکان جیاوازە، خوردەماڵێك هەیە، پێشترێك لەسەر ئەوە رۆشنایمان داوە لەسەر ئەوە، بۆیە من پێم وایە وردەکاری زیاتر لەسەر ئەو یاسایە زۆر حەساسە، زۆر کێشەی لێ دەکەوێتەوە، ئەوە لەلایەکەوە، لەلایەکی تر لەدوای ڕاپەڕینەوە زۆر دەست کاریی عەقدو عەقدی زراعی خۆمان کراوە بەتایبەتی لەشەڕی ناوخۆشدا کۆمەڵێك عەقد دەستکاری کراوە کەبەوەش گرفتی تری دروستکردووە، ئەو عەقدانە گۆڕاون کۆمەڵێك زەوی فرۆشراون جوتیار

فرووٚشتوویٚتی، یەعنی کۆمەڵێك كێشەی کۆمەڵایەتی دادگاکانمان پێم وایە، زۆر سەرقاڵ دەکەین بەئەوە ئەگەر بتوانین لەبەر ئەوەی بەر چاو روونی بێ بۆ ئەوەی هەرکەس بزانێت بەوەی ئەمە لەلایەك، لایەکی تر ئێمە کێشەیەکی ترمان هەیە تاکو ئێستا زەویەکی زۆر نەخروەتە سەر هەرێمی کوردستان، بەتایبەتی ئەوەی بۆ بەرهەم هێنان سوودی لێ دەبینرێت لەناوچەی دەشتی هەولێرا، بڵێین مەخمور دەگرێتەوە، شێخان دەگرێتەوە، دەشتی گەرمیان و کەرکوك و ئەومەنتیقانەی دەشتی بلیین دوزخورماتوو تاکو دەگاتەوە مەنتەقەی خانەقین و ئەوانە، ئەبێ تۆزێك ئەو یاسایە دوابخەین بۆ ئەوەی کاتی زیاتر دیراسەتی بکەین باشتر نیە بەرای جەنابی وەزیر ئەگەر بکرێت، من پێم وایە باشترە دوا بخرێت ئەو یاسایە زیاتر دیراسەتی بکرێت، لەبەر چاوگرتنی ئەوە، ئێمە چاوەڕێی دەکەین ئەگەر مادەی 140 کەبڕیارمان داوە و تەئجیلمان کرد بۆ ماوەی شەش مانگی تر، ئەوە شەش مانگەکەش خەریکە تەواو دەبێ، مادەی 140 جێبەجێ بێت وەتەواوبکرێت و کەرکوك بگەڕێتەوە سەر هەرێمی کوردستان ئەوە لەلایەك، جارێکی تر کۆمەڵێك یاساش لەوێ جێبەجێ بکرێت کۆمەڵێك کێشەو گرفتی لێوە ببون، من بۆیە پێم باشە ئەگەر بکرێت بۆ زیادکردنی دیراسەتی بۆ ئەوەش زیاتر خەڵك لەسەری بنووسی بۆزیاتر لەچاوو بۆچوونی خەڵك بۆزیاتر جوتیارانی، بەتایبەتی جوتیار کەمتر وشیاری یاسایی هەیە، راستە هەتا ئێستا ئەو یاسانەی کە جێ بەجێ بوون کەیاسای ژمارە (117) ش وەکو پێویست لێ تینەگەیشتوە تاکو بڵێن ئەمە یاسایەکی تر جێگەی هەردوو یاسا بگریتەوە و ئەوەی بکات، بۆیە من پێم باشە، من پێشنیاردەکەم دوابخرێ، ئەگەر نە جەنابی وەزیریش روونکردنەویەکمان بداتێ بۆ ئامانجی ئەو یاسایە و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك ئارێز فەرمووە.

بەڕێز ئارێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە، ساڵی پار یاسایەکمان لێرە دەرکرد، یاسای ژمارە (5) بەیاساکە، لەهاوکاری دەرکردنی یاساکە بەرژەوەندی گشتی بوو، بەڵام کێشەمان لۆ سەدان، هەزاران خەڵکی دەورو بەری شارەکان دروستکرد، یەعنی بەداخەوە لەکوردستان شارەکانمان لەناوەراستی ناوچە کشتوکاڵییەکان دەشتە کشتوکاڵییەکان، ئەوە هەولێر ئەوە سلێمانی، من هەر بۆ نمونە ئەیهێنمەوە، خەڵکی دەورو بەری (32) گوندی هەولێر زەررمەندبوون، ئەوانەی هەزار ساڵە لەسەر زەویەکانی خویانن، باووباپیریان لەسەر زەویەکان بووە، ئەنفال کراون، لەسەریان کوژراون خۆێنیان ریشتیە، یەعنی بەقەدر ئەو ئاوەی کوردستان خوێنیان ریشتیە ئێستاکە بەپێی قانون خاوەنی بستێك زەوی نینە. ئەو خەڵکانە، ئێمە کێشەمان بۆیان دروستکردینە وئێستا بەوەی کومڵك و زەویەکانیان ئەخرێتە ناو چوار چێوەی شارەکان، یان ماستر پلانی شارەکان، لەکاتێکدا ئەوە زەوی کشتوکاڵیە، لەکاتیکدا ئەوانە فەلاحن ژین و ژیانیان لەسەر ئەوەیە، ئەو یاسایە لەویاسایانە کەمتر نیە، ئەوەی لەبەردەستی مندا پرۆژە یاساکە بەداخەوە هاوکاری دەرکردنی یاساکیشی تێدا نەنووسراوە، هاوکارەکان کە بەرچاو روون بین، من ئەڵیم بەدیقەت بین پیش هەموو شتێك، من پێشنیارم ئەوەیە و

داوام لە وەزیری کشتوکاڵ ئەوەیە ئایە بەو یاسایە ئەو کیشانە چین کەئێمە بتوانین چارەسەریان بکەین، یەعنی خۆوی بەر چاوو روونێکمان بداتێ ئەوە یەك، دوو: ئایا دەرکردنی ئەویاسایە لەبەرژەوەندی گشتیدایە، بەراستی سیاسەتی حکومەت بۆ پەرە پیدانی کەرتی کشتوکاڵییە لەکوردستان و بووژاندنەوەی ئابووریی لادێ لە کوردستانیش یان سیاسەتیکی تری هەیە لەوە، وەهەر وەها ئایا بەراستی ئەوە ئەبێتە هۆی مایەی بووژاندنەوەی کەرتە کشتوکاڵییەکان یان نا؟ یان ئەو یاسایەش، یان ئەو پڕۆژە یاسایەش، یان لەرەوانگەی چەند کەسێکەوە، یان بەرژەوەندی چەند لایەنێکەوە دیسان کراوە بەپڕۆژەی یاسا و دێتە ئێرە، من داواکارم پێش ئەوەی ئێمە بچینە سەر ئەوەی بەندو بڕگەکانی تر جادوای یاخود سوودەکانی دەرکردنی ئەو یاسایە بۆ بەرژەوەندی گشتی بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان لەلایەن چەنانی وەزیرەوە گەر بەرچاوو رونبکرینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کریم فەرموو.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بەبڕگەی دوو لە مادەی یەکەم لەراستیا گەر مەبەست ئەوەبێت دوای تاپۆکردن بەردەوام بن، لەراستیا بۆ ئەوەی کەرتی کشتوکاڵ باش پێش بکەوێ دوای تاپۆکردن ئەو کەسەی زەویەکە بەناوی بکرێ حەقی ئەوەی هەبێ بیفرۆشێ کەیەکەسیکی تر بتوانێ باشتر بەرهەمبێنی بۆ ئەوەی کەرتی کشتوکاڵی لەروانگەوە باشتربێ، ئەڵام ئەگەر، پێم وابێ ئەگەر مەبەست لەوە پێویست لەو کەسانەس کەعەقدی زەویان بە ناوە؟ نیە، بەڵام تەسەروف زەویەك ئەکەن کە زەوێکە بەهین خۆیانی ئەزانن، بەڵام عەقدیان لەگەڵ حکومەتدا نەکردووە یان عەقدەکە نوێ بکەنەوە وە ئەمە بۆ ئەو کەسانەیە سێ ساڵ بەردەوام بن لەسەر بەرهەم هێنانی زەویەکە دوای سێ ساڵکە بۆیان هەیە تاپۆی بکەن، چونکە بڕێك زەوی هەیە جوتیار بەدەستەوەیەتی، بەڵام عەقدی نەکردووە لەگەڵ حکومەتدا وەزەویەکەش چەندین ساڵە بەدستەوەیەتی و لەباو باپیرەوە بۆی ماوەتەوە، بەهین خۆی دەزانێ، ئەوانە من پێم وابێ مەبەست ئەوەیە، ئەگەر وابێ ئەو زەویانە سێ ساڵ بەرهەمی بێنێت دواجار حکومەت بۆی تاپۆ بکات وەکو ئەو زەویانەی کەئێسا حەقی تاپۆ کردنیان هەیە، وەکو زەوی وعەقدەکان، سەبارەت بڕگەی چوار لەراستیا وەکو کاك بەرزان ئاماژەی پێ کرد ئەو بەدەلە رەمزیە چەند ئەبێ، لەراستیا بەدەلە رەمزیەکە چونکە ئەگەر سێ ملیۆن دۆنم عەقد هەبێ لەکوردستان ئەم سێ ملیۆن عەقدە تاپۆ ئەکرێ لەسەر خەڵك، بڕی پارەکە چەند ئەبێ؟ ئایا ئێمە جەنابی وەزیر دواجا روونکردنەوە بدات ئەتوانین ئەو پارەیە لە بانکێکی کشتوکاڵیا کۆ بکەینەوە بۆ پەرە پێدانی کشتوکاڵی بەتەکنەلۆژیای کشتوکاڵی بۆجارێکی تر بەکاری بهێنن، لەراستیدا سێ ملیون دۆنم تاپۆ بکرێ بڕێکی زۆر پارەو داهاتی تیایەو ئەگەر بکرێت ئەوە بوار هەبێت لە بانکێکی کشتوکاڵیا کۆبکرێتەوە ولەخزمەتی پەرەپێدانی کەرتی کشتوکاڵیا باخەرج بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

كاك عبدالرحمن احمد تۆ نوقتەت هەیە وەكو موداخەلەت هەیە یان جەواب ئەدەیتەوە؟ ئەگەر موداخەلەت هەیە فەرموو پێش ئەوەی جەنابی وەزیر قسە بكات. فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/ وەزیری كشتوكاڵ:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمانی كوردستان، تەبعەن پرسیارەكە زۆر زۆر وەجیە دێتە پێش، ئایا ئامانجی ئەم پرۆژەیە چیە؟ وەكو برادەران باسیان كرد، برادەران ئەندامانی پەرلەمان موداخەلەیان كرد، فیعلەن هەموو شتێك ئەبێت ئامانج و هەدەفی هەبێت بەنیسبەتی ئێمە وەكو وەزارەتی كشتوكاڵ ئامانجەكانی ئێمە لەبەرهەمی خۆ دەگرێت، چون ئێمە بەرهەم نەوعەن وە كەمەن زیاد بكەین یەعنی لەناحیەی چۆنیەتی و چەند ئامانج زیاد بكەین، ئامانجە كە ئەمەیە، بەتەسەوری ئێمە ئەمە قانونی (117) و ەقانونی (90) ئەم دوو یاسایانە كاتی خۆی حكومەتی عێراق دروستیانی كردووە و شتی باشیشی تێدایا، بەڵام ئەكید ئەكید شتی خرابیشی تیدایە كەخزمەتی رژێمی دەكرد وە ئەمە بەفەلسەفەیەك و بەعەقلیەتێكی نیزامی شمولیی دروست كراوە كەهەموو شتێك لەدەستی رژێمدا بێت و ئەو ئیدارەی بكات، وە ئێستا فەلسەفەی ئێمە گۆڕاوە، ئێمە باسی دیموكراتییەت دەكەین وسیستەمی دیموكراتیەت ئەكەین وەباسی بازاڕی حور ئەكەین و باسی ئابووری ئازاد ئەكەین، ئەكید ئەكید ئەمە جیاوازیەكی هەیە لەگەڵ جیاوازی فەلسەفەی كورد، فەلەبەر ئەوە ئێمە بیر لەوئەوەمان كردووە؟ ئەمە ناگونجێت لەگەڵ مولكیەت، موڵكیەت لەدەستی حكومەتدا بێت ئێستا هەموو موڵكی زیراعی لەدەست وەزارەتی زیراعەیە وە لەدەستی وەزارەتی مالیە، ئەكید ساحیبی موڵك كاتێك تۆ موڵكیەتت نەبێت ئەكید تۆ خەمیش لێ ناخۆی وە مونتیجێكی باشیش نابیت، فە لەبەر ئەوە بەتەقدیری ئێمە لەگەڵ فەلسەفەی ئێستا دەگونجێت وەئێمە ئەو موڵكانەی كەئەو فەلاحەی لەسەرە وەعەقدیان هەیە ئەوە سێ ساڵە حەقێكی ئیكتیسابیان كردووە كەئێمە ئێستا حەقێكی تەسەرفی بدەین ئەو جوتیارە وە ئێمە پێی بڵێین كە ئەم زەویە تۆ موستەحەقی ئەم زەویەی و با موڵكی تۆ بێ ئەكید موڵكی ئەو بێت ئینتاجەكە باشترە، جانیبی تر غیتائێكی قانونی دانەینە سەر لەو قەلەقە دەرئەكەوێ، جوتیاریش دەرئەكەوێ و ئێمەش وەكو وەزارەتی زیراعەیش دەرئەكەوین، لە هەموو دونیاش ئێستا وا دروست بووە، ئەم موڵكە ببێتە مۆڵكیەتی خاص و ئێمە تەشجیعی كەرتی تایبەت بكەین، فە لە بەر ئەوە بەحەقیقەت سێ مەبدەئی سەرەكیمان ئیعتیماد كردووە لە سەر دابەشكردنی ئەم پرۆژە، سێ مەبدەئی سەرەكی، مەبدەئی یەكەم: ئێمە حقووق تەسەرفی بدەینە جوتیارەكە ئەوانەی كە عقدیان هەیە وە ئەمە مەبدەئێكی بەتەسەوری من زۆر گرنگە، ئەمە بدەین و ئەمە كێشەیەكی تریشمان بۆ چارەسەر ئەكات، ئێسا ئێمە باسی فەسڵی سوڵتات ئەكەین وە لەزیراعەت فەسڵی سوڵتات نینە، ئێمە لیژانی زیراعی رەئێسی وەحدەی زیراعی لەگەڵ لیژانی زیراعی تەدەخول لە سوڵتەی قەزاییا دەیكەن، تۆ بەئەمە ئەمە عێلاج بكەی وە قانونی تەسویە پێش ئێستاش وای لێی دەكەی كە قەزائی تر كە مەشاكیلی زیراعی ببینێت نە لیژانی زیراعی بە ئیجتیهاد چارە سەری بكەن، زۆر جار موقاتەعەیەك لیژانی زیراعی بە موقاتەعەیەك دەچنە موقاتەعەیەك وەحدەی تەوزیع جاریكی تر تەماشا كرد نەتیجە ئینشیتار، فە مەعنای ئەوە

قەلەقێك دروست بووە وە تەسبێت نەبووە کە حقوقی ئەم جوتیارە لەسەر ئەم عەرزە، فە ئێمە دەڵێین جوتیارێك هەیە سێ ساڵە لەسەر عەرزی خۆیە، سێ ساڵە ئەم عەرزەی کردووە بەعەقد، حەقێکیان ئیکتیساب کردووە، زروفی خراپ بەسەریاندا هاتووە، ناتوانێت ئەم زەویە ئێستا ئینتاجی بکەت، ناتوانێت بیچێنێت، چونکە میهنەکەی نەماوە، ئێمە دەڵێین ئەگەر میهنەکەی نەمێنێت، بەڵام ئێمە ناتوانین ئەو حەقەی لی وەربگرین، چونکە ئەمە سێ ساڵە ئەم حەقەی ئێکتیساب کردووە وە زروفی خراپ نەیهێڵایە بچێتە سەر ئەم عەرزە، ئەو حەقەی پێ بدرێت وە ئیلزام ئکرێت ئەم زەویە ئینتاجی هەبێت، ئەگەر ئینتاجی نەبێت واز لەم زەویە بێنێت، ئێمە وەك حکومەت لێی وەربگرێت بەتەسەوری ئێمە دروست نیە ئێمە تەرکی ئەو زەویە دەکەین، بۆ ئەو وەسبەینی بیفرۆشێت بۆ خۆی وەیەکێکی تر، کابرایەکی تر جنسی عەرزی دەگۆرێت، نەفسی جنسی عەرزی بمێنێت وەدەبێت لەکۆتاییا ئەو زەویە بێتە ئینتاج باشترە، یەعنی ئینتاجی هەبێت، ئەمە مەبدەئی یەکەم، مەبدەئی دووەم : مەسئەلەی تەفکێك، ئێستا وای لێ هاتووە لەهەندێ گوندەکان وای لێ هاتووە نەتیجەی ئینشیتاری خێزان وای لی هاتووە (200) مەتر گەهیشتنە فەلاح وە بە (200) میتر ئینتاج بەرەو پێش ناچێت، بەتەسەوری من ئەو قانونە ڕێگا لە تەفکیك ئەگرێت، لە پارچە پارچە کردنی زەوی ئەگرێت، چونکە پارچە زەویەکان چەند بچووك بێت وەحەداتی بچووك دروست ئەبێت، ئەکید ئەکید زیراعەتیش ئینتاجی باش نابێت، چەند وەحدەی گەورەتربێت ئینتاجەکە باشترە ئێمە ڕێگا لەتەفکیك دەگرین بەگوێرەی ئەو قانونە، خاڵی سێیەم، مەبدەئی سێیەم: ئێمە وەحداتی گەورە پەیدا ئەکەین، چونکە ئەگەر بێینە قانونی ئیستیسمار، قانونی ئیستیسمار لێرە لە پەرلەمانی کوردستان سەڵاحیات و حەق دەداتە ساحیبی شەریکات سێ هەزار دۆنم عەرزیش هەبێت وەئینتاجی بکات، وە ئێمەش لەگەڵ ئەوەینە مادام ئەو قانونە وا هاتووە ئێستاش ئەم قانونە نیزیکی ئەمە بکەین، چونکە ئەوە حەق ئەداتە ئەو شەریکاتانە، بەڵام ئەوە حەقێك ناداتە موزاریعێکی خەڵکی کوردستان وەحەقی هەبێت هەتا 2000 دۆنم بۆخۆی بکرێت وەبەتەسەوری ئێمە ئەگەر تۆ هەدەفت ئینتاج بێت، بەرهەم بێت چەند وەحدەی گەورەتربێت ئەوندە ئینتاجەکەیش باشتر ئەبێت، بەرەئیی ئێمە 2000 هەزارمان داناوە، دوو هەزار دۆنم بۆ دەیم داناوە وەکو حەدی گەورە، وپێش ئەوە ئێمە زەوی ئاویمان کردووە 300 دۆنم ومن وا حیسابمان کردووە تا 400 دۆنم، ئێمە ئیعتیمادمان کردووەتە سەر پسپۆرانی مەحکەمەی تەمییز وە لیژنەی زیراعی لەمەحکەمەی تمییز لە موناقەشاتی ئێمە حازربوون، وە پسپۆرەکانی یاسا لەزانکۆ کان حازربوون وەلیژنەی قانونی پەرلەمان حازربوون، وەلیژنەی کشتوکاڵی بەرلەمان حازربوون، پسپۆرەکانی زیراعە ئەوانەی کە تقاعدبوون حازربوون، ئەوانەی کەێستاش لە کارکردنن ئەوانیش تێدا حازربوون وە پسپۆرەکانی کۆلیژی کشتوکاڵ لەکوردستان لەهەر چوار زانکۆکان تێدا حازربوون، ئێمە گەیشتینە ئەو قەناعەتە کە ئەم سیغە باشترین سیغەیە کە ئێمە بەرهەمەکەمان باشتر بێت، چوارەم: ئیستیفادەمان لەسەر بوونی چەند وڵاتێکی ترمان کرد، وەك هەرێم ئێستیفادەمان لە تەجروبەی سوریا وە ئێرانمان کرد، ئێعتیمادمان لەسەر ئەوە کرد وەمیسرمان وەرگرت، تەجروبەی میسر وە هەنگاریا وەپۆڵۆنیا، ئەم وەڵاتانەی کەتازە لەسوشیال بەرەو رەئس مالیەت ئەچن ئیعتیمادمان لە سەر

ئەوانە کرد وەئیستیفادەمان لەسەر تەجروبەی ئەوانە کرد، لەبەر ئەوە بەتەسەوڕی من ئەم قانونە خزمەتی ئینتاج ئەکات و هەدەفی ئێمە بەرهەمە لەناحیەی چۆنێتی وەناحیی کەمی و نەوعی وەبۆ ئەوەی زیاد بکرێت هەدەفی ئێمە ئەمەیە، بەڵام ئەو مولاحەزاتانەی کە برادەران ئەندامانی پەرلەمان باسیان کرد ئەکید ئەکید سیعرەکە زۆر زۆر بەرزە وە تەقدیری ئێمە زۆر زۆر ڕەمزی ئەبێت کاتێ تەعلیمات دەر ئەکەین، دوای ئەوە کەقانونەکە دەر ئەکەین، تەعلیمات دەرئەکەین، زۆر زۆر ڕەمزی ئەبێت وەجەنابتانیش ئەزانن هەر پارەیەکی ئەمڕۆ ئێستا کە بهێت ئەبی بچێتە حیسابی وەزارەتی دارایی، یەعنی ئەمە قانونیکە و لەسەر ئەو ئەساسە ئەڕۆین، جانیبێکی تر کە برادەران باسیان کرد وەکو دەعمەکەی ئێمە، منیش بەتەسەوڕی من دەعمەکە بۆ جوتیارەکانە، بەڵام تەوەجوهەکەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ئەوە دەچێت کەلەمەودوا سەقفی دەعم و پشتەوانی زیاتر بکرێت وە ئیمە بتوانین ئەمنی غیزائی ئەم وڵاتە دابین بکەین لەئایندەیەکی نیزیکدا وەپڕۆژەیەکی فراوانی موتەکاملمان هەیە وە خستوومانە بەر دەستی ئەنجومەنی وەزیران وە ئەوانیش تەفەهومێکی زۆریان لەسەر ئەو پڕۆژەیە کردووەو سەقفی دەعمەکە لەمەو دوا زیاتر بێت، بەتەسەوڕی من ئەو خاڵانەی کەبەزەروری دەزانم ئیشارەتم پێی داو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

خاڵیك کاك باپیر ئیشاراتی پی کردبوو ئەویش دەڵی باشتر دیراسەت بکرێت پەلەی لێ نەکرێت، جەنابت وەڵامت نەداوە، من وەڵامی ئەدەمەوە، ئەوە لەسەر داوای ئێمە بوو، پەلەیی ئێمە بوو کە حکومەت ئەو پڕۆژەیەی نارد، ئەو یاسایەی کە دەرچوو بۆ ئیتفای زەوی، فەلاحێکی زۆر زەرر مەندوو، جادەڵێ گرێبەستەکان تەعویز بکرێن بە پارچە زەویەك کە ڕەنگە هیچ نەکات، بۆیە ئێستا کە دوا خستنی ئەوە بەردەوام بوونی زەرەرە بۆ ئەو جوتیارانە وە مەعنای ئەوە نیە سبەینێ مادەی 140 جێبەجێ کرا ئەمە تەتبیق نەبێ ئەووەختەی هەموار دەکرێتەوە، پڕۆژەی تر دێتە پێش بۆ ئەوەی چارە سەری ئەو زەویانەش بکرێت کە دەگەڕێنەوە سەر هەرێمی کوردستان, کاك عبد الرحمن احمد فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە بۆ هەر پڕۆژە یاسایەك سەرەتا هەندێك تەوزیحات بدرێت شتیکی باشە، لەبەر ئەوەی یاساکە دەوڵەمەند ئەبێت، لەوانەیە پرسیاریش کەم کاتەوە، ئێمە لای بەڕێزتان ئاشکرایە کە چەند گرنگی بدەین بەکەرتی کشتوکاڵ بۆ ئەو قۆناغەی خۆمان هێشتان کەمە، بەکورتی لەبەر ئەوەی وڵاتەکەمان وڵاتیکی کشتوکاڵیە وە لەهەموو وڵاتێکیش بەتایبەتی لەهەرێمی خۆمان بۆ ئێستامان پلانێکی زۆرو دوورمان دەوێ بۆ ئەم کەرتە، وەهەر وەها بۆ دروستکردنەوەی ژێرخانی ئابووری وە چەندین هاوکاری تریش،دیارە ئەم بەرنامەیە وە ئەم پڕۆژە یاسایەیش هەنگاوێکی باشە بۆ دروستکردنەوەی کەرتی کشتوکاڵ، زەویەکانمان بەرو دابەش بوون و پارچە پارچە بوون و دەستاو وەست ڕۆیشتوون، شارەوانیەکان بەرەو زەوی کشتوکاڵەکان ڕۆیشتوون و چەندها هۆی تریش هەن، پاشان تەشجیعی جوتیاریش و بەرهەمی زیاتر دەکەین، بۆ کەرتی کشتوکاڵ لەگەڵ ئەوەشدا چەند تێبینێەکم هەیە بۆ جەند بڕگەیەك، کەئێمە دەڵێین

دەبێت سوود مەند بۆ کەرتی کشتوکاڵی ئەو زەویانە بەکار بهێنێت، ئێمە چۆن دەتوانین جوتیار وەبەرهێنەر هان بدەین بۆ ئەوەی کەڕوو بکاتە کەرتی کشتوکاڵی، پیم وایە ئەو پێشنیارە کە چەند برایەك وەکو کاك بەرزان کەلەبرگەی چوار باسی بەدەل ئەکا، ئەمە هەنگاوێکە کەبتوانین تەشجیعی جوتیارو بەرهەمهێنەر بکەین بۆ ئەوەی روو بکاتە کەرتی کشتوکاڵی، ئەو بەدەلە، ئەو رسوماتە پیشنیاری لیژنەی کشتوکاڵیشیە کە بچێتە بانکی کشتوکاڵی بۆ مەبەستی کشتەکاڵی بۆ تەکنەلۆژیای کشتوکاڵی، بۆ پشتیوانی جوتیار، بۆ سەلفەی جوتیار بەکار بهێنەرێ، بەلای ئێمەیشەوە شتێکی باشە، پێم وایە حکومەتیش لێمان وەردەگرێ ئەو پێشنیارە وەهەر وا تێبینیەکی تریش ئەو بەڕێزانە کەباسی ئەو زەویانەیان کرد کەبۆ بەتاپۆ بۆ بە موڵك جوتیار بتوانێت بیفرۆشێت وە بکرێتە کەرتی گەورە، ئەوە بۆ ئەو زەویانەیە کە عەقد نین، هەندێ زەوی هەیە لە بەر ئەوەی لەبەر باری سیاسی کوردستان جوتیار نەیتوانیوە ئیجار بدات، پەیوەست نیە بەجوتیارەوە زەویەکە ئێستاش بەم پڕۆژە یاسایە وەزارەتی کشتوکاڵ لیژنەی پسپۆر دروست دەکا وە مەسحێکی عام دەکات، لیژان دروست دەکات عەقدی ئەکات بۆت، دوای عەقدەکە بەپێی یاسا ئەبێ سێ ساڵ تەسەرفی پێ بکات وە بەپێی یاسا دەبێتە موڵکی ئەو، تەنها بۆ هەندی حاڵەتی تایبەتە ئەوانەی عەقدیان هەیەو ئەبێتە تاپۆ ئەتوانن تەسەرفی پێ بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس من لەجیاتی جەنابی وەزیر وەڵامی کاك عبد الرحمن ئەدەمەوە، مەوزوعی تیکرار کراوە، ئەو رسوماتانەی کە دێت بۆ وەزارەتی زیراعە وە بۆ وەزارەتی دارایی تۆمار دەکرێت، لەبەر ئەوەیە کەئێستا وەزارەتی دارایی تەمویلی 100٪ ی هەموو وەزارەتەکان دەکات لەمەعاش و مەسروفاتیانەوە، ئەگەر فەلسەفەس دانانی میزانیە گۆرا تۆزێ لامەرکەزیەت بدەاتە وەزارەتەکان، وەزارەتی پەروەردە داهاتی بۆ خۆی، وەزارەتی صناعە داهاتی بوخۆی، ئەوە ئەو وەختە ئەوە دەکرێت، بەڵام ئێستا ئەو پێداویستیەی بۆوژاندنەوەی کشتوکاڵ هەردەبێ داوا بکرێت زمنی میزانیەی وەزارەتی کشتوکاڵ بێت بەو ئیقتراحاتانەی کە پشتگیری کەرتی تایبەتیش بکرێت وەهەر لەوەیش ئێمە لە کۆبوونەوی پێش چەند رۆژێك لە گەڵ جەنابی وەزیر کردمان داوامان کرد دیراسەتی ئەوە بکەن، بانکی زیراعی تازە بکرێتەوە بۆ ئەوەی بتوانین هاوکاری جوتیاران بکرێت, کاك خورشید شێرە فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم شیرە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەبیعی 100٪ تەئیدی بریارەکە ئەکەم، تاپۆ بکرێ بەسەر فەلاحەکان، بەڵام هەندێ مولاحەزەم هەیە، تەبیعی هەدەفی حکومەت و وەزارەتی زیراعە وەکو جەنابی وەزیر باسی کرد ئەوەیە کەزیاتر فەلاح ئیهتیمام بە عەرزەکەی خۆی بدات و ساحیبەتی بکات و بێپارێزێ، بەڕای من وەکو ئێمە شارەزاینە لێرەوە تا دەگاتە ئەرازی بو سوتان هەزار دۆنم زەوی هەیە وبیست ساڵیش پاش سەورەی تەموزیش لەدەستی فەلاح دایە وەکو موڵکی خۆی تەسەرفی پێ دەکا وە ساحیبەتیشی کردووە، چونکە بەهین خۆیی دەزانێ، سەبەبی گەشە نەکردنی کشتوکاڵ لە کوردستان ئەوە نیە کە نەکرایەتە موڵك سەبەبی ئەوەیە کە موستەلزەماتی

نیە، مومکن نیە بە قەناعەتی من حکومەتی ئێمە و هیچ حکومەتێك بتوانێت بەو شێوەیە کە ئێستا ئەرازی تەوزیع کرایەو بە پەنجا دۆنم و سەد دۆنم و بێست دۆنمی کە بەهەزاران فەلاح هەیە بتوانێت یارمەتی ئەو هەزار هەزار فەلاحە بدات، چونکە ئەوە پێش هەموو شتیك مەنتیقەی ئێمە مەنتیقەیەکی دەیمیە پێویستی بە ئاو هەیە، ئایا وەزارەتی زیراعە دەتوانێت ئاو بۆ ئەو پەنجا دۆنمە دابین بکات؟ لەبەر ئەوە من تەسەور ناکەم ئەو قەرارە ببێت، گەشە پێدانی کەرتی زیراعە ئەبێ موستەلزەمات بۆ گەشەپێدانی زیراعە ئامادە بکرێت، موستەلزەماتی تۆمە، ئاوە، دەرمانە، مەکنەنەیە، شتی وای پێویستە وە من لە گەڵ ئەوش نیم تەئخیر بکرێت، هەرچەند زووتر ئەو قەرارە دەر بکرێت شتێکی باشە و ئەو شوێنانەی کە تائێستا نەگراینەتەوە سەر کوردستان، کەیێ گڕاینەوە ئەو قەرارە دەیان گرێتەوە، چونکە زۆر تەبیعیەو زۆر راستیشە، من ئیقتراح دەکەم لەجیاتی ئەوەی تەسەور ئێمە جەنابی سەروکی پەرلەمان پیشتر قانونی ژمارە (117)و (90) دەرچوو کێشەی مەلاك و فەلاح هەبوو ئێستا لەبەعزێ مەناتیقی کوردستان لە 10٪ یان لە 5٪ کەمن زۆر شارەزام دێمە مەنتیقەکان چیایین، ئەوانە کێشەی فەلاح و مەلاك بوون، چونکە مەلاك لە مەنتەقەی دەشتاوی هەر نەماون، ئەرازی هەمووی تەوزیع کرایە، لەبەر ئەوەی کێشەی فەلاح و مەلاك بمایە نەمان دەتوانی کێشەی ئەرازی فەلاحی بکەین، لەبەر ئەوەی کێشەی ئەرازی فەلاحی چارە سەر کراوە تارادەیەکی زۆر لە کوردستان لە بەر ئەوە سەبەب نیە کەئێمە کێشەی ئەرازی چارەسەر دەکەین، ئێمە دەبی بیر بکەینەوە چۆن کشتوکاڵمان گەشەدەکات لە هەموو بوارەکانەوە، بەڕەئیی من وەزعی کشتوکاڵمان لەپاش ساڵی 2000 رەوە بەرەو نەمان دەچێ، کەزۆر جاران لەو پەرلەمانە باس کرایە وەلە زۆر شوێن باس کرایە، هەتا ئێستا ئێمە تەماتە و خەیار و پیاز لە وڵاتان دەکڕین، لە بەر ئەوە وەزارەتی زیراعە ئەبێ بیربکاتەوە چۆن دەتوانێ ئەو زیراعەتە زیندی بکاتەوە بۆ پشتیوانی فەلاحێکی پەنجا دۆنمی، شەست دۆنمی چی پێ ناکرێت، سەمادی بدەرێ، دەرمانی بدەرێ، تۆمی بدەری، هیجی پێنادرێ گەر باران نەبارێ چی دەکا؟ ئەم ساڵ نەهاتە دە فەرموو برۆ قەراجم بۆ زیندی بکەوە 250 هەزار دۆنم عەرز چاندرایە، سفر بوو، ئەمە عیلاج نیە، بەم شێوەیە دەبێ ناحیەی عیلمی عیلاجێکی بۆ بدۆزیتەو وەمن ئیقتراح دەکەم تەجروبەی وەکو جەنابی وەزیر فەرمووی لەزۆر وڵاتان وەرگرتیە، دوو ڕێگا هەیە من پێشنیار دەکەم حکومەت بێری لێ بکاتەوە، شەرت نیە ئێمە ئێستا لێرە قراردەین شەریکاتی موساهیمە دروست بکات، لایەنێکی حکومەت دروستی بکات، دەعمی زیراعەت بکات، میزانیەکی بۆ دابنرێت، ئەو شەریکاتە لەهەموو بوارەکانی زیراعیەوە خوبەرای بۆ دابنرێت، وەهاشمان ئەوێت لە کوردستان هەیئەتێکی بۆ دابنرێت، موهەندسی لەناحیەی کشتوکاڵی وە زیراعەت بکا لەناحیەی شینایی لە ناحیەی سەروەی حەیوانی، دەواجن، هەموو بوارەکان، لە ئێران من بۆ برادەرانم باس کرد پێش رووخاندنی رژێمی شای ئێران شەریکەی موساهیمەی زیراعی هەبوو لە مەنتەقەی مەهاباد دارمەزرابوو ئاقاری سێ گوند، چوار گوند، پێنچ گوندی بونیات کردبوو هەمووی عەرزی فەلاحی بوو لێان نەساندبۆوە، هەیئەتێکیان بۆ دانابوو، رەئیسیان بۆ دانابوو، دائیریان بۆ دانابوو، حکومەت دەعمێکی مادی بۆ دابین کردبوو، هەر ئیختیساساتێك لەهەموو بوارەکانی زیراعەت چ لە کشتوکاڵ چ لەرووی زیراعی بەدواجن وشتی وا ئەنواعی

زیراعەت چ هەیە، ئەو عەرزە قابل چ زراعەتێکە خوبەرا دەست نیشانی کردبوو، چەوندری لێ بچێنی گوڵەبە رۆژەی لێ دەچێنێ گەنمی لێ دەچێنێ، هەموو شتێکی لێ دانرابوو، شەریکەکە هەموو شتێکی هەبوو، هەموو دەرمانێکی هەبوو، هەموو فەلاحێکیش لە عەرزەکەی خۆی عەمەلەبوو، پاش بەدەست هێنانی بەرهەمەکە مەساریفی کاملی مەکنەنەو تۆو و دەرمان و ئەرباحی تەوزیع دەکرد بە سەر فەلاحەکانا، شەریکەی حکومیش نەبوو شەریکەی ئەهلی بوو، ئێسا حکومەتیش دەتوانێ شەریکە بیر لی بکاتەوە، بەرنامەیەکی وادابنێ وخەڵکی دوەڵەمەندیش دەتوانێ بیکاتەوە.

جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، ئێستا ئێمە دەڵێین تاپۆی عەرزەکەی بدەینێ وە بیکەینە موڵکی، سەد ساڵە لەسەر موڵکی خۆیەتی چی گەشەی پێ کردیە ئەگەر تاپۆمان کرد بەو شکلەی کە ئێستا هەیە، چ گەشەی پێ دەکا؟ جەنابتان باش دەزانن پەنجا ساڵیشە لە دەشتی هەولێرێ فەلاحی گەورە هەبوون دەراسەیان هەبوو، تەرکتوریان هەبوو لەسەتا پەنجای تائێستاش ئەو عەرزەی کە لە دەستی فەلاح دایە بە نیوە تۆیی دەیدا، من دوڵەمەندم ئیمکانیەتم هەیە، چوار دەراسەم هەیە چوار تەروکتورم هەیە تۆم هەیە، دەچم عەرزی سەد فەلاح دەکەم بەنیوە تۆم، دوو هەزار، سی هەزار، چوار هەزار دۆنم ئەچێنم، ئەوە بەردەوام بووە، بەڵام بە چی تەنها ئاوی نەبووە ئەوەکەی تری مومکینە هەبووە، ئێستا بیربکەیتەوە ئەو شریکاتانە چ شەریکاتی ئەهلی چ لە رێگای حکومەتەوە ئەگرنە بەقەناعەتی من سەد ساڵیکەش ئێمە بیری لێ بکەینەوە نیسبەت و تقدیراتی تەوزیع بکەین بەهەزار دۆنم بە سێ سەد دۆنم، بە دوو سەد دۆنم ئەوە لە هەردوو قانونەکەشدا هاتووە، من حەقم نیە لە سەر ئەوەی، بەڵام مومکین نیە فەلاحەت لە کوردستان زیندوو ببتەوە وەبەرەو نەمان دەچێت، جگە لەوەیش ئەلیرەوە لە دەشتی هەولێرەوە بگرە تا تابزی زیاتر لەچوار سەد گوندی تاکو ئێستا ئاوەدان نەبوەتەوە، فەلاحی هەمووی وا لە هولێرە لەسەر عەرزەکەی خۆی نیە، گوندەکە ئاوەدان نەبوەتەوە و ناشبێتەوە چون ئاوەدان دەبێتەوە گوندەکە؟ لەبەر ئەوەی بیر بکەیتەوە شتێکی عەمەلی بکەین، نەزەری نەکەین ئەمە چۆن بتوانین ئینقازی بەو شکڵە کە دانیرایە، من تەسەور ناکەم بتوانین موەفەق بین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەڕێز د. دلێر شاوەیس فەرموو.

بەڕێز د. دلێر اسماعیل حقی شاویس:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی من بەوردی گوێم لە جەنابی وەزیر گرت باسی ئەوەی کرد کە کۆمەڵی پسپۆرو شارەزایان هێناوە لەیاساناس و لە زیراعیەکان و کەسانی تر، بەڵام نەمبیست کە کەسێکی ئابووری ناسیان هێنابێ، ئەم بابەتە راستەو خۆ پەیوەندی بە مەسەلەی ئیدارەو ئابووریەوە هەیە، من پێم وابێ ئەو کێشانەی کە لە یاساکانی ئەوەی کەپێی ئەوتری چارەسەرکردنی کێشەی کشتوکاڵ کەیاسای (117) و یاسای (90)، کەکاتی خۆی دەرچوون ئەمانە هەمووی کێشەی بۆ کشتوکاڵ ناوەتەوە، لەبەر ئەوەی کە شێوازی جێبەجێ کردنی ومیکانیزمی جێبەجێ کردنەکە راست نە بووە، بەراستی نەك فەلسەفەی بیرکردنەوەکەی ئەمە لە لایەك،

له لایەکی ترەوە بە ئاشکرا جەنابی وەزیر باسی ئەوەی کرد کەئێستا فەلسەفەی ئێمە گۆڕاوە، ئێمە لەسەر فەلسەفەی بازاڕی ئازاد و یاخود بەجۆرێکی تر لەسەر فەلسەفەی سەرمایە داری ئێمە ئەڕۆین، کێشەیەکی گەورە لەولاتی ئێمەدا هەیە، ئێمە تەسەورێکمان هەیە کە سیستمی رژێمی بەعس سیستمیکی سۆسیالیستی بووە، ئەمە هەڵەیە، ئەم هەڵە فیکری و فەلسەفی و ئایدولۆژی و ئابووری و کومەڵایەتیە بەراستی کومەڵە هەڵەیەکی گەورە بەئیمە ئەکات، بەشیك لەو هەڵانە ئەم یاسایەیە کە ئێمە دەمانەوێ دەری بکەین، دەرکردنی ئەم یاسایە لە داهاتوویەکی نیزیکدا ئەبێ بەهۆی زیاتر وێران کردنی کشتوکاڵ و زیاتر نابووت کردنی جوتیارەکان و ئەو خاوەن موڵکی کشتوکالانەی کە پارچە زەویەکانیان بەدەستەوەماوەو لێرەو لەوێ کومەڵە نەهەنگێك و ئەختەبووتێك پەیدا ئەبێ کە ئەو زەوی و زارە داگیرئەکات و ئەوانیش فرەئەداتە ناو گەنوی شارەکان و کێشەیەکی ئابووری و کۆمەڵایەتی گەورە تر بەسەر وڵاتەکەمانا دروست ئەکا، بۆیە من پێم وایە زۆر بەوردی چارەسەری بکەین، ئەگەر ئێمە مەبەستمان بەرەو پێشەوەبردنی کشتوکاڵ و زیاد کردنی بەرهەم هێنانەو خۆ ئێمە یاسای بەرهەم هێنانمان دەرکردو بواریشمان بۆ سەرمایەدارو تواناکان بەجێ هێشتوە، بۆ ئەوەی سوود لەو یاسایە وەربگرین، بەڵام تاکو ئێستا ئەوە زیاتر لەساڵ وا دەبێ بە دوو ساڵ ئێمە ئەو یاسایەمان دەر کردووەو بزان چ کێشە یان چ سوودێك لەو یاسایە وەرگێراوە یان واتا ئێمە کێشەیەکی ترمان هەیە لەشێوازی ئێدارەکردن، بۆیە من بە باشی ئەزانم بەراستی بەتایبەتی لەمادەکانی داهاتوویا لە مەسەلەی ئەو زەویانەی کە تەخصیص ئەکرێ و کە تەوزیع ئەکرێ بە سەر جوتیارەکانا وە لەسەقفی موڵك داریەکە ئەبێ ئێمە زۆر وریابێن ومامەڵەی لە گەڵا بکەین، جگە لەوە من ئەو تێبینیە سەبارەت بە خاڵی چوارەم تیکرار ئەکەمەوە، ئەگەر ئێمە بتوانین لەچوار چیوەی ئەم یاسایەدا خاڵێك تەسبیت بکەین ئەو بڕە پارەیەی کەتەملیك بەرامبەر بەئەو موڵکانەی کە جوتیارەکان بەدستیانەوەیە بەرامبەر بەعەقد بکرێت بە سەندوقێکەوە بۆ گەشە پێ کردنی کەرتی کشتوکاڵ وە بکرێت بەسەرمایەیەك بۆ بانکی کشتوکاڵی، ئەمە پێم وابێ شتێکی باش دەکەین و دەتوانین لەم یاسایەشدا جێگەی ئەوە بکەینەوەو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەڕێز دلێر محمد شریف فەرموو.

بەڕێز دلێر محمد شریف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەراستی بەشێك لە قسەکانی من د. دلێر کردی کەئەبوو من بیکەم بەراستی، لەبەر ئەوەی ئێمە لەناو خەڵکا وا باوە ئەبێ کەئێمە لەچوار چێوەی ئەوەی کەپەیوەندی هەیە بەجوتیارانەوە، ئەوەی کەپەیوەندی هەیە بەگەشە کردنی مەسەلەی جوتیاری ئەبێ ئێمە بەشێك بین لەو بەشانەی کەوا داکۆکی لەو مافەبکەین بەراستی من باس لە ماف ناکەم لێرەیا، باس لەوە ئەکەم کە ئێمە لەو هەرێمەیا چەند ئەتوانین، چۆن ئەتوانین گەشە بە باری ئابووری ئەم هەرێمە بدەین کە بەشیك بێن لەژێرخانی، ئابووری ئێمە کشتوکاڵیەو بەداخەوە ئێستا بەرێژەیەکی زۆری وا هاتووەتە خوارەوەو کەئێستا ئەتوانین بڵێن هیچ

سوودێکی لێ وەرناگێرێ، یەعنی نەخاك و نە هەواو نە ئاوی ئەم هەرێمە ئێستا بە فیڕو ئەچێت، ئێمە زۆر جار من قەسدم تەنها لەپشتگیری کردنی د. دلێر لەوەدا بوو کە زۆر جار ئێمە فیعلن بەغەڵتا ئەوین، مەنتقی شمولیەت لەهەموو شتێکا دائەنێن وا ئەزانیین کە غەڵەتێکی گەورە، کراوە خۆ ئێمە هەموومان لە رووی دەسەلاتداریەوە پشتگیری شمولیەت ناکەین، چونکە شمولیەت ئێسپات بوو کە دەسەلاتێکی غەڵەت بووە لە مومارەسەرکردنی دەسەلاتا، بەلام ئایا ئەو دەوڵەتانەی نەمەتی سۆشالیستیان بەکار هێناوە لە رابردووا لەڕووی ئێنتاجی زراعیەوە بە غەڵتا رۆیشتوونە تائێستا، من وای ئەبینم کە زۆر دەوڵەتانی کەتا ئێستا مومارەسەی ئێسلوبی ئێشتراکیەت و ئێسلوبی تەعاونیاتیان کردووە زۆر گەشەیان زیاتر کردووە لەرووی زیراعی و کشتوکاڵیەوە لەوانەی کە لە نەمەتی سەر مایەداریە، خۆ ئەمە مەعنای ئەوە نیە کە بەکلاسیکیەت بێر لەو مەسەلەیە بکەینەوە، بەمەنتقێك کەوایە ئەبێ تەنها لەڕووی موفرەداتی ئایدیۆلۆجیەوە قسەی لەسەر بکەین، نەخێر ئێمە لەم هەرێمە بەراستی پێویستیمان بە گەشە کردن هەیە، پێویستیمان بە سەر مایە داریش هەیە، بەئێنتاجی زیراعیی سەرمایەداریش، پێویستمان بە فەلاحیش هەیە، کەواتا پێویستمان بە مەبدەئی تەدەخولی حکومەت هەیە بەراستی، مەبدەئی تەدەخولیش بەو مەعنایەی کە فەلاح بە تەنها هیچ کاتێك ناتوانێت گەشە بەبواری ئابووری بدا بەبێ دەستێوەردانی حکومەت خۆی، بەبێ تەدەخولی خۆی کەواتا من موتەفیق ئەبم لە گەڵ قسەکانی کاك خورشید شێرە کەپێش من وتی ئەگەر کەرەستەی پێویستە موستەلزەماتی پێویست ئامادە نەکرێت بۆ فەلاح بەراستی زۆر زەحمەتە فەلاح بەتەنها بتوانێ گەشەی ئابووری بکا، ئەمەش بەراستی دیسان جارێکی تر دەگەڕێتەوە سەر ئەوەی کە ئێمە ناتوانین یان ناکرێت بە مەنتقێك بیربکەینەوە کە ئێمە ئەگەر زەویمان زۆر فراوان کرد بۆ خەڵکانێکی تاك بەتەنیا ئەتوانن لەرووی ئیستیسماری زیراعیەوە ئەوان گەشەی پێ بکەن، دیسان غەڵەت ئەکەینەوە ئەگەر بەمەنتیقی ئەوەی کە ئێمە راست بووینە یان غەڵەت ئیستیسماری زیراعی کەبڕیارمان لیێ دا کەیاسایەك لێرانەدا کەگوایە ئەو مەسافەیە زۆرە سی هەزار مەترە، ئەمە سێ هەزار دۆنمە ئەکرێتە سەرچاوەیەك, من بە قەناعەتەوە دەیلێم غەڵەتێکی گەورە بوو لەوەیان دا, رۆژێك لە رۆژانیش دەبێت لەو پەرلەمانە دا چاك بکرێت, چونکە قەناعەت ناکەم ئەو زەوی زۆر کردنە بۆ ئەو مەجالە هۆیەك بێت بۆ گەشە کردن, لەبەر ئەوە من نامەوێت ئەو رەبتە بەیەکەوە رەبت بکەین مادام لەوێ 3 هەزار دۆنمان داناوە بۆ ئیستسماری صناعی و هەتا زراعیش, لێرە دەبێت بەو ئاستەی بەرێت, چونکە من پێم وایە ئەمە جۆرێك لە دەرەبەگایەتیەکی نوێ دروست دەکات لەسەر نەبتێکی نوێ, بۆیە ئەگەر لە بڕگەی یەکەم حەدێك یان سەقفێك دانەنێین وەکو ئەوەی سەرۆکیپەرلەمان لە پێشتر دا مولاحەزەیەکی دا, یەعنی بۆ نموونە ئەگەر ئێمە مەوسمی زراعی دانەنێین لە ماوەیەکی دیاری کراو تەحدیدی نەکەین لە ماوەی چەند مەوسمێکی دیاری کراودا, ئەگەر ئەو کەسە کار لەسەر ئەو زەویە نەکات بە قەناعەتی من ئەو زەویە هەروا دەمێنێتەوە و سوودی لێ وەرناگیرێت, لەبەر ئەوە من وای دەبینم بێ مەوسمی زراعی فعلەن زۆر چاك و گونجاوە, کە مەوسمی زراعیش وازحە کە چۆنە, من نامەوێت دیسان ئەوقسەیە دووباری بکەمەوە بەراستی ئێمە بانکی زراعیمان زۆر پێویستە و فعلەن ئەو پێشنیارەی کاك عدنان لە کۆبوونەوەی لیژنەی قانونی

کردی زەرورەت وایە ئەم بانکە هەبێت، راستە هەموو رسوماتی ئەم وڵاتە دەگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی مالیە، بەڵام ئەمە نابێت، راستە وەزارەتی مالیە موکەلەفە دارایی بۆ هەموو وەزارەتەکان دابین بکات، نابێتە هۆیەك بۆ ئەوەی خاسیەتێکی تایبەت بدات بە بەشی کشتوکاڵی کە ئەویش تەنها لە رێی بانکەوە کەوا دەکرێت، ئەو رسوماتانە لەوێ کۆبکرێتەوە باشترە و خزمەتی بواری کشتوکاڵی دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵڵا خۆ پێشنیارێکی باشە و قسەکانتان زۆر بە سوودن، بەڵام بەشێکی جانبی فەلسەفی وەرگرتووە، بەڕاستی هین نییە بڕۆنە سەر ماددەکە بزات، یەعنی موقتەرەحات لەسەر ماددەکە خۆشە ئەگەر بێت و مەجال هەبێت موناقەشەکە خۆشە و دەوڵەمەندی سەقافەتیشمان دەکات، بەڵام تکام وایە لەسەر ئاستی ماددەکە رەئیتان هەبێت، کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

زۆر سوپاس ئەوەی من دەمویست بیکەم باسکرا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

منیش سوپاسی تۆ دەکەم. کاك خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش پشتگیری رەئی برای بەڕێزم کاك بارزان دەکەم کە لە بڕگەی دووەم لە ماددەی یەك، لە واقعی ئێستای ئێمەی زراعی کە کەرتێکی موعەتەڵە تەمامەن، ئەگەر دەعم هەیە یانیش ئەگەر هەبێت زۆر کەمە، هیچ قەوانین یان حیمایەتی ئینتاجی مەحەلیمان بە شێوەیەکی باش نییە، حدود مەفتوحە و هەموو شت دێت بە بێ زەوابت و بەبێ زەرائیبی باش، لێرە ئەگەر ئێمە ئەو بڕگەیە تەبیق بکەین بڵێین سوودمەند ئەو زەوی زراعیە بە کاربێنێت، ئەگەر نا حەقی تەسەروفی نابێت و تەسبیتی بۆ ناکرێت، هەروەها تەسجیلیش ناکرێت بۆی، بەوە وابزانم موشکیلەیەکی زۆرتر خەلق دەکەین، تا ئەو دەعمە بە عەمەلی و حەقیقی نەبێت، ئەو قەوانینی تریش نەیەن، ئەو کێشەی حدودە کە هەموو شتێك دێت بۆمان چارەسەر نەکرێت، ئەمە تەتبیق نابێت و لە زەرەری ئێمەدا دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك جعفر فەرموو.

بەڕێز جعفر مصطفی معروف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من دوو, سێ تێبینیم هەیە, یەکێکیان جارێ ئەو یاسایە زۆر چاکە, چونکە هەردوو یاساکە یەك دەخاتەوە, چ مەنتیقەی ماددەی 140 , چ مەنتیقەکانی تر دەبێت بەیەك یاسایەك, چونکە هەردووکیان لە دوو شوێن جێ بەجێ کراون 90 و 17 بۆ ئەوە چاکە, لەسەر ماددەی 1 بڕگەکە ڕەئیم وایە لەسەر بڕگە 1 ماددەی 1 لە کۆتایی بڕگەکە زیاد بکرێت, بۆ ئەوەی ئەو جوتیارە تەنها کاری جوتیاری بکات, یەك موشکیلەی گەورەمان ئێمە هەیە, ئێستا زۆربەی زۆری خەڵك تەعینە, بەڵام بەناوی جوتیارەوە ئەرزی حجز کردووە, دەبێت جوتیار بەڕاستی جوتیار بێت, نەك موزەفی حکومەت بێت و جوتیاریش بێت, ئەگەر ئەمە زیاد بکرێت ئەوا ئەو کەسە بۆی هەیە تەنیا جوتیار بێت, ئەگەر نادەبێت زەویەکە بگەڕێتەوە بۆ جوتیاران, نەك بەدەست فەرمانبەرانەوە بێت, لە بڕگەی 2ی هەمان ماددە, ئەگەر بۆی زیاد بکرێت کە جەنابت گوتت, ئەگەر سێ ساڵ ئینتاج نەدات, چونکە ئەوە هەیە من خۆم زەویم هەیە 10 ساڵە دواکەوتووە و کەس زەرعی ناکات, یان برادەرێکی تر هەیەتی, ئەگەر 3 ساڵ و سێ وەرز ئەو جوتیارە نەیتوانی ئینتاج بدات, دەبێت زەویەکەی لێ وەربگرێتەوە, بەراستی ئەوەیە کوردستانی کوشتووە, من تەئیدی ئەو ڕەئیەی کاك خورشید شێرە دەکەم, کە هەوڵ بدرێت یەعنی چاکسازی باشتر بکرێت, ئێمە ئەگەر بە نەوعە بێت دیسان تا هەموو ئەرزەکان کۆمەڵێك فەلاح هەن زەوی کەمی بەدەستەوەیە با بدرێت بە ئەو یەکێکی دەوڵەمەندی گەورە ئەو کاتە شارەکان وێرانتر دەبن و گوندمان نامێنێت, چونکە کە شار قەرەباڵغ بێت گوندیش کەم دەبێتەوە, زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن اسماعیل سلیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من دوو, سێ تێبینیم هەیە, تەبعەن بە نیسبەت زیراعەت, یان بڵێین کشتوکاڵ بەشێوەیەکی گشتی زیاتر بارەکە دەکەوێتە سەر ملی حکومەت, حکومەت دەبێت ئەو کەرتە یان ئەو کشتوکاڵە تەشجیع بکات, بەڵام چۆن تەشجیعی دەکات؟ مەوادی پێویست بۆی تەوفیر بکات, ئەو مەوادە ئەگەر هەبێت, دەبێت جوتیار ئەو زەویەی کە لەبەر دەستیەتی ئیستیفادەی لێ بکات و ئیستغلالی بکات بۆ بەرهەم, ئەگەر هاتو ئەو کابرایە ئەو زەویەی ئیستغلال نەکرد و ئیمکانیاتیشی بدرێتێ دەبێت محاسەبە بکرێت, ئەوە یەکەم, دووەمیان: ئێمە هەموو ڕۆژێك هاوارمان لێ هەڵدەستێت و دەڵێین گرانیە لە بازاڕ, ڕاستە گرانیە, بەڵام بۆ گرانیە, ئێمە تەماتە و خیار لەسوریا دێنین, بەداخەوە ئێمە ئەو زەویەمان, ئەو هەموو ئاوەمان هەیە ئیستغلالی ناکەین, ئەمە هۆی خۆی هەیە هەروا بە هۆ نییە کە ئێمە ئیستغلالی ناکەین, هۆیەکەشی ئەوەیە کە دەبێتە مەوسمی زیراعەت, ڕەزو باخ و میوەو ئەو شتانە مانگێك, دوو مانگ کەس نییە ئەوانە بکرێت, یەعنی موشتەری نییە, ئەو شتەی بکرێت, کەس نییە ئەوخواردنەی کەئینتاج دەکرێت بازاڕی بۆ پەیدا بکات, ئەمە پێویست بە شتێك دەکات, دەبێت حکومەت فکر لەوە بکاتەوە, ئێمە کە تەماتە دەچێنین بۆ نموونە یان شتێکی تر ساردخانە هەنە, ئەگەر ساردخانە دروست بکرێن, نەك هەر مانگێك یان دوو مانگی

هاوین کەس تەماتەی نەکرێت و حەقی کرێی سەیارەشی پێ دەرنەچێت, بەڵام ئەگەر ساردخانە هەبێت هەم میوەجات و هەم مەوادی تر دەتوانن خەزن بکەن بۆ وەختێکی کە وەختی زراعەت نییە, ئەگەر ئێمە ئەوەمان کرد, هەموو وەختێك مەوادی خۆمان خۆماڵی دەبێت پێویستیمان بە دەرەوە نابێت, جوتیار ئەگەر بزانێت ئەو گەنمەی کە کردوویەتی بازاڕ هەیە ئەو گەنمەی لێ بکڕێت, بەردەوام دەبێت لە کارەکەی, زۆر جار فەلاح هەبووە گەنمی کردووە و کەس نەبووە لێی بکڕێت هەوا ماوەتەوە, لەبەر ئەوە دەبێت بازاڕی بۆ پەیدا بکات, دەبێت جێگای بۆ پەیدا بکات, ئەو مەوادەی کە لە هاوین ئینتاج دەکرێت بۆ زستانیش ئیستیفادەی لێ بکرێت, هەر وەکو جێگای تر ئەمە شتێکی ئەساسیە بۆ ئەوەی زیاتر جوتیار تەشجیع بکرێت, حکومەتیش لەسەریەتی تەشجیعی ئەو کەرتە بکات نەك هەر زیراعەت, بەڵکو حەیوانات و دەواجن و هەموو ئەو شتانە, لەبەر ئەوە پێویستە ئیهتیمامی پێ بدەن و لەلایەن حکومەتەوە تەشجیع بکرێت, لە لایەکی ترەوە موراقەبەیەك لەسەر ئەوە هەبێت, زەوی وەربگرم و هیچ کشتوکاڵی تێدا نەکەم, یەعنی هیچ ئیستیفادەم نەکرد, هیچ ئیستیفادەم بۆ میللەتی خۆشم نەبوو, بازاڕ هەر گران دەمێنێتەوە هەروەك چۆن ئێستا دەیبینین, ئەو بازاڕە بارگرانیەکی زۆر گەورەیە لەسەر ملی میللەت, لەبەر ئەوە شتی خۆمان نییە و شت لە دەرەوە دێنین, کە شتیشمان لە دەرەوە هێنا دوو بەرامبەر لەسەر ئێمە ڕادەوەستێت, زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك غفور فەرموو.

بەڕێز غفور طاهر سعید مخموری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ مەبدەئی یاساکەدام, بەڕاستی لەگەڵ ئەوەدام کە زەوی بدرێتە جوتیار کە چەند ساڵە بەکاری هێناوە, بەڵام داواکارم کە ئەو یاسایە لەو وەختەدا دوابخرێت, ئێستا کاتی جێ بەجێ کردنی نییە لەبەر چەند هۆکارێك, یەکەم, بەتایبەتی ئەو خاڵ'ی کە برادەرانی تریش باسیان کرد, مەسەلەی ناوچە بەعەرەب کراوەکان, ناوچە بەعەرەبکراوەکان هەر ئەوە نییە کە جەنابت گوتت لەوانەیە بگەڕێنەوەو جێ بەجێ بکرێ, کێشەی زۆر گرنگ تر لەوە هەیە, یەك لە کێشەکان مەخمور بە دەشتی مەخمور و قەراج و گوێر و کەندێناوەشەوە 2700 هەزار دۆنمە, هەر هەمووی ئەتفا کراوە بۆ وەزارەتی مالیەی عێراقی, تا ئێستاکە ئەو بڕیارە هەڵنەوەشێندراوەتەوە ئەوە یەك, دووەمیان: ئەو زەوی و زارانەی کە موڵ:یش بوونە ئەوانیش هەمووی ئەتفسا کراون بۆ وەزارەتی مالیەی عێراقی, لە هەمان کاتدا ئەو عەقدانەی کە کراوە, عەقدەکان بەناوی عەرەبە هاوردەکان بوونە, دراوەتە عەرەب تا ئێستاکە ئەو عەقدانە هەڵنەوەشێندراوەتەوە, لەو کاتەدا بەرەسمی بەناوی عەرەبەکانە, بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ گوتی ئێمە سوودمان لە ئەزموونی سوریا وەرگرتووە' من حەز دەکەم ئەوە بزانین کە ئەزموونی سوریا خراپترین ئەزموونە لەم رووەوە, چونکە بەدرێژایی سنووری سوریا لەگەڵ باشووری کوردستان دا و بەقوڵایی 10 کم شوورەیەکی عەرەبی دروست کراوە, هەموو جوتیاری کورد دەرکراوە و عەرەبە هێندراوەتە ئەوشوێنانە و

زەویەکان بەناوی عەرەبەوە تاپۆ کراوە, بۆیە ئێمە ناتوانین سوود لە ئەزموونێکی خراپ وەربگرین بۆ کوردستان, ئەوە خاڵێك, دوو, لە رووی ئاوەدانکردنەوە, یەعنی جێ بەجێ کردنی ئەو یاسایە تا رادەیەك دژی مەبدەئی حکومەتی کوردستانیشە, لەبەر ئەوە حکومەتی کوردستان لەسەرەتای ئازادکردنی ئەو ناوچانەدا گوتی عەقدە زراعیەکان نوێ ناکەینەوە تا جوتیارەکان نەگەڕێنەوە گوندەکان, ئەگەر نا نوێ نەدەکراوە, بەڵام ئێستا تۆ بێی زەویەکە تەملیك بکەی جوتیارەکە ناگەڕێتەوە گوندەکەی, کە جوتیاریش نەگەڕاوە گوندەکەی پەرە بە کەرتی کشتوکاڵیش نادرێت, منحەز دکەم ئەوە بڵێم کە پێشتر حکومەتی عێراقی ئەو گوندانەی تێك دا لەوەوە ویستی ژێرخانی کوردستان هەڵتەکێنێ, چونکە بەشێك لە ئابووری کوردستان, بەشی سەرەکیشی کشتوکاڵە, بەڵام کە گوندەکانیانخەراپ کرا ئینتاجی کشتوکاڵی نەما و میللەتەکەش بووە میللەتێکی بەکاربەر نەك وەبەرهێنەر, بۆیە من پێشنیاری ئەوە دەکەم ئەو یاسایە دوابخرێت, گرفتێکی تریش هەیە لەو مەسەلەیە بە تایبەتی لە کەندێناوەو ناوچەی سەرگەڕان, زیاتر لە 320 بیرە نەوت هەیە, ئەو بیرە نەوتانە هەمووی لە زەوی کشتوکاڵی و زەوی موڵك دایە ئەو زەویانەش هەمووی ئەتفا کراوە, ئێمە ئەو گرفتانەمان هەیە, تاوەکو ئەو گرتفانە چارەسەر نەکرێت,ناکرێت ئەو یاسایە جێ بەجێ بکرێت, بۆیە پێم وایە دواخستنی باشترە, بەجێ بەجێ کردنی ئەو یاسایەش ناچێت تەعویز بۆ ئەو یاسایەی مەسەلەی ئەتفای زەوی و زار کە داخلی ماستەر پلان بووە, مەسەلەن تۆ جوتیارێك لە گەزنە زەوی لێ سەندراوەتەوە, دەچی لە قوشتەپە زەوی دەدەیتەوە چ تەئسیر لە وەزعی وی ناکات, خاڵێکی تر ئەوەی من تێبینی دەکەم ئەو یاسایە کە لە 2007/11/20 خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا و ئاراستەی لیژنەی دارایی و ئابووریش کرا, بەڵام نازانم بۆ لیژنەی دارایی و ئابووری راپۆرتی نییە لەسەر ئەم یاسایە, خاڵێکی تر ئەوەی کە لێرە پێویست دەکات ئێمە هەڵوەستەی لەسەر بکەین بە تەنها هەر ئەو مەنتیقانە نییە لەدەشتی هەولێر, کەرکووکمان هەیە, شێخانمان هەیە, شەنگالمان هەیە, یەعنی ئەو ناوچانە هەمووی ئەو گرفتانەیان هەیە, ئەتفاکردنی زەویەکانیان و کردنی عەقد بۆ عەرەبە هاوردەکان, تاوەکو ئێمە ننەگەینە نەتیجەیەك ئەو خەڵکانە زەرەرمەند دەبن, لە رووی رەسمیاتەوە عەرەبەکە دێت عەقدەکەی خۆی دەهێنێت و دەڵێت ئەوە عەقدەکە کە بەناوی منە, بۆیە دەبێت تۆ بچی زەویەکە بەناوی ئەو بکەی, بەشێك لەو عەرەبانە هاولاتی ئەو ناوچانەشن, لەرووی یاساییشەوە حەقی خۆیەتی داوای ئەوە بکات, لیژنەی یاسایش لەوێ دانیشتوون, بۆیە بێ هەڵوەشاندنەوەی ئەو بڕیارانەو بێ ئەوەی کە لەرووی نزاعاتی موڵکی ئەوانە یەکلایی نەکرێنەوە, ئەو یاسایە جێ بەجێ کردنی قورس دەبێت, جارێکی تر ئێمە غەدر لە جوتیاری کوردستان دەکەینەوە, بۆیە بەراستی پێویست دەکات, ئێمە راست بین, هەر یاسایەك کە دەردەچێت کۆمەڵێك خەڵك تێیدا سوودمەند دەبێت و کۆمەڵێك خەڵکیش زەرەرمەند دەبن, بەڵام دەبێت دەبێت ئێمە بزانین چی دەکەین, بۆیە ئێمە شتێك بکەین زیاتر بەرژەوەندی خەڵك رەچاو بکەین, لەگەڵ رێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دیلمان فەرموو.

بەڕێز محمد احمد صالح (دیلمان ئامێدی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەبڕگەی چوارەم قسەی منیان کرد سوپاسیان دەکەم, هەروەها تەئیدی کاك دلێر دەکەم لەسەر بەدیلی رەمزی, لە بڕگەی دووەم پێشنیارێك دەکەم کە لەپاش (پێچەوانەوە یان بعکسە) شتێك زیاد بکەین بڵێین (ومع تلیقة الدعم الحکومی) ئەمە جیاواز نابێت لەگەڵ بازاڕی ئازاد, بەڵکو تەوازونەك دروست دەکات لە نێوان حکومەت و مونتج, لەسەر هەموو زغوتاتی ئەمنی ئەمریکا و صندوقی نەقدی دوەلی و بانکی دەولی و تیجارەی عالەمی, لەسەر ئیتیحادی ئەوروپی کە دەعمی مونتەجی زراعی تێدایە بچێت بۆ بازاڕی ئازادی ئەمریکی, بەڵام ئیتیحادی ئەوروپی رەفزیان کرد و تەئجیلیان کرد بۆ 2013, ئەمە نموونەیەکەلەسەر بازاڕی ئازاد کە مومکینە هەندێك شت تەئجیل بکرێت بە پێی حاڵەتی هەر کۆمەڵگایەك و دەوڵەتێك بە تایبەتی بۆ ئینتاجی زراعی ئێمە زۆر پێویستیمان پێیە, زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عوسمان فەرموو.

بەڕێز عثمان احمد حمد امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا سەرەتا قسەکەی کاك ئارێز کە باسی ئەو زەویانەی کرد کە ساڵی رابردوو یاسای ئەتفا لەو پەرلەمانە دەرچوو زیاتر لە 33 گوندی دەشتی هەولێر کەوتنە دائیرەی ئەو ماستەر پلانەی کە 10 کم لە دەوروپشتی هەولێردا باس لە ستراتیژیەتی وەزارەتی زراعە دەکرێت, کە ستراتیژیەتی وەزارەتی زراعە وەکو جەنابی وەزیر ئیشارەی پێدا بۆ زیاد کردنی بەرهەمە, بەڵام بە پێی ئەو ماستەر پلانە کە زیاتر لە جوتیارانی 30 - 40 گوند ئەو زەویە زراعیەی کە باشترین گوندی زەوی زراعی و حەوزی ماسی و بیری ئاوو ئەو زەویە باشانەی دەوروپشتی هەولێر ئەوانە بە پێی ئەو یاسا ئەتفایەیە, یەعنی ئەو جوتیارەی زیاتر لە 30 - 40 گوندی دەشتی هەولێر تەخت دەکرێن یان تەخت کراون وەکو خۆیان دەڵێن بەو ماستەر پلانەی کە ئەوان ناویان لێناوە ماستەر پلان بەسەر جوتیارەکانی دەوروپشتی هەولێردا, لەبەر ئەوەی کە لە جیاتی زەویە زراعیەکانیان, زەویە کشتوکاڵیەکانیان, ئەوەی کە بژێوی ژیانیان لەسەرە زەوی و خانووبەرەیان دەدرێتێ وەکو تەعویز, بەڕاستی وەکو پرسیار لە وەزیر کراوە گەیشتووەتە کوێ ئەوئیشە کە بەڕاستی جوتیارەکان بارگرانن, جەنابی وەزیر ئامانجی وەزارەتەکەی وەکو ستراتیژ زیادکردنی بەرهەم شتێکی زۆر باشە, بەڵام وا دەزانم بۆ ئەو ئامانجە هەنگاوێکی تەمهیدی پێش جێبەجێ کردنی ئەو یاسایەی کە قەرار بێت دەرچێت لە پەرلەمان ئەویش حەسمی نیزاعاتی ئەو زەویانەی کە لە کوردستان دا ئەو گوندانەی کە نیزاعیان تێدایە, ئەو زەویانەی کەوای کەوا بە درێژایی ساڵ و زەمەنێکی زۆر گرفتی تێدابووە, سێ زاراوە هەیە لەوە دەچێت وەزارەتی زراعە و یاساییەکان ئیعترافی پێ نەکەن, کە مەلاك و خوردەمالك و جوتیارن, لە موستەڵەحاتی زراعە و وەزارەتی زراعە لەوە دەرچێت, بەڵام زراعی بەدەستەوە بووە و هەموو ئەو قانونانەی کەوا لە رژێمی پێشوو لەساڵی 1953 کە لە زەمانی تسویە تا دەگاتە قەراری 90ی ساڵی 1975 و قەراری78 و

117 و ئەوانـە، یەعنی ئێستا زۆر گوند کە ئاوەدان نەکراونەوە لەبەر ئەوە نییە کە جوتیارەکە یان خاوەن مولکەکە حەز نەکات زەویەکەی زەرع بکات، لەبەر ئەوەی کە بەفعلی گرفتی هەیە، نیزاعـی هەیـە، کێشـەی جدی لە زەویەکاندا هەیە، ئایا وەزارەتی زراعە چ هەنگاوێکی ستراتیژی بۆ حەسمی ئـەو کێشانە نـاوە؟ ئایـا ئەو یاسایەی کە خوێندرایەوە هەم لیژنەی یاسایی و هەم لیژنـەی زراعـە حـەسمی ئـەو کێشانە دەکات، بـۆ ئەوەی کەوا باس بکرێت، ئینجا دوو دەعـم دەعمـی یاسـایی کـە بـەناوکردن و دڵخۆش کردنـی جوتیـار یـان خاوەن موڵك بە زەویەکەی و دەعمی تەکنیکی کـە بـرادەران باسـیان کـرد ئـەوە گرنگـە، چونکە وەکو کاك عبدالرحمن باسی کرد کابرا زەویەکەی کردووە بە گەنم، بەڵام ئەو مەسرەفەی کە کردوویەتی لە بازاڕ نیـو ئەوەندەی بۆ ناکاتەوە، کەواتە ڕادەوەستێت و واز لە زەویەکەی دێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عوسمان فەرموو.

بەڕێز عثمان عبدالله قادر(بانی مارانی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵلا من پرسیارێکم هەیە، ئەگەر بەپێی ئەو یاسایە بێت کەواتە حکومـەت هـیچ زەوی نامێنێـت و خۆشـی لەبەر دەباتە دەرێ لە تەشجیع کردنی و بەرهەمهێنانی کشتوکاڵی، کە حکومەتیش دەعم نەکات باوەڕناکەم بە هیچ شێوەیەك مەسەلەی بەرهەمهێنانی کشتوکاڵی لە وڵاتەکەمان گەشە بکات و خەڵك لێی سـوودمەند بێت، کەس ناتوانێت لە خۆڕا گەشە بە زراعە و کاری کشتوکاڵی بدات ئەگەر حکومەت سەهمی تێدا نـەبێت یان موساهەمە نەکات یان هاوکار نەبێت، ئەگەر بە پێی ئەوە بێت نازانم وەزارەتی زراعەش مەعنای بوونی نامێنێت لە کوردستان، ئەگەر هـیچ زەویـەکی نـەبێت حکومـەت وەزارەتـی زراعـەش کـەوا موبـەرری بـوونی نابێت و ناش بێت لەمەودوا، من پـێم وایـە دەبوایـە ئـەو یاسـایە کەیاسایەکی گرنگـە وە لـە دوا ڕۆژ رەنگـە سەرئێشە بۆ زۆربەی زۆری پێکهاتەکانی دانیشتووی کوردسـتان دروسـت بکـات بـە حیـزب و حکومەتیشـەوە ئەو یاسایە بەئاسانی تێپەڕ ناکرێت و ئێمە دەبوایە زیاتر دیراسـەی بکـەین، بـەڵام بـەرەئی مـن دەبـوو ئـەو یاسایە تەنها باسی ئەو عەقدە زراعیانـە بکات کـە لـە سنووری فراوانکردنـی ماسـتەرپلانی شـار کـە گـەورە دەبێـت ئـەو جوتیارانـەی زەویـان هەیـە و بەبـەر شـارەوانی دەکـەوێت تـەنها و تـەنها ئەوانـە قـەرەبوو بکرابوونایەوە، ئەوانەی تر بەرەئی من ئێستاش عەجەلـەی لـێ نـەکرێت باشـە، چونکە پەلـە کردنـی وەکـو ئەوەی کە کاك غفور باسی کرد فعلەن ئێمە چـەندین شاروشارۆچـکە و مەنتیقـەی فراوانمـان هەیـە، فعلـەن زەویەکان بەناو عەرەبی هاوردەیە، یەعنی بە تەواوی پشتگیری ئەو رەئیە دەکەم، جگە لەوەش زۆربەی ئەو عەقدە زراعیانە بیرە نەوتی تێدایە، ئەدی یاسای نەوت دواتر چۆن حەل دەکرێـت؟ بـەرەئی مـن پێشـنیاری ئەوە دەکەم، تەنها ئەو عەقدانەی لەگەڵ فراوانکردنی شـارەوانی و شـارەکان، جوتیارەکـان زەرەرمەنـد دەبـن تەنیا ئەو جوتیارانە قەرەبوو بکرێنەوە و ئەوانی تر کێشەمان بۆ دروست دەکـەن، لەلایـەکی تـر مەسـەلەن ئێمە مەلاك دروست دەکەینەوە، ئێمە وەکو حیزبەکان بەعام چەند شۆڕشمان کرد لە دژی مەلاك، 2 هـەزار دۆنمی پشتاو دەدەیە جوتیار بەڕاستی ئـەوە دیسانەوە کێشـەمان بـۆ دروسـت دەکـات، لەوانەیـە شۆڕشـی تـر

دروست بێتەوە لە دژی مەلاك, دیسانەوە من رەجا دەكەم تەنها ئەو خاڵە جێبەجێ بكەن كەلەگەڵ فراوانی شار جوتیار لێی زەرەرمەندە, زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

هەروەكو جەنابت پێشتر ئیشارەتت پێدا, ئەم یاسایە لەسەرەنجامی یاسای ژمارە پێنجەوە هاتووە كە جوتیاری كوردستان سوود لەو زەویە و ئەرزە وەربگرێت كە بەدەستیەوەتی, من لە بڕگەی 2ی ماددەی 1 دا هاوڕا دەبم لەگەڵ كاك بارزان دا, لەبەر ئەوەی لە ماددەی1 بڕگەی 1 حەقی تەسەروفت داوەتێ و بۆشی تەسجیل دەكەی بەناوی جوتیارەكەوە, پێم خۆشە زەوی بكرێت بەناوی جوتیارەوە, كە كرا بەناوی جوتیارەوە حەماسی زیاتر دەبێت, هەوڵی زیاتر دەبێت بۆ بەرهەم هێنان, بۆ ئەوەی ئیستیفادە لە ئەرزەكەی بكات و ئەرزەكەی خۆی زیاتر خۆش بوێت, بەڵام ئەمە بەتاقی تەنیا نابێتە هۆی ئەوەی كە بەروبوومی كشتوكاڵی لە كوردستان دا پەرە بسێنێت و زیاد بكات و بەرهەمی زراعیمان زیاتر بێت, من پێم وایە كە ئێمە حەقی تەسەروفمان دایە و بەناوی ئەوەوە تەسجیل بكرێت, سورەتێكی قەید بە تاپۆ كە ئەوە جۆرێكە لە جۆرەكانی حەقی مولكیەت بۆچی بۆشی نەبێت هەموو تەسەروفێكی قانونی لەسەر وموڵكەكەی خۆی بكات, حەقی تەسەروف حەقێكە لەو حەقانەی كە مەتەسەرف بۆی هەیە رەهنی بكات, ئیزالەی بكات و بیفرۆشێت و زەرعی بكات بە هەموو نەوعە یاسایەك بەكاری بهێنێت, لەبەر ئەوە پێم وایە ئەو فەقەرەی 2 هەر لە ئەساسەوە نەمێنێت لە ماددەی 1 دا, بۆ ئەوەی فەلاح خۆی ناتوانێت, چونكە فەلاحی كورد بە تەئكید ئێستا ناتوانێت بە وجودی سورەت قەیدێك زەویەكەی بەرێت بەڕێوە و ئینتاجی زراعی زیاد بكات, كە ئەو ناتوانێت با ئەو فرسەتە بدەینە دەست كەرتی تایبەت, بۆ ئەوەی بتوانێت بەو رەئسمالەی كە هەیەتی بەكاربهێنێت و ئینتاجی بكات, با فەلاح مادام حەقی تەسەروفی هەبێت با كامل بێت حەقی تەسەروفەكەی, بۆیە ئەو بڕگەی 2 ئیلغا بكرێت و قەیدی بۆ دانەنێین بۆ ئەوەی بتوانێت سبەی كە پێویستی پێی هەبوو بیفرۆشێت, لەلایەكی ترەوە باس لەسەر بەدەلی رەمزی كرا, بەدەلی رەمزی ئەگەر ئێمە بگەڕێینەوە بۆ دەستووری عێراقی لە ئەعمالی سیادە هەموو رسومات و زەرائیب دەچێتە خەزێنەوە لە حكومەتی ئیتیحادی, ئایا ئەم پارەیەی كە وەردەگیرێت دەچێتە رسومات یان زەرائیبەوە؟ ئەوە جەنابی وەزیر ئیشارەتی پێیداوە, پێم وایە بخرێتە بانكێكەوە بۆ تەنمیەی كەرتی زراعی لای خۆمان بەكاری بهێنین, خاڵێكی تر لە سەر بڕگەی 3 دەڵێت دەفعی بەدەلاتی ئیجاە (التي تترتب بذمتهم) بەدەلاتی ئیجار كەی دروست دەبێت؟ لیژنەی یاسایی پێموایە لە من باشتری لێ دەزانن كاتێك كە عیلاقەیەكی عەقدی هەبێت ئەو لێرە ئەوە باس دەكات كە تەسویە نەكراوە بە ناوی فەلاحەكەوە, چۆن ئەو بەدەلە ئیجارەیەی

لێ وەردەگیرێت؟ بۆیە ئەگەر وابێت پێم وایە بکرێتە ئەجری میسل, یاخود لە رۆژی تەسجیل کردن بەناویانەوە بەدەلاتی ئیجار لێیان وەربگرێتەوە, زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك زرار فەرموو.

بەڕێز زرار طاهر امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەروەکو جەنابتان ئاماژەتان پێدا, ئەو یاسایە لە ئەنجامی دەرچوونی یاسای ژمارە 5ی ساڵی 2007 دوای ئەوە یاسای ژمارە 5 زەوی دەرچوو یاسای بووژاندنەوەی زەوی تەنها شمولی ئەو زەویانەی دەکرد موڵکی سرف بوون, کە تاپۆی زراعی بوون, خەڵکێکی زۆر هاواری لێ هەستا بە تایبەت ئەوانەی کە گرێبەستیان هەبوو کاتێك کە دەکەوتنە ناو سنووری شارەوانییەکانەوە دەیان گوت ئەی ئێمە چی بکەین, چەند ساڵێك ئەو زەویانەی کە بەعەقد هەبوو لەسەریان, بۆیە لە ئەنجامی هاواری ئەو خەڵکانە لیژنەی زراعە, لیژنەی یاسایی, لیژنەی شارەوانی, بە ڕاستی ئەرکێکی زۆریان کێشاوە, من لێرەوە سوپاسی هەستی ئەو لیژنانە دەکەم, من لەو لیژنانە دانیم کە ناوم هێنان, بەڵام لە ناوچەیەك دا دەژیم کە کۆمەڵێك جوتیاری تێدایە, کە ئەو جوتیارانە لە 99٪ ی زەویەکانیان عەقدی زراعیە, بەڕاستی ئەو یاسایە کەدەرچووە لە ئەنجامی هاواری ئەو خەڵکانە دەرچوو, هاواریان دەکرد کە زەویەکانیان دەکەوێتە ناو سنووری شارەوانی, نیسبەتێکیان بۆ دیاری بکرێت, ئەوە بوو لیژنەی زراعە ساڵی پار کە یاسای ژمارە 5 مان دەرکرد هەر لە راپۆرتەکەی خۆیان ئەو نیسبەتەیان دیاری کردبوو, بەڵام دەنگی نەهێنا, ئێستا ئێمە کە ئەو یاسایەی دەرچووە 100٪ تەئیدی دەکەم, خۆزگە ئەو یاسایە پار جێ بەجێ کرابا نەك ئێستا کە هەندێك لە بەڕێزان دەڵێن دوابخرێت, چونکە ئەو یاسایە برادەرینە لێتیان ناشارمەوە ئەو زەویانە کە تاپۆ دەکرێن بە رۆژێك و دوو رۆژ و سێ رۆژ تاپۆ ناکرێن, کەمتر لە 3 ساڵ و 4 ساڵی دەوێت, یەعنی بە 4 ساڵ یەڵلا تاپۆی ئەو زەویانە جێبەجێ بکرێ, لەماوەی ئەو چوار ساڵەی ئەگەر ئەو جوتیارانەی کە عەرەبەکان هاتوونەتە سەر زەویەکانیان و عەقدیان بۆ کراوە کە ئێمە توانیمان ئەو عەقدە لەسەریان لاببەین ئەوە ئەو کات دەتوانین کە بەچوار ساڵیش هەر ناتوانین, لەبەر ئەوەی عەقدی تاپۆ کردنی ئەو زەوی و زارانە کارێکی هەروا ئاسان نییە, دەرکردنی ئەو یاسایە بۆ ئەو خەڵکانەی کە زەوی عەقدیان هەیە و دەکەوێتە ناو سنووری شارەوانی بەراستی مافەکانیان ناخورێت, لەلایەکی ترەوە من لەناوچەیەك دا دەژیم جوتیارەکان 8 دۆنم, 9 دۆنم زیاتریان نییە, من پرسیار لە ئێوە دەکەم, ئەگەر کەسێك بتوانێت هەزار دۆنم بکڕێت یان زیاتر لە هەزار دۆنم توانای زیاتر نییە لە جوتیارێك کە ناتوانێت 10 دۆنم بەکاربێنێت, کەواتە دورست بوونی کەرتی تایبەت شتێکی زۆر باشە, ئەگەر کەسێك لە ناوچەی گەرمیان هەزار دۆنم زەوی بکڕێت و مەشروعێکی گەورەی لەسەر دروست بکات هەر جوتیارەکانی ئەوێ دەبنەوە کرێکار لە مەشروعەکەی وەی

و ئەو پارەی کە بە کرێکاری دەستیان دەکەوێت زۆر زیاترە لەو پارەی کە بەرهەمی دێنن لە 10 دۆنمەکەی خۆیان, چونکە بەراستی خەڵکی بەتوانا و بێ توانا هەیە, خەڵکانێك هەن زۆر بەتوانان و خەڵکانێکیش هەن زۆر بێ توانان, لەبەر ئەوە من 100٪ پشتیوانی ئەوە دەکەم ئەوەی مام خورشیدیش گوتی من تەئیدی دەکەم, بەڵام بەراستی ئەو تێبینیانەی مام خورشید گوتی لەناو ئەو یاسایانەدا نییە, بەڵام لەوەی کە گوتی پشتیوانی 100٪ی دەکەم راستە ئەو پێشنیارانەی مام خورشید گوتی پێشنیاری زۆر چاکن, بەڵام ئەو یاسایەی کە ئێمە ئێستا دەمانەوێت دەری بکەین و پشتیوانی لێ بکەین یاسایەکە کە بەراستی ئەو جوتیارانەی زەویان هەیە و زەویەکەیان عەقدە بیدە بە تاپۆ, بەڵام کە بوو بە تاپۆ حەقی خۆیەتی وەکو تاپۆ زراعیەکانی تر هەموو شتێك شمولیان بکات, زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس, ئەو ماددەیە زۆر قسەی لەسەر کرا, گلەییش لە من کرا کاتم تەحدید نەکرد, دوو دەقیقە و سێ دەقیقە نەبوو, سەبەبەکەشی ئەوە بوو کە دوو مانگ عوتڵە بوو, مانگێکیش نەورۆز قسەیان نەکردووە, گوتم قەیدی نییە, بەڵام بۆ ماددەی دواتر وانابێت, ئەگەر ئیجازەم بدەن بگەڕێینەوە سەر پرنسیپی خۆمان, ئەگینا ناتوانین تەواوی بکەین, ئەو قسانەی کە کران, بەشێکیان فکری بوون و بەرنامە بوو بۆ چۆنیەتی بووژاندنەوەی کشتوکاڵ, هەموومان موتەفقین لەسەر ئەوە, چی حکومەت بیکات بۆ پشتگیری جوتیاران, هەموومان دەزانین جوتیار ناتوانێت ئیعتیماد لەسەر خۆی بکات, من ئاماژەم بەوەش کرد لە کۆبوونەوە کە هەتا گەنم و جۆ حکومەت ئەگەر لە جوتیاری نەکڕێت بە نرخێکی گونجاو لە بازاڕ ناتوانێت مونافەسەی ئەو گەنمە بکات کە لە ئەمریکاوە دێتە ئێرە, رەغمی ئەوەی ئەو هەموو رێگایە دووره دەبڕێت و کرێی بارەکەی دەدەن, بەڵام دیسانیش هەرزان ترە, ئەوە دونیای تازەیە, دونیای جیهانگیریە وای لێکردووە نەتوانین مونافەسەی زۆر لە وڵاتان نەك هەر لێرە, لە فەرەنسا حکومەت ئەگەر پشتگیری لە مەنتوجاتی خۆی نەکات ناتوانێت مونافەسەی مەنتوجاتی وڵاتانی تر بکات وەکو تایوان و ئەوانەی کە هەرزانن, بۆیە بەرنامەی حکومەت بۆ پشتگیری کردنی جوتیاران و وڵاتی ئێمە کشتوکاڵیە جگە لە نەوت, دووەم مەسدەر ئەگەر چی ئێستاکە زەرەباتی زۆری خواردووە و دواکەوتووە, دەبێت حکومەت بەرنامەی هەبێت, کەس لەسەر ئەوە خیلافی نییە, لەزیمنی ئەو بەرنامەیە پشتگیری جوتیاران و بانکی زراعی بەوەی کە ئەو رسوماتانە ئەگەر لە ئایندەدا بەرنامەیەکی سندوقی بۆ دابنێت, میزانیەی تایبەتی بۆ دابنێت کەس خیلافی نییە, دەبێت ئێمە بەرنامەی درێژخایەنمان هەبێت بۆ ئەوەی زراعەتیش ببێتە مەسدەرێکی بە قوەت, چونکە وڵاتەکەمان زراعیە بۆ دوارۆژمان, بۆ مەسەلەی ستراتیژیمان تەنیا ئیعتیماد لەسەر حکومەتی مەرکەزی نەکرێت و لەسەر داهاتووی نەوت نەکرێت, ئەمە لەلایەك, مەسەلەکەی تر ئاماژەی پێکرا تەحدیدی 3 مەوسمەکە ئەگەر برادەرانی لیژنەی قانونی و کشتوکاڵ, ئەگەر ئیزافەیەك بۆ ئەوە بکرێت باشە, ئەویش باپیر کاملا داوای کرد کە ئەم پرۆژەیە دوابخرێت, کاك غەفور و کاك عوسمان بانی مارانیش هەمان قسەیان کرد, لەراستی دا برادەرانی تر ئاماژەیان بۆ ئەوە نەکرد, کاك زراریش ئاخر جار عەکسەکەی باس کرد, کە زۆر کەس تەئیدی نەکرد هەر ئەو سێیە, لەبەر ئەوە بە حەقیقەت موبەریراتی

دەرهێنانی ئەو یاسایە بەرەئیی من زۆر زۆر بە قوەت ترە لەو موبەریراتەی کە دوابخرێت, چونکە ئەگەر ئەوە دوابخرێت, مانای وایە کێشەکان بەردەوامن, لە نەتیجەی دروست بوونی کێشە پاش دەرچوونی یاسای ژمارە 5ی ئەم کێشەیە دروست بوو و خەڵکێکی زۆر لە جوتیاران کە زەرەرمەندن داوایان کرد و بە کۆمەڵ هاتن, لەسەر ئەوە موتابەعە دەکەن, ئەوە ناکرێت, لەبەر ئەوە ئەگەر سەحب نەکەنەوە ئیقتراحەکەتان, چونکە تەنها سێ کەسن مەجبورم بیخەمە دەنگەوە, ئەگەر نا پێم وایە ئەگەر ئەوە دوابخرێت و ئەو زەویانەی کە بەناوی عەرەبەوە تەسجیل کراون, یاخود لەدەرەوەی هەرێمی کوردستانن, ئەگەر ئەوە حەسم بوو, نازانین دوو مانگی دیکە, سێ مانگی دیکە, ئەگەر حوکمی ئەو قانونە چارەسەری کرد ئەوە باشە, ئەگەر چارەسەری نەکرد پرۆژەیەك لە حکومەتەوە یان لەلایەنی پەیوەندار ئامادەی دەکات و لێرەوە دەیکەینە بڕیارو قانون و بۆی دەردەچێت, بەڵام ناکرێت بۆ ژیانی کۆمەڵێك خەڵك کە چارەسەر نەبووە و چاوەڕێی ئەو قانونە دەکەن پەکی بخەی, بەتایبەتی کە ئێمە ناتوانین موناقەشەی قانونێك بکەین بەبێ رەچاوکردنی قانونی تر کە دەرچوونە, بەبێ رەچاوکردنی وەزعی تر, ئێمە کە قانونمان دەرهێناوە بەتایبەتی قانونی ئیستسمار کە بەشێوەیەکی غیر موباشر, قانونی ژمارە 5 مان دەرهێناوە, پەیوەندی هەیە بە ماستەر پلانی شارو شارەوانی دەری کردووە, ئەگەر چی راوبۆچوونی جیاوازمان هەیە لەسەری, بەڵام ئەوماستەر پلانە بۆ؟ لەبەر ئەوەی خەلەلی تێدابوو, پێویستی بەو تەعدیلە هەبوو, بۆ ئەوە جەنابی سەرۆکی هەرێم رای گرت, هەرچەندە عەمەلیەن ناتوانرێت زۆر رابگیرێت, بەڵام بۆ ئەوەی دیراسەتی بۆ بکرێت, ئێستاکە جوزئێکی گەورە لەو گلەییانەی کە کراوە لە قانونی ژمارە 5 بۆ ئەوەیە کە بەو یاسایە چاکی بکەینەوە, بۆیە من داوا لە کاك باپیر دەکەم ئیقتراحەکەی سەحب بکاتەوە, ئەگەر نا مەجبور دەبم بیخەمە دەنگدانەوە, فەرموو کاك باپیر.

بەڕێز باپیر کاملا سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من ئیقتراحەکەی خۆم سەحب ناکەمەوە, بەڵام ئەو یاسایەی کە جەنابت باست کرد, خۆمان پێشنیارمان کرد, بەڵام ئەو پێشنیارەمان بۆ 3٪ یەکە بوو, پێشنیاری ئەوەمان نەکرد پێشتر لەو یاسایە یاسایەکی تر بێت و ببێتە بەدیلی ئەو یاسایە, تەنها پێشنیاری ئەوەمان کرد کە ئەوەی ئەتفا دەکرێت 3٪ بێت, بۆ ئەوەی جوتیارەکان قەرەبوو بکرێنەوە, نەك داوای ئەوەمان کرد بێت ئەوەی کە جەنابت ئاماژەت پێی کرد.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جەنابی وەزیر پێشنیاری خۆت بدە, پێش ئەوەی بیخەمە دەنگدانەوە.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/وەزیری کشتوکاڵ:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا بە حەقیقەت زۆر موداخەلات هاتنە کرن, کو تەقریبەن زۆربەیان شمولی بوون, یەعنی ئێمە کە دێینە سەر مەسەلەی کێشەی زەوی وزار باسی دەکەین, ئەگەر مەسائیلی تری عامی کشتوکاڵ بێت, من حازرم هەر وەختێکی کەجەنابتان داوا بکەن من حازرم بێم موناقەشەیەکی تێروتەسەل بکەین و

بەرنامەی ئێمە بۆ ئایینده‌ی کشتوکاڵ چییە؟ بۆ حکومەت وەکو وەزارەتی کشتوکاڵ, ئەوانە زۆر باسکران, مەسەلەن باسی قانونی ئیتفا کرا, خۆ قانونی ئەتفا ساڵی 2007 دەرنەکراوە, هەر لەزەمانی حکومەتەکانی عێراق هەر هەبووە, بەرەبەرە تەجدید بووە و چەندین جار هاتووەتە نوێ کردنەوە, هەر لە حکومەتی هەرێمی کوردستان لە دوای راپەرین سێ جار تەعدیل کراوە, یەعنی قانونەکە هەر هەبووە, بەس حقوقی جوتیارەکانمان بەرە بەرە زیادی کردووە, حقوقی ساحبی موڵك رووی لە زیادبوون بووە, جانبی تریش کە مەسەلەن مەشروع هەیە بۆ بانکی کشتوکاڵی, ئەو مەشروعەی کە لە ئەنجومەنی وەزیرانە, ئەو مەشروعە موتەکاملە, باسی دەعمی جوتیارەکان کرا کە ئەو ساڵ 10 هەزار تەن گەنم هاتووەتە تەوزیع کردن بۆ جوتیارەکان, یەکەم ساڵ بووە کە بەو حەجمە گەنم هاتووەتە تەوزیع کردن, سەماد تەوزیع کراوە, مەسەلەن باسی رەشی تەکمیلی کرا, ئەو ساڵ یەکەمین تەجروبەمان کرد 120 مەرەشاتی میحوەری تەوزیع کراوە, لەسەر ئەساسی 120 دۆنم وەك تەجروبە کە موافقە بۆ موستەقبەلەن کە ئەو مەرەشەتە زیاد بکرێت, شەبەکەی تەلقیح وەجبەیەك تەوزیع کراوە و وەجبەیەکی تر بۆ ئەم ساڵ دەکرێت کە دیسانەوە تەوزیع بکرێت, بیەتی پلاستیکی کە چارەسەر بکرێت 200 ی تەوزیع کراوە و 300ی دیکەی لە رێگایە بۆ ئەوەی جوتیارەکان فەیلی بکەن و لەسەری و ئیشائەڵڵا لەزستان ئێمە موحتاج نەبین کە تەماتەو خەیار لە دەرەوە بێنین, ئەمانە هەمووی پرۆژەی بۆ هەیە, هەنگ پرۆژەی هەیە, ماسی پرۆژەی هەیە, لەبەر ئەوە پرۆژەکان هەندێکیان دروست کراوەو هەندێکیان لە رێگایە, بەنیسبەت ئێمە بەڵێ پلانمان هەیە و بەشێوەیەکی رێك و پێکیش دارێژراوە, بەڵام بە حەقیقەت من تەسەور دەکەم ناتوانین باسی هەموو شتێك بکەین, جانبێکی تر باسی مەناتقی دابڕاو دەکات, ئەگەر ماددەی 140 هەر وەختێکی کە هەر ناوچەیەك هاتە سەر ئقلیم ئەو کات قانونەکەی لەسەر تەتبیق دەبێت, بەڵام ئێستا ئێمە ناتوانین تەتبیقی بکەین بە تەئکید, کاك زرار باسی کرد کە فعلەن ئەمە ئیشی ساڵێك نییە وە بە ساڵێك دروست نابێت, بە تەسەوری من بە 5 ساڵیش وەزارەتی کشتوکاڵ بتوانێت ئەمە جێبەجێ بکات, ئەو کێشانەی زەوی وزاری عیلاج بکات بەتەسەوری من دەسکەوتێکی گەورەمان دەبێت, لەبەر ئەوە من تەسەور دەکەم ئەمە زوو نییە و درەنگیشە, چەند ئەم قانونە زووتر بکرێت باشترە و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کەواتە جەنابی وەزیریش رەئی وایە کە پەلە بکرێت, چونکە پێویستە ئەو موقتەرەحەی کاك باپیر کە دواتریش کاك عوسمان بانی مارانی هەمان قسەی کرد, هەروەها کاك غفوریش هەر رەئی وابوو, کە پێیانوایە تەئجیل بکرێت, بۆیە من دەیخەمە دەنگدانەوە, کێ لەگەڵ ئەو پرۆژەیە کەدوابخرێت با دەستی بەرزبکاتەوە؟ تەنها سێ کەس کاك غفوریش لێرە نییە ئەوە چوار, باشە کەواتە بەردەوام دەبین, کێ پێی باشە بەردەوام بین با دەستی بڵند بکات؟ قەیدی ناکات نەوەکو ئەوەی تر رەخنەمان لێ بگیرێت کە بڵێین ئەوەی ترت نەخستە دەنگدانەوە, ئێمە بەردەوام دەبین, ئەوە 5 دەنگ, ئینجا ئێستا ئەو ئیقتراحە کە نەسەکەی بیخوێنێتەوە, ئەو سێ مەوسمەی زیادتان کرد با بیخەینە دەنگدانەوە, کاك عەونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

المادة الاولى:

اولاً/ يثبت حق التصرف الاراضي الزراعية الموزع عليهم والمتعاقدين بموجب احكام قانون الاصلاح الزراعي و تعليماتها والقوانين والقرارات الاخرى المعمول بها في اقليم كوردستان شرطاً ان تكون قرارات التوزيع مصادقاً عليه والعقود سارية المفعول وتصبح صنفها اراضي مملوكة للدولة مثقل بحق التصرف.

ثانياً: على صاحب حق التصرف المشمول باحكام هذا القانون ان يستمر في استغلال الارض للاغراض الزراعية والعناية بها و بعكسه يلغى قرار تثبيت حق التصرف اذا ترك زراعة الارض لثلاثة مواسم متوالية دون عذر مشروع.

ثالثاً: يتم التعاقد مع متصرفين في الاراضي الاميرية من غير المتعاقدين في حالة توفر الشروط القانونية فيهم باستثناء الاراضي ان تتم تسويتها او تثبيت الحقوق فيها و دفع بدلات الايجار التي تترتب بذمتهم لسنوات استغلالهم الفعلي و يثبت لهم حق التصرف بعد مرور ثلاث سنوات من تاريخ تنضيم العقد.

رابعاً: تسجل الاراضي بقرار من وزير الزراعة بعد التحقيق من توافر الشروط القانونية من قبل اللجان الزراعية التي ستشكل لهذا الغرض ويبدل رمزى الذي يصبح اساساً لاستيفاء الرسم القانوني في دوائر التسجيل العقاري.

خامساً: على دوائر التسجيل العقاري اجراء التسجيل وفقاً لاحكام هذه المادة و بقرار من وزير الزراعة و تعدل السجلات وفقاً لذلك.

سادساً: يستثنى من احكام هذه المادة المساحات الموزعة والمتعاقد عليها من الاراضي المخصصة لاغراض النفع العام.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

باشە هەر فەقەرەی دووەم دەخوێنمەوە, چونكە هەندێك وشەمان بەباشی گوێ لێ نەبووە, لەبەر ئەوەی تەسجیل بكرێت, الفقرة ثانية(على صاحب حق التصروف المشمول باحكام هذا القانون ان يستمر في استغلال الارض للاغراض الزراعية والعناية بها و بعكسه يلغى قرار تثبيت حق التصرف اذا ترك صاحب حق التصرف زراعة الارض لثلاثة مواسم متتالية دون عذر مشروع) باشە ئەوە دەخەمە دەنگدانەوە, كێ لەگەڵیەتی دەستی بڵند بكات؟ فەرموون كێ لە گەڵی نییە؟ بەزۆرینە وەرگیرا, ئەوە ئەو فەقەرەیە زیادبوو لەبەر ئیقتراحەكان لە دەوائری تەسجیلی عەقاری ئیزافە بكرێت و تەسجیل بكرێت, ماددەی دوووەم تكایە؟ كاك عبدالكریم فەرموو.

بەڕێز عبدالكريم بكر مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ماددەی دووەم: نابێت مافی دەستكاری بچەسپێندرێت لەسەر رووبەرێك كە لەرادەی دابەشكردنی كە لە ماددەی 16ی یاسای چاكسازی كشتوكاڵی ژمارە 117 ساڵی 1970 زیاتر بێت.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە وەکو لیژنەی یاسایی پشتگیری دەقی مادەکە دەکەین, بۆ ئەوەی لەوە زیاتر تەوزیحی بکەین, حدودی تەوزیع لە ماددەی 16 لە قانونی اصلاح زراعی ژمارە 117 کە لە ساڵی 1970 دا هاتووە لە 10 دۆنمەوە هەتا 200 دۆنم, بە پێی ئەو تەفاسیلەی کە لە ماددەکە هاتووە, (اراضي الوافرد الخصبة وغير وافرة الخصبة) بە نەزەری ئیعتیبار وەرگیراوە, (شمال سقوط الامطار وجنوب سقوط الامطار) بە نەزەر ئیعتیبار وەرگیراوە, (اراضي المروية) بە نەزەر ئیعتیبار وەرگیراوە, ئەو ئەرازیانەی کە بە برنج و بە پەمۆ بە شتەکانی تر بە تەفسیل هاتووە, حدودەکانی بۆ دیاری کردووە, بۆیە ئێمە لەگەڵ دەقی ماددەکەین بە نیسبەت نیسبەی تەوزیعی کە لە ماددەی 16یاسای ژمارە 117ی ساڵی 1970 دا هاتووە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە رەئیی هەرسێ لیژنەکەیە؟ بە تێکڕایی دەنگ موافەقەتیان لەسەر کردووە, ئەگەر کەس قسەی لەسەر نییە؟ کاك د.دلێر قسەی لەسەر هەیە فەرموو.

بەڕێز د. دلێر اسماعیل حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پرسیارێك لە لیژنەی قانونی دەکەم, ئێمە لێرەدەگەڕێینەوە بۆ یاسای 117 ساڵی 1970, بەڵام یاسایەکی تر هەیە لە ساڵی 1975دا دەرچووە کە یاسای ژمارە 90ە, ئایا لە رووی یاساییەوە نابێت ئێمە یاسای 90 تەجمید بکەین بۆ ئەوەی بگەڕێنەوە بۆ ئەوە؟ ئەمە زەرووری نییە؟ من تەنیا ئەو پرسیارەم هەیە وهیچی تر, زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

حدودی تەوزیع لەیاسای ژمارە 90 فەرقی هەیە لەگەڵ حدودی تەوزیع لەیاسای 117, ئەوەی لە یاسای 117 دا هاتووە زیاتر لە بەرژەوەندی جوتیار دایە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

هەر بۆیە ئەوە تەسبیت کراوە, بۆیە دەیخەمە دەنگدانەوە, کێ لەگەل ئەو ماددەیەیە دەستی بڵند بکات؟ کێ لەگەڵی دانییە؟ بەکۆی دەنگ قەبوڵ کرا, با بچینە سەر ماددەی سێیەم, کاك عبدالکریم فەرموو.

بەڕێز عبدالکریم بکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ماددەی سێیەم:

یەکەم: رادەی بەرزی ماف دەستکاری کردن لەو زەویانەی کراونەتە مولکی دەولەت و ئەو زەویانەی کراونەتە مولکی سرف, بەپێی حوکمەکانی ئەو یاسایە لە هەرێمی کوردستان دا بەم شێوەیە دەبێت:

1- لە زەوی(دێمی) پشت ئاو, 2 هەزار دۆنم زەوی کە بەهەموو جۆرە بەروبوومێك دا دەچێندرێت.

2- لەزەوی بەراو, 400 دۆنم لەو زەویانەی کە بەهۆی ئامێر ئاو دەدرێن, 300 دۆنم لەو زەویانەی بەبێ هۆ ئاو دەدرێن.

دووەم: ئەگەر خاوەنی ماف دەستکاری یاخود زەوی بە مولك کراو مولکێکی سرف بە دەستکەوت کە رووبەرەکەی لەرادەی دیاری کراو لە برگەی یەکەمی ئەو ماددەیە لە ئەنجامی میراتگری زیاتر بوو, ئەوا ئەو رووبەرە زیادەی لێ وەردەگیرێتەوە بەناوی دەولەت بە مەبەستی کشتوکالی تۆمار دەکرێت.

سێیەم: لەکاتی گۆرینی رێگەی ئاودانی زەوی جا خاوەنەکەی بیگۆرێت یان دەولەت, ئەوا خاوەن ماف دەستکاریەکە یاخود خاوەنی زەویەکە ماف وەرگرتنی ئەو رادەیەی هەیە کە لە برگەیەکی ئەو ماددەیەدا هاتووە.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێروان فەرموو.

بەرێز شێروان ناصح حیدری:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە چەندین کۆبوونەوەمان لەگەل وەزیر کرد تەئیدی ماددەکەمان کردووە, بەلام دیارە لێرەو لەوێ رەئی جیاجیا پەیدابووە پاش نووسینی راپۆرت, ئەوەی تێبینی دەکەین, کە زۆر دەقیقە, ئەوەی تێبینی دەکەین بە حەقیقەت مولاحەزەیەکی زۆر دەقیقە ئەویش ئەوەیە حەدی ئەعلای مولکیەی زراعە بە 2 هەزار دۆنم داندراوە, بە پێی ئەوەی نەوعیەتی زەویەکان دیاری بکرێت, ئەو زەویە وافیرەت خسوبەیە یان نییە, شمال خەتی سقوتی ئەمتارە یان نا, بە نیسبەت مەرویەی لەگەل دانیە, تەنها دەمانەوێت جەنابی وەزیر ئەو تەوزیحەمان بداتێ, ئەو 2 هەزار دۆنمەی کە داندراوە بە چ شێوەیەك داندراوە, هەروەها هەمان تەفسیلات لە قانونی ژمارە 90یش دا هاتووە, ئەگەر مولاحەزە بکەین کە لە نێوان 300, 500 دۆنم کە داندراوە حەدی ئەعلای ئەرازی لەوێ تەفسیلاتی داوە, بەلام ئەوەی لێرەدا هەیە هیچ تەفسیلێکی تێدا نییەو هیچ حدودێکی تێدا نییە, 2 هەزار دۆنم بەنیسبەت (اراضي التي تزرع بانواع), بەینەما لە قەوانینەکانی تردا هاتووە, ئەگەر تەوزیحێکمان بداتێ باس لە حەدی ئەعلایەکە دەکەین, زۆر سوپاس.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەرێز عبدالعزیز طیب/ وەزیری کشتوکال:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەبعەن ئەو خالانەمان تەسبیت کرد لەسەر ئەساسی 2 هەزار دۆنم, بە قەناعەتی خۆمان دوو, سێ مولاحەزەمان بە نەزەری ئیعتیبار وەرگرتووە, یەکەمیان: ئێمە بە حەقیقەت لەگەل وەحداتی گەورەین بۆ

ئەوەی ئینتاج زیاد بکرێت, دووەمیان: قانونی ئیستیسمار سەڵاحیەتی دا بە موستەسمیر, دای بەشەریکات لە 2 هەزارو 3 هەزار زیاتر, ئەمە ئەگەر بۆ موستەسمیرەکی مەحەلی بێت ئیحتیمالە زۆر زیاتر سوودی لێ وەربگرن, یەعنی پتر تەشجیعی موستەسمیری مەحەلی بکرێت باشترە, سێیەمیان: مەسەلەی 300 دۆنم ئەوەی ئاوی هەندێك تەفسیلاتمان داوە بەس ئەوەمان کردووە بە 2 هەزار دۆنم, لە عێراق بە شێوەیەکی عام 2 هەزار دۆنمە, غیر خەسب هاتووە, 1600 – 100 دۆنم هاتووە ئەگەر من هەڵە نەبم, لەبەر ئەوە ئێمە با لە ئیجتیهاد دووربکەوین, بە تایبەتی لیجانی زراعی لە ئیجتیهاد دوور بکەوێت, تەقریبون مەناتقی ئێمە بێجگە لە سەخەری ئەوەی نەفعی عامە ئەمانە خەسب نین, مەناتقی تری زراعی هەمووی خەسبە, ئەوەی نەفعی عامە تاپۆی ناکەین و نایدەین دەستی هیچ کەسێك تەنها هی حکومەتە, بۆیە ئێمەدەڵێین با لە ئیجتیهاد رزگاربین لەبەر ئەوەی ئێمە تەسبیتمان کرد لەسەر 2 هەزار دۆنمی دێمیمان داناوە, 400 ئەوەی ترمان داناوە, لەبەر ئەوە با لە ئیجتیهاد دوور بکەوین زەوی کوردستانیش هەمووی خەسبە وەکو جنوبی عێراق نینە مەناتقی مانحە هەیە, لە لای ئێمە ئەو مەناتقانە نینە, لەبەر ئەوە موقتەرەحی ئێمە بۆ 2 هەزار دۆنمە, زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك ئیحسان نوقتەی نیزامیت هەیە, فەرموو.

بەڕێز احسان عبدالله قاسم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لە لیژنەی دارایی کۆبوونەوەمان کردووە لەسەر ئەوە و راپۆرتیشمان هەیە, بەڵام نازانم بۆ سەرۆکی لیژنەی دارایی نایەت ئەویش قسەی خۆی بکات.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نەمزانیوە و باسیشیان نەکردووە کە راپۆرتتان هەیە, کاك دلێر فەرموو.

بەڕێز د. دلێر اسماعیل حقی شاویس:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە وەکو لیژنەی دارایی خۆمان شتێکمان حازر کردووە و دیراسەی ئەوەمان کردووە, ئەگەر نا بەرەسمی تەوجیهی ئێمە نەکرابوو و بانگهێشتی ئێمەتان نەکردووە, بەڵام ئێمە شتێکمان گەڵاڵە کردووە و کۆبوونەوەیەکیشمان لەسەری کردووە کاتی خۆی.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەهەر حاڵ, ناوی نووسیەو قسەش دەکات, بەڵام لە لیژنەی هاوبەش حازر نەبوو کە جەنابی وەزیریش لەوێ بوو, کاك رشاد فەرموو.

بەڕێز رشاد احمد ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یەك پێشنیارم هەیە بەنیسبەت ماددەی 3 بڕگەی 2 کە دەڵێت (ئەو مەساحەی زیاتر بێت لە 2 هەزار دۆنم لە حاڵەتی حجز گەڕاوە بۆ ساحب زەویەکە, زیادەکە بەناوی دەوڵەت تەسجیل بکرێت) من پێم وایە با ئەوە ئیستسنا بکرێت بە زەویەك کە کڕاوە وەختی خۆی یان بە پارە تەملیکی کردووە کە حەقێکی مەشروعی خۆی بووە کە نەتیجەی وەفات بە میرات دەگەڕێتەوە بۆی وەکو خەڵکانی تر, ئەگەر لە مەساحەی موعەیەن کە 2 هەزارە, ئەگەر زیاد بوو با نیسبەتێکی بۆ دابنێت, بۆ نموونە 20٪ زیاد بوو یان 10٪, بەڵام ئەگەر فەقەرەکە بە کاملی ئیلغا بکرێت زیاتر خزمەت دەکات, یانیش دەبێت بە تەعویز لێی وەرگیرێتەوە لە وەرەسەی, چونکە ئەگەر هەشتەك بە بەدەل حکومەت بیدات مەفروزە بەتەعویزیش لێی وەرگریتەوە, زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

خاڵە سەید فەرموو.

بەڕێز سید کاکە عمر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من خۆم فەلاحم حەقم هەیە قسە بکەم, لەبارەی 2 هەزار دۆنم ئەوە دروست کردنەوەی ئەقتاعە و لەوانەیە تێکی بەردەینەوە وەکو زەمانی زوو, ئێمە لە گوندان بووینە دەزانین چ کارەساتێك بەسەر میللەتەکەمان دێت, ئەو کابرایەی کە 2 هەزار دۆنمی کڕیوە تا ئێستا حەقە ئەوە لێی بسەندرێتەوە لە کوێ کڕیویەتی, فەلاح 10 دۆنمی هەیە, لەوانەیە بەو 10 دۆنمەی کارەکەی دەکات و پێی دەژیت, دیسان دەتانەوێت لێیان بسەندنەوە و هەمووی ببێتە حەمبالْ, ئەوە زۆر ناحەقی و ناڕەوایە, ئەوەی کە ئەوەی تەرح کردووە قەت بۆ خزمەتیمیللەت و دەوڵەت نەبووە, بۆ ئەوەیە خۆی ببێتە ئەقتاع و موڵکەکەی بکڕێت و خەڵکەکەی بکاتەوە عەبید, بەوەش زەرەر لە میللەتکەی و حکومەتەکەشی دەدات, بۆیە ئەوە خەتەرترین شتەو کەسیش بەوە ڕازی نییە بەتایبەتی ئەوەی فەلاح بێت, حەز دەکەم ئەوەی بزانن, سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەلاح برای فەلاحە, ئێمە هەردووکمان فەلاحین, بەڵام نە من فەلاحەتیم کردووە و نەتۆش, ئەوە چەند ساڵە هەر خەریکی بەزم و ڕەزمی کەنگی فەلاحەتیت کردووە, بەڵام مودافعی لە فەلاحان ئەشەدو وایە, وابلێ, کاك بارزان فەرموو.

بەڕێز بارزان عبدالله نصرالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە ماددەی 2 یاساکە دیاری کراوە کە بە گوێرەی مادده 16ی یاسای ژمارە 117 تا 200 دۆنم, برای بەڕێزم کاك شێروان باسی کرد کە زیاتر لەوە حەقی تەسەروف نابێت بدرێت بە کەسی تر, یەعنی تەحدید کراوە ئەو عقودانەی کە هەن تا 200 دۆنمەوە, تاپۆ دەکرێت و دەبێتە موڵکی سەرقی جوتیار, بەڵام لێرە لەماددەی 3 باس لە هاتنە ناوەوەی کەرتی تایبەت دەکات, سەرمایەدارێك بێت زیاتر لە 200

دۆنم بكرێت, بۆ ئێمە رێگر بین لەبەردەم دروست بوونی پڕۆژەی گەورە گەورە لە بواری كشتوكاڵ دا, جەنابی وەزیر ئیشارەی بەوە دا و دەڵێت وەحدە چەند گەورەتر بێت ئەوەندەش ئینتاج گەورەتر دەبێت, ئەم دانانی تەحدیدە بەو شكلە و بەو رێژەیە دیاری كردنی ئەو بڕە دۆنمانە رێگە ناگرێت لە دروست بوونی پرۆژەی گەورە؟ بۆ نموونە پرۆژەیەكی باخی زەیتونە هەیە 10 هەزار دۆنمی دەوێت, بۆیە من پێشنیار دەكەم بڕی ئەو دۆنمانە تەحدید نەكرێت و كراوە بۆ ئەوەی كەرتی تایبەت بتوانێت بیكڕێت, خۆ ئەگەر مەوزوع جوتیار بێت یان حكومەت بێت كە تاپۆی بكات لەسەری, ئەوە تەحدید كراوە لەسەری بەگوێرەی ماددەی 16ی ژمارە 117, ئیتر ئەوەی تر كە كەرتی تایبەتە بۆ رێگەی لێ بگیردرێت, زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوە ئەگەر جەنابی وەزیر شەرحی بكات, رێگە ناگیرێت, ئەگەر خەڵكێك خۆی هەبێت, بەڵام موڵك موڵكی دەوڵەتە, بەڵام ئەوەی زەوی موڵكی دەوڵەت حەدی بۆ داناوە, تۆ جەنابت رەئیەكەت مەملوكی دەوڵەت بێت حەدی ئەعلای نییە, بەس كە مەملوكاتی دەوڵەت بێت, رەئیەك هەیە دەڵێت ئەوە زۆرە, بەڵێ جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/ وەزیری كشتوكاڵ:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

مەبەستمان ئەوەیە تەبعەن ئەمە هەمووی دەگرێتەوە, یەعنی هی حكومەت تەوزیع بووە نەماوە, یەعنی ئێستا بە موجبی قانونی ساڵی 1975 لە 300 دۆنم زیاتر نییە, یەعنی كەسێك لە كوردستان لە 300 تدۆنم زیاتری نییە, یەعنی مەبەستمان ئەو سەقفە كەمەیە و با بەرز بێتەوە, یەعنی نە موڵكی حكومەتە, یەعنی ئینسانێكی مەستەسمیر بێت بۆ خۆی بكڕێت, جوتیارەكە میهنەی جوتیاری واز لێ هێناوە بەس زەویەكە لەسەر ناوی ئەوە, ئەوە 30 ساڵە لەسەر ناوی ئەوە دێتە شار دەژیت, ناتوانێت بگەڕێتەوە, ئەو زەویە مەفروزە بمێنێت كابرایەكی تر لێی بكڕێت و ئیستغلالی بكات بۆ ئەغرازی زراعە, با جنسی ئەرزەكەی هەر بمێنێت وە بێتە ئیستغلال كردن بۆ ئەغرازی زراعە, ئەوە رێگە بە ئەوانە دەدرێت, ئەما هی حكومەت نەخێر هیچ عیلاقەی بە حكومەت نینە و حكومەت هیچ موڵكی نەماوە, سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

حدودی تەوزیع لە قانونەكە دیاری كراوە, حەدی ئەعلای تەوزیع 200 دۆنمە وە من تەسەور ناكەم لە كوردستان وەحداتی تەوزیعی هەتا ئێستاش گەیشتبێتە 200 دۆنم, ئەوەی من بیستوومە تا ئێستا وەحدەی تەوزیع لە كوردستان لە 120 دۆنم تێ نەپەڕیوە, ئەوە خاڵێكیان, ئەوەی دووەمیان بەنیسبەت ئەو فەقەرەی تر موڵكیەی عام هاتووە كە حەقی تەسەروفیان لە باب و باپیریانەوە بۆ هاتووە یان لە رێگای

کڕین بۆیان هاتووە, ئەو حەدی ئەعلایە ئەوەیە کە لێرە هاتووە کە 2 هەزار دۆنم تەحدید کراوە نەك بەنیسبەت تەوزیعەکەوە, زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك جمال فەرموو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەحەقیقەت من تێبینیەکی تایبەتیم هەیە لەسەر ئەمە, من لەگەڵ ئەوەدانیم کە ئەو تەوزیعە بەو شێوەیە زیاد بکرێت کە کەسێك حەقی ئەوەی هەبێت 2 هەزار دۆنمی هەبێت, چونکە ئیستیغلال دەکرێت و دیسانەوە ئێمە ئیقتاع دروست دەکەینەوە و خەڵکی بێ بەش دەکەین لەو ئینتاجەی کە هەیە, لەو بەروبوومانەی کە هەیە, بەعەکسەوە ئەو 300 دۆنمە زۆر کافیە, بەڵام ئێمە دەتوانین بەرنامەی تایبەتی ترمان هەبێت, وەکو باسکرا لە وەجبەی یەکەم برادەران کە کاك خورشید شێرە باسیان کرد, ئەمڕۆ لەسەردەمی تازەو لەسەردەمی نوێ و عالەمی پێشکەوتوو تەشجیعی ئەوە ناکەن خەڵکێك خاوەنی 3 هەزار یان 4 هەزار دۆنم بێت, بەعەکسەوە تەشجیعی ئەوە دەکەن کە خەڵکی موساهەمە بکات, بۆ ئەوەی ئەو خێروبێرەی کە دەبێت هەموو کەسێك بگرێتەوە نەك تەنها کۆمەڵێك, لەسەر مەسەلەی ئیستیسماریش 3 هەزارمان موافەقەت نەکردووە, گوتوومانە تەئمینی زەوی دەکەین کە بەداخەوە ئەوەش ئیستغلال کراوە, ئەمڕۆ 3 هەزار دۆنم دەدرێت بە شەریکەیەك کە خانوویەك دروست دەکات لەبەر ئەوەی زەویەکەی بە بەلاش دەستکەوتووە, نیسبەتی پارەکە کەمتر بکات, دەبینی 300 م چوارگۆشە دەدەن بە 14 دەفتەر دۆلار, بۆیە حەق نەبوو وابێت لەبەر ئەوەی کە زەویەکە بەبەلاش وەردەگرن حەقە نیسبەتێکی زۆر زۆر کەم بێت, چونکە ئێمە لە خزمەتی خەڵکەکەداین, بۆیە ئێمە ئەو تەسهیلاتەمان کردووە بۆ شەریکات نەك بۆ دروست کردنی خەڵکی تر لە پاڵ شەریکەکاندا, بەو شێوەیە تەحدیدی ئەرازی بکرێت, ئەوەش حەقە پێداچوونەوەیەکی باشی بۆ بکرێت, ئەو شەریکانەی کە ئەمڕۆ دەوری ئیستیسماریان هەیە لێرەو بە نرخی زۆر گران زەویەکان تەحدید دەکەن, حەقە پێداچوونەوە بکرێت, چونکە مادام زەوی بەبەلاش وەرگرتبێت مەنتق نییە 200 م زەوی خانوو بدات بە 14 و 15 دەفتەر دۆلار, من لەگەڵ ئەوە نیم زیاد بکرێت, بەڵام لەگەڵ ئەوەدام کە ئەسالیبی باشتر بەکاربهێندرێت, ئەسالیبی سەردەم بۆ ئەوەی هەموو کەسێك موساهم بێت و ئینتاجەکان ئیستفادەی لێ بکرێت و ئسلوبی باشترو رێك و پێك تر بۆ داهاتوو رێك بخرێت, بۆ ئەوەی بتوانرێت خەڵکەکەی بگێڕدرێنەوە بۆ شوێنی خۆیان, نەك بەم ئسلوبەی ئێستا خەڵك بگەڕێتەوە دێهات, کە خەڵك 32 ساڵە دێهاتەکانی بەجێ هێشتووە, ئەمڕۆ ناتوانی تۆ بیبەیتەوە, مەفروزە بیر لەوە بکرێتەوە کە وەکو شار لە مەنتیقەیەك دا 50 -60 دێ بکرێتە شارێك, بۆ ئەوەی موستەلزەماتی ژیانی تێدا بێت, خانوو و مەسائیلی تەندروستی, بازاڕ و قوتابخانە, ئەوە ئەگەر تەئمین بکەی ئەو خەڵکە دەگەڕێتەوە بۆ شوێنی خۆی و ئیستیفادە لە زەویەکەی دەکات, زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك باپیر فەرمووو.

بەڕێز باپیر کاملا سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دەربارەی ئەوەی کە جەنابی وەزیر پێشتریش ئاماژەی بەوە کرد, کەئامانج لەیەکەی کشتوکاڵی بەرفراوان بە مەبەستی زیندوو کردنەوەی کەرتی کشتوکاڵی, من پێم وانیە یەکەی گەورە یان بچووك پەیوەندی هەبێت بە زیندوو کردنەوەی کەرتی کشتوکاڵی, یەکەمیان: پەیوەندی بەوەوەیە پشتیوانی لەجوتیار بکرێت, پێویستیەکانی بۆ دابین بکرێت, دووەمیان: ئەوبەرهەمانەی لە دەرەوە دێن, هەرچەندە بازاڕی ئازادە و لەدەرەوە دێن حکومەت با گومرگی زیاتر بخاتە سەر ئەو بەرهەمانە, بۆ ئەوەی لێرە بەرهەمە خۆماڵیەکە بفرۆشرێت, ئەگەر بێتو یەکەی کشتوکاڵی گەورەش دروست بکەین, من پێم وا نییە ئەو کەسەی کە دروستی دەکات 2 هەزار دۆنم و 5 هەزار دۆنمیش بێتە بەرهەم کە بەرهەمەکە و تێ چوونی بەرهەمەکەی ئەو پارەیە ناکاتەوە کە قازانجی لێ بکات, بۆیە کەرتی کشتوکاڵی زیندوو نابێتەوە کە پەنا بردن بۆ ئەوە بڵێین سەرمایەداری خۆماڵیە یان ئەوە, ئەوەی تر کە باس لەوە دەکات تەحدید کردنی 2 هەزار دۆنم یان زیاتر تۆ ئازادت کردووە و تاپۆت کردووە, لەوانەیە کەسێك هەبێت ئیمکانیەتی ئەوەی هەیە لە رادەبەدەر بتوانێت بکڕێت, پێم وانییە ئەوە بتوانرێت رێگەی لێ بگرێت, ئەوە هیچ لە مەسەلەکە ناگۆڕێت, جا تێیدا دیاری بکەی 2 هەزار دۆنم یان نا, ئەوە بۆ خۆی رێگایەکی کردووەتەوە خەڵك دەتوانێت بە ناوی خۆی نا بە ناوی یەکێك لە ئەفرادی عائیلەیەکی تاپۆی دەکات و لەوانەیە 10 هەزار دۆنم بتوانێت بکڕێت, بۆیە من پێم وانییە ئەوە رێگر بێت, ئەسڵی ئامانجی یاساکە دەگەڕێتەوە بۆ ئامانجی یاساکە, کە پێی وابێت بەو یاسایە کەرتی کشتوکاڵ زیندوو دەکاتەوە, نەخێر من پێم وانییە بەو یاسایە کەرتی کشتوکاڵی زیندوو بکاتەوە, زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك جمیل فەرمووو.

بەڕێز جمیل محمد عثمان گردی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر روخسەتم بدەی من بە دانیشتنەوە ئەوە دەخوێنمەوە, داوای لێبوردنتان لێ دەکەم, بە عەرەبیە نەمتوانی تەرجەمەی بکەم لەبەر ئەوەی قەواعیدی عەرەبی تێدابوو.

سيادة رئيس برلمان كوردستان المحترم.

اسمحوا لي ان اشرح للبرلمان الموقر, بصورة موجزة المراحل التي مرت بها الملكية الزراعية, في العراق بشكل عام, وفي اقليم كوردستان بشكل خاص, انما استقرت عليه قوانين الملكية الزراعية, في العهد الملكي, كانت بلا حدود, اي للفرد حق تملك مايشاء ولكن بعد صدور قانون رقم 30 لسنة 1958 تم بموجبه تحديد الملكية الزراعية,بالفي دونماً للمناطق الديميم, والنسب الاخرى في الاروائية, وبموجب هذا القانون اعطيت حق الاختيار للمالك, اي اختيار الفين دونم, حسب الارض التي يختاره, و استولت الدولة على جميع الاراضي التي

زادت عن هذا الحد, لقاء تعويض عادل, وبعد ذلك شرع قانون رقم 117 لسنة 1970, بموجبه حددت الحد الاعلى للاراضي الزراعية الديميمة, بالف دونم, والغيت حق الاختيار للمالك وتعويضه, واستولت الدولة على مازاد منهادون مقابل, وكانت كل التبريرات و الاسباب الموجبة لتشريع القانونين المذكورين اعلاه, هو الحد من الاقطاع و استغلال الارض التي هي مصدر القوت لكل ابناء الشعب من قبل المستغلين, بصورة غير قانونية, و اخيرا صدر قانون رقم 90 لسنة 1975, بناءا" على توصية القيادة السياسية الكوردية و مباركة الرئيس البارزاني لهذا المشروع,ضمن التوصيات في القانون و اتفاقية 11 اذار لسنة 1970و حددت بموجبها الحد الاعلى للملكية الزراعية بثلاثة مائة دونم للاراضي الزراعية الديمية و النسب الاخرى الواردة في القانون, و كان الهدف منها هو الاستغلال الامثل للاراضي الزراعية و عدم فسح المجال امام اصحاب الاملاك الكبيرة و المتنفذين للاستغلال و لكون الفلاحين دوما وقوداً و ماوي للمراحل النضالية للحركة التحررية الكوردية و, لخصوصية اقليم كوردستان لكونها منطقة جبلية و عرة و لكثرة الاراضي الصخرية حيث لا يخفى على سيادتكم و المجلس الموقر, ان بعض الاقضية و النواحي لا تتجاوز جميع الاراضي الصالحة للزراعة فيها, عن الفي دونماً, عليه فان الاقرار بهذه المادة. لماذا؟ الا يعني العودة الى الوراء و, الى الاستغلال و, ظهور اصحاب النفوذ، كل منطقة حسب طبيعتها؟ من ناحية اخرى، الا يكون ضرراً مباشراً لطبقة الفلاحين؟ لكونهم طبقة من ذوي الدخول المحدودة؟ لذا ارجو من مجلسكم الموقر، دراسة هذه المادة من جميع جوانبها، مع العرض انه في حالة الاقرار عليها نكون في حالة الازدواجية بالنسبة لقانون رقم 90 لسنة 1975 ، حيث ما حرم منه المالك بموجبه يكون ظلماً متجاوزاً على حقوقهم، فيستحقون بهذا تعويضاً عادلاً وفقاً للقاعدة القانونية : من استعمل حقه استعمالاً غير جائزاً وجب عليه الضمان، اضافة الى ان الاقرار بهذه المادة، الجوانب السلبية منها، اكثر من الجوانب الايجابية، لذا علينا مراعاة القاعدة القانونية: درء المفاسد اولى من جلب المنافع، مع فائق الاحترام.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك بەڵێن، فەرموو.

بەڕێز حمد عبدالله محمود (بەڵێن):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تێبینیەکەی من مام رەشاد باسی کرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە دووەم جارە، منیش سوپاست دەکەم، کاك د.دلێر، فەرموو.

بەڕێز د.دلێر اسماعیل حقی شاوەیس:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی من کۆمەڵە تێبینیەکم هەیە سەبارەت بەم ماددەیە، یەکەمیان مەفروزە فەرق هەبێ لە بەینی، ئەرازی مەملوکە هی دەوڵەت، ئەو زەوییەی کە موڵکی دەوڵەتە و ئەدرێ بە خەڵك، لەگەڵ ئەو زەوییەی کە خەڵك لە پشتا و پشتی بۆی ماوەتەوە، مەعقول نیە ئێمە لە هەردوو حاڵەتەکە، یەك سەقفی بۆ دابنێن،

ئەمە نا عەدالەتێکی من تێدا دەبینم، لەبەر ئەوە ئەبێ ئەو کەسەی کە موستەفیدە لە ئەرزی دەوڵەت و، ئەیدرێتێ بە نرخێکی زۆر ڕەمزی، فەرقی هەبێ لەگەڵ ئەو کەسەی کە لە باب و باپیریەوە پارچە زەوییەکی بۆ ماوەتەوە و، کاری لەسەر کردووە و، مێژووشی هەیە، ئەمە بە من نا عەدالەتیە، لەبەر ئەوە ئەبێ فەرق بکرێ لەبەینی ئەمە، جگە لەوە، من تێبینیم هەیە بەرامبەر بە سەرجەم ئەو سەقفانەی کە دانراوە، چ دوو هەزار دۆنمەکە، چ چوارسەد، سێ سەد دۆنمەکە، کە بۆ بەراو دانراوە، لەبەر ئەوە ئەمە ئەبێ ئیعادە نەزەری تێدا بکرێت، ئێمە لە لیژنەی دارایی و ئابووری، کاتی خۆی موناقەشەمان کرد لەسەر ئەوە، زەوی دێمان بە هەزار دۆنم دانا، ئەمە لە لیژنەکە، زەوی بەراو بە دووسەد دۆنم، ئەو زەوییانەی کە بە هۆی ئامێرەوە لەوێشدا جیاواز کراوەتەوە، کە بە هۆی ئامێرەوە ئاو ئەدرێت، ئەو زەویە بەراوانەی کە بەبێ ئامێر ئاو ئەدرێت، بەسەد دۆنم دانراوە، ئەمە سەبارەت بە سەقفی زەویەکە، جگە لەوە رادەی بەرزی و، مافی دەستکاری ئەو زەوییانەی کە بۆ موڵکی دەوڵەتە، پێنج سەد دۆنم بەراو دانراوە، لەگەڵ پەنجا دۆنم لە زەوی بەراو، ئەوی تر پێنج سەد دۆنم لە زەوی دێم، لەگەڵ پەنجا دۆنم لەزەوی بەراو، کە بە هۆی ئامێرەوە ئاو ئەدرێن، لەگەڵ چل دۆنم لەو زەوییانەی کە بەبێ ئامێرەوە ئاو ئەدرێن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

داوا لە جەنابی وەزیر دەکەم، چونکە ئەوە بووە حەوت، هەشت کەس قسەیان کردووە، هەندەکی پێویست دەکات بە روونکردنەوە، فەرموو.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/ وەزیری کشتوکاڵ:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

زۆر باسی خاڵەکی دەکەن، زۆر تەرکیزی لەسەر دەکەن، مەسەلەی دەعمی جوتیار و، بەرهەم بە حیمایەت کردن، بە حەقیقەت ئەگەر جەنابتان ئیتیلاعت هەبێ لەسەر قەراری ئێمەی پار ساڵ، وەختی مەوسمی تەماتە و هەموو موخەزارات، ئێمە رەسمەکی گومرگی حیمایەتمان دانا لەسەر مەنتوجی دەرەوە، هیچ مەنتوجەك لەو فەترە نەهات، داخیلی کوردستان نەبوو، نە تەماتە، نە خەیار، ئەمانە هەموو لە فەترەی هاوین ئیعتیمادمان لەسەر ئێرە کرد، چونکە سەدوپەنجا هەزار دینارمان دانا لەسەر تەنێك، یەعنی ئەوانە لە مەوسمی ئێمە نەهات، دوای ئەوە، بۆ سێو و، بۆ خۆخ و، مژمژە، دیسان ئەمانەش سەدوپەنجا هەزارمان دانا لەسەری لەو فەترە، مەعنای جوتیارەکان سوودمەند بوون، لە جانبێکی تر، هەموو مەناتیقە دوورەکان، 50٪ سیعری نەقلی میوجاتی ئەوان هەتا بگاتە ئێرە لە 50٪ ئێمە ئەمانەدا وەکو وەزارتی کشتوکاڵ، بۆ حیمایەتی مەنتوج، بۆ ئەوەی بتوانێت موناقەسە بکات، جانبێکی تریش باسی گەنم ئەکات، گەنم سیعری پار ساڵ، سیعرێکی زۆر مەعقول بوو و، زۆر چاکیش بوو و، هیچ جووتیارەك گەنمەکە نەما لە دەست جوتیار تا تەسلیمی سایلو نەکات، من مەبستم خەتەوات و، هەنگاوی چاك پار ساڵ هاویشتوومانە و، ئەم ساڵە ئێمە بۆ حیمایە کردوومانە، قەرارمان، کۆنفرانسمان کردووە، دەیکەینە دووسەد هەزار لە جیاتی سەد و پەنجا هەزار، لەسەر هەر تەنێك، یەعنی مەوسمی ئێمە ئەم سیعرە دانراوە بۆ ئەوەی کە ئێمە بتوانین حیمایەی مەنتوج بکەین، جانبێکی تر، کاك دلێر باسی ئەوەی کرد کە فەرقەکە هەبێت، لەبەینی ئەوەی

ساحیبی مەلك بێت، فەرقەكە هەیە، ئەوی مولك صرف بێت 20٪، ئـەوەی حقـوق تەصـروف هـەبێت 12٪، ئەوەی ئێستا حقوق تەصروف ئەدەینێ، چونكە موڵكی حكومەتە 3٪ ئەدەینێ، لەبـەر ئـەوە، ئـەو جیاوازیـە ریعایەت كراوە بۆ ئەم مەسائیلانە، جانبێكی تریش، ئێمە ئەگەر بەتەما بین مەسەلەن، ئێمە ئەگەر بێنەوە دوا، لە شێستەكان جوتیارەكان 67٪ لە كوردستان، هەتا ساڵی تەقریبەن، لە هەشـتا رێـژەی جوتیارەكـان بـو 16٪، دوای راپـەرین تەقریبـەن هاتـە بـن 10٪، تـۆ ئـەم رێژانـە ئەگـەر بـاس بكـەین مەسـەلەن، موقارەنـە بكـەین، مـن لەگـەڵ وەزیـری ئـاوەدان كردنـی كۆریـا باسـم كـرد كـە ئـەم رێـژە وا تەسەلسـولی هێنـاوە لـە كوردستان، مەعنای ئەوە تەتەورێك پەیدا بووە لە كوردستان، چونكە لە وڵاتـانی پێشـكەوتوو، لـە زیراعـە ، هێدی ، هێدی نیسبەی فەلاحەكان كەم ئەبێت و بـەرەو پیشەسـازی ئەچێت، وە تەكنـەلۆجیا جێـی ئەیـدی عامیلە دەگرێت، بەس بەینەما موشكیلەی ئێمە ووڵاتی ئێمە بەرەو پیشەسازی نەرۆیشـتووە، بـەرەو بەتاڵـە رۆیشـتووە، كێشـەكە لێرەدایـە، ئەگـەر ئێمـە بەتـەما بـین، 67٪ جـارێكی دی وەكـو جـاران لـە شێسـتەكان بگەرێتەوە، ئەبێ ئەو هەموو خەڵكە ببێتە جوتیار وەكو جاران، موستەحیلە، لەبەر ئەوە ئێمە دەبێـت ئـەو هزرە بكەین، وڵاتی ئێمەش وەكو هەموو وڵاتی تر، ئیتیجاهەكەی دەگرێت وەكـو ئـەو خەڵكـە پێشـكەوتووە، كە ئەو ئیتیجاهەی صیناعەی گرتووە، لەبـەر ئـەوە مـن تەصـور ئەكـەم، وەحـداتی ئێمـە، مـن دیسـان باسـی وەحداتی گەورە دەكەم، یەعنی مەسەلەی وەحداتی گەورە، مەسەلەی زیاد كردنی ئینتاج ئەمـە ئەساسـە بـۆ پێشكەوتنی زیراعە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك دلێر، فەرموو.

بەڕێز دلێر محمد شریف:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەڕاستی من تەئكید لەسەر قسەكانی د.دلێر دەكەم، لەسەر سەقفی زەویەكان، نەك لەسـەر نیسـبەكان وەكو بـەرێز وەزیـری كشـتوكاڵ باسـی كـرد، ئـەو نیسـبەیەی ئـەو باسـی ئـەكات راسـتە، فیعلـەن جیـا كراوەتـەوە، لەبەینی مولكیە و ئەوانە هەموو جیاكراینەوە، بەڵام سەقفەكان بەڕاستی دوو هەزار زۆرە، خۆ ئەكرێ ئەوە بە دوو موستسمیر ئەوە بكەن، بە دوو فـەلاح ئـەوە بكـەن، هـەزار بـە هـەزار بێت، ئەگـەر هـەزار بێـت، دوو كەس ئەتوانێت ئینتاجی باشتر بێت، هەزاریش مەساحەكی زۆرە، تۆ ئەگەر حیسابی بكەی بۆ هەر دۆنمێك عەرز، سەد داری تیا ئەچینرێت، خۆی مەعەدەلی قانونی چلە، چل داری تیا ئەچینرێت، بـەڵام ئـەوەی كـە فەلاح بێت ئەزانێ كە سەد دار، سەد و بیست داری تیا ئەچینرێت، هـەزار دۆنم تەقریبـەن ئەگاتـە نزیكـەی دە هـەزار، تـا دوانـزە هـەزار دار لـە مەسـاحەیەكی ئـەوها بچـێنرێت، بكرێتـە زەیتـوونیش بـۆ نموونـە ئەچێنرێت، پێم وایە مەشرۆعێكی ئەوها گەورەیە، دوو هەزار زۆرە، مەشـرعێكی ئـەوها گـەورەی تـێ بـێ ، زۆر سوپاستان ئەكەم و، من لەگەڵ هەموو رەئیەكانی د.دلێرم، لەسەر نیسبەكانی تریش.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك ئارام، فەرموو.

بەڕێز ئارام رسول مامند:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەرەتا من لەلای خۆمەوە بە پێویستی دەزانم، دەست خۆشی لە جەنابی وەزیری زراعە و، وەزارەتی زراعەش بکەم، بۆ ئامادە کردنی ئەو پرۆژە یاساییە و، لیژنەی زراعەش بە هەمان شێوە، بەڕای من، ئێمە ئەمڕۆ لە هەرێمی کوردستان لە 10٪ ئیستیفادە لە کەرتی کشتوکاڵی ناکەین، ئەویش بەشێکی زۆری بۆ ئەو کارانە ئەگەڕێتەوە، کە بەڕێزانم لەماددەی پێشووتر باسیان لێوە کرد، کە زۆرێك لە فەلاحەکانمان، لە پارچە زەویەکانمان، هەم بچووکن و، هەم فەلاحیش ئەو ئیمکانیەتەی نیە، بەو شێوەیە بتوانێ پەرە بە کەرتی کشتوکاڵی بدات و، دروست کردنی وەحداتی گەورە، تەجروبەیەکی گەورەیە لە کوردستاندا، دەکرێ کە لەم پرۆژە یاسایەدا هاتووە، من پێم وایە ئەوە گۆڕانێکە لە سێ سەد دۆنم، بۆ دوو هەزار دۆنم، پێم وایە ئەم گۆڕانە هەنگاوێکی زۆر گەورەیە، دەکرێ ئێمە بە دوو قۆناغ بیکەین، کە ئێمە ئەم تەجروبەیە ئەکەین بۆ دروست کردنی وەحداتی گەورەتر، ئەکرێ لە قۆناغی یەکەم هەوڵبدەین، بەتایبەتی ئەوەی لە فەقەرە (ا)ی، بڕگەی یەکەمی ماددەی سێیەم هاتووە بە دوو هەزار دۆنم، دەکرێ ئەم لەسەرەتا بە هەزار دۆنم دەست پێ بکات، خۆ ئەگەر زانیمان، ئیستیفادەمان لێکرد و، پاش فەترەیەکی تر، ساڵێك، ساڵ و نیوێك، دوو ساڵی تر ئەتوانین زۆر بە ئاسانی ئەو سەقفە زیاد بکەین و، بەردەوام بین لەسەر دروست کردنی وەحداتی گەورەتر، ئەمە لەلایەك، لە لایەکی تر، من پێم وایە خودی پرۆژە یاساییەکە و، ئەو فەلسەفەی کە باسیشی لێوە کرا، من پێم وایە ئەسڵەن ئەمە ئەبێتە هۆکارێکی گرنگ بۆ زیندووکردنەوەی کەرتی کشتوکاڵی لە هەرێمدا، لەلایەك و، لەلایەکی تریش، بۆ بووژاندنەوەی ژیانی لادێیەکانیش، لەبەر ئەوەی ئەمڕۆ، زۆرێك لەو خەڵکانەی کە لە گوندەکان دادەنیشن، بەڕاستی ئەم ئیمکانیەتەیان نیە، زەوییەکانیان لە بواری کشتوکاڵی، پەرە پێ بدەن و، ژیانی خۆیان پێ دابین بکەن، هەر بۆیەش گوند بە جێ دێڵن و، بەرەو شار کۆچ دەکەن بەدوای ژیانێکی تر، ئەگەر ئێمە ڕێگا بدەین لێرە، لە چوارچێوەی ئەو پرۆژە یاسایە، وەحداتی گەورەتر دروست بکرێت و، موستەسمیرمان هەبێت کە هەزار دۆنم بە جارێك بتوانێت لە بوارێکی کشتوکاڵیدا ئاوەدان بکاتەوە، بەتەئکید ئەمە کار بۆ خەڵك پەیدا دەکات، کە لە گوندەکان دادەنیشن و، ئیستیفادەی لێ دەکات، بۆیە من پشتگیری تەواوی ئەو پرۆژە یاساییە دەکەم، تەنها داوا دەکەم دوو هەزار دۆنمەکە بگۆڕدرێت بە هەزار دۆنم و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەڕێز د.شوکریە، فەرموو.

بەڕێز د.شوکریە رسول ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی ماددەی سێیەم، جارێ لەسەر مەسەلەی تەکنیکە کە یەکەم نووسراوە، من پێم باش بوو بە نووسین بنووسرێ یەکەم، یەکەم و، دووەمەکە بکرێت بە (ا و ب)، ئینجا دوو، بکرێت بە دووەم، سێش بکرێت بە سێیەم، ئەمە خاڵێك کە هیچ هینێکی وای نیە، بێنەوە سەر ناوەڕۆکی بابەتەکە، لە خاڵی (ا) کە

ئەچێتە ژێـر هێنـەوە، زیـاتر دوو هـەزار نووسـراوە، دوو هـەزار دۆنم، بەڕاسـتی مـن ئەمـە وەكـو ڕەئیـەك ئەخەمە پاڵ ئـەو بەرێزانـەی کە ئـەڵێن ئەمـە زۆرە، جـارێکی تـر دروسـتکردنەوەی، دەرەبـەگ و ئـەقتاع و مەلاك و خوردە مـەلاك و ئـەم جۆرە شـتانە، ئەمـە بـە تەسـوراتی خۆمـە، ئینجا یـەکێك دێت ئـەم زەویـە ئەکڕێت، گوندەکە ئەچێتەوە ژێـر دەستی، جارێکی تـر، هـەموو مسکێنەکان، هـەموو گوندنشینەکان بـۆی ئەچێتەوە، مـن وەکـو لایـەنێکی واقیعی، کۆمەڵایـەتی، ساڵی 58 کـە فەلاحـەکان مولکـەکانیان وەرگرتـووە، ئەمەندە دڵیان خۆش بوو بە زەویەکان، ئەمەنە وا پێیان نووسابوو، کـە هەستی ئـەکرد مولکـە، چۆن پیـاو ژنێك مارە ئەکات ئەبێتە مولکی، ئەمەندە زەواجی مسیارە و، نەموتعەیە، ئەمـە نـە ئەوەیـە، جووتیارەکـان ئەمەنە دڵیان خۆش بوو، لە خۆشی خۆی و، مولکەکەی کە بـۆی گەڕابوونـەوانێ چـەند ساڵە، وەکـو شـەماڵ صائیب لەگۆرانیەکەی جوتیارەکە ئەڵێت: چەند ساڵ شوانیم کرد و، چەند ساڵ چیم کرد؟ جووتیارەکانیش لە خۆشیان ئەیانوت: فەلاح ئەرزی کێلاوە، ئاغا جەرگی بڕاوە، فەلاح مولکی خۆیەتی، ئاغا باوکە ڕۆیـەتی، کەواتـە ئـەلێرەدا بـا ئێمـە ئەمـە تەحدیـد بکـەین، چـەند ئـەو جوتیـارە حـەز ئـەکات ببێتـە خـاوەنی؟ مـن خزمێکم هەیە بەرێز سەرۆکی پەرلەمان، تەقریبەن چل دۆنم زەوی هەیە، منی بردە سەر ئەرزەکە، باوەڕم پێبکە ئەرزێکی وا خاکی، بـە خـاکی بـوو ئەمەنـدە زۆر بـوو، چـاو پـڕی نەئـەکرد، ئـەم پیـاوە لـە فـەلاحێك کریبووی، شانازی پێوە ئەکرد، ئەمەی لێ دروست ئەکەم، ئەوەی لێ دروست ئەکەم، ئێستا ئێمە بێین، فەلاح ئیمکانیەتی ئەمەی هەیە دوو هەزار بکڕێ؟ ناوەڵلا، جارێکی تر زیندووکردنـەوەی ئـەم فێڵـە، ئینجا لەبـەر ئـەوە مـن پـێم باشـە، ئەگـەر دوو هـەزار نـەبێ، هەنـدێك ئـەڵێین هـەزار، وەڵلاهـی مـن لێـرەدا پشـتگیری جوتیارەکـان ئەکـەم، ببێتـە پێـنج سـەد، هـەر وەکـو چـۆن ئـەم بـەرێزە خوێندیـەوە لەسـەردەمی شۆڕشـی ئەیلوولـدا سـێ سـەد دۆنم دانرابـوو، ئـەم سـێ سـەدە زۆر باشـە و، ئیسـتیغلالیش نـاکرێ و، ئـەم کەرتانـەش دروست نابێتەوە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وا بزانم کاك جعفر نوقتەی نیزامی هەیە.

بەڕێز جعفر مصطفى معروف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

موناقەشە لەسەر دوو هەزار دۆنمە، خۆی دوو هەزار و چوار سەد دۆنمە، نەك دوو هـەزار، دوو هـەزار دێـم، چوار سەد ئاوە، یەك شەخص ئەتوانێ هەردووکی بەکار بهێنی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێ تۆ بیدایەت قسەت بکردبا و، شەرحت بکردبا. کاك عزالدین، فەرموو.

بەڕێز عزالدین سلیم خدیدا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر مەبەست ئەوە بێتن، زیادەی ئینتاج بێتن، وا بـزانم حـەقی هـەر کەسـێکە بـۆ خـۆی زەوی بکڕێـت و، ئیستیغلالی بکاتن، چونکە زەوی بچووك هیچ ئینتیاجی تێدا نیە، زەوی بچووکیش لە تەجروبەی ئێمـە لـە

کوردستاندا، من لە مەنتیقەی دهۆکەوە حیساب دەکەم، هەر لە مەنتیقەی دهۆکەوە تاکو سنووری تورکیا، هیچ یەك کەس دە دۆنم ، پازدە دۆنم ئیستیغلال ناکات بۆ هیچ شتێك، ئەگەر زۆر بێتن وا بزانم ئیستیغلال دەکاتن، من لەگەڵ تێبینیەکانی جەنابی وەزیرم لەو بوارەدا، زەویەکە چەند زۆر بێ باشترە و، حەقی یەك کەسێ هەیە کە بۆ خۆی بیکڕێت و، ئیستیغلالی بکات، چونکە ئێمە لە سیستەمی رەئس مالیداین، لە تەوەجوهی بازاڕی حوڕین، ئێمە مونافەسەی ئیشتیراکی و رەئس مالی ئەوان ناکەین، یەعنی ئێستا ئەوە ئازادە، ئەوە یەکەم، کێشەکی ترمان هەیە لە مەنتیقەی، وا بزانم، لە دهۆکەوە تاکو هەولێریش، ئەملاك هەیە، دێیەکان بە گشتی موڵکی خەڵکەکانی ترە، نەك هی کوردستانن، هەر لە کاتی عوسمانیدا تا ئێستا بووینە موڵك، ئەوانەش هیچ رۆژێك ئیستیغلالیان نەکردووە، دانیشتوونە لە موصل، لە شوێنەکانی تر و، صاحیبی موڵکن، فەلاحەکەش لەوێی و، تەهدیدی فەلاحیش ئەکەن، تاپۆشی بدەن و، ئەگەر تاپۆشی نەدەن دەری دەکەن و، تەهدیدیشی دەکەین، نازانم پرسیارم بۆ جەنابی وەزیر ئەوەیە: ئەو موڵکیەتە لە قانوونەکەدا نیە، چونکە حقوق تەصەروفیە، ئەوانە حەقیان هەیە تەصروفی لێ بکەن ئێستا پاش ئەو قانوونە؟ یان حەق نیە تەصروفی لێ بکەن؟ راستە موڵکیانە، بەس چۆن بویە بە موڵکیان؟ تاپۆیە، راستە، بەڵام لەدەوڵەتی عوسمانیەوە تا ئێستا هیچ کەسێك نازانێ چون بوویتە موڵکی؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عوسمان بانی مارانی، فەرموو.

بەڕێز عثمان عبدالله قادر(بانی مارانی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا دیارە لەسەر مەسەلەی دو هەزار دۆنمەکە، قسە کرا، منیش بە تەئکید لەگەڵ کەمکردنەوەکەمە، لەگەڵ ئەوەمە هەرسێکیان ئەوەی بە پشتا و، بەراو و،بە ئامێر ئاو ئەدرێت، بکرێنە پلپ، یەعنی چاریەکی بدرێت، چونکە یەکجار زۆرە، مەعلوومە ئەوەی ئەو زەوییانە ئەکڕێت، کێیە؟ ئەو کەسانەن کە لە وڵاتی ئێمە پارەی ڕەشیان کۆکردۆتەوە و، ئەیانەوێ ئەم پارەیە سپی بکەنەوە، دەنا کەس ناتوانێ دوو هەزار دۆنم بکڕێت بەراستی، ئەوانەی پارەی ڕەشیان بەنا شەرعی کۆکردووتەوە لە کوردستان، ئەیانەوێ بۆ سپی کردنەوەی پارەکانیان، عاردی فەلاحەکان هەموو بکڕن، ئێمە هەموو ببینەوە کرێچی ئەوان، حەقە لێرە قانون رێگە لەوانە بگرێت، بەراستی ئەگەر قانون رێگە لەوانە نەگرێ، ئێمە دەبینە کرێچی ئەوانەی کە بە ناشەرعی پارەیان کۆکردۆتەوە، دەنا کەس ناتوانێ دوو، سێ هەزار دۆنم زەوی بکڕێت، رەجائەن پشتگیری لەوە مەکەن، تکاتان لێ دەکەم، دوایی پاشە ڕۆژ هەموومان ئەبینە کرێچی و، دەبێ دەستی ئەوان ماچ بکەین،وەکو مەلاکیان لێدێت لەماڵی خۆیان، وەکو کاك عزالدین باسی کرد لەماڵی خۆیان دادەنیشن و، لە دهۆك حوکم ئەکەن، ئەوە یەك، لایەکی تر، حکومەتیش لەمەو دوا بەپێی قسەکانی وەزیر وا تەعاموول دەکات لەگەڵ ئەو کەسانەی کە زەویان زۆرە،ئاسانتر تەعاموولیان لەگەڵ دەکرێت ، دووەمیش: حکومەت ئەو کەسەی عاردی زۆرە زیاتر دەعمی ئەوان ئەکات بۆ بەرهەم هێنانی کاری کشتوکاڵی، فیعلەن لە لایەکی دیش حکومەت لە خزمەتی ئەوکەسانەدا دەبێت کە زەوی زۆریان هەیە، ئەوە بە پێی یاسایەکە وایە، بەدەست

من نیه، بۆیه من بەراستی ئەوە بە کارێکی ئاسان نازانم، هیچ بەگەشەی زیراعەی نازانم، هەر سەد دۆنمی هەبێ دەتوانێ بەرهەمی باشی هەبێ، سەد دۆنم، دوو سەد دۆنم، سێ سەد دۆنم، ئەگەر ئەتو زەرعی بکەی، باشە کێیە ئەوەیەی سێ سەد دۆنمی زەرع دەکات؟ بە دوو، سێ فەلاح بەرهەمی زۆر باشیان هەیە، بادەستە جەمعی دروست بێ، با بەپێنج شەش کەسان، هەزار دۆنمی زەرع بکەن، بۆ یەك کەس کۆنترۆلی بکات و، هەمووومان چاومان لە دەستی ئەو بێت؟ من بەڕاستی لەگەڵ ئەوەمە، فیعلەن ئەوە ژمارەیەکی زۆرە، من لەگەڵ ڕای ئەو کەسانەم کە کەم بکرێتەوە و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عادل، فەرموو.

بەڕێز عادل محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە قانوونەکانی زیراعە، کاك جەمیل پێشەکیەکی گوت، من لەگەڵ ئەوەم هەموو قانونی زیراعەی ئێمە، هەمووی کۆبکەینەوە و، لە قانونێکدا دایبڕێژین، هەموو کێشەکانی ئێمە پینە و پەڕۆیە ئەکرێ، ئەوە مولاحەزەیەکی عامە، سەبارەت بەم قانونە، ناو و، ناوەرۆك ئەگەر مولاحەزە بکەی، موتابیق نین، ئێمە لە پێشەکی جەنابی وەزیر باسی کرد، باسی ئەوەی کرد کە ئێمە ئەمانەوێ بە قانونێك، ئەو کەسانەی کە خاوەن عەقدن، حەقی تەصروفیان بدەینێ، و بۆیان ساغ بکەینەوە بە قانون، ئەگەر ئێمە، زەوییەکی دەوڵەت،کە زەوییەکی ئەمیریە، ئەیهینین حەقی تەصەروفی لەسەری ساغ ئەکەینەوە، پێویستە ناونیشانی قانونەکە بگۆڕین و، لەسەر ڕێکخستنی ئەم مەوزوعە بێت، بەڵام ئەگەر ئەمانەوێ، ئێمە حەقی تەصەروف، کە لە قانوندا پێی ئەوترێت، حەقی عەینی ئەصلی، لە بواری کشتوکاڵیدا ساغی بکەینەوە، پێویستە سەرانسەر حەقی تەصروف لە ئەوانەی ئەمیرین مفەوزە بە تاپۆی، ئەوانەی ئەمیرین مفەوزە بەلەزمە، یەعنی ئەوانەی هەموو ڕێکی بخەینەوە،ئەگەر نا، نازانم ئەو قانونە هەموو حقوقی تەصەروف ڕێکدەخات ئەوە مەسەلەیەکی ترە، بەلام ئەگەر بێتەوە و، حەقێك حیساب نەکات بۆ جوتیارێك، وەکو جەنابی وەزیریش باسی کرد کە ئەو جوتیارە حەقی تەصەروفمان دایە پێی، ئەوە زیاتر دڵسۆز ئەبێت بۆ ئەرزەکەی ، ئەتوانێ بەرهەمی هین بکات، ئەم ماددەیە، ماددەی سێ، بەراستی نەگونجاوە لەگەڵ ئەوە، هیشتا حەقەکەمان نەداوە، لێرە ئەڵێ : یکون الحد الاعلی، لحق التصرف فی الاراچی المملوکە للدولە، مەفروزە بڵێن: یکون الحد الاعلی لمنح حق التصرف و، ئەوانە ئینجا موڵکی صرف پێویست ناکات،لێرە باسی بکەینەوە، موڵکی صرف ئەگەر خاوەن موڵکیش بمرێت ئەگەڕێتەوە بۆ وەرەسەکەی، پێویست ناکات بێنەوە ناو ئەو مەوزوعەوە ، هەروەها من پرسیارێکی ترم هەیە، ئایا تەوزیعی جەماعی، رەنگە جەنابی وەزیر بزانێت، زۆر جێگامان هەیە، بە پەنجا جوتیار هەزار و پێنج سەد دۆنم زەوی دراوە پێیان، کەس نازانێ زەویەکەی لە کوێیە؟ ئەوانە مەصیریان چۆنە؟ مەسەلەن بۆ نموونە، سێ قەزا، قەزای گەرمیان، قەزای دوز، قەزای کفری، ئەم سێ قەزایە، قانونی 117 تا ئێستا لەسەریان جێبەجێ دەکرێ، قانونی 90 نیە، یەعنی

لەو بەینە ماوەتەوە، لەوێش تەوزیعی جەماعیە، هەزار دۆنم دراوەتە حەفتا فەلاح، نازانێ زەویەکەی خۆی لەکوێیە؟ ئایا بە پێی ئەم قانونە ئەو تەوزیعە جەماعیە، چارەنووسی چی بەسەر دادێ؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئاخر کەس قسە ئەکات، کاك دیلمان.

بەڕێز محمد احمد صالح (دیلمان ئامێدی):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

منیش بە تەئکید لەگەڵ ئەوەمە کە نیسبەکە یەکجار زیادە و، بەو نیسبەیەش ئاغا و، دەرەبەگ و، کەرتی نوێ دروست دەکەینەوە، تەنها بۆ جوتیار دوو هەزار دۆنم زەحمەتە بەکار بهێنێت، لەسیاسەتی حکومەتیشدا جەمعیات فەلاحیە و، تەعاونیات فەلاحیە نیە کە بۆ پەنجا، شێست فەلاحێك پێکەوە ئەو عەردەیان بدەنێ و پێکەوە خزمەتیان بکات، لەگەڵ ئەوەمە کەم ببێتن، ئەگەر موبەریر ئەوەیە ئیستیسمارە؟ یاسای ئیستیسمار جیاوازە لەگەڵ ئەم یاسایە، چونکە لە ئیستیسمار، موستەسمیر مولزەمە مەشروعێکی ئیستیسماری دروست بکات، بەلاّم لێرە حەقی تەصروف هەیە، ئەگەر غایەت وەحدەی گەورەیە بۆ ئینتاجی گەورە، دەبێت ئێمە حەدی ئیقتیصادیەکە زیاد بکەین، کە لەماددەی چوارەم هاتیە، حەدی ئیقتیصادی سێ دۆنم دانایە، چونکە ئەگەر دوو هەزار دۆنم وەربگرێتن، دەتوانێ سێ دۆنم تەنها بۆ بەساتین بە کاربهێنێتن، دەبێ ئێمە ئەو حەدە زیاد بکەین، نەك ئێمە لێرە تەنها حقوقی تەصروف زیاد بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

بەڕێز کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵلاّ من لەسەر ماددەکە نیە لەسەر یەك تەوزیحە لەسەر قسەکەی د.شوکریە، چونکە زۆربەی ژنەکانی پەرلەمان پێیان ناخۆش بوو، مەسەلەی هاوسەرگیری و، ژیانی هاوسەر گیری، هاوبەشە، موڵکیەت نیە، ئێمە هەمووومان ئەو قسەیەمان رەفزە، موڵکی کەس نینە ئێمە، ئەگەر ئەوە رەئی خۆیەتی، ئەو خوی بە موڵکی یەکێك ئەزانێ، ئێمە خۆمان بە موڵکی کەس نازانین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

نا، لە مەوزوع دەرمەچن، مەقصەدی ئەوە نەبوو د.شوکریە، موتەئەکیدم، چونکە بۆ خۆی نەبوویتە موڵکی مێردی، ئەوە موڵکی میللەتە، ئەوە نیە نوێنەری میللەتە لێرە، ئەوە قسە واهات، فەرموو د.شکریە، حەقت هەیە جواب بدەیەوە.

بەڕێز د.شکریە رسول ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەگەر بە پێی شەرەع بێت، ئەگەر بە پێی قانون بێت، لەشەرعەکە مەلات بۆ دائەنێن، لە یاسایەکە ، موقەدیمە و، موئەخەرەت بۆ دائەنێن، بۆ بۆ پیاوەکە دانانرێت؟ ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەهەر حاڵ ، ئەنصارت زۆرە، ئەوە نیە لە پشتەوە ئەوەندە کەیفی هەیە، هەر نەبێتەوە، ئەوە بۆچوونی جیاواز هەیە لەو مەسەلەیە، بەڵام لە بابی دەوڵەمەند کردنی هەر پرۆژەیەك، کە موناقەشە دەکرێت و، میسال دێت و، رەئی دێتن و بۆ ئەوەی رەئیەکەی خۆی کە دەیەوێ بیکاتن، دەوڵەمەندی بکاتن، بەرێز کاك اسماعیل.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من نەم دەویست قسە بکەم، بەڵام لەبەر ئەوەی کە هەندێ شت باس کرا، باس لەوە دەکرێ کە ئەقتاع دروست ئەبێتەوە، دەرەبەگ دروست ئەبێتەوە، من بەراستی دژی ئەو رەئیەمە، پێم وایە بەوە ئیقتاع و دەرەبەگ دروست نابێتەوە، جوتیارێك کە خاوەنی دە دۆنمە، یان بیست دۆنمە، یان سی دۆنمە، یان سەد دۆنمە، حەقی خۆیتی تاپۆی بکا با نەیفرۆشێ، با نەیداتە ئەقتاع، با نەیداتە دەرەبەگ، ماڵی خۆیتی با نەیفرۆشێ، کەس بە زۆر لێی ناستێنێ، من لەگەڵ ئەوەمە با هەر مەفتوح بێت بەڕاستی، نەك هەزار دۆنم و، دوو هەزار دۆنم بێت، مەفتوح بێت، چونکە من سێ کوڕم هەیە، چوار برام هەیە، دەتوانم هەزار دۆنمی بەناوی کوڕەکم بکەم، هەزار دۆنمی لەسەر برایەکم دانێم و، هەزار دۆنمیش لەسەر خۆم دانێم، زیاتریش ئەڕوا لەوەی، بۆیە ئەوە مەفتووح بێت باشترە، نەوەك قەیدی بکەین بەوەی کە پێنج سەد دۆنم بێت، یان هەزار دۆنم بێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئاخر کەس یەك دەڤە، مام خورشید، فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو موناقەشە کە خوشك و، برایان کردیتیان، باسی ئەقتاع دروست کردنەوە دەکرێ، ئەقتاع نەماوە، مەلاك دروست دەبێتەوە، بەڵێ، ئێستا من لەگەڵ ئەوەمە ببێتە هەزار دۆنم، بەڵام ئەو هەزار دۆنمە کە حەقی هەیە بیکرێتەوە، ئەو ناچێ لە فەلاح بیستێنێ ، یان حکومەت نایداتێ، ئەو دەچێ دەیکرێتەوە، بۆ چی تۆ حەقت هەبێ هەزار خانوو لە شار بکری، حەقت نەبێ عەرزەکە بکڕێ؟ حەقی خۆیتی کابرا، دەیفرۆشێ یان، نایفرۆشێ، ئەو غەدری لێ ناکاتن، ئەو ناچێ بەزۆر لێی بستێنێ، مەلاك بەزۆر لێی دەستاندی، مەلاك دەردەکردی، ئێستا ئەوە نەمایە، یەعنی بیر لۆ لەوەی بکەینەوە کە ئەقتاع دروست

دەبیتەوە، بڵێ دەوڵەمەند و تاجیر و مەلاك دروست دەبێتەوە، بەڵێ، من ئەوەی بە قازانجی ئەزانم مەلاك دروست بێتەوە، چونکە ئەو عەردانەی کە ئێستا هەمانە ئیستیفادەی لێ ناکرێ، بۆیە وەکو کاك ئیسماعیلیش ئیشارەتی پێدا، ئەگەر بیکەینە هەزار دۆنمیش، من پارەم هەبێت و، ئیمکانیاتم هەبێ، کوڕم هەیە، کچم هەیە، ژنم هەیە، برام هەیە، دە هەزار دۆنمی دەکڕمەوە، ئەوە حەل نیە، لەبەر ئەوە با هەزار دۆنمەکە بێت و، مانع نیە، بەڵام ئەقتاع دروست نابێتەوە، مەسەلە ئەقتاع نیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پێش ئەوەی قسەی بدەمە لێژنەی یاسایی، خولاصەی قسەکانتان، داوای لێبوردن دەکەم، هەندێك ئەندام پەرلەمان، لە مەوزوعەکان دەردەچوون بەراستی، لە تەحلیلیەکانیشدا هەندێك تەحلیل ئەوە ناگرێتەوە، وەکو مام خورشید باسی کرد بەکار هێنانی موستەلەحی ئیقتاع، ئیقتاع بە قەوانین نەماوە، خۆ ئیقتاع هەر ئەوە نیە موڵکی هەبێ، ئەو قوانینە نەماوە، مەللاك هەیە، زۆر راستە ئەوە، دواییش بە پێی قانوونی 90، ئەو عەردانە دابەش کراوە لە حەقیقەتدا، هیچ کەسێك ئەو موڵکەی نەماوە، بەڵام گۆڕانکاری کە لە عیراق کرایە، بەپێی دەستووری عیراقی، بەپێی ئەو قوانینەی کە دەرچووە، بە قانونی ئیستیسماریەوە، بازاڕ گۆڕاوە، قەوانینی بازاڕیش گۆڕاوە، وەکو هەمووومان باس دەکەین، بوویتە بازاڕی ئازاد، بەس ئەوەندەیە وەکو زۆربەتان ئاماژەتان پێکرد، ناکرێ ئێمەش قەفزە بکەین، قەفزە لە هەموو شتێکدا، یەعنی بە مەراحیل برۆین، کەرتی کشتوکاڵ تەدمیر بووە، وەکو جەنابی وەزیر ئاماژەی پێکرد، لەکۆڕیای جەنوبی پێیان وتوە ئێوە تەقەدومتان کردووە، بەداخەوە لێرە تەقەدوم نەبووە، کەم بوونی رێژەی فەلاح لە کوردستاندا، بەهۆی تەقەدومەوە نەبووە، بە هۆی ئەوە بووە، حکومەت ئەنفالی کردووە، دێهاتی تێکداوە، خەڵکی بردۆتەوە ئۆردوگا زۆرە ملێکان، بەهۆی ئەوە بووە، ئابووری لە کوردستان زۆر زەعیف بووە لەدوای راپەرین، حکومەتی هەرێم، دواتر هەردوو ئیدارەکە، خەڵکێکیان مەعاش خۆر کردووە و، خەڵك دوور کەوتووتەوە لە زراعەت، ئەوانە سەببن، یەعنی هەر ئەسبابەکەی کە رێژەی فەلاح کەم بوویتەوە، ئەسبابی سەلبین و، ئێستاکە ئێمە چی بکەین؟ بۆ ئەوەی ئەو رێژەیە زیاد بکەین و، فەعال بێت، هەر قسە نەبێت، هەر بەناو نیە، سێ سەد دۆنم بداتە فەلاح، فەلاح نابێتە فەلاح ئیلا عەردەکە نەچێنێ ، عەردەکە بەکارنەهێنێ و، ئێمەش دەمانەوێ لەهەمان کاتێشدا، ئەو بەکار هێنانی ئەرزەکەش بۆ فەلاح، لە قازانجی فەلاح بێت، یەك، لە قازانجی ئابووری هەرێمدا بێت، دوو، یەك لە دیراسەتەکان، کە دیراسەت کراوە، لە کوردستان و لە زۆر وولاتاندا، دەبێت پشتگیری لە کەرتی کشتوکاڵی بکرێت و، چەند فراوان بێت ئەو ئەرزەی کە بەکاری دێنێتن، ئەوەندە ئینتاجەکەی گەورەتر دەبێت و، فراوانتر دەبێت، دەتوانێ کریکار بەکار بینێ و ئیش بکات، مەعنای وایە ئیشەکە زیاتر پەیدا دەبێت، بەڵام دەگەڕێمەوە، وەکو زۆرتان ئاماژەتان پێکرد، کە ناکرێ بە قەفزە، یەعنی لە سێ سەدەوە بۆ دوو هەزار ئەوە قەفزەیە، رەنگە ببێتە هۆی ئەوەی جێبەجی نەکرێ، ئەگەر جێبەجێش کرا، رەنگە ژمارەیەکی زۆر کەم بتوانن جێبەجێ بکەن، بۆیە بە مەراحیل بێت، ئەو هینە دەیخەمە ئەوەی جەنابی وەزیر رەئی لەسەر بدات و، لێژنەی یاسایی و لێژنەی کشتوکاڵ رەئی لەسەر بدەن، کە ئەو رێژەیە نووسیتیانە و پشتگیریان لێ کردیە، دوو هەزارەکە

لەگەڵ چوار سەد و، سێ سەدەکە، لەو مەرحەلەی ئێستادا، بە پێی ئەو قسانەی کە کردووتانە، نیوەی باشترە، هەزارەکە، چوار سەدەکە ببێتە دوو سەد، و سێ سەدەکەش ببێتە سەد و پەنجا، رەئیان وەردەگرین و، رەئی جەنابی وەزیریش و ئینجا دەیخەینە دەنگدانەوە، فەرمووو کاک شێروان.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من حەز دەکەم تەوزیحێك بکەم، یەك، بە نیسبەت قانونی رەقەم 117، لەناوچەکانی دەرەوەی هەرێم، بجزافیریە تەتبیق کرایە و، کۆتایی پێ هاتیە، بە نیسبەت قانونی رەقەم 90 لە زمنی هەرێمدا تەتبیق کرایە و، کۆتایی پێ هاتیە، ئەو حدودەی کە جەنابت ئیشارەتت پێدا، ئێمەش لەگەڵ لیژنەی زراعە و، لێژنەی شارەوانی، تقریبەن لەگەڵ عەینی حدودین و، تەعدیلی رەئیەکەی خۆمان دەکەین، ئەمە لە لایەك، لە لایەکی تریشەوە، هەندێك برادەران ئیشارەتیان بەوە دا گوتیان، ئەگەر دوو هەزار دۆنم لە دێمی بیتن و، چوارسەدی بەراویشی بەبەر دەکەوێ، ئەوە دەبێتە دوو هەزار و چوار سەد دۆنم، خوێندنەوەکە بەو شێوە نیە، لیجانی ئەرازی و ئیستیلاء حدودی خۆیان هەیە، تەحویلی ئەرازی مەروی دەکەینە ئەرازی دێمی، ئینجا حەد ئەعلایەکەی وەردەگرین، بەو شێوەیە تەعامووڵ لەگەڵ ئەرازی مەروی دەکرێتن، تەحویلی دێمی دەکەن، ئینجا دوو هەزارەکە وەردەگرن، بۆیە ئێمە لەگەڵ ئەو پێشنیارەی جەنابتین و، تەبەنی ئەو پێشنیارەش دەکەین و، دوا رەئیش، رەئی ئێوەیە و، ئەندامانی بەرێزی پەرلەمانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من حەز دەکەم جەنابی وەزیریش پشتگیریمان بکات، کاك عبدالرحمان ، فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دوو، سێ تێبینی بچووکم هەیە، یەکەم دیارە لەم پرۆژە یاسایە، یاسای 117 کراوەتە بنەما، یاسای ژمارە 30 مان هەیە، 190 مان هەیە و، یاسای ژمارە 117 مان هەیە، لەم پرۆژە یاسایە ، یاسای 117 کراوەتە بنەما، کە بە پێی ئەو یاسایە، لە زەوی دێمەوە، دوو هەزار دۆنم دەست پێ دەکات تا 12 دۆنم، ئەوە یەك، دووەم، فەقەرەیەك هاتووە کە دەڵێ ئەوەی زەوی بە پشتا و پشت بۆی ماوەتەوە، لە دوو هەزار دۆنم زیاتر وەردەگیرێتەوە، ئێمە پرسیار دەکەین لە جەنابی وەزیر، حکومەت وەریدەگرێتەوە بە چ شێوەیەك؟ بە ئیستیلا وەریدەگرێتەوە، بە ئەتفا وەریدەگرێتەوە؟, ئەوە میراتە ماوەتەوە ، بە چی وەریدەگرێتەوە ئیشارەتی پێ نەداوە، ئەمەش بکەینە دوو فەقەرە، جەنابی بەرێز سەرۆکی لێژنەی یاسایی ئاماژەی پێکرد، ئێمە حەدی ئەعلا هەزارمان داناوە، بۆ ئەوەی کە پشتا و پشت بۆی ماوەتەوە، ئەتوانین بڵێین بۆ ئەو دوو هەزار بێت، لەگەڵ ئەوەش بە ئیستیلاء وەریدەگرێتەوە، یان بە چی؟ ئەوەش تەوزیح بکەن. خاڵێکی سێیەمم ئەوەیە، یەعنی خۆش بەختانە ئێمە هەر چەندێك بێت حەدی ئەعلا، فەقەرەیەکمان چەسپاندووە کە بۆ مەبەستی کشتوکاڵی ئەم زەوییانە بە کار دێن، ئەوە شتێکی باشە، هەنگاوێکە بۆ بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵی، ئێمە ئێستا وا هاتووە حکومەت ناتوانێ هاوکاری فەلاح بکەن، با بەو

تەعبیرە بڵێین، بەڵام لەگەڵ ئەوەش دەڵێین کەرتی گەورە دروست دەکەین، ئەمە حاڵەتێکە، دەتوانین بڵێین ئەحسن المەوجودە، حاڵەتێکە هاتووتە پێشەوە، بۆ ئەوەی کەرتی کشتوکاڵی گەورە دروست بێت، حەدەکەمان چەند دانا بۆ مەبەستی زراعی ئەوە شتێکی باشە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جەنابی وەزیر، ئەوە لەسەر موقتەرەحەکەی هەر سێ لێژنە و، ئێمەش و، ئەندامانی پەرلەمان و، لەسەر رەئیەکەی کاك عبدالرحمانیش ، فەرموو.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/ وەزیری کشتوکاڵ:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من دوو ، سێ مولاحەزەم هەیە، وابزانم کاك عزالدینیش تازە باسی هەندێ مەناتیقی وەکو شێخان و ئەوانەی کرد، من تەئکیدی ئەوە دەکەم، ئێمە هیچ ئیجرائێکی ئێستا ناکەین، بەڵام وەختی زانیمان داخیلی سەر مەنتیقەی ئێمە ئەو وەختی ئیجرائاتی خۆمان ئەکەین، بە پێی قوانینی کە هەمانە، ئەوە یەك، دوو، باسی تەعاونیاتی زراعی دەکەن، ئێمە هیچ کاتێك رێگە لە تەعاونیاتی زراعی ناگرین، بلعەکس، ئێمە تەشجیعی تەعاونیاتی زراعی دەکەین، بەس ڕەد فیعلەکی جوتیارەکان لە تەعاونیاتی زراعی کۆن هەیە، چونکە لەسەر ئەساسێکی زراعی لەوەختی خۆی ئەو تەعاونیاتانە دروست ئەکرا، ئێستا ئێمە داوا دەکەین لەسەر ئەساسێکی ئابووری بەحت دروست بکرێت، ئەو تەعاونیاتە ئێمە زۆر تەشجیعی دەکەین و، ئێمە رێگەی لێی ناگرین، جانبی سێیەم، ئێمە هیچ جوتیارێك مولکەکەی لێ وەرناگرین، یەعنی مولکەکەی هی خۆیەتی و، لە دەستی خۆیەتی، بەس یەعنی سبەینێ ئەم جوتیارە، ئیشی ناکات، یەعنی ئیشی فەلاحەت ناکات، یەعنی واز لە میهنەکە ئەهێنێت، بۆچی ئەم زەویە بمێنێت لەسەر ناوی ئەو؟ با تەحویلی بکات، یەعنی ئەو بە خۆی بیفرۆشێت و، بیداتە کابرایەکی دیکە، جانبێکی تر، من پرسیارێك ئەکەم، یەعنی زۆر جار خەڵك دێتە لای ئێمە، دەڵێتە من دوو هەزار دۆنم، حەز دەکەم 500 چیڵی بێنم، مەشروعێکی شیرەمەنی دابنێمە سەری و، موتەکامل بێت، مەنتیقەیەکی زراعی هەبێت بۆ عەلەف، یەعنی مەشروعێکی زۆری موتەکامل، ئەکید ئەگەر تۆ رێگای لێ بگری بە هەزار دۆنم، مەشرۆعێکی وا موتەکامل دروست نابێت، دەچێت پەنا دەبات بۆ کێندەر؟ دەبێ ئیلا پەنا ببات بۆ قانونی ئیستیسماری، ئەو قانونە ئەو حەقەی پێ دەدات، ئێستا بۆ ئێمە ئەو رێگایەی لێ بگرین؟ ئێستا خەڵکێك هەیە لێرە و، موستەسمرێکی باشە، حەز دەکات مەشروعێکی گەورە، هی دەواجنێکی گەورە، هی شیرەمەنی گەورە دروست بکات، چێڵ بینێت، بۆ ئێمە ئەو رێگا و ئەو حەقەی لێ بگرین، مەسەلەن خەڵکێك هاتیە، شەریکات هاتیە، دە هەزار دۆنمی عەرد حازرە، بەس بیکاتە زەیتون و، مەعمەلی زەیتیشی لێ دابنێ، بۆچی ئێمە ئەوە موستەسمیری ئەجنبیە، رێگەی پێ دەدەین؟، بۆ چی رێگا بە مواتنێکی خەڵکی کوردستان نادەین کە بە حەقی خۆی، بە پارەی خۆی بچێت، شت بۆ خۆی بکرێت و، بیکاتە مەشروع، من تەسەور ئەکەم، یەعنی دەە هەزار دۆنم حەدێکی مەعقوولە، مەسەلەن ئێران وەك میسال من دەێنم، هەتا سێ هەزار و دوو سەد دۆنمیان هەیە، یەعنی حەدی مولکیە، سێ هەزار و، دوو سەد دۆنمە، سوریا، هەزار و دوو سەدە، من ئەم میسالانە دەینم،

میسالی مەنتیقەیە، ئەمما بچیە هەنگاریا، پۆلۆنیا، مەسەلەن، ئیحتیمالە، شێوەیەکی دی فەرق بێت، لە میسر، شێوەیەکی تر فەرقی هەیە، من تەسەور دەکەم ئەگەر جەنابیشتان بە مەسلەحەتی ببینن ئەگەر بیکەینە نیوەی، من بە تەسوری خۆم، دیراسەیەکی قوولی ئەوەمان کردووە و، لەسەر ئەساسی داوای خەڵکێك، بۆ ئەوەی ئەم موشکیلە، ئەم کێشەیان بۆ چارەسەر بکەین، تاکو ئیستیسمار بکات، ئەوەی مەشرۆعێکی وا دروست بکات، وا گەورە، دەبێتە چ ئیقتاعیەك؟
شێرەمەنی دروست بکات، 500 چێڵی بینی و بە خێو بکات، لەسەر دوو هەزار دۆنم، ئەوە دەبێت ئیقتاعی؟ ئەمە موحتەمەلە چەند فەلاحێك بێنێ وەکو عامل زراعی لەسەر ئەم مەشرۆعە ئیش بکەن و، ئینتاجەکەشی باشترە و، قەراریش هی جەنابتانە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵلا ئیتر گوێتان لە قسەکانی جەنابی وەزیر بوو، دیفاع لە ویجهەت نەزەری خۆی دەکات، وەجهەت نەزەری وەزارەتە و حکومەت تەبنای کردیە، پێی وایە ئەم دوو هەزارە گونجاوە لەگەڵ بەرنامەی حکومەت، بۆ بووژاندنەوەی زراعەت و ئیستیسمار و ئەوانە ، زۆریشتان داواتان ئەوە بوو کە رێژەکان نیوە بکرێتەوە، لێژنەکانیش، پشتگیریان لە نیوەکان کردیە و ئەوانە . جوابی کاك عبدالرحمانیش درایەوە، جەنابت لەسەر رێژەکەی قسەت نەکردووە.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڵێ، جوابی ئەو فەقەرە نەدرایەوە، ئەو زەویانەی کە لە میرات، لە وەرەسە بۆیان ماوەتەوە، ئیستیلاء دەکرێن؟ چیان لێ دەکرێن؟

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پێم وا نیە، ئەوەی لە وەرەسە بۆی ماوەتەوە، دوو هەزاری مابێ، هەمووی سێ سەدە، یان دوو سەدە، هەمووی دابەش کرایە.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/ وەزیری کشتوکاڵ:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەکید ئەو حاڵەتانە موحتەمەلە، دەگمەن حاڵەتی ئەوها بێت و، سەری هەڵدات، ئەگەر سەری هەڵدا، ئەکید بە قانونی ئیستیلاعدەبێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دەمێنێ ئەو ناوچانەی کە لە دەرەوەی هەرێمن، قانونی 190 نایانگرێتەوە، کەی هاتنە سەر هەرێم، وەکو ماددەکەی تر باسمان کرد، ئەوها تەعامول دەکرێت لەگەڵ ئەوانە، ئێستا موقتەرەحی خۆتان ئەخەمە دەنگدانەوە، تەبعەن جەنابی وەزیر شەرحی کرد، موبەریراتی هێنا، ئەسبابی ئەوەی کە سوورە لەسەر

رەئیەکەی خۆی، هی دوو هەزارەکە و چوار سەد و، سێ سەدەکە، ئێوەش داواتان کرد، کە دوو سەد و، سەد و پەنجا بێت، ئیقتیراحی ئێوە، داوای ئێوە ئەیخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵێتی؟ لە ماددەی سێ، یەکەم کە دەڵێ، حەدی ئەعلای حەقی تەصەروف لە ئەرازی مەملوکەی دەولە و، ئەرازی مولکی صرف، بە پێی ئەو قانونە، بەو شێوەیە دەبێت، ئەرازی دێمی دوو هەزار دۆنم، کە بە جۆراو جۆر زەرع دەکرێتن، ئەرازی مەرویە بەکوردی دەبێتە، بەراو ، بە چوار سەد دۆنم و، ئەوەی کە بەئاو ئاو دەدرێت، سێ سەد دۆنم، ئێوە هەندێکتان داواتان کرد کە ئەوە ببێتە نیوە، دوو هەزارەکە ببێتە هەزار، چوار سەدەکە ببێتە دوو سەد و، سێ سەدەکە ببێتە سەد و پەنجا، جەنابی وەزیریش شەرحی وەجهەی نەزەری خۆی کرد، لەگەڵ داوای ئێوە کە ببێتە نیوە، واتا دوو هەزارەکە ببێتە هەزار و، چوار سەدەکە ببێتە دوو سەد و، سێ سەدەکە ببێتە سەد و پەنجا، دەیخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵ موفتەرەحەکەتانە، دەستی بڵند کاتەوە، تکایە کێ موئەیدە بکرێتە نیوە؟ دوو هەزارەکە بکرێتە هەزار و، چوار سەدەکە بکرێتە دوو سەد و، سێ سەدەکە بکرێتە سەد و پەنجا، فەرموون. کێ لەگەڵدا نیە؟ لەگەڵ پرۆژەکەی حکومەتدا نیە؟ ، دەستی بڵند کاتەوە، قانونی رەقەم 90 موفتەرەح نیە، تەبیعی من قسەیەك بۆ جەنابی وەزیر دەکەم، ئەو قانونە، وەکو گوتمان نامانەوێ قەفزە بێتن، بۆیە شەش مانگی دیکە، ساڵەکی دیکە، گۆڕانکاری لەناو کۆمەڵگادا دەبێتن، دیراسەیەکی تر بکرێتن، ئەگەر پێتان باش بێتن، رێژەیەکە بگۆڕدرێتن، دواتر پرۆژیەکی بێنن، دەتوانین دیراسەتی بکەین، بەڵام ئێستاکە لەو مەرحەلەیەدا رەنگە، قۆناغێك بێتن بەرەو پێش چوون و، زۆریشە هەزار، ماددەکەی هەمووی ئەخەمە دەنگەوە کاکە، نوقتەی نیزامی بێ کاك ئاریێز، ئەگەر نەبێ پێت دەبڕم.

بەڕێز ئاریێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کاك جەمیل ئەڵێ پێشنیارێکم هەیە، جەنابیشت ئەڵێی کەس پشتیوانی نەکرد، لە حاڵەتێدا رەنگە ئەو دوا کەس بێت قسەی کردبێت، باشە رەنگە خەڵکێك هەبێت، پێشنیارەکەی ئەوەی بە دڵ بووبێت، بەس ئاخر کەس بووە قسەی کردبێت و، خەڵکی تریشی لەگەڵ بوبێت، بەس ناوی خۆی نەنووسیبێ، لەو حاڵەتە چۆن ئەو پێشنیارە چارەسەر دەکەین؟ بەراستی، لە حەقیقەتدا حەقە ئەو مەسەلە لەبەر چاو بگیرێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پێش هەموو شتێك کاك جەمیل لە لیژنەی کشتوکاڵی قسەکانی خۆی کردووە، سێ لیژنە کە کۆبوویتەوە بە حزووری جەنابی وەزیر، لەوێش ئەو قسانە کراوە، هەر تەنیا رەئی بووە، دووش، قانونی رەقەم 90 لە کوردستاندا جێبەجی کراوە لە رۆژی دەرچوونی و، ئەم پرۆژەیە شتی تازە موناقەشە دەکەین و، ئەگەر ئەم پرۆژەیە قبوول نەکرێتن، قانونی 90 ەکە دەمێنێ، ئۆتۆماتیکی، لەبەر ئەوە یەکەم جار، هی خۆیەتی، پێش ئەوەش هەندێ برادەر ئیقتیراحیان کرد ئەوە دوا بخرێ، ئەو قانوونە دوا بخرێ، ئەویشمان خستە دەنگەوە، ئەویش دەنگی نەهێناوە، کەواتە لە دوو جێگادا، ئەو موفتەرەحەی کاك جەمیل, بە هێن وەرنەگیرا، تا بخرێتە بەرنامەوە، فەرموو بیخوێنەوە.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ماددەی سێیەم:

1- رادەی بەرزی مافی دەستکاری زەوی کراو بە موڵکی دەوڵەت و زەوی کراو بە موڵکی صرف بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە لە هەرێمی کوردستاندا بەم جۆرە دەبێت:

أ - لە زەوی دێم، هەزار دۆنم زەوی، کە بە هەموو جۆرە بەربوومێك دەچێندرێ.

ب - لە زەوی بەراو، دووسەد دۆنم، لەو زەویانەی کە بە هۆی ئامێر ئاو دەدرێن و، سەد و پەنجا دۆنم لەو زەوییانەی کە بە بێ هۆ ئاو دەدرێن.

2-ئەگەر خاوەنی، مافی دەستکاری، یاخود خاوەنی زەوی بە موڵك کراو، موڵکێکی صرفی کەوتە دەست، کە رووبەرەکەی لە ڕادەی دیاریکراوی برگەی یەکەمی ئەم ماددەیە لە ئەنجامی میراتگرتن زیاتر بوو، ئەو رووبەرە زیادەی لێ وەردەگیرێتەوە، بەناوی دەوڵەت، بۆ مەبەستی کشتوکاڵی تۆمار دەکرێت.

3-لە کاتی گۆڕینی و رێگای ئاودانی زەوی، جا خاوەنەکەی بیگۆڕێت، یان دەوڵەت، ئەوە خاوەن مافی دەستکاریەکە، یاخود خاوەنی زەویەکە، مافی وەرگرتنی ئەو رادەیەی هەیە، کە لە برگەی یەکی ئەم ماددەیەدا، هاتووە.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

المادة الثالثة:

1- يكون الحد الاعلى، لحق التصرف، في الاراضي المملوكة للدولة و، الاراضي المملكة ملكآ صرفآ، بموجب احكام هذا القانون، في اقليم كوردستان، كما يلي:

أ- في الاراضي الديمية الف دونم، في الاراضي التي تزرع بانواع المحاصيل.

ب- في الاراضي المروية مئتي دونم، في الاراضي التي تسقى بالواسطة و، مائة و خمسون دونمآ، في الاراضي التي تسقى سيحآ.

2- اذا آلت الى صاحب حق التصرف، او المالك، في الاراضي المملوكة ملكآ صرفآ، مساحة تزيد عن الحدود المبينة في الفقرة، اولآ من هذه المادة، نتيجة الارث، تؤخذ منه المساحة الزائدة و، تسجل باسم الدولة للاغراض الزراعية.

3- يحتفظ صاحب حق التصرف، او مالك الارض، بالحدود المبينة، في الفقرة اولآ، من هذه المادة، عند تبدل طريقة ري الارض، سواء اكان بفعل صاحبها، او بفعل الدولة.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جەنابی وەزیر، ئەو ماددەیە، پێش ئەوەی بیخەمە دەنگەوە، فەقەرەی سێیەمی، دووەم و سێیەمیش، ئەوەی نووسراوە بە ناوی ، مسجل باسم الدولە، لێژنەی یاسایی، رەئیان ئەوەیە، تسجل باسم حکومە الاقلیم، لەبەر ئەوەی دەوڵەت لێرە دەبێتە عیراق، لە ئەوەی دووەمیشدا، ناوی دەوڵەت هاتووە، لە وێشدا حکومە الاقلیم بێتن، ئەو گۆڕانکاریە، فەرموو کاك رەشاد.

بەڕێز رشاد احمد ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر بەناوی وەزارەتی مالیەی ئەقلیمی کوردستان بکرێت، ئەوە وا باشتر دێتن.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئاخر تۆ کە وتت حکومە الاقلیم، لەولاش هەموو شتەکان لە وەزارەتی مالیەی دێتن، عەینی شت دەگرێتەوە، لەبەر ئەوەی جێبەجێ کردنی ئەم قانونە، وەزارەتی کشتوکاڵ پێی هەڵدەستێتن، ئیستیلائە، تەصنیفە، بۆیە هەر بڵێن حکومەتی هەرێم باشترە، کاك کەریم ئەورۆ موخالیف نەبووی قەت، ئەوە چ عەجەب؟ دە فەرموو دەی، ئاخر کەس.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەراستی من پێم وایە هەرێم، شەخصیەتی مەعنەوی هەیە، هەرێمی کوردستان، هەرێم جێگای دەوڵەت دەگرێتەوە، لێرەدا مادەم ناوی دەوڵەت هاتیە، لێرەدا بەناوی، تسجل باسم عیراق_اقلیم کوردستان، پێم وایە راسترە، کە بە ناوی حکومەت بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە نازانم، قانونی دەبێ جوابمان بدەنەوە، دەبێ بڵێین : اقلیم کوردستان؟ لە ناحیەی قانونی، دەستووری، دەبێت؟ یان نا؟ حکومە الاقلیم ئەوە واقعێکە، کاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەرکی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پشتگیری لە پێشنیاری کاك کەریم بەحری دەکەم، کە دەڵێین (باسم الدولە)، یەعنی فەلسەفەکەی چیە؟ خۆی دەوڵەت لە خاك و لە حکومەت و لە شەعب پێکهاتووە، کە دەڵێی للدولە، یەعنی ئی هەمووانە، بەڵام لێرە ئەگەر ئێمە بێین و، بڵێین باسم الحکومە، یەعنی بە ناوی تەرەفێك کرایە، لێرە هەرێم، جێگای دەوڵەت دەگرێتەوە، چونکە هەرێم، هەم شەعبە و هەم حکومەتە و هەم خاکەکەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك د.کمال فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله (د.کمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێم وایە، ئەمە لە زۆر جێگا تیکرار بووە بەم شێوەیە هاتووە، ئێمە ئەبێت قانونێك دابنێین، کە شاملی هەموو ئەو قوانینانە بێت کە شەملی دەوڵەت دەکات، بکرێتە هەرێمی کوردستان، شتێکی دابنێین هەموو ئەوەی بگرێتەوە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

با بكرێتە هەرێمی كوردستان، باشترە، ئیشەكە ئیشی وەزارەتی زراعەیە، قانونیەكان جوابمان بدەنەوە ، ئەوە خۆ مەسەلەكی عاتیفی نیە، قانونی و دەستوورییە، كاك عومەر.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لەو سورەت قەیدانەی كە دوای قانون 90، تەتبیق كراوە لەسەر، ئەرازی زراعی، ئەو حەدە زیادانە، نووسراوە و، تەسجیل كراوە بە ناوی وەزارەتی زراعە، بەناوی ئیسلاحی زیراعی، یەعنی دەكرێ بە ناوی وەزارەتی كشتوكاڵ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

جەنابی وەزیر، خۆت ڕەئیت چیە؟

بەڕێز عبدالعزیز طیب/ وەزیری كشتوكاڵ:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەوە بە خۆی تەحصیل حاصلە، قانونی ئیصلاحی زراعیش نەمایە، ئێمە بە موجەبی ئەوە عقود و ما عقود نامینێت، لەبەر ئەوە بە تەسەوەری من، بەناوی هەرێم بێت باشترە، موستەلەحەكی شاملە، هەرێمی كوردستان.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

باشە من پرسیارێك لە برادەرانی قانونی دەكەم، ئەگەر بنووسرێ بە ناوی دەوڵەت، یەعنی چیە؟ ئێمە خۆ دەستووریەن، دەسەڵاتی دەوڵەت لێرە بەكار دێنین، هەر وەكو خۆی دەوڵەت بمینێتن؟ بەڵێ كاك شێروان.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

نازانم، بە تەصوری من ئەگەر بڵێتن : دەوڵەت، یەكەم، مێشكت بۆ دەوڵەتی ئیتیحادی دەچێتن، ئەوە یەك، دوو، ئەگەر بڵێی دەوڵەت، مێشكت بۆ وەزارەتی مالیە دەچێت، بۆ زراعە و، ئیسلاح زراعی ناچێتن بەراستی، ئینجا لۆیە، یان باسم الوزارە المعنیە لحكومە الاقلیم، یان باسم الاقلیم، ئەو دوو، سێ موستەلەحە هەیە ئەگەر بەكاری بهێنین.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك دلێر، فەرموو.

بەڕێز دلێر محمد شریف:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە تا ئێستا، بە حوكمی ئەوەی دەستووریشمان نیە، ئێمە دەوڵەتی فیدرالین، فیدرالیەتیش، تەوزیعی سوڵتاتە، نەك خاك، لەبەر ئەوەی كە بڵێین هەرێم، پێم وایە لێرە غەڵەت دەكەین، قانونیەن، ئەبێت ئێمە لە رووی خاكە، چونكە ئێمە باس لە خاك دەكەین، خاكیش، سیادەی خاك لە دەوڵەتی فیدرالیدا، یەك

سیادەیە، لەبەر ئەوە لێرە لە هەرێم غەڵەتە وەکو د.کمال گوتی، دەبێ قانوونێك دەرکەی، کە هەموو ئەم چینانەی هەیە، تەعریفی بکەین، بە شێوەیەکی، یان بە قەناعەتی من دەوڵەت هەر بمێنێ باشترە، شمولی گشتی دەکات.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك ئارێز، فەرموو.

بەڕێز ئارێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئایا جەنابت بۆت هەیە بڵێی قانونیەکان قسە بکات و کەسی تر قسە نەکات؟رەئی بدات لەسەر مەوزوعێك؟

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئا بۆم هەیە، بۆم هەیە بەڵێ، بۆ من هەموو شتێك هەیە.

بەڕێز ئارێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێم وایە، یەعنی ئێمە بڵێین دەوڵەت و نەڵێین دەوڵەت، خۆ ئێمە جیانەبووینەوە کاکە، چ کێشەیەکمان هەیە ئەگەر بنووسین دەوڵەت؟ هەرێمی کوردستان بەشێکە لە دەوڵەتی عیراقی، هیچ کێشەیەکمان نیە، ئەگەر ئەوە بنووسین، بەڕاستی بەلامەوە سەیرە ئەیکەنە کێشە و موشکیلە، ئیلا بینووسین هەرێم، یان نەینووسین هەرێم، ئێمە بەشێکین لە هەرێمی کوردستان و بەشێکە لە چوارچیوەی عیراق، بینووسین بە ناوی وەزارەتی کشتوکاڵیش هەر ئەچێتەوە بۆ دەوڵەتی عراقی، بینوسین بە ناوی وەزارەتی مالیە و بەناوی هاووڵاتیان هەر ئەگەڕێتەوە بۆ دەوڵەتی عیراقی، پێویست ناکات ئەو هەموو کێشەیەی لەسەر دروست بکەین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نووقتەی نیزامیەکەت رەفز کراوە، کاك ناصح، فەرموو.

بەڕێز د.ناصح غفور رمضان :

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو تێبینیەی کاك دلێر، دەستنیشانی دا، فیعلەن وایە، کە ئەڵێین دەوڵەت، ئێمە هەرێمی کوردستان نوێنەری دەوڵەتە، یەعنی ئێمە بەشێکین لەو دەوڵەتە، زۆر تەبیعیە کە بڵێین: مەملووکە للدولە، کێ تەمسیلی دەوڵەت دەکات؟ ئێمە، حکومەتی هەرێم تەمسیلی دولەت دەکات لە هەرێمی کوردستان، چونکە ئەمە واردترە، لەگەڵ رێز و سوپاسمدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەرێز کاك حاتم.

بەڕێز حاتم محمد جان حسن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەكو جەنابيتشتان ئيشارەتتان پێدا، ئەمرۆ حكومەتى هەرێمى كوردستان واقعێكە، ئێمە ئەگەر بە حكومەتى كوردستان ناوى بنێين باشترە و واردترە.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

وەڵلا ئەگەر ئيجازەم بدەن، كاك ئارێز پرسيارى كرد من حەقم هەيە لە قانون بپرسم يان نا؟ 100٪ حەقى ئەوەم هەيە خاسەتەن لە شتى وادا ساحبى ئيختيساس قەرار لەوە بدات، چونكە ئەوە شتێكى قانونى، دەستوريە من خۆشم باشى لێ نازانم كە كاك شێروان، كاك عونى و برادەرانى ترى قانونى، بۆيە دەپرسم ئەگەر نا خۆشم دەڵێم ئەوە رەئيم وايە و محاوەلە دەكەم ديفاعى لێ بكەم، لەبەر ئەوە داواى لێ دەكەم كە رەئيەكەى و ئينتباعەكەى سەحب بكاتەوە، ئەوە يەكەميان، دووەميشيان: ئەگەر بێتو باسى هونەر بكەين و باسى سەقافەت بكەين، دەكرێت ليژنەى ئەقاف باسى ئەوەمان بۆ بكات يان بە عەكسەوە، شتێك كە عيلاقەى بە وەزارەتى ئەوقافەوە هەبێت زياتر لە شێخى بپرسين و بچين لە كاك ديلمانى بپرسين، ئەوە ناكرێت، جا ئەگەر ئيجازەتان هەبێت من لەبەر ڕۆشنايى ئەو رەئيانەى كە گوێمان لێ بوو وە كاك فرسەتيش لەو لايە هەندێك قسەى بۆ كردم، ئێستا رەئيەكەم پەيداكرد لە ناحيەى قانونى زۆر جێگا هەيە ئێمە هەر ناويشمان لێناوە (الاراضى المملوكة للدولة) كەواتە قانونەكەيە ئەگەر تەسنيفەكەش بێت، ئەرازيش قانونى خۆى هەيە، لێرەشدا بێتەوە ئيمتيدادە بۆ ئەو موستەڵەحانەى كە هەيە، تەبيعيە كە بمێنێتەوە، لێرەشدا كەليمەى دەوڵەت بمێنێتەوە، ئێمە تەفسيلى خۆمان و واقعى خۆمان ئەوەيە، بۆيە تەسەروفمان هەيە تێيدا، ئەگەر گۆڕانكارى هەبوو لەو موستەڵەحە، دەبێت هەموو موستەڵەحەكان بگۆڕدرێن، كە حكومەتى هەرێمە، ئەى ئەرازى مەملوكە لە دەوڵەت چيە؟

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

كاك شێروان فەرمووو.

بەڕێز شێروان ناصح حيدرى:

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

خۆى بەگوێرەى تەوحيدى ئەسنافى ئەرازى ئەوەى كە كاك فرسەت دەيڵێت تەواوە، تەوحيدى ئەسنافى ئەرازى لە قانونى ساڵى 1953 دا هاتووە، هەروەها لە قانونى ساڵى1976 يشدا هاتووە، وسارى مەفعولە بەنيسبەت هەرێمى كوردستانى عيراق، بەڵام ئەوەى لێرەدا هەندێك زەوى هەيە دەبێتە ئەميريە صرفە، ئەميريەى صرفە ئێمە وەكو حكومەتى هەرێم وارسى حكومەتى بەغدا بووينە، ئەوەى ئەميريەى صرفە بووە تەسجيلمان كردووە بەناوى وەزارەتى ماليەى هەرێمى كوردستان، بۆيە لێرە فەرقەكە دياردەكەويت.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

كاك جەمال با بزانين لە ئەمريكا كوە؟.

بەڕێز جەمال محمد قاسم :

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

تەبیعی لە ناحیەی یاسایی و قانونی، زۆر واریدە، ناوی state بهێنرێ، حەز دەکەم، شتێك شەرح بکەم بۆ هەموو لایەك، state یەعنی اقلیم، جگە لە ئەمریکا، 51 دەوڵەتی تیایە، جگە لەو شوێنانەی کە هنوودی حومری تیایە، کە عیلاقەی بە فیدراڵەوە هەیە، هەر قانونێك، هەر یاساییەك دەربچێت، لە هەر دەوڵەتێك، ناوی ئەو دەوڵەتە ئەهێنرێ، نەك ناوی ئەمریکا، جگە لەو شوێنانەی کە هیندین، کە پێی ئەوەترێت، Indian reservation ، ئەو شوێنانەی ئەو عیلاقەی بە فیدراڵەوە هەیە، باقی هەمووی عیلاقەی بە دەوڵەتەوە هەیە، کە ئەقلیمە، لێرە وەکو ئەقلیمی کوردستان، یەعنی زۆر وارد و یاسایی و قانونیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك جمال، خیلاف لەوەی نیە قانونیە یان نا؟ بەڵام لێرەدا بینووسینەوە هەردووکی راستە، باشتر وایە بینووسین بە ناوی وەزارەتی زراعە لە ئەقلیمی کوردستان، وزارە الزراعە فی اقلیم کوردستان، باشە؟ فەرموو کاك کەریم.

بەڕێز کەریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی، مەملوکە للدولە، پڕ بە پێستێتی، راستە، بەڵام کام دەوڵەت؟ هەرێمی کوردستانیش دەوڵەتە، لە رووی یاساییەوە، دەوڵەت عیبارەتە لە خاك، لە شەعب، لە حکومەت، هەرێمی کوردستانیش ئەوەی هەیە، بەڵێ، دەوڵەتە تەنها سیادەی خاریجی نیە، ببورن، لە رووی یاساییەوە، من قسە ئەکەم، ببورە، هەرێمەکانیش دەوڵەتن، بەڵام سیادەی خاریجیان نیە، من پێم باشە، بەڵام لەبەر ئەوەی دەڵێم مەملوکە للاقلیم، هەروەکو کاك شێروان ئاماژەی پێدا، هەتا بۆ هەرێمی کوردستان بگەڕێتەوە عەردەکە، ئەوانە راستە، ئێمە هەموو تاپۆکان لە هەرێمی کوردستاندا، هەموو ئەرازیەکان نووسراوە مەملووکە للدولە، ئەوانەی ئەمیریە، یان حقوق تەصەروفیە، هەمووی نووسراوە مەملووکە للدولە، بەڵام ئێمە بۆ وەکو یاسا ئەمەی دانەهێنین، کە مەملووکە لاقلیم کوردستان، ئەگەر بەناوی حکومەت بکەین، بەناوی وەزارەتەکان، ئەوە تەخەصوصی ئەوێ، خۆی مەملووك دەبێ بۆ دەوڵەت، بەڵام دەوڵەت دوایی بە پێی پێویست و پێداویستی وەزارەتەکان، تەوزیعی سەر وەزارەتەکان دەکات، ئەوە لێرەدا، خەصخەصەی ئەرزە، ناکرێتن لێرەدا ئێمە ئەو موڵکانە بە ناوی وەزارەت بکەین و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە بۆ ئیقتیراحێك نەکەین؟ با پرۆژەیەکمان بۆ بێنن بۆ گۆڕینی تەصنیفی ئەرازی کە لەوێ هاتووە، تەصنیفی ئەرازی کراوە، صرف، مەملووکە للدولەیە، ئەرازی ئەمیریە، ئاخر ئێمە لێرە فەقەت ئیشارەتی پێ بدەین، ئەو تەصنیفەی ئەرازی کە قانونی هەیە، تۆزێك تەعاروزە، مەقصەد لەوە دایە، د.ناصح، فەرموو.

بەڕێز د.ناصح غفور رمضان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کاك کەریم لە سەرەتاوە باش بۆی چوو، هەرێمی کوردستان تەمسیلی دەوڵەت دەکات، چونکە ئێمە ئیتیحادێکی فیدرالین و بەشێکین لەم دەوڵەتە، بەڵام دوایی ئەڵێ با بەناوی ئەقلیم بێت، نەخێر بەناوی دەوڵەت، ئێمە تەمسیلی ئەو دەوڵەتەی دەکەین، ئینجا ئەگەر ڕۆژێك لە ڕۆژان جیابوونەوە و، یان شتێکی تر دروست بوو، هەر ئەوە عەینی شت ئەوە ئەبێ، ئێمە بۆ ئێستا سەرنجی خەڵك ڕابکێشین، بڵێین للاقلیم، یان بۆ هەرێم، بۆ ئەو شتەی زیاد بکەین بۆخۆمان؟ ئێمە کەم موشکیلەمان هەیە؟ موشکیلەی تر بۆخۆمان زیاد بکەین؟ ئەوە تەعبیرەکە کە بڵێی مەملوکە للدولە، مەعنای وایە هی هەرێمە، هەرێمیش بەشێکە لەو دەوڵەتەی کە موعتەرەفە دەولیەن، سوپاس.

بەڕێز بکر فتاح حسین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی کە وازیحە لێرە ئەوەیە نابێ بڵێین، نە مەملووکە بۆ حکومەت، نە بۆ وەزارەت، ئێنجا ئێمە موشکیلەکەمان ئەوەیە کە دەوڵەتە یان هەرێمە؟ ئەبێ ، من لەگەڵ قسەکەی مامۆستا ناصح و، کاك کەریم بەحریمە، ئێمە با خۆمان تووشی ئەو مەعمەعەیەی نەکەین، ئەمە موڵکی هەرێمە یان دەوڵەتە، بەڵام ئەبێ دەوڵەت بێت، ئینجا دەوڵەت، کوردستان بوو بووە دەوڵەت، ئەوە دەوڵەتە، نەشبوو ئەوە تەواو، یەعنی شتێکە، لە ڕووی قانونیەوە، پێم وایە هیچ موشکیلەکی تێدا نیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك زانا، فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەرای منیش، مەملووکە للدولە، پڕ بە پێستی خۆیەتی، کێش تەمسیلی دەوڵەت دەکات لەو شوێنانەی کە باسی مەملووکە للدولە دەکات، وەزارەتی مالیەیە، خۆی بەعەمەلی بە ناوی وەزارەتی مالیە دەکرێ و، ئەوان موعامەلاتەکان جێبەجێ دەکەن، بۆیە وەکو خۆی بمێنێتەوە تا کاتێکی تر, سوپاس.

بەڕێز طلعت خضر سیف الدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەناو موناقەشەکاندا هەندێك ئەوە ئیسارە کرا, کە ئەو زەویانەی کە عایدی کەندیناوە و لەژێر دەسەڵاتی حکومەتی مەرکەزی دانە, لەکاتی خۆی هەموو تەسجیل کراون بەناوی وەزارەتی مالیەی حکومەتی عێراقی, ئێستا لە پەرلەمانی عێراق قەراردرا ئەو زەویانە هەتا ئێستا نەگەڕاوەتەوە, ئەگەر بەناوی وەزارەتی دەوڵەتی عێراقی بکرێت, بەراستی زەحمەت دەبێ, من پێم وایە فەرقێك هەیە لە نێوان ئیقلیم و دەوڵەتدا, سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نەخێر ئەوە وانییە کاك تەلعەت, ئەو ئەرزانە ئێستاکە لە ژێر دەسەڵاتی هەرێمن, قانونی حکومەتی عێراق دەیانگرێتەوە, کە گەڕانەوە لای ئێمە, قانونی ئێمە دەیانگرێتەوە, بەڵام ئەوە چەند ساڵێکە ئەو فەرقە

کراوە, من خۆم رەئیم لەگەڵ ئەو رەئییەیە, چونکە دەولە تەعبیر لە هەرێمیش دەکات, هەر وەختێکیش گۆڕانکاری بوو بە هەر ئیتیجاهێکەوە, خۆ بەتەنیا ئەوە نییە بە دەیان قەوانینمان هەیە, ئەرزمان هەیە, نەوتمان هەیە, هەموو دەستوور دەمانگرێتەوە, گۆڕانکاری بوو بە گوێرەی ئەو گۆڕانکاریانە قسەی لێ دەکەین و بڕیاری لەسەر دەدەین, لەبەر ئەوە پێم وایە وەکو خۆی بمێنێتەوە, زۆر موناقەشەمان کرد بەراستی, ئێستا دەیخەمە دەنگەوە, موناقەشە زۆر کرا کاك کریم, فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

راستە مملوکە بۆ دەولەش بێت زۆر ئاساییە, بەڵام ئێمە دوو وەزارەتی مالیەمان هەیە, وەزارەتی مالیەی مەرکەز, وەزارەتی مالیەی هەرێم, کە دەڵێی (تسجل باسم وزارە المالیە) کامە وەزارەتی مالیە, هی هەرێم یاخود هی ئیتیحاد, سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە تەحصیل حاصلە, غەیری ئەوەی لە دەستووردا هاتووە, هەموو ئیدارە وموڵکییەت و ئەوانە وەزارەتی هەرێم هینی دەکات, ئەوەی لە دەستووردا حەصرەن هینی کردووە, ئەوەی دەخەمە دەنگەوە, کێ لەگەڵ ئەوەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە (مملوکە للدولە) دەستی خۆی بلند بکات؟ کێ لەگەڵ ئەوەیە بیگۆڕین بۆ حکومەتی هەرێم دەستی بلند بکات؟ ئەکسەریەت وەکو خۆی بمێنێتەوە, کەواتە ماددەکە کە خوێندرایەوە بەبێ گۆڕانکاری بەو ئەخیرەی کە ئەو گۆڕانکاریەی کرا و خوێندیانەوە, دەیخەمە دەنگەوە, کێ لەگەڵ ماددەی سێیە دەستی بلند بکات؟ کێ لەگەڵ دا نییە؟ یەك کەس, ئەکسەریەت ماددەی سێ وەرگیرا. ماددەی سێش تەواو بوو تاقەتتان هەیە تەواوی بکەین, ئاخر ئەگەر وایە سەعات (5) وەرنەوە, باشە سبەینێ سەعات (10,5) کۆبوونەوەیە, سوپاس.

فرست احمد عبدالله | محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) | عدنان رشاد مفتی

سکرتێری ئەنجومەنی نیشتمانیی
کوردستان – عێراق

جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی
کوردستان – عێراق

سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی
کوردستان - عێراق

ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (3)

دوو شەممە ڕێکەوتی 31\3\2008

خولی دووەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (3)

دوو شەممە رێكەوتی 2008/3/31

كاتژمێر (30ر10)ی سەر لە بەیانی رۆژی دوو شەممە رێكەوتی 2008/3/31 ئەنجومەنی نیشتمانیی كوردستانی عێراق بە سەرۆكایەتی بەڕێز عدنان رشاد مفتی سەرۆكی ئەنجومەن و, بە ئامادەبوونی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.كمال كەركووكی) جێگری سەرۆك و, بەڕێز فرست أحمد عبدالله سكرتێری ئەنجومەن, دانیشتنی ژمارە (3)ی خولی دووەم, ساڵی (2008) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی برگە (1)ی مادده (20) لە پێڕۆی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی ئەنجومەنی نیشتمانیی كوردستانی عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی ئەنجومەن بڕیاردرا دانیشتنی ژمارەی (3)ی خولی دووەمی هەڵبژاردن لەكات (30ر10)ی پێشنیوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێكەوتی 2008/3/31, بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆكردنی یاسای رێكخستنی مافی بەكارهێنانی زەوی كشتوكاڵی لە هەرێمی كوردستان, كە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشكەش كراوە.

2- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژەی یاسای ئەنجومەنی راوێژكاری باڵا, كە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشكەش كراوە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان، دانیشتنەكەمان دەكەینەوە، بەخوێندنەوەی بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی برگە (1)ی مادده (20) لە پەیرەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار كراوی ساڵی 1992ی ئەنجومەنی نیشتمانیی كوردستان – عێراق، دەستەی سەرۆكایەتیی ئەنجومەن بڕیاریدا بەرنامەی

کاری دانیشتنی ژمارە (3)ی خولی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (10،30)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی دوو شەممە ڕێکەوتی 2008/3/31 بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پڕۆژەی یاسای ڕێکخستنی ماڤی بەکارهێنانی زەوی کشتوکاڵی لە هەرێمی کوردستان، کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە.

2- خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پڕۆژەی یاسای ئەنجومەنی راوێژکاری باڵا، کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە.

جارێکی تر بەخێرهاتنی کاك عەبدولعەزیز تەیب وەزیری کشتوکاڵ و بەڕێز کاك سەعد وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان دەکەم، کاکە حەمەش دەمێکە غائیبە بەخێر بێتن، هەرچەند وەزیرە، بەلام دەمێکە غائیبە، فەرموو دکتۆرە شوکریە نوقتەی نیزامی هەیە.

بەڕێز د.شوکریە رسول ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

نازانم لە یادت بوو، یان من دەست پێشخەریم کرد، ئەگەر دەست پێشخەریم لە قسەکانی بەڕێزت کرد، داوای لێبووردنت لێ دەکەم، بەس ئەمڕۆکە رۆژێکی مێژووییە بەنیسبەت لە سێدارەدانی قازی محەمەدو کۆرەوە گەورەکەی کەوا پەنجا هەزار ملیۆن دۆلاری ئێستەلەنی کۆکرایەوە، بەهۆی ئەوەی کێشەی کورد گەیشتە ناو مێزی گفتوگۆ کردنی یوئێن و ئەوانە، حەزم کرد ئەوەش وەکو پیشەی هەمیشەیی بەڕێزت هەموو رووداوێکی خۆش و ناخۆش یاد ئەکەیتەوە، بۆیە منیش ئەوەم خستە بەرچاوت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس بۆ ئەوەی بە بیرمان دەهێنیەوە یادی شەهیدی مەزنی گەلەکەمان، یادی شەهیدی کوردستان قازی محەمەدە، بەلام نوقتەی نیزامی نەبوو، سڵاو لە گیانی پاکی هەموو شەهیدان، لە گیانی پاکی شەهید قازی محەمەد، بەلام خۆی سەرەتا پاش بەخێرهاتنەکە دائیمەن ئەگەر قسەیەك هەبێتن دەریکەین، هەر بەم بۆنەیەشەوە بەیانی سەری ساڵی تازەی برا ئاشوورییەکانە، پیرۆزباییان لێ دەکەین کە ساڵی داهاتوویان، کە ساڵێکی باشتر بێت بۆیان و بۆ هەموو پێکهاتەکانی کوردستان، بەلام جارێکی تر ئەگەر ویستتان قسە لەسەر بابەتێك بکەن پێشتر بە دوو رۆژ داوا بکەن بۆ ئەوەی بیخەینە بەرنامەی کارو وەختی بۆ تەرخان بکەین، بەلام لە دوو، سێ وشەی زیاتر بۆم نییە، من بەپێی بەرنامەی کار تەنیا بەخێرهاتن و پیرۆزباییەکی سەریع دەتوانم هین بکەم، بەلام بۆ ئەوەی زیاتر قسەی لەسەر بکەین داوا بکەین بیخەینە بەرنامەی کار، دەتوانین زیاتر قسەی لەسەر بکەین، بۆنەشمان زۆرەو شەهیدیشمان زۆرە، هەموویان شەهیدی زیندوون، شەهیدی نەمرن، سەرفرازین پێیان، بەلام دەبێت بەپێی بەرنامەی کار ئێمە رەفتار بکەین، داوا لە لیژنەی یاسایی و لیژنەی کشتوکاڵ و لیژنەی شارەوانی دەکەم بێن لە شوێنی خۆیان دابنیشن، خاڵی یەکەمی بەرنامەی کار/ بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پڕۆژەی یاسای ڕێکخستنی ماڤی بەکارهێنانی زەوی کشتوکاڵی لە هەرێمی کوردستان، کە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە،

دوێنێ سێ ماددەمان تەواو كرد، ئەمڕۆ لە ماددەی چوارەمەوە دەست پێ دەكەین، داوا لە لیژنـەی یاسایی دەكەم ئەسڵی ماددەكە بخوێنێتەوە، دوایێ راپۆرتی هاوبەش بخوێنێتەوە.

بەڕێز عبدالكريم ابوبكر مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ماددەی چوارەم:

یەكەم: رادەی ئابووری موڵكایەتی كشتوكاڵی، یان دەستكاری كردنی تێیدایە بەم شێوەیە دەبێت:

أ- (50) پەنجا دۆنم لە زەوی كشتوكاڵی دێمەكار.

ب- (3) سێ دۆنم لە باخەكان.

ج- (5) پێنج دۆنم لە زەوی كشتوكاڵیی بەراو.

د- (10) دە دۆنم لەو زەوییانەی كە بەهۆی ئامێر ئاو دەدرێن.

دووەم: ئەو رووبـەرە زەوییانـەی كـە لـەناو ئـەو رووبەرانـەی لـە برگـە (1)ی ئـەم ماددەیـەدا چەسـپاون لـە رەسمی دادوەریی نەهێشتنی (شیوع) دەبووردرێن.

بەڕێز عونی كمال سعيد بزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

المادة الرابعة:

اولاً: يكون الحد الاقتصادي لملكية الاراضي الزراعية او حق التصرف فيها كالاتي:

أ- (50) خمسون دونماً في الاراضي الزراعية الديمية.

ب- (3) ثلاثة دوانم في البساتين.

ج- (5) خمسة دوانم في الاراضي التي تسقى سيحاً.

د- (10) عشرة دوانماً في الاراضي التي تسقى بالواسطة.

ثانياً: تعفى من الرسوم القضائية ازالة الشيوع في المساحات التي تقل عن المساحات المثبتة في الفقرة (اولاً) مـن هذه المادة.

بەڕێز شێروان ناصح حيدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

هەروەكو لە راپۆرتی موشتەرەكدا هاتووە، ئێمە لەگەڵ دەقی ماددەكەین، هەرسێ لیژنە ئیتیفاقمان كردووە، كە تەئیدی ماددەكە بكەین هەروەكو خۆی كە هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

تەنیا ئەوەی ئەوەلەن نووسراوە (يكون الحد الاقتصادي لملكية الاراضي الزراعية او حق التصرف فيها) حەقە ئەوەی تۆزێك روون بكەنەوە باشە، جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز عبدالعزيز طيب/وەزیری كشتوكاڵ:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەم خاڵە هاتووە بە حەقیقەت لە عێراق حەدی ئیقتیصادی سەد دۆنم داناوە، بەس ئێمە هاتینە حەدی ئەدنامان داناوە پێنجی دۆنم، لەبەر ئەوەیە کو زۆر حالاتی وامان هەیە، یەعنی مەسەلەن عیلاقەی زراعی ئەوەی کە هەیانە، موڵکیات ئەوەی کە هەنە زۆربەی کوردستان لە بەینی سەدە تا پەنجایە، لەبەر ئەوە ئێمە گوتمان با تووشی مەشاکیل نەبین، ئەگەر ئێمە سەد دابنێین، چونکە وەحدە لە عێراق زۆرترە لە ئێمە، لەبەر ئەوە ئێمە گوتمان نا، ئێمە بیکەینە پێنجی، خاسەتەن مەناتیقی گوندەکان، گوندەکانی سنووری جیاو ئەوانەش دیسان حاڵەتی وا زۆرە، هەتا ئەو خالانەی تریشمان باس کردووە، جانبی تر، مەسەلەی تر هەیە شیوع، یەعنی لە تەسجیلی عەقاری ئێستا هەیە، ئێمە تەشجیعی شیوع ناکەین، مەسەلەن ئەوە هاتە تاپۆ کرن لە سەهم، مەسەلەن لەسەر ناوی چوار برانە، لەوانەیە پێنجی دۆنم لەسەر ناوی چوار برا لەوێ هاتووە، ئێمە دەڵێین نەخێر، ئەمەش تەشجیعێکی تەکتیکە، با شیوع نەمێنێت لەبەر ئەوە موناقەشەی لەگەڵ هەندێك جووتیارەکان و ساحێب موڵکمان کرد، باسی ئەوەی کرد کە لەسەر ئەساسی ئەوەی مەرسومی قەزائی هەیە، لەبەر ئەوە خاڵی دووەم ئەوەی کە هاتووە بزەبت (تعفى من الرسوم القضائية في حالة إزالة الشيوع) یەعنی کە عەفو بێتە ئەو حوجەتە، ئەو شتە بمێنێت، ئەو حاڵەتی سهوم نەمێنێت، لەبەر ئەوە ئەوەمان داناوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عەبدولڕەحمان فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە من یەك، دوو روونکردنەوەم هەیە، دوێنێش ئاماژەمان کرد ئەم یاسایە بەشێوەیەکی گشتی لە بەرژەوەندی جووتیارو بەکارهێنەرو کەرتی کشتوکاڵ و خەڵکی کوردستانە، بەلام بەداخەوە هەندێك ئەوها تەسریحات و شت دەبیستین، کە گوایە لە بەرژەوەندی جوتیار نییە، کە زەوییەکان داگیر دەکرێن، وابزانم ئەو بەڕێزانە پێ دەچێت لە پرۆژە یاسایەکە تێ نەگەیشتبن، ئەم یاسایە زەوی عەقد دەکات بە موڵك، ئەمە هەنگاوێکی باشە، ئەو زەویە عەقدانە مەسەلەن بەر ئەتفا کەوتوون تا حەددێك لە دەرچوونی یاسای ئەتفاوە دوایی ماددەیەك دێت تەعویز دەکرێنەوە، ئەمەش شتێکی باشە بۆ جوتیار، بۆ کەرتی کشتوکاڵ، پێموایە دوایی پرۆژەی یاسایەکە تەصدیق کرا، دەزانن کە شتێکی باشە بۆ جوتیار، بۆ کەرتی کشتوکاڵ، ئەو جۆرە تەسریحاتانە پێ دەچێت لە بەرژەوەندی نەبن، ئەوە یەك.

دووەمیش/ بۆ زیاتر بەرچاو رۆشنی جەنابتان، ئەم ماددەیە کە حەددی ئیقتیصادی دیاری کردووە، رادەی ئابووری بۆ ئەوەی زەوی لەوە زیاتر پارچە پارچە نەبێت، زەوی پەنجا دۆنم چووە خوارەوە ئیتر بە کەڵك نایەت، زەوی بەراو پێنج دۆنم بەرەو خوار بە کەڵك نایەت، ئەمە حەددێکی داناوە لەمە زیاتر پارچە زەوییەکان ورد نەکرێنەوە، چونکە بە کەڵکی بەرهەمی کشتوکاڵی نایەت، من ئیزافەیەکم هەیە، دیارە هەندێك زانیاری تازەم وەرگرت، کە لە فەقەرەی (ج) دەڵێت پێنج دۆنم بۆ زەوی بەراو، لە یاسای ژمارە 117 رادەی تەوزیع تا چوار دۆنم هاتووە، هەمانە جوتیار چوار دۆنمی هەیە، بەس ئێمە رادەکەمان پێنج

داناوە، ئەگەر پێداچوونەوەیەکی بکەین، جەنابی وەزیریش ئەو پێنج دۆنمەکە حەددی ئەقصایەکەی بکەینە چوار، چونکە رادەی تەوزیع لە یاسای ژمارە 117 تا چوار دۆنم هاتووە، ئەو تێبینیەم هەبوو لە زەوی بەراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەڵێ جەنابی وەزیر.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/وەزیری کشتوکاڵ:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بە حەقیقەت ئەوەی ئێمە لە کۆنفرانس باسمان کرد، ئەوەی ئەو خاڵەی کە کاک عەبدولڕەحمان ئیشارەتی پێدا، ئەوەی من ئیتیلاعم لەسەر هەیە، بەس خاڵی یەکەممان تەغیر کرد، لەبەر ئەوەی حالاتی زۆرمان هەیە پێنجی دۆنم، ئەگەر چوار دۆنم وابزانم لە قانونی 117 پێنج دۆنمە، ئەگەر چوار دۆنم بێت موشکیلە نییە، یەعنی موشکیلە لەسەر دۆنمێك هیچ کێشە نییە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەحدەی تەوزیع بۆ فەلاح چەندە؟ بۆ ئیقتیصادی، حەددی ئەدنایەکەی چەندە؟

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەحدەی تەوزیع لە گوندێکەوە بۆ گوندێکی تر فەرقی هەیە، بە گوێرەی ئەو مەساحەیەی کە ئیستیلای لەسەر دەکرێت، ئەو مەساحەیەی کە ئیستیلای لەسەر دەکرێت کۆنترۆڵ دەکرێت، کە مەساحەکە چەندە؟ عەددی فەلاحین چەندە؟ ئەو مەساحەیە تەوزیع دەکرێت لەسەر عەددی فەلاحین، وەحدەی تەوزیع دەردەچێت، بەڵام حەددی ئەعلاش بە مەعلوماتی ئێمە لە (150) دۆنم زیاتر نییە، هەیە وەحدەی تەوزیع لە هەندێك گوند پەنجا دۆنمە، یان حەفتا دۆنمە، بەڵام بەو شکلە وەحدەی تەوزیع دەست نیشان دەکرێت، حەددە ئەعلایەکەشی بەو شکلەیە، حەددی ئەدنای من سی دۆنمیشم هەیە، واتا گوند هەیە سی دۆنمە حەددی ئەدنای، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/وەزیری کشتوکاڵ:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەکید حەددی ئەدنا هەیە، پازدەش هەیە، هەژدەش هەیە، بەس حەددی ئەعلا تەقریبەن لە کوردستان لە سەد تێپەڕ نابێت، وەکو کاك شێروانیش گوتی و ئیشارەتی پێدا مەسەلەی عەددی فەلاحە، چونکە لە دەستی لیژنەی زراعیە، لیژنەی زراعی وەختی ئینشتیاڕ دەبێت لە گوندەکەی موفاتەعەی دەکەیت، جارێکی تر تەوزیع دەکات وەختی عەدەد تەوزیع دەکات پارچە پارچە دەبێت، لەبەر ئەوە ئەوە موشکیلە نییە، ئەو حاڵەتەی کە قائیمە، مەسەلەن یەك هەیە هەژدە دۆنمە، ئەو حاڵەت قائیمە، ئێمە بۆی دەهێڵین موشکیلە

نییە، بەس لەمەودوا بە تەسەوری ئێمە وەختی تەوزیع دەکرێت، ئێمە تەشجیع دەکەین لە پێنجی کەمتر نەبێت، یەعنی یان وەزعێکی قائیم هەبێت، ئەو وەزعەی قائیم ئێمە موشکیلە نییە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك فرسەت پرسیارێکی هەیە.

بەڕێز فرست احمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەبعەن خەلەلەکە هی ئێستا نییە، هی پێش ئێستایە قانونی 117یە، بەس بۆ نەوعە تەناقوزێکی تێدایە، خەڵکێك ئەگەر بێتو بە ڕێگای ئیرس پارچە عاردێك وەربگرێت، حەقی نییە ئیفرازەکە وای لێ بێتن لە پێنجی دۆنم دابەزێت، بەڵام ئەگەر بە واستەی زراعە وەربگرێت، کە پارچەیەکی تەوزیع دەتوانێت لە پەنجا دۆنم کەمتر وەربگرێت، سی دۆنم، یان هەر دە دۆنم، یان بیست دۆنم وەربگرێت، یەعنی بۆ خۆیان حەقی نەبێتن پارچەکەی خۆی تەقسیم بکات لە پەنجا دۆنم کەمتر بێت، لە کاتێك ئەگەر حکومەت پێی بداتن حەقی هەیە سی دۆنم وەربگرێتن، یان بیست دۆنم وەربگرێتن ئیعتیبار دەکرێتن حەددی ئیقتیصادی، کە حەددی ئیقتیصادی نەبێتن مەفروزە پێی نەدرێتن، بەڕەئی من ئەگەر ئێمە بێین و بگەینە نەتیجەیەك مەعەدەل وەربگرین ئەدنا حەدد چەندە؟ سی دۆنمە، چل دۆنمە، ئەو حەددە بکەینە حەددی ئیقتیصادی، داکو تەناقوزێك نەبێت لە بەینی ئەو کەسانەی کو عاردی خۆیان بێت و تەقسیم بکەن، بەنیسبەت ئەو کەسانەی ئەوەی عاردی نەبێت بەس حکومەت پێی بداتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەڵێ جەنابی وەزیر.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/وەزیری کشتوکاڵ:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ڕاستە ئەو حاڵاتانەی من ئیشارەتم پێدا، یەعنی ئەگەر حاڵەت هەبێتن قائیم بێت، تۆ ناتوانیت ئەو حاڵەتە تەغیری بکەیت، بەس ئێمەش لەمەودوا ئەگەر ئەمە دروست بوو، ئیدی هیچ شتێك عارد نادەینە جوتیار، هەر ئەو عاردەیە کە ئێستا لە دەستی جوتیارە، ئەگەر ئێمە بدەین، دەبێت لە پێنجی دۆنم کەمتر نەبێت، ئەگەر دێمی بێت، ئاویەکەش ئەویدی تر بێت، بە تەسەوری ئێمە ئەو حاڵەتەی کە قائیمەو ئێمە لێی دەترسین، حاڵەتی قائیم موشکیلە نییە، قائیمە کو تەسبیت دەکەیت لەسەر ناوی ئەو، ئەوی ئێستاش هەیە کە وەك واقیعێك تەسبیت دەکەیت، بەس ئەگەر هاتوو کابرایەکی تر لە موستەقبەلدا حاڵەتێك کڕی و تەحویلی لەسەر ناوی خۆی بکات، دەبێت دوو حاڵەت هەبێت، یەعنی بگاتە پێنجی دۆنم، یەعنی هەدەفەکە تەکتیکە، بەس ئیدی حەددی ئەدنای باوەڕت هەبێت هەتا هەژدە دۆنمیش هەیە، یەعنی ئەگەر جەنابت بێیە سەر ئەمە، وەکو کاك فرسەتیش ئیشارەتی پێدا، دەبێت بێینە سەر هەژدە دۆنم، پازدە دۆنم، لە حاڵەتی پازدە دۆنمیش هەیە، بەس ئێمە تەشجیعی ئەوە ناکەین ئەگەر ئیرسیش بێت، بە تەسەوری ئێمە لە کۆنفرانسیش زۆر موناقەشەمان هاتە کرن، ئەگەر ئیرسیش بێت، ئێمە تەسەور دەکەین مەسەلەن چوار

برا هەبێت پێنجی دۆنم هی باوکێك، ئەمە تەقسیم بکات هەر یەکی دە دۆنم دەداتێ، هەر یەکی دە دۆنم وەحدەی ئیقتیصادی تێك دەچێت، رەئی ئێمە ئەوەیە لە کۆنفرانس باس کرا، نەخێر دەبێت مولزەم بێت لەسەر ناوی یەك بێت، یەعنی یەك هەموو خەڵکی تر، برایەکانی تر قانع بکاتن بکەوێتە سەر ناوی ئەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، ئێستا پرۆژەکە وەکو هاتووەو لیژنەی هاوبەشیش پشتگیریان لێ کردووەو ئیمزاتان کردووە، ئێستا دەرگا دەکەمەوە بۆ موناقەشە، کێ دەیەوێت قسە بکات ناوی دەنووسم، کاك رەشاد فەرموو.

بەڕێز رشاد احمد ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تێبینیم لەسەر ئەوە هەیە کە یەکێك لە ئیرس عاردێکی بۆ دەمێنێتەوە چوار برانە، چ مانیع هەیە قاصیر نینە، ئەگەر ئەو سەنەدە موشتەرەك بێت هەروەکو دەچێتە تاپۆی، ئێستا دەوروبەری پردێ ئەگەر تەماشای بکەین، زۆربەی زۆری عاردەکانی پردێ شینایی دە دۆنمە، هەشت دۆنمە، شازدە دۆنمە زۆریشی موشتەرەکە، عەقدەکە، هەر سەنەدەکە ئەسڵەن لە تاپۆی بەناوی دوو کەسییە، چ مانیعێك هەیە ئەگەر سەنەدێك بەناوی دوو کەس، یان سێ کەس بێت، گرنگ ئەوەیە ئەو عاردە ئیفراز نەکرێت، تەفتیت نەکرێت، ئێمە بە پێچەوانەوە دەبێت تەشجیعی ئەوە بکرێت، ئەوانەی قیتاعی بچووکی هەیە وەکو جەمعیەك تەعاون بکەن، لێك بدەن زیاتر عاردەکەی گەورە بکەن، با سەنەد موشتەرەك بێتن، سەنەد حقووقی هەر هاووڵاتیەکی تەسبیت دەکات بە قانون، سەنەدی عاردی زراعی چ بەناوی شەخصێك بێت، چ بە ناوی سێ کەس بێت، پێم خۆشە جەنابی وەزیر تەوزیح بکات چ دەگۆڕێت لە مەوقیف، یان یەکێك وەفات دەکات، لەوانەیە منداڵێکی قاصری هەیە، ئەوە ئیجبار بکرێت تەسویە بکرێت، ئەو عاردە بدرێتە ئیزالەی شیوع، بۆ ئەگەر موشتەرەك بمێنێت بەناوی وەرەسە چ زەرەرێکی هەیە؟ گرنگ ئەوەیە عاردەکەی ئیفراز نەکرێت، مەجال نەدرێت بۆ پارچە پارچە کردن، بەڵام بۆ ئیستیسمار با موشتەرەك بێتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دیلمان فەرموو.

بەڕێز محمد احمد صالح(دیلمان ئامێدی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە بڕگەی یەکەم پێنجەم من لەگەڵم، بەڵام ئەوەی سێ دۆنم بەساتین لەواقیع حاڵدا ئەوها نییە، چونکە ئێمە بەپێی تەعدیلی بڕگەی هەشتی ماددەی قانونی نواط شتێك هاتووە یەکێکی چواردە ساڵ، یان پازدە ساڵ مومارەسەی هەبێتن بۆ ئەو دەبێتن، بەڵام لێرە خەڵکێك هەیە پێنج دۆنمی زیاتری هەیە لە بەساتین،

بەساتین جیاوازە، چونکە خۆی دارە، سێ دۆنم دەبێتە سێ سەد دار، هەتا نەبێتە وەحدەیەکی ئینتاجی موتەکامل بۆ جوتیار، لەگەڵ ئەوەدا ئەو سێ دۆنمە زیاد بکەین بکەینە پێنج، چونکە لە واقیع حاڵدا زۆر لەو بەساتینانە لە مەنتیقەی ئێمەدا هەنە، یەك کەسە، یان واریسە، چەند زەویەك دەبێتە پێنج دۆنم، شەش دۆنم، یەعنی بەساتین چاندینە، مەوجودە لە واقیع حاڵ خۆیەتی، نەك ئەوەیە کە حکومەت تەوزیعی کردووە، یان عەقدی لەگەڵ هەیە کە بتوانێت سبەینێ تەعامولێکی تر لەگەڵی بکاتن، ئەوە واقیعێکە حکومەت چۆن موعالەجە دەکاتن؟ کە خۆی چاندوویەتی و دروستی کردووە شەش دۆنمە، لێی وەردەگرێتن، تەوزیع دەکاتن، ئەوەی دووەم من لەگەڵ ئەوەمە حەددی ئەدنای ئیقتیصادی دابنرێت، چونکە جەوهەری ئەم یاسایە بۆ زیاد کردنی بەرهەمهێنان لە کوردستاندا، نەك وەکو ئەوی دیکەیە کە حقووقی تەسەروفی بێتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاکە حەمە فەرموو.

بەڕێز محمد حاجی محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من هەندێك مولاحەزاتم هەبوو، مەسەلەی ئەوەی لە سەرووی عاردەکان بێت و لە خوارووی عاردەکان عیلاقەی بە دوو شتەوە هەیە، یەکێك بە کەمی و زۆری موقاتەعەکەوە ئەوەی بە قانونەکانەوە هەیە، قانونی 117 تا حەفتا دۆنم و تا زیاترو تا 120 و ئەوانە هەیە، قانونی 90 لە سێ دۆنم و دوو دۆنمەوە هەیە تا هەشت دۆنم و ئاخیرەکەی دە دۆنمە، یەعنی لە دە دۆنم لە نۆەت زیاتر نییە، بۆ ئەوەی بەپێی ئەو موقاتەعانە، بەڵام لە کەمتریش هەیە، یەعنی هەندێك شوێن هەیە دوو دۆنمیشی تێدایە، ئەوەش بەپێی مەنتیقەکە کە عاردی کەمەو ئەوانەی هەیە، دەربارەی ئەوەی کە ئێمە فەرزی بکەین لەسەر دوو، سێ برا، مەسەلەن زۆر جار پێکەوەیە ئەو وەرەسەیە دەمێنێتەوە بەسەر یەك کەسدا، پێموایە ئەگەر بەسەر هەموویانەوە بێت ئاسانترە بۆ خۆشیان، بۆ موشکیلەی ناو ئەو خێزانە، چونکە مەسەلەن ئێستا دەبینی میراسی خانوویەك شەڕ دەکەن و موشکیلە دەکەن، ئینجا لەسەر ئەو عاردە خۆ هەموو رۆژێ دەبێت شەڕێك بکەن لەسەری، ئەوەی چەند دۆنمی بە بەر دەکەوێت بە دەمیەوە باشترە، ئەگەر ئیزافەیەك لەوە هەبێت باشترە، ئەو عاردە بۆ جوتیار یەعنی بە دەستی کێیەوە بێت؟ جوتیارەکە هۆکاری زراعی بەکار بێنێت، یاخود هۆکارێکی مەسەلەن دەتوانێت موعامەلەی پێوە بکات، ئەگەر ئەوەش شتێك هەبێت هەر چەند دەبێتە موڵك، بەڵام ئەگەر شتێك هەبێت خراپ نییە، ئەگینا ئەوە دەکەین بۆ ئەوەیە گەشە پێدان و پەرەپێدانی زراعە بێت، نەك مەسەلەن بۆ ئەوە بێت، ئەویش موعامەلەی پێوە بکرێت و ئەوانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك تەلعەت فەرموو.

بەڕێز طلعت خضر سیف الدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی مولاحەزەکانی من هەر لەسەر قسەکانی کاک شێروان و جەنابی وەزیر بوو، من پشتیوانیان لێ دەکەم، چونکە لە دابەش کردنی زەوی و زار بەسەر جوتیاری دێهاتەکان بەگوێرەی مەساحەکان لەگەڵ ئەو جوتیارانە هەیە، کە لە کاتی خۆی کە رەقم 90تیش تەوزیع کراوە من بەشداریم تێدا کرد، هەر بزەبت وا کرا چەند فەلاح هەیە، چەند مەساحە هەیە تەقسیم دەکرا، هەندێك لەو وەحدانە کەمترە سی دۆنمە، بیست دۆنمەو بیست و پێنج دۆنمە، پەنجا دۆنم ئەوەیە، بەڵام گرنگ ئەوەیە لە تەفتیت کردنی عارد پەنجا دۆنم لە داهاتوو کەمترین وەکو جەنابی وەزیر ئیشارەتی پێ کرد لەگەڵ حەددی ئەدنای تەوزیعیش لە پەنجا دۆنم کەمتر نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك زرار فەرموو.

بەڕێز زرار طاهر امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە فەقەرەی (أ) ئەوە کاك شێروان و کاك تەلعەت ئاماژەیان پێدا باسی ناکەم، ئەوەی ئەوان دەڵێن تەواوە، ئێستا لە ناوچەی ئێمەدا خەڵك هەیە نۆ دۆنمی بەراوی هەیە، لە فەقەرەی (ج) ئەو پێنج دۆنمە بکرێت بە چوار دۆنم، لەبەر ئەوەی لە یاسای 117 چوار دۆنمە، دووەمیش/ ئەو رووبەرە زەویانەی کە لەناو ئەو رووبەرانەی لە بڕگەی یەکی ئەم ماددەیەدا چەسپاون لە رەسمی دادوەری نەهێشتنی شیوع دەبووردرێن، ئێمە لە لایەك دەمانەوێت وەحدەکە گەورە بکەین، لە لایەك ئەگەر ئەو شیوعە بیانبەخشین، بەڕاستی ئەوە لایەنی سلبی هەیە، چونکە دەبێتە هۆی پارچە پارچە بوون، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سوارە فەرموو.

بەڕێز سوارە محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە قانونی ئیصلاحی زراعیدا بەدیار کراوەتەوە دۆنم باس دەکرێت، یان باسی بەراو دەکرێت، یان باسی دێم دەکرێت، یەعنی نیسبەتەکە فەرقی هەیە، تۆ بەراو تەوزیع دەکەیت، یان دێم تەوزیع دەکەیت، لە قانونی ئیصلاحی زراعیدا قەدیم بەپێی ئەو دۆنمە سیفەتی ئەوەیە وەکو کاك شێروان ئیشارەتی پێ کرد، دێیەکە بلێ دوو هەزار دۆنمە، ئەم دوو هەزار دۆنمە ئایا سیفەتی دێیەکە چەند ماڵە بەپێی ئەو دۆنمە تەوزیع دەکرێت، بەپێی ئەو ماڵانە تەوزیع دەکرێت، جاری وا هەیە نیسبەتی ئەرازی زۆرە دانیشتووی کەمە، شوێن هەیە نیسبەتی ئەرزی کەمە، بەڵام دانیشتوانی زۆرە، کەوا بێت نیسبەتەکە مەحدود نییە بە پێنج دۆنم، یان دە دۆنم، یان هەر چەند بێت، ئینجا کە باسی تەوزیع دەکرێت وەکو ئەوا وا باس دەکرێت کە من تێگەیشت بم وەکو خۆتان صاحێبی هەموو ئەرازی کوردستان بن، ئیستیلاتان کردووە بە ئارەزووی خۆتان

عەدەدی بۆ دادەنێن و تەوزیعی دەکەن، بەو شێوەیە نییە، ئێمە دێ هەیە تەوزیع کراوە، بڕوا بکە 17 دۆنمی بەرکەوتووە، دێ هەیە ئایا ئەم حەقدە دۆنمە بڵێین بەراوە، بەنیسبەت بەراو نیسبەتەکە کەمە، ئینجا بۆ تووتن فەرقی هەیە، مەنتیقەی تووتنە، مەنتیقەی مەرەزەیە، مەنتیقەی پەمۆیە، بۆ ئەو خاوەن موڵکانەی کە ئەرزیان دراوەتێ، ئەوەی کە مەنتیقەی تووتنە چل دۆنمیان بۆ هەیە زیاتر لێیان ئیستیملاك کراوە، ئەگەر مەنتیقەی پەمۆ بێت، بەنیسبەت پەمۆوە شەست دۆنمە، ئەگەر بۆ مەرزە کردن بێت، بۆ مەرزە کردن کە بەراوە هەشتا دۆنمیان هەیە بۆ ئەو خاوەن موڵکانە، ئینجا نیسبەتی ئەگەر کەمتر بێت لە چل دۆنمەکە هەڵی بگرێت صاحێب موڵکەکە ئەوە کە هەیەتی سێ قاتە، هەر دۆنمێك بەراو موقابیل بە سێ دۆنم دێمە، ئەگەر سی دۆنمی بەراوی هەڵگرتبێت، کەواتە ئەو صاحێب موڵکە ئەرزی هەیەو لێی ئیستیملاك کراوە، بەس سێ دۆنمی ئیزافە دێمیشی دەدرێتە دەست، هەر عەینی شت بۆ ئەو فەلاحانەش کە دەڵێن سێ دۆنم، یان چوار دۆنمی دەدرێتێ، عاردەکە چەندە؟ پێنجە، شەشە، چەندە؟ باقیەکەی تر ئیزافە لە دێمیەکە هەیە، دێمی دەدرێتە دەست فەلاحەکە، لەوێ عەدەدەکە دەبێت جیا بکرێتەوە، گوایە دێم تەوزیع دەکرێت، یان بەراو تەوزیع دەکرێت، کاك شێروان ئیشارەتی باشی پێ کرد بەو مەوزوعە، فیعلەن بەپێی نیسبەتی دێ، بەپێی نیسبەتی ئەرازییە، دێیەکە پێنج سەد ماڵە ئەمە ئەرزی کەمە، قابیلە بدەیت بە چوار ماڵ و بە پەنجا ماڵ و پەنجا ماڵیش مەحروم بکەیت، نەخێر، نیسبەتەکە لەوێ حەدد نییە بەنیسبەت ئەو دێیەی کە هەیە، ئەو ئاواییەی کە هەیە، ئینجا موشکیلەی قەزایەتی زراعەی ئێستا، موشکیلەی ئێمە ئەمڕۆ تەوزیع نییە، حکومەت پێویستە بزانێت مەشاکیلی کەم بوونی وەزعی ئێرە چیە؟ لەکوێ هەیە؟ لە ئیستیرادە کە داخیل دەبێت، تەعاونی فەلاحەکان ناکرێت، یەعنی ئەمە زۆر موشکیلەیەکی گەورەیە بەنیسبەت کوردستانەوە، ئەمڕۆ ئێمە بووین بە سەبەبی یەعنی لە بەین بردنی زراعە لە وڵاتەکەی خۆماندا، سەبەبەکە چیە؟ سەبەبەکە کۆمەڵێك تیجارن، تیجاری ئەمڕۆن، کە لەبەر خاتری کۆمەڵێك تیجار هەرچی زراعەی کوردستان هەیە وێرانمان کرد، لە زەمانی بەعس خراپ ترمان پێ کردووە، زۆر زۆر خراپ ترمان پێ کردووە، یەعنی بڕوا بفەرموون ئەمە زیاتر حکومەت مەسئوولە لەوە، دەبێت جەنابی وەزیر دیراسەی ئەوە زیاتر بکات، ئێمە چۆن زراعە دروست بکەینەوە؟ چۆن وڵاتەکە بەرەو پێش بەرین؟ ئینجا زراعە ئەمڕۆ پێی دەڵێن نەوتی سپی، لە وڵاتدا لە هەموو شتێك گرنگترە، سبەینێ نەوت نامێنێت، وا زراعە رۆژ بە رۆژ بەرز دەبێتەوە، موشکیلەکەی کوردستان ئەوەیە ئەو کۆمەڵە تیجارانە، کە ئەمڕۆ بۆ مەصاڵحی شەخصی خۆیان هەرچی ئەرزی کوردستان و زراعەی کوردستان وێرانمان کرد، خۆمان موسەبەبین، مەسەلە موشکیلە تەوزیع نییە، تەوزیعەکەش دەبێت بەو شێوەیەی بەپێی عەدەدی سوکانی بێت و عەدەدی دۆنمی بێت، داوای لێبووردن دەکەم هەر ئەوەندەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، جەنابی وەزیر ئەگەر وەڵامی ئەو پرسیارانە بدەیتەوە، کە لە قسەکان دووبارە بۆوە لەو برادەرانەی کە قسەیان کرد، بەتایبەتی لە پەنجا دۆنمەکەو دابەش کردنی، چونکە وەکو کاك فرسەتیش

پێش دەمێك ئاماژەی پێ کرد لە لای من، هەروا مردن تەبیعییە، یەکێك بمرێتن دەبێت جەبرەن تەقسیم بێتەوە، یەعنی ئەوەی کاك ڕەشادیش ئاماژەی پێ کرد، فەرموو.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/وەزیری کشتوکاڵ:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەحەقیقەت ئەو خاڵەمان تەسیبت کردووە، کۆنفرانس بۆ ئەوەیە کو مەجال کەمتر بدرێت بۆ تەفتیت، بۆ پارچە پارچە کردنی عارد، وەختێ ئەو خاڵەش حاڵەتی شیوع هەیە لە تەسجیل عەقاری هەیە، مەسەلەن ئەم حاڵەتە لەسەر ناوی چوار کوڕە، پێنج کوڕە، هەمووی بە تەسەلسول هاتوونە، ئەمەش بە تەسەوری ئێمە نەتیجەی دیراسەی ئێمە دەبێتە حاڵەتێکی موشەجیع بۆ تەفتیت، بەس ئێمە نەمانگوتووە ئەمە دەبێت نەبێت، ئەو حاڵەتەی کە واقیعێك قائیمە ئێستا ئەو حاڵەتە نەبێت، ئەو حاڵەتە با هەروەکو خۆی بێت، بەس ئەوەی ئێمە موناقەشەمان کرد شیوعەکە نامێنێت، ئەگەر ئێوە ئیعفائی زەریبی، ئەو ئیعفایەی کە لە قانون هەیە، کە زەرایبی لێ وەردەگرن تەبدیل دەبێت لەسەر ناوی تر، ئەوە ئەگەر ئەو حاڵەتە نەبێت، لەوانەیە باشتر بێت وەکو کاك زرار ئیشارەتی پێدا ئێمە تەشجیعی ئەوە ناکەین، ئەو حاڵەتی ئیعفای زەریبی ئەوەیە کو ئێمە شیوع نەهێڵین، یەعنی نەك تەفتیت بکەین، یەعنی تەشجیع بکەین، لەوانەیە غەڵەت بۆ ئەو مەسەلەیە چوو بن، لەبەر ئەوە هەر دەبێت حەددی ئەدنا دابنرێت، حەددی ئەدنا ئەوەی ئێمە دامانا بۆ عێراق سەد دۆنمە، ئێمە دامانناوە لەبەر وەحداتی کردمانە پێنجی، ئەگەر ڕەقەمێکی تر هەبێت بەنیسبەتی ئێمە، کێ ڕەقمی تر باشە لە لای ئێمە، یەعنی لە 5٪ی ئێمە دابەزینە خوارێ، ئەمە خاڵێك.

خاڵێکی دی، کاك دیلمان باسی کرد، باسی پێنج دۆنمی کرد، ئێمە ڕێگای لێ ناگرین پێنج دۆنم هەبێت، ئەو حەددەی کە ئێمە بۆمان داناوە ئەو ڕەقمە حەددی ئەدنایە، یەعنی نابێت لەو حەددە کەمتر بێت، بەڵام زیاتر هەبێت، ئێمە تەشجیعی زیاتر دەکەین، ئێمە دامانناوە لە سێ دۆنم و ئەوەمان داناوە، چونکە گوندەکانی ئێمە خاصەتەن شاخاوی ئێستا هەندێك هاتوونە مەنتیقە هەنە لە لای ئێمە، پێی دەڵێن دوو سەد مەتری هەیە، ئێمە ئەو حاڵەتە کەم بکەینەوە، دوو سەد مەترو سێ سەد مەتر نەهێڵین، حەددی ئەدنامان داناوە لەسەر سێ دۆنمان داناوە لەبەر گوندەکان، گوندەکانی ئێمە زۆربەی هەرە زۆری موقاتەعاتی بچووك هەیە، بەتایبەتی ئەگەر ئێمە باسی بەساتین بکەین.

خاڵی دی تر کاك عەبدولڕەحمان باسی کرد لە چوار دۆنم، ئەگەر سەیحی بێت، ئێمە دامانناوە پێنج دۆنم، تەبعەن لە قانونی 117 ڕاستە هاتووە لە بەینی چوار دۆنم تاکو دوازدە دۆنم هاتووە، ئەمە کە حەددی ئەدنا موشکیلە نییە، مانیع نییە ئەگەر پێنج دۆنم بە مەسڵەحەت بزانین، پێنج دۆنم بکەینە چوار دۆنم هیچ کێشەیەك نییە، ئەویتریش ڕەئی جەنابتانە، چونکە بە مەسڵەحەت دەزانن، بەس ڕەئی ئێمە دەبێت حەددی ئەدنا هەبێت، یەعنی ئەگەر ئێستا شیوع بمێنێت، ئێمە قەرارمان نەداوە، ناڵێین شیوع ئیلغا ببێت، بەس ئێمە حەز دەکەین نەمێنێت، یەعنی تەشجیع دەکەین، بەڵام حاڵەتەکەی تر بمێنێت مانیعمان نییە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عوسمان بانی مارانی فەرموو.

بەڕێز عثمان عبدالله قادر(بانی مارانی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەسەر مەسەلەی تەملیك کردن لەسەر ئەو عائیلە جوتیارانـەی کە زیـاتر لـە کەسێکن، لەبـەر ئەوەمـە ناوی هەموویان بێت لە تەملیك، چونکە لەوانەیە برا هەیە حەز ناکات لەگەڵ بـرای پێکـەوە شـەریك بێـت، یەعنی حەز دەکات بە تەنیا بێت، ئەوە ناکات لەسەر یەکیان بێت، دوایێ ئیستیغلالیش دروست دەبێت، خـۆ ئەگەر لەسەر یەکیان بێت، لەسەر هـەموو ئـەو کەسـانەی کـە پەیوەندیـدارن بـەو پارچـە زەویـە هـەموویان ناویان بێت لە تەملیکەکە، مەسەلەی سێ دۆنمەکە بۆ بـەراو، مـن لەگـەڵ ئەوەمـە فیعلـەن بکرێتـە دە دۆنم، چونکە زۆر کەس وەکو برادەران باسیان کرد زیاتر لە چوار، پێنج دۆنمیان کردۆتە مەزرعـەو لـەو بابەتـەی ئیتر نەتیجەی خراپ دەبێـت، دەبێـت لـە یاسـایەکەی ئـەوەی دوێـنێ باسمـان کـرد دەگەڕێتـەوە بـۆ دەوڵـەت، ئەگەر لەو ژمارەیە زیاتر بێت، ئەوە ناحەقە، حەقـە ئـەوە لەبـەر چـاو بگیرێـت، ئـەو کەسـانەی کـە زەویـان وەرگرتووەو بیریان لێداوەو باخچەیان کردووە لە سێ، چوار دۆنم، لە دە دۆنم زیـاترە، ئـەوە حیسـابێکی بـۆ بکرێت، چونکە بەپێی ئەو یاسایە دەگەڕێتـەوە بـۆ حکومـەت ناحەقـە، مەسـەلەی تـر ئێمـە وەکـو بـرادەران باسیان کرد فیعلەن بە ئارەزووی خۆمان نییە، چەند دۆنم بدەین بە کەسێك، ڕەنگە دێیـەك هـەبێت پـەنجا ماڵ بێت، بەڵام دوو هەزار دۆنم زەوی ئەوەی هەبێت، بە دەسـت تـۆ نییـە چـەندی بـدەیتێ، یـەعنی بـەپێی واقیعی ناوچەکەیە، هەندێك شوێن هەیە زەوی کەمە، ئێمە ناتوانین وەکو کاك سوارە باسی کرد بـە کـەیفی خۆمان بۆی دابنێین و ئەوەندەی دەدەینێ، لە هەندێك شوێن زەوی زۆرە، لە هەندێك شوێن زەوی کەمە.

خـاڵێکی تـر، مـن دەمـەوێت باسـی بکـەم، لـە یاسـای ئیستیسـمار لـە مـاددەی بیسـت و پێـنج دەڵـێ: زەوییـە کشتوکاڵیەکان هەمووی دەبێت تەملیك بکرێن لەسەر کۆمپانیاو شەریکاتی بەرهەمهێن هـی نـاوخۆو بیـانی، لێـرە بەڕاسـتی بەپێچـەوانەی ئـەو یاسایەیە، دەبێـت یـان ئـەو یاسـایە لەبەرچـاو بگیرێـت، یـان بـۆ یاسـای ئیستیسـمار ئـەوە تەعـدیل بکرێـت و چـاك بکرێـت، بـەڵام لێـرە زەوی بـەناوی فـەلاح بکـەین و لـە یاسـای ئیستیسـماریش دەڵێـت کۆمپانیـای وەبەرهـەمهێن ئـازادە چ بیـانی، چ هـەموو زەوییـە کشـتوکاڵییەکان لـە خزمەتی دابێتن تەملیك بکرێت بەسەری، ئەوە بەڕاستی پێچەوانەیە دەبێت چاك بکرێت و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عوسمان ئەحمەد فەرموو.

بەڕێز عثمان احمد حمد امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی ماددەی چوار ماددەیەکی زۆر گرنگە، پێویستیشە قسەی ئەو برادەرانەی کە شارەزان بەڕاسـتی بـە عەمەلی زۆر بە ئیعتیبارِ وەربگیرێت، قسەکانی کاك

سواره بەڕاستی جێگەی لێ وردبوونەوەیە، ئەو حەددانەی کە لێرە دیاری کراوە، من دەڵێم هەر لە سەرەتاوە کە باسی رادەی ئابووری موڵکایەتی کشتوکاڵ دەکرێت قەیدێکی پێوە بێت، چونکە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، مەسەلەی زەوی لە دەشت و لە بنار زۆر فەرقی هەیە، یەعنی ئەوەی کە لە دەشت ئیمکان دەبێت، لە بنارەکان ئیمکان نابێت، چونکە هەر نیەتی، ئێستا لە مەنتیقەی پشدەر هەندێك بنار هەیە یەعنی فەلاحێك پێنج دۆنمی دێمەکاری بەرناکەوێت، یەعنی هەر بۆ خۆی زەوی نییە، لەبەر ئەوە وا دەزانم یەعنی قەیدێك، شتێکی پێوە ئیزافە بکەین، مەسەلەن بڵێین بەپێی گونجانی زەوی لە دەشت و بنار شتێکی وا کە دوایێ گرفتی بۆ دروست نەبێت، چونکە هەموو ئەو رادە دۆنمانەی کە دیاری کراوە، پەنجا دۆنم لە زەوی کشتوکاڵی حەددی ئەدنا هەبێت، شوێنی وا هەیە ئەو خەڵکەی کە لێی دادەنیشێت، یەکی هەر دە دۆنمی لە زەوی دێمەکار بەردەکەوێت، لە مەسەلەی باخیش هەر هەمان شت، پێنج دۆنمەکەش هەروا، لەبەر ئەوە ئەو رادەی بۆ دابنرێت، بۆ ئەوەی گرفت بۆ خەڵکەکە دروست نەبێت، کە بڵێی بەپێی دەشت و بنار ئەو گرفتە چارەسەر دەبێت و ئیشکال دروست نابێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دوو، سێ مولاحەزەی دەقیق هەیە، هەرچەند جەنابی وەزیر باست کرد، بەلام کاك سوارە پێشتر ئاماژەی پێ کرد، هەردوو عوسمانیش مەسەلەی تەملیکەکەیەو ئەرزی زراعی لە کوردستان وەکو بەغدا نییە، مەلەسەن بۆ بەغدا سەد دۆنمیان داناوە، بەس هەمووی سەهلییە، هی ئێمە ئەرزی زراعی کەم بۆتەوە، سەهلیشمان هینە، چۆن تەعامول دەکەیت لەگەڵ ئەرازی غەیر سەهلی، مەلەسەن وەکو شەقڵاوە، گەلاڵە، بادینان، جا ئەگەر جەنابت هینێکت هەبێت، فەرموو.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/وەزیری کشتوکاڵ:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

حەز دەکەین ئەو موداخەلاتانەی کە کراوە، من وا تەسەور دەکەم لەسەر ئەساسی ئەوەی کە ئێستا ئەرز لە دەستی ئێمەیە، وەکو وەزارەتی زراعە ئێمە ئێستا پشتی ئەم قانونە دەستی پێ دەکەین و تەوزیعی دەکەین وا نییە، هیچ عاردێك لە دەستی ئێمە نەماوە، هەمووی لە دەستی جوتیارو موتەسەریفە، ئێمە بەس دێین ئەوەی عەقدە، عەقدەکەی چارەسەر دەکەین و حقووقی تەسەروفی دەدەینێ، واقیع حاڵێك هەیە، ئێستا ئێمە لەسەر ئەو واقیع حاڵەتە تەسبیت دەکەین، یەعنی ئێمە شتێکی نوێ خەڵق ناکەین موجەڕد تەملیك دەکەین، یەعنی ئێمە ئێستا هیچ ئەرزێك جەنابتان بە من بڵێی پێنج سەد دۆنم لێرە بێنە، کە لە دەستی وەزارەتی زراعە دایە، من دەڵێم ئەوەی نەفعی عامە، تەنها بەردەلان لە دەستی ئێمەیە، سفوح لە دەستی ئێمە ماوە، ئەمانەیە بەلام هی تر لە دەستی ئێمە نەماوە بۆتە واقیعێك، بەپێی ئەو واقیعە تەسبیت دەکەین لەسەر خەڵکەکە، نوقتەی هەرە ئیشکال سەد دۆنمەکەو پێنجی دۆنمەکەیە، ئەوی تر من تەسەوری ئەوە دەکەم زۆر موشکیلە نییە، چونکە ئێمە حەددەکەمان زۆر زۆر کەم کردۆتەوەو حەددەکە زۆر مەعقولەو دەگونجێت لەگەڵ واقیعی ئێمە، مەسەلەن لە گوندێك دوو سەد مەتری مورەبەعی بۆ کێ من بچم تاپۆ بکەم لەسەر ناوی فەلاحەکان، دوو سەد مەتر چ وەحدەی زراعی، چ زراعەت هەبێت، با ئێمە

تەشجیعی بکەین، ئەو دوو سەدە تەکامولی خۆی وەربگرێت سێ برانە، چوار برانە لەسەر ناوی یەك بێت باشترە، لەوانەیە ببێتە دوو دۆنم، یان سێ دۆنم باشترە کو هەر دوو سەد دۆنم لەسەر ناوی یەکێك، بەلاّم سەد دۆنمەکە ئەگەر رەئی جەنابتان هەبێت ئەو پێنجی دۆنمە، سەد دۆنممان کردە پێنجی، چونکە واقیعی کوردستان وەحدات شتی ترە، ئەگەر رەقەمەکی تر هەیە مانیع نییە ئێمە بیری لێ بکەینەوە ئەو رەقەمە بێت بێینە خوارێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێخەڵلاّ فەرموو.

بەڕێز شێخ الله ابراهیم شێخ الله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

زۆربەی زۆری مولاحەزەکانی من برادەران باسیان کرد، تەنها شتێك دەمەوێت باسی بکەم، کە باس نەکراوە ئەویش موشکیلەی جۆگە هەیە، جۆگەی ئاودان لەو مەنتیقانەی سەرێ کە لەوانەیە لە هەندێك جێ لە حدودی دە کیلۆ مەتر، پێنج کیلۆ مەتر، حەوت کیلۆ مەتر ئەو جۆگایانە ئاوی راکێشاوە، ئەو کابرای صاحێب جۆگە ئەو ئاوەی بە پارە دەداتە ئەو فەلاحانەی کە دەکەونە بەر ئەو جۆگەیە، ئێستا ئەو عاردانە تەملیك دەکرێن، صاحێبی ئەو جۆگەیە چی بەسەر دێت، چی دەدرێتێ؟ چی بۆ دەکەن؟ ئەو موشکیلانە، زۆر هەنە لەوێ، بەنیسبەت وەحدەی تەوزیعیش من نازانم ئەگەر هەندێك گوند هەیە وەرتێیە، بۆ نموونە وەرتێ، رەنگە چوار سەد فەلاحی تێدا بێت، پێنج سەد دۆنم زەوی تێدا نییە، رەنگە فەلاح هەیە نیو دۆنم عاردی بەراوی هەیە، دۆنمێکی هەیە، مەلەکان هەروەها گەروان ئەو گوندانەی ناو ئەو شاخ و داخانە، من پێموایە ئەو یاسایە بۆ ئەو جیگایانەیە، کە باسی وەحدەی تەوزیع دەکات لەوەندەی کەمتر نەبێت تەسویە نەکراوە، تاکو ئێستا تەسویە نەکراوە ماوەتەوە، ئەگەرنا ئەوی تر هەر دەستکارییەك لەو وەحدە تەوزیعیەی ئێستا بکرێتن کە حکومەت خۆی عەقدیشی بۆ کردووە، پێموایە مەشاکیلی زۆری لێ دروست دەبێت، ئەویش جەنابی وەزیر روونی کردەوە کە دەستکاری لەگەڵ ئەوانە ناکرێت، بەلاّم من پێموایە ئەوەی سەرێش هەر بەو نەوعەی تەملیك بکرێتن، وەکو وەزعی وا ئەو فەلاحە چەندی لەبەر دەستتە دوو دۆنمە، سێ دۆنمە، دۆنمێکە، بۆ ئەوەی مەشاکیل پەیدا نەبێت، بۆ ئەوەی ئەو یاسایە بەشێوەیەکی رێك و پێك جێگای خۆی بگرێت، هەر بەو نەوعە لەسەریان تاپۆ بکرێت، بە رەئی من کێشەکە بەو شێوەیە چارەسەر دەکرێت، ئەگەرنا لە وەرتێ من وەکو گوتم لە مەلەکان، لە شیرێ، لەو گوندە شاخاویانەی هەن، باوەڕ ناکەم ئەو وەحدە تەوزیعیانە ئیمکان هەبێت و بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

مام خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

خاڵی یەکەمم ئەوەیە من تەئیدی ڕەئیەکەی مام ڕەشاد دەکەم لە میرات چەند کەس مانەوە، بۆ ئەوەی تەئسیری مەشاکیل لەناو خێزانەکە دروست نەبێت بەناوی هەموویان بکرێت، بەلاَم (غیر قابلە للتجزئە) بێت، ئیشارەت بەوە بدرێت، ئەو عاردە قابیلی تەجزیئە نەبێت، بەناوی دوو کەس بێت، چوار کەس بێت، پێنج کەس بێت، بەس قابیلی تەجزیئە نەبێت، لە قەرارەکەمان ئیشارەتی پێ بدەین، چونکە ئەگەر وا نەبێت مەشاکیلی زۆر گەورە دەبێت، ئەوەش قەبول ناکەن لەگەڵ یەك، یەك بفرۆشێتە یەك، یەك نەفرۆشێتە یەك، کۆمەڵێك مەشاکیلی کۆمەلاَیەتی لێ دروست دەبێت، مومکینە شتی گەورەشی لێ پەیدا ببێت، کە قابیلی تەجزیئە نەبوو، ئینجا با حەز دەکەیت با دە کەس بیکات موشکیلە نییە، پارچەکە وەکو خۆی دەمێنێتەوە بیکەینە قەرار لێرە، ئەمە یەك.

دووەمین/ جەنابی وەزیر زۆر بە وازیحی ئیشارەتی پێدا، ئەو واقیعەی کە ئێستا هەیە لەو نیسبەتەی بەراو و شاخاویەکان مەعلومە، مەنتیقەی شاخاوی ئێمە جیاوازە، هەمووی بەراو نییە، زۆریشی دێمییە، هەمووی کانیاوی نییە، ئاوی نییە، جۆگەی کەمەو ئاویشی کەمە، بەس عاردی نییە، ئێستا ئەوەی جێگای واقیعە جەنابی وەزیر روونی کردۆتەوە، وەکو ئێستا لە دەست فەلاحە لەسەری تاپۆ دەکرێت، عەقدەکەی دەکرێتن، ئەوە چ موشکیلە نییە، چ عاردی ترشیان نییە، لەبەر ئەوە کێشەیەك نەماوەو داخیلی موناقەشە بکرێت، ناکرێت دەستکاری بکەن کە ئەوەی زیادە لێ بسەندرێتەوەو ئەوەی کەمە لێ بسەندرێتەوە، هەر فەلاحێك چەند عاردی بەراوی هەیە، ئەوەندەی بۆ دەکرێت، بەلاَم من پرسیارێکم هەیە لە جەنابی وەزیر حەددی ئەدنای ئەرازی دێمی داناوە پەنجا دۆنم، لەو جێگایانەی وەکو برادەرانیش باسیان کرد، هەموو شوێنێك وەکو یەك نییە، بەپێی نفوسی گوندەکان ئەرازی هەیە، بەلاَم هەیە 120 دۆنمی هەیە، مەنتیقەی ئێمە هەیە، هەیە سەد دۆنمی هەیە، هەیە شەست دۆنمی هەیە، پرسیارەکەی من لە جەنابی وەزیر ئەوەیە بۆمان روون بکاتەوە، ئەوەی عەقد دەکرێت، من لە قەراری 120 دۆنم هەموو کەس 120 دۆنمی لەسەر هەیەو تەسجیل کراوە، لەوێ عارد زۆرە، لە کەدیناوە سەد دۆنم، شەست دۆنم هەیە، ئایا ئەو نیسبەتەی کە ئێستا عەقدەکەی لەسەر تەسبیت کراوە 120 دۆنمەکەشی لەسەر تاپۆ دەکرێت، یان هەر پەنجا دۆنمی لەسەر تاپۆ دەکرێت، چونکە حەددی ئەدنای پەنجا دۆنمە، بەلاَم حەددی ئەعلای مەعلوم نییە، 120 دۆنمی لەسەرە، بیستەکەی لەسەر تاپۆ دەکرێت، من پرسیارەکەم ئەوەیە، یان شەستەکەی لەسەر تاپۆ دەکرێت، چونکە ئێستا پەنجایەکەیە، کەمەکەش هەیە، هی کەمەکە مەعلومە، بەلاَم زیادەکە لە لای من زۆر مەعلوم نییە، ئێستا من 120 دۆنم عاردم لەبەر دەستیە هەر 120م دەدەنێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە جەنابی وەزیر شەرحی کرد، عیلاقەی بە تەوزیعەوە نییە، حەددی ئەعلا چەند بێتن رەبتی نییە، دکتۆر رەمەزان فەرموو.

بەڕێز د.رمضان عبدالرحمن محمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لە هەموو ئەم شتانەدا وابزانم دەبێت ئینسان و خەڵکی کوردستان غایب هەیە، هەر باسی زیاد کردنی بەرهەم دەکەین بۆ کێ؟ چۆن؟ لە کاتێکدا کە ئێمە بەرهەم زیاد دەکەین، بەڵام سەدان و هەزاران خێزانی جوتیار بێ بەش دەکەین لە ئەرزو لە بەرهەمهێنان، بۆ کوێیان دەنێرین، دەیانێرینە شارەکان لە بەرهەمهێنەوە ببن بە کاربەر، واقیعێك هەیە دەبێت ئێمە بیر لە ئیعادەی ئیسکانی خەڵکی خۆمان بکەینەوە لەسەر بنەمای ئابووری، دێ هەبووە ئاوەدان بووە، لەبەر ئەوەی پێداویستی ژیان زۆر سادە بووە توانیویەتی بە ئیمکانیەتی کەم بژێت، ئاوەدان بووە بەس لەبەر ئەوەی دوور بێت لە دەسەڵاتی داگیرکەرو داپۆڵسێنەرەوە، ئێستا خەڵك دەیەوێت نزیك بێت لە دەسەڵاتەوە، نزیك بێت لە ژیانەوە، نزیك بێت لە خزمەتگوزارییەوە، کەواتە حکومەت دەبێت پلانی گونجاوی هەبێت، پلانی درێژخایەنی هەبێت، بۆ ئیعادەی ئیسکان لەسەر بنەمای ئابووری، لە کاتێکدا تۆ ئەو زەویانەی کە عەقد بوون دەیکەیتە حەقی تەسەروف لای جوتیارەوە، کەواتە حکومەت ئەرزیشی لە دەست نەما، سبەینێ چۆن بیر دەکاتەوە خەڵك ئیعادەی ئیسکان بکاتەوە، ئەو حەددی ئابووری ئەرز هەیە، تەبعەن مامەڵەی رەسمی حکومەت وەزارەت لەگەڵ ئەو حەددەدا دەبێت بە دابین کردنی کەرەستەو پێداویستی، ئەی ئەوەی ناگاتە ئەو حەددە، حکومەت بیری کردۆتەوە بەشێوەیەکی نیمچە هەرەوەزی ئەو پێداویستیەیان بۆ دابین بکات، یەعنی شوێنێکی شاخاوییە، شوێنێکی مەساحەکەی مەحدودە، ناگاتە ئەو حەددە ئابووریەی کە حکومەت زەوابتی بۆ داناوە، سبەینێ تراکتۆری ناداتێ، موزەخاتی ناداتێ، هیچی بۆ دابین ناکات، چونکە لە زەوابتی حکومەتدا یەکێك دەڵێ دە دۆنمی باخ دەبێت فلان شتی بۆ دابین بکرێت، بیست دۆنمی هەبێت تراکتۆری دەداتێ، سەد دۆنمی دێمی هەبێت دەڕاسەی دەداتێ، ئەی ئەوەی ناگات باشتر وایە بەشێوەی نیمچە هاوکاری، نیمچە تەعاونی، بۆ ئەوەی ئەوانیش بێ بەش نەبن، یان ئەوەتە حکومەت دەسەڵاتی هەیە خەریتەی کوردستان بگۆڕێت بەپێی پێداویستی ئابوورییەکان، بڕوا ناکەم ئەوەشی لە بەرنامە دابێت، لە لایەنی تاپۆو وەرەسەوە، ئەوە کێشە دروست دەکات، کێ ناوی هەبوو، موڵك موڵکی ئەوە، بەتایبەتی ئەو واریسانە کە خۆیان مردن و نەوەکانیان چ زەمانێك هەیە، کێشەیەکی کۆمەڵایەتی، کێشەیەکی خێزانی گەورە دروست دەکەین، کە چارەسەر کردنەکەی زەحمەتەو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك باپیر فەرموو.

بەڕێز باپیر کاملا سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێم باشە روون کردنەوەیە بەگشتی لەسەر کێشەی زەوی و زارو چۆنیەتی وەبەرهێنانی باس بکەم، ئەگەر روخسەت بفەرموون، دەربارەی زەوی ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ چەند ساڵ لەوەو پێش، باس لە چڕی دانیشتوان بکەین، چڕی دانیشتوان بەزۆری لە بنارەکان بووە، هۆکارەکەش دیارە، لەبەر ئەوەی پێداویستیەکانی ژیان وەکو پێویست نەبووە، کارەبا نەبووە، ئاو وەکو پێویست نەبووە لە دەشتەکاندا، ئاوی سارد نەبووە، ئاووهەوا وای کردووە چڕی دانیشتوان بەزۆری لە بنارەکان بێت و پێ دەشتەکان کەمتر

دانیشتوانی تێدا بن، بەهۆی ئەو چڕی دانیشتوانەوە لە خصوصیەتی تایبەتمەندی خەڵکی کوردستان وا بووە، کە موڵکیەتی تایبەتی دروست بووە لە بنارەکان و دەشتەکان زیاتر خوردە مالیکی لێ کەوتۆتەوە لە بنارەکاندا، ئەو خوردە مالیکە وای کردووە بە وەرەسە ورد بۆتەوە، موڵکەکە ورد بۆتەوە زیاتر لە دەشتاییەکاندا پانتاییە ئەوە لە روویەکەوە، لە روویەکی ترەوە کەش و ئاو و هەوا چڕی دانیشتوانەوە دەبێت، لە لایەکی ترەوە چۆنیەتی وەبەرهێنان، وەبەرهێنانی گەنم و جۆ زیاتر کراوە لە پێ دەشتەکان، لە روویەکی ترەوە دەکرێت مەنتیقە تەصنیف بکرێت، مەنتیقەی کوێستانیەکان و مەنتیقە گەرمە سێرەکان و نیمچە گەرمە سێرەکان، مەنتیقەی کوێستانیەکان زیاتر ئەرزی بەراوی هەبووە، بەراوەکە زۆر مەحدود بووە، چەند دۆنم بووە؟ دوو دۆنم و سێ دۆنم تێ نەپەڕیوە بەزۆری کە زیاتر لە هەزار گوند ئەوە دەیگرێتەوە لە مەنتیقەی شارباژێر، شارەزوور، مەبەستم بنارەکەیەتی لە بناری قەندیل و بناری مامەندە دەگرێتەوە بۆ زنجیرە چیاکانی هەتا دەگاتەوە مەنتیقەی بارزان و دەچێتەوە باتوفەو ئەو شوێنانەی کە ئەرزێکی زۆر کەمی تێدایە، ئەو ئەرزانە بە دوو شێوە کراون، دێمەکە چ بووە، دێمەکەش دوو بەش بووە، یەکەم/ لەوەڕگا بووە، دووەم/ قەدەغە بووە، قەدەغە مەبەستیان دارستانەکان بووە، دارستانەکان سوودیان لێ بینراوە بۆ ئەوە، تۆ ناتوانیت لێرەدا بەشێوەیەکی گشتی لەو تەصنیف کردنی زەویدا، ئەو یاسایەی دەتوانین لە دەشتدا جێ بەجێی بکەین، لە بنارەکانیشدا جێ بەجێی بکەین، بەتایبەتی ئەو خاڵەی کە مەسەلەی میراتە، کە باس لەوە دەکرێت بەناوی ئەوەی بکەین، ئەوە وەکو ئەوەیە بگەڕێینەوە بۆ قانونی رۆمانی کۆن، کە زەواجی بە کۆمەڵ هەبووەو منداڵەکان لەسەر برا گەورەکەی تەسجیل کراوە، ئەوە ناکرێت بەڕاستی بەناوی یەك کەسەوە بکرێت، زەمان چیە ئەو برا گەورەیە، ئەو کەسە غەدر لەوانی تر ناکات، لە نەوەکانیان ناکات، بۆ ئەوەیە دەکرێت بەناوی هەموویانەوە بێت، ناکرێت بەناوی یەکیان بێت، ئەوە کێشەی کۆمەلأیەتی گەورەی لێ دەکەوێتەوە، گەڕانەوە بۆ یاسا کۆنەکانە، بۆیە ئەوە خزمەتی ئەوە ناکات، لە لایەکی تر کە باس لەوە دەکات، لە پێ دەشتەکان کە بیست دۆنم هەیە، سی دۆنم هەیە، بەلأم هەر لە بنارەکاندا ئەرزی دێم وەکو عەرزم کردن، وەکو پاوان و وەکو قەدەغە زیاتر بوونی هەیە، بۆیە دەکرێت ئیستیسنایەك بکرێت لەو یاسایە کە هەموو شوێنەکان وەکو یەك نەکرێت، بۆیە رێژەی دانیشتوان کە لە ناوچە سنووریەکان زیاتر بووە، لێرەدا موڵك کورتتر بۆتەوە، لەناوچە دەشتەکان ئەوە نەبووە، لەناوچە دەشتەکان بەو شێوەیە نەبووە، کێشەی کۆمەلأیەتی لێ دەکەوێتەوە، چ لەوەی میراتە، چ لەوەی یەك یاسا لە یەك شوێن بکرێت، دەبێت ئیستیسنا بکرێت و رەچاوی ناوچە بنارییەکان بکرێت، بۆ ئەوەی ئەوە بکرێت، لە لایەکی تریش تەئیدی رەئی کاك دکتۆر رەمەزان دەکەم باسی لەوە کرد، ئێمە تەنانەت پێمان وایە ئەو یاسایە تاپۆ دەدەینە جوتیار، بەلأم ئەم تاپۆی ئیش کردنی دەدەینێ، دەچێت زەویەکەی خۆی دەفرۆشێت وەکو ئەوەی کە وەختی خۆی راگواستن هەبوو، ئەو را گواستنە تەعویزیاندا، بەلأم تەعویزەکە لە ماوەی ساڵێکدا تەعویزەکەی بەکار هێناو ئەوە بوو شوێنی ئیش کردنەکەی لە دەست دەرهێنرا، ئێستاش ئێمە وا دەکەین کۆمەڵێك بەتاڵە دروست دەکەین، ئەوە هەم کێشە لەناو ئیسکان کردنی لە شارەکان، هەم کێشەی بێ ئیشی، کۆمەڵێك کێشەی ترو دیاردەی کۆمەلأیەتی تری تێدا دێتە دی، بۆیە من پێموایە ئەوە نەکرێتە

مەرج بەو شێوەیەی کە یەکەی کشتوکاڵی دەکرێت، یەکەی کشتوکاڵی گەورە لە دەشتەکان ئەوە بکرێتە مەرج، بەس ناتوانیت لە نیمچە گەرمە سێرو کوێستانەکان ئەوە بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش هەر تەئیدە بۆ قسەکانی کاك باپیرو ئەوانەو کاك شێخەڵلاّ، ئەم یاسایە بۆ هەموو کوردستانە، تەنها بۆ شوێنێك نییە کە دەشت بێت، بۆ دەشتی هەولێرو دەشتی کۆیە، دەبێت ئەوە لەبەر چاو بگرین، ئێمە کۆمەڵێك شوێنی شاخاوی وەك شاباژێرو قەرەداغ و وەك ئەو شوێنانەی کاك باپیر باسی کرد، ئەمانە ئێستا کۆمەڵێك جوتیاری لێیە، کۆمەڵێك ئەرزیان بە دەستەوەیە، زۆربەی کەمترە لە دۆنمێك پێشی دەژی لەسەر ئەو زراعەتەش دانیشتووەو، من نازانم تێی نەگەیشتووم، یان وایە، ئەگەر ئەو یاسایە جێ بەجێ بکەین، ئەوانیش بێنین لە شارەکان تەعینیان بکەین بە پۆلیس، ئیتر تەواو ئەوەی کە ماوە ئەو چەند جوتیارە کە لە دێهاتەکان ئەویش نامێنێت، یەعنی ئەمە پێویستە زۆر لەسەری بوەستین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من پێموایە جارێکی پێش ئەوەی ئەوانی تر قسە بکەن، پێموایە جەنابی وەزیر کەمێك شەرحی بکاتن، چونکە تێکەلأویەك هەیە لەنێوان ئەوەی تێگەیەشتنی تەوزیع و وەرەسەو مەنتیقەی سەهلی و شاخاوی، ئێستا وەکو جەنابی وەزیر ئاماژەی پێ کرد، ئەمە بۆ تەوزیع نییە، تەوزیعی بکاتن و ئەوانە، ئەوەی هەیە وەکو خۆیەتی، دوو نوقتەی جەوهەری هەیە مەسەلەی وەرەسەیە، وەرەسەیەك بیست دۆنمی هەیە پیاوەکە دەمرێتن منداڵەکانی رێك ناکەون، دەبێت تەوزیع بکرێت، کە تەوزیع کرا بەپێی ئەو قانونە، رێگای تەوزیعی نییە، یەعنی یەك/ چۆن دابەش دەکرێتن، تۆ حەددی ئەدنات بۆ داناوە پەنجا دۆنم، ئەگەر بمێنێتەوە بەردەوام دەبێتن بەو ئیعتیبارەی ئەمرێکی واقیعەو، بەلاّم ئەگەر بیانەوێت تەوزیع بکەن، پرسیاری ئەندامانی پەرلەمان تەقسیم بکەن، یەعنی چۆن تەعامول لەگەڵ ئەو حاڵەتە دەکەیت؟ فەرموو.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/وەزیری کشتوکاڵ:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لە شوێنێك باسی ئەوە کراوە، باسی جوتیاران کە ئێمە عاردەکە لە جوتیارەکە وەرناگرین، بەپێچەوانەوە عاردەکەی دەدەینێ، یەعنی ئێستا عەقدە، ئێمە ئێستا تەملیك دەکەین، حقوق تەسەروفی کاملی دەدەینێ و تەسبیتی جوتیار دەکەین لەسەر ئەم ئەرزە، کو ئەم جوتیارە رەبت ببێت بە ئەرزەکەو باشتر ئیش بکات، جانبی دووەم/ خوشکێك باسی کرد، باسی یەك دۆنمی کرد، کێ دەتوانێت بە یەك دۆنم ژیانی خۆی دابین بکات، بە پێنج سەد مەتر، ئەمە عەمەلیەکی ئاخیر ئەم حاڵەتە هەیە، بەس ئێمە دەبێت ئەم حاڵەتانە موعالەجە بکرێت، یەعنی کو ئێستاش لە شاخەکان هەیە، بەس لە شاخەکان مەسەلەن برایەك لەسەر ناوی ئەم برایە، ئان برایەك برایەکی هەمووانی رازی کردووە، ئێستا دایتیە برایەك کو

ژیانی پێ نابێت، لەبەر ئەوە جانبی تریش وەحدەی حەددی ئەدنای ئیقتیصادی دەبێت دابنرێت، پرسیارەکەی ئەمەیە ئایا ئێستا هەروەکو خۆی بمێنێت ئێستا لە تەسجیل عەقاری چی دەکەن بە سەهم، بە سەهم دروست دەکەن، هێشتا سجلەکەی سەفحەی ئەوان لە پێشرا سجلەکەی تەسبیت دەکات، ئەمە هی فلان کوڕەو یەك، دوو، سێ، چوار، ناوەکان تەسبیت دەکەن، ئەم حاڵەتە ئێستا قائیمە، ئەگەر جەنابتان پێتان باشە ئەم حاڵەتە بمێنێت، با ئێمە ئەم حاڵەتە بهێڵین، ئەو حاڵەتەی کە ئێستا هەیەن واقیع حاڵەکەی کە ئێستا چۆنە، ئێمە با ئەو واقیع حاڵەتەی عقود ئیلغا بکەین حقوقی تەسەروفی دەدەینێ، بەس بە تەسەوری من دیسان دەڵێم حەددی ئەدنای ئیقتیصادی دەبێت دابنرێت، یەعنی حەددێك هەبێت، نابێت تەرکیك ببێت، چونکە مەبدەئی ئەم مەشروعە مەبدەئێکە ئێك/ لە مەبادیئی ئەوەیە کو رێگا نەدرێت ئەم زەویانە تەفکیك دەبێت، چونکە وەحدەی زراعی تێك دەچێت، وەحدەی ئیقتیصادی تێك دەچێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك ئارێز فەرموو.

بەڕێز ئارێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەکو دیارە فەلسەفەی ئەو یاسایەی حکومەت ئابووری ئازادو هاندانی وەبەرهێنانی کشتوکاڵییە، بەڵام بەڕاستی ئەوەی دەردەکەوێت لە قسەی برادەرەکانی خۆشمان لێرە دەرکەوت هەموویان، زۆریان قسەیان کرد لەو مەسەلەیە، لایەنی هاندانی وەبەرهێنان لەسەر حیسابی جوتیارە، لەسەر حیسابی هاووڵاتییە، منیش تەئکید لەوە دەکەمەوە، ئایا ئامانجی لە ئێمە بەرهەمی زیاد، یان خۆشگوزەرانی ئینسانە، یان ئینسانە؟ ئامانجی ئێمە خزمەت کردنی ئینسانە، ئەو تەجروبەیەی ئێمە، ئێستا حکومەتی ئێمە دەیەوێت پیادەی بکات، نۆوەت ساڵ پێش ئێستا پیادە کراوە، ئێستا لە مەکسیك پیادە کراوە گەورەترین خوێن رشتنی لەسەر دروست بوو، یەعنی ئێستاش ئاسەوارەکانی خوێن رشتنی ئەو سەردەمەی مەکسیك، سێ، چوار شۆڕش یەك لە دوای یەك لە دژی هەمان ئەو جۆرە یاسایەی کە لەوێ دەرکراوە، لەبەر ئەوەی پێویستە ئێمە ئەو مەسەلەیەمان لەبەرچاو بێت، دەڵێ رادەی ئابووری، برادەرینە ئەمە حکومەت نییە رادەی ئابووری دەکاتن، رادەی ئابووری پارچە زەوییەك چەندە، ئەوە جوتیارە، ئەوە هاووڵاتییە رادەی ئابووری زەویەکی خۆی دیاری دەکات، تۆ پەنجا دۆنمیشت هەبێت کاتێك بەکاری دەهێنیت رادەی ئابووری نییە، من نیو دۆنم زەویم دەوێت دەیکەمە هەنگەلان، هەنگی لێ بەخێو دەکەم، مێش هەنگەکانیش دەچن لەسەر زراعەتی خەڵکی تر هەنگوین دروست دەکەن، نیو دۆنمم بەسە بۆ ئەوەی تاپۆ ببێت لەسەرم و بۆ ئەوەی ئیشەکەی خۆم بکەم، دۆنمێك لە هەورامان دە بنەدار گوێزی تێدا بێت بەسە، بۆ ئەوەی خەڵك پێی بەڕێوە بچێتن، ئێمە ئەو مافەمان لەسەر ئەو مەسەلانە هەیە، مەسەلەیەکی تریش حکومەت لەبەرچاوی گرتووە، بەداخەوە تەنیا ئەوەی لەبەرچاو گرتووە، جوگرافیایەکی لەبەرچاو گرتووە، ئەوەی برادەرانمان باسیان کرد، جوگرافیای

دەشت لەکاتێکدا کوردستان، مەساحەی کوردستان زۆربەی هەرە زۆری شاخاوییە، من پرسیار دەکەم ناوی زۆر شوێن هاتووە، لە کام گوندی کشتوکاڵی ئەو کوردستانە خەڵك پێنج دۆنمی هەیە، دەڵێت ئەگەر تەفتیت بکرێت، من بەلامەوە سەیرە ئەگەر بکرێتەوە، یەعنی قیمەتی ئینتاجی نەمێنێت شتی وا نییە، ئەگەر جوتیار سەد مەتریشی هەبێت، ئەگەر بیکات دەیکات، ئەگەر دە هەزار دۆنمیشی هەبێت ئەگەر نەیکات، نایکات ئینسانە خۆی بەکاری دەهێنێت، یان بەکاری ناهێنێت، ئێمە ئەگەر بێتو ئەو کارە بکەین بەڕاستی ئەگەر لێ بگەڕێین وەکو خۆی بێت خەڵك چەند زەوی هەیە، ئەوەندەی لەسەر تاپۆ بکرێت لە بەرژەوەندی هاووڵاتیانە، یەك/ بێ کاری کەم دەبێتەوە، یەعنی پێشی هەموو شتێکی ئێمە دەبێت بیر لەو مەسەلەیە بکەینەوە، بێ کاری کەم دەبێتەوە.

دوو/ ئینسان بە زەوییەوە دەبەسترێتەوە، خۆمان بە زەوی و نیشتمانەکەی خۆمان زیاتر دەبەسترێینەوە، من پرسیارێك دەکەم برادەرینە ئەو زەوی کوردستان کەوتۆتە ژێر دەسەڵاتی چەند سەرمایەدارێکی پارەداری ئێستاکە، کێمان خۆمان بە مافی خاوەنی دەزانین لە دواڕۆژدا.

سێ/ پێویستە ئەو مەسەلەیەمان لەبەر چاو بێت برادەرینە، کاتێك کە زەوی لە دەستی خەڵك زۆر دەبێت بەرهەمی جۆراو جۆرمان دەبێت لە کوردستان، جەنابی وەزیر دەڵێت ئێمە تەشجیعی بەرهەمەکە دەکەین، بەتایبەتی لەو قۆناغە، من پێموایە زۆر زۆر حەساسە، سەرمایەدارەکان، یاخود پارەدارەکانی ئێستا زۆر دیارن، کە دەیانەوێت زۆربەی زۆری زەویە کشتوکاڵیان بکەوێتە بەر دەستی، من حەز دەکەم ڕێگام پێ بدەیت جەنابی سەرۆك، بەڕاستی ئەو مەسەلەیە دەیهێنێتن هەمووومان قسەی لەسەر بکەین و پەیوەندی بە ئایندەو بە داهاتوو هەیە، لەبەر ئەوە پێویستە ئەو مەسەلەیە لەبەرچاو بگرین، بۆچی پەنجا دۆنم لە زەوی لە دەشت زۆر ئاسانە، بەڵام لە ناوچەی شاخاوی چۆن دیاری دەکەیت پێنج دۆنم حەددی ئەدنای بێت، چۆن بۆی دیار دەکەیت؟ چۆن لە هەورامان دیاری دەکەیت پێنج دۆنم عاردی هەبێتن، مەسەلەی میرات لە باڵەکایەتی، لە خۆشناوەتی لە هەموو ئەو شوێنانە، کەسێك مەڕداره پێویستی پێیە لە زستان نیو دۆنم عاردی هەبێت، بۆ ئەوەی هۆڵی لەسەر دروست بکات، مەڕەکانی لەسەر بەخێو بکات، ئێمە بڵێین ئەوە ئینتاجی نییە، رادەی ئابووری نییە، نابێت لەسەریدا بکەین، لەبەر ئەوە ئەو مەسەلەیە مەسەلەیەکی زۆر هەستیارە، پەیوەندی بە ئایندە هەیە، راستە حکومەت هەنگاوی گەورە دەنێت بۆ سەرمایەداری، بەڵام پێویستە ئێمە ئەو هەنگاوانەی دەینێین بەڕاستی لە خزمەتی نەك تەنها بەرەوپێش چوونی بەرهەمە، ئەگەر لەبەرەو پێش چوونی بەرهەمە، خێرە چەند ساڵە حکومەت هەنگاوی ئەوە نانێت بەرهەمی کشتوکاڵ ببووژێنێتەوە، خێرە یەعنی من پرسیار ئەکەم، ئەگەر بەوە دەبووژێندرێتەوە، من پێم وایە بەپێچەوانەوەیە ئەوە زۆر کاریگەری سلبی دەبێت بۆ سەر ئایندە، بۆ سەر پەیوەندیە ئابوورییەکان، بۆ سەر پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان، بۆ سەر دواڕۆژی ئەم میللەتە، لەبەر ئەوە ئەبێت زۆر باش بیری لێ بکەینەوە یەك: پێش هەموو شتێك ناوچەی شاخاوی و ناوچەی دەشت لەیەك جیا بکەینەوە، دوو: مەسەلەی میرات تەئیدی مام رەشاد و هەموو ئەو برادەرانە ئەکەم کە تەنها لێی بگەڕێین بۆ خەڵکەکە بۆ ئەوەی هەموومان بتوانین ببینە خاوەنی زەوی کشتوکاڵی و هەموومان خاوەنی ئەم نیشتیمانە بین، ئەو نیشتیمانە برادەرینە

با وەكو شتەكانی تری لێ نەكەین، یەعنی بەڕاستی بەو هەنگاو نانە خێرایانە بەو یاسا گەورانەی كە ئێمە دەریان ئەكەین، ئەكرێ بڵێم لەدواڕۆژدا لەسەر چەند كەسێك تاپۆ ئەكرێت دڵنیاتان ئەكەمەوە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

فەرموو كاك ئارێز وەختەكەت تەواو بوو لە مەوزوعیش دوو سێ جار دەرچوویت، بەڵام هەر رێگام دایت، كاك حاتم فەرموو.

بەڕێز حاتم محمد جان حسن:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵلا وابزانم هەموو گفتوگۆكانمان و بۆچوونەكانمان و ئەو قسانەی كەوا كران لەلایەن ئەو بەڕێزانەوە، زۆری هەر لە چوارچێوەیەكدا ئەخولایەوە بەحەقیقەت هەمووی خەمخۆرییە بۆ چۆنیەتی ئەو بڕگە، منیش هەر لەسەر بڕگەی یەكی ماددەكە یەك، دوو خاڵێكم هەیە بەكورتی، چونكە زۆر باسكرا، ئێمە هەموومان چۆنیەتی پێكهاتەو باش وخراپی زەوی وڵاتی خۆمان كەكوردستانە بەحەقیقەت ئەزانین، ئەشیناسین زەوییەكان چۆنن، زۆرجار باسی ئەكەین، دەشتی هەولێر ودەشتی شارەزوور ودەشتی حەریرو كوێ وكوێ ئیشارەتی پێ ئەكەین، جیای ئەكەینەوە لەگەڵ بەشەكانی تردا، لەگەڵ شوێنەكانی تردا، بۆیە من ئەڵێم پێویستە دۆنمەكە كەدیاری ئەكرێت كە لای خواری 50 دۆنم بێت بەگوێرەی ناوچەكە بكرێت، لەڕووی چۆنیەتی زەوی ناوچەكەوە ئەمە یەك، دوو: مەعلوماتێكی ورد هەبێت لەسەر چەندایەتی دانیشتوانی ناوچەكە وە دۆنمی زەوی گوندەكەش چەنێكە، حەتا ئەوە بزانین ئەو نیسبەیە بەش ئەكات یان نایكات، ئەمەش خاڵێكی زۆر گرنگە وە چەند خێزانیشی تێدایە چۆنەو چۆن نیە، حاڵەتێكی تریش هەیە بەحەقیقەت من ئەمەوێت لێرەدا باسی بكەم نازانم ئەوە بۆ ئێرەش ئەبێت یان نا لە ڕووی یاساییەوە ڕووی دەمم ئەكەمە لیژنەی یاسایی و جەنابی وەزیریش زۆر گوند هەیە، ئێمە بەحوكمی كارەساتی ئەنفال ئێستا گوندی وا هەیە 20 ماڵ بووە، پێنج ماڵ لەم بیست ماڵە كەسێكی لێ بەجێ نەماوە، لە (قانونی الاصلاح الزراعی)ش پارچە زەوییەك بەناویەوە بووە پێشتر، ئیتر چەند دۆنم بووە، 120 بووە یان كەم یان زیاتر بەگوێرەی ناوچەكە جیاكاری هەیە، ئێستا ناوچەیەك لە ناوچەی گەرمیان بڵێین ناوچەی صەخری و چۆڵ وهەردەو شاخ وداخە هیچ خێرو بێرێكی وای تێدا نیە، ئەگەر 120 دۆنمیش بێت فەلاحەكە هیچ قازانجی لێ ناكات، بەقەد ئەوەی لە دەشتێكی هەولێردا 50 دۆنمی هەبێت، ئایا ئەو خێزانانە كەكەسێكیان نەماوە زەوییشیان بەناوەوەیە، لە ئێستادا لەڕووی یاساییەوە لە ڕووی ئیصلاحی زەراعیەوە و وەزارەتی كشتوكاڵیشەوە ئایا ئەو زەوییانەی ئەوانە چییان بەسەر دێت؟، ئەدرێتە كێ وچۆنی ئەدرێتێ و ئەگەڕێتەوە بۆ كێ؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك بەڵێن فەرموو.

بەڕێز حمد محمود عبدالله(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەداخـەوە بەشـێك لـە بـرادەران لـە یاسـاكە بـاش حـاڵی نـەبوون، ئـەوە چـەندین جـارە جـەنابی وەزیـر هەڵسێتەوەو باسی ئەوە ئەكات ئەڵێت، ئێمە زەوی تـەوزیع ناكـەین، ئێمـە زەوی تـاپۆ ئەكـەین، یـەعنی ئـەو زەوییەی كەئێستا لەبەردەستی فەلاحە چ لەشاخە چ لە دەشتە هیچ پەیوەندی بـەوەوە نیـە كەلەشـاخە یـان لەدەشتە چەندی لەبەر دەستە، 10 دۆنمی لەبەر دەستە، 5 دۆنمی لەبەر دەستە، ئێستا ئێمە لەسـەری تـاپۆ ئەكەین بەو یاسایە ئەو پەنجا دۆنمەی كەدانراوە، لێرەدا كـەمن پرسـیارم لەسـەر پـەنجا دۆنمەكـەش هەیـە، ئەم پەنجایە بۆ لەمەودوا مومكینە كێشەمان بۆ دروست بكات، بـۆ ئـەوە نیـە ئەگـەر فـەلاحێك 25 دۆنمـی هەیە لەدەشتی هەولێر لەسەری تاپۆ ناكەین، ئەگەر فەلاحێك 25 دۆنمی هـەبێت لەدەشـتی هـەولێر، پێـنج دۆنمی هەبێت لەدەشتی بیتوێنیش لەسەری تاپۆ ئـەكرێت، بـەگوێرەی ئـەو یاسایە لەسـەری تـاپۆ ئـەكرێت، بەڵام كێشەیەكمان لەسەر مەسەلەی پەنجا دۆنمەكە بۆ دروست ئـەبێت لـەوەی ئەگـەر هـاتوو فـەلاحێك 20 دۆنمی هـەبێت یـان 25 دۆنمـی هـەبێت زەوییەكـەمان لەسـەر تـاپۆ كـرد، بـەیانی فەلاحەكـە نـەیتوانی ئـەو زەوییە بەناو بێنێت وویستی بیفرۆشێت، باشە حەدی ئیقتیصادیمان داناوە بـە پـەنجا دۆنم ئـەو فەلاحـە چ بكات، یەعنی پـەنجا دۆنم لـەكوێ كۆبكاتـەوە لـەدەورو پشـتی خـۆی بیفرۆشـێت تـا حـەدی ئیقتیصـادی ئـەو پەنجا دۆنمە دروست بكات، ئـاخر ئـەزانم دەتـوانێ بیفرۆشـێت، بـەڵام حـەدی ئیقتیصـادیەكەمان لەمـەودوا كـردووە بـە پـەنجا دۆنم، ئـەوی تریـان مـن پشـتگیری لـە پێشـنیارەكەی مـام خۆرشـید ومـام رەشـاد ئەكـەم، بەراستی كەمەسەلەی وەرەسە كە هەرچەندە لە ماددەی پێـنج موناقەشـە ئـەكرێت نـەك لێـرەدا مەسـەلەی وەرەسە پێویستە وەكو جاران بمێنێتـەوە، یـەعنی دەكرێـت سـەنەدەكە موشـتەرەك بێـت، بـەڵام تەجزیئـەی زەوییەكە نەكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك جمال قاسم فەرموو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

تـەبیعی مـن هەسـت ئەكـەم بـرادەران وەكـو پێویسـت لـەم مەوزوعـە تێنەگەیشـتبن، لەقسـەكانی جـەنابی وەزیریش تێنەگەیشتبین، موساعەدە بكەن، تەبیعی وەكو جەنابی وەزیر باس ئەكات، ئێمە نەزەوی ئـەدەین بەكەس ونە لەكەسیشی ئەسەنینەوە، بەعەكسەوە تاپۆی ئەكەین، بەڵام ئەمە بۆ چیە؟ ئەمـە بـۆ داهـاتووە، ئەمە تەعریفی جوتیار ئەكات، یەكێك پەنجا دۆنمی هـەبێت، یـەكێكی تـر سـێ، چـوار دۆنمـی هـەبێت تـا چ ڕادەیەك شمولی ئەو تەعریفە ئەكات سبەینێ ئیمتیازات دێت، دەڕاسە دێت، حكومەت ئەیدات بەوانەی كەوا فەلاحن، كێ شمولی ئەوە ئەكات ئەم دەڕاسەیە وەربگرێت، عادەتەن حكومەت ئەیـدات بەوانـەی كـەوا زەوی زیاتریـان هەیـە، چـونكە ناحیـەی عەمـەلی ئـەتوانێ فیستەكەی بـدات ئـەتوانێ كارەكـەی خـۆی پـێ بكات، چونكە ئەتوانێ ئیشەكانی پێ ڕاپەڕێنێت، بەڵام ئەگەر یەكێك دۆنمی كـەمی هـەبێت تـەبیعی شـمولی ئـەو یارمەتیە ناكات كە ئەو شەخصە هەیەتی، لەبەرئەوە ئەمە بۆ داهاتووە بـۆ پێناسـەی جوتیاریشـە، تـەبیعی ئەمە لە هەموو مەجالێكدا هەیە، تەلەبەیەك كە ئەچێتە زانكۆ ئەوەی دوانزە یونتی هەیە پێی ئەڵێن فـول

تایم، یەعنی تەلەبەی تەواو ئەوەی کە شەش یونتی هەیە ئەمە پار تایمە ئەمە ئیشەکەی وەکو پێویست نیە، لە ناوچەیەك یەکێك کە سێ دۆنمی هەبێت یان چواری هەبێت تەبیعی شمولی ئەو یارمەتیەو ئەو پێویستیەو ئەو ئیستعدادەی نیە کە سبەینێ وەزارەت بۆی تەئمین بکات وەکو پێناسەیەکی تەواوی جوتیار لەبەر ئەوە بۆ داهاتوو یارمەتیە بۆ جوتیار، لەبەر ئەوە ناحیەی یاساییش تەبیعی لەسەر تێبینی کاك خورشید کەئەلێت، نابێ جیا بکرێتەوە، تەبیعی ئێمە بنەمای کارەکانمان ئەبێ بیر لەوە بکەینەوە کە دائیمەن هەر کارێك ئەنوێنین نابێ دژی یاسای کەسێتی بێت، کەسێك بۆی هەیە کە زەوییەکی بۆ ئەمێنێتەوە بۆی هەیە داوای ئەوە بکات جیای بکاتەوە حەقی خۆیەتی، ئێمە ناتوانین بەقانون رێگای لێ بگرین، بەڵام ئێمە بە عەمەل، بەئیش تەشجیعی ئەوانە ئەکەین کە وەحدەی زەوییەکەی بپارێزێت و وەحدەکەش گەورەترو فراوانتر بێت بۆ ئەوەی شمولی ئەو یارمەتی وپێویستیانە لەداهاتوودا کەحکومەت ئەتوانێت بۆی دابین بکات، شمولی ئەو شتانە بکات، ئەگەر ئێمە ئەو هەنگاوەمان نا ئیتر خەلك محاوەلەی ئەوە ناکات زەوییەکەی تەجزیئە بکات چونکە ئەگەر پەنجا دۆنمی هەبێت لەوانەیە تراکتۆری بدرێتێ، بەڵام ئەگەر دە دۆنمی بدرێتێ تەبیعی تراکتۆری نادرێتێ بۆ ئەوەی ئیشەکەی خۆی پێ بەرێ بەڕێوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموو مەلا انور بەس دەبێت بە ئایەتێك دەست پێبکەیت.

بەڕێز انور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بسم الله الرحمن الرحیم.

(افرایت ماتحرصون انتم تزرعون ونحن الزارعون) ئەوە بەئایەتەکە دەستم پێکرد، تەبیعی لە خیلالی موناقەشەکەدا گەیشتە دوو ڕا، جەنابی وەزیریش ئیشارەی بەوەکرد کەباسەکە لەمەسڵەحەتی فەلاحە، ئەو زەویانەی کەوا لەبەردەستیدایە بەرەو تاپۆکردن ئەچێت و قازانجی هەیە، ئەندامانی بەڕێزیش ئاوا لە ئیشەکە حاڵینە کەوا گوایە مەسەلەن ئەوە هەم لەمەسڵەحەتی فەلاحە، بەڵام لێرەدا هەر بەخۆمان تەقسیمی دوو بوعدین وەکو کوردستان، هەم خەڵکی دەشت وهەم خەڵکی شاخاوی، ئەگەر ئەو قیاسانەی کەوا دانراوە پەنجا دۆنم وئەوانە ئەگەر باسەکە حەدی ئەدنا بێت و بۆ هەموو کوردستان بێت، تەبیعی خەڵکێکی زۆر لە ناوچەی شاخاوی مەغدوور ئەبێت، چونکە تاپۆ نەکرێت لەسەر ئەو قیاسە وەخەڵکیش نیەتی، مەسەلەن ئێستا لە دەربەندی بەرەو پشتەوە دۆڵی سماقوڵی و دۆڵی هیران ودۆڵی خۆشناوەتی و بالیسان وهەتا ئەگاتە حاجی ئۆمەران، کەس ئەو مەسافەیەی نیە، کەس ئەو دۆنمانەی نیە، کەوا بتوانرێت لەسەری تاپۆ بکرێت، ئەگەر لێشیان وەربگیرێتەوە خەڵکەکە ناتوانێت بژی لەوێ، ئێمە دوو حاڵەتمان هەیە حاڵەتێکی زراعیمان هەیە حاڵەتێکی تر بڵێین لەڕووی ئەشجارو داروبارو بەرهەمەوە، لەرووی دانەوێڵەوە دەشت وچیا، من بەحەقیقەت لێرەدا شتێك ئەڵێم خۆزگە حکومەتی هەرێم هەرچی پێویستی وهەرچی ئیمکانیات هەبوو لەرووی بەرەو پێش بردنی کشتوکاڵەوە بیکردایە، ئەوجا لەخیلالی مومارەسە

دەربکەوتایە بەرهەم کەمە، لەبەرئەوە ئەو ئیصلاحیە بەو شێوازە نیە، ئێستا تەماشا بکە لەوانەیە 2 تا 3 هەزار پارچە ڕەزی کوردستان لەو دۆڵانە هەبێت، خەڵك لەبەر ئەوەی ئیمکانیەتی نیە بیهێنێتە خوارێ و خزمەتی بکات ترێمان لەسوریاو لە شوێنەکانی تر بۆ دێت، ئەو خەڵکەی لەوێ ئەو خزمەتەی ئەکات ئەوجا ئەو پارەی لێی سەرف کردووە بەر دەستی ناکەوێتەوە وەکو شوێنەکانی تر، لەبەر ئەوە پێویستیمان بەخزمەتی زیاتر هەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاکە حەمە قسەیەکی زیادت هەبوو فەرموو.

بەڕێز محمد حاجی محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا من هەندێك لەسەر ئەوەی جەنابی وەزیر باسیکرد، بە تەئکید زەوی نەماوە کەتەوزیع بکرێت، ئەوەشی کەهەیە لەدەستی جوتیارە یان لەدەستی خاوەنی زەوییەکەیە ئێستا، بەڵام دوو حاڵەت هەیە حاڵەتێك ئەوەی حەد دانان بۆ مەسەلەن ئەوەنە دۆنم، من زۆر جار دیومە دوو ساڵ توانیویەتی بەقەدەر ئەو بەینە چاك بکات زەوییەکەی بڕیوەو ڕۆشتووە بەکۆڵ خۆڵی بۆ هێناوە، کردوویەتیە تەلانێك بۆ ئەوەی ئەو ساڵە تەلانەکە بکات بەشتێکی تر، یەعنی بەتایبەتی لە تەوێڵە، لە بیارە، لە هەورامان زۆر شوێنەکانی تری کوردستان وایە، یەعنی توانیویەتی تەلانێك زەوی بۆ خۆی زیاد بکات و کاری تێدا بکات، ئەوە خاڵێك بەس مومکینە کەمیش بێت، بەڵام بۆی بکرێت باشە، مەسەلەیەکی تر هەندێك ماوە عەقدیان هەبووە ئێستا نە عەقدەکەی ماوە نە زەوییەکەشی، قانونێك دەرچوو لەدوای 1976 و ئەوانە ئەوە مەجموعەیەك ئێستا هەر هیچیان نەماوە، مەسەلەن ئەوانە کاتی خۆی عەقدیشیان هەبووە، بەڵام حکومەت قەرارێکی دەرکرد ئەوەی لەوێ نەبێ لەسەر زەوییەکەی، ئەوانەش هەندێکیان لەدەرەوە بوون ئەوە هیچی نەماوە، ئێستا من خۆم یەکێکم لەوانە هیچم نەماوە، دەربارەی زەوییەکی تریش کە ئەویش بەقەرارێکی حکومەت کراوە بەناوی رائیدەوە کراوە بەزەوی فەلاح، بەڵام کراوە بەزەوی حکومەت تا ئێستا زەوییەکە هەندێکی هی حکومەتەو هەندێکی تریشی فەلاحەکە چووەتە سەری، ئەوەش یەکێکە لەو گێروگرفتانەی کەوا تا ئێستا ماوەتەوە حکومەت بەهی خۆی ئەزانێت فەلاحیش بەهی خۆی ئەزانێت، تا ئێستاش کێشە لەسەر ئەو زەویيانە هەیە تەبعەن بە سی هەزار دۆنم بەچل هەزار دۆنم کاتی خۆی حکومەت کردوویەتی بەرائیدە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، فەرموو کاك تەڵعەت بزانین نوقتەی نیزامی چیت هەیە.

بەڕێز طلعت خضر سيف الدين:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر تەماشای یاسای ژمارە (17)ی ساڵی 1970 بکەین لەگەڵ قانونی ژمارە(90)ی ساڵی 1975 حەدی ئەعلای دیاری کردووە بۆ تەوزیع، یەعنی ئەو تەوزیعە ئەگەر ئێستا تەتبیقی بکەین ئەوەی لەقانونی

ژماره (95)ه بەنیسبەت زەوی کوردستان یەکسەر دەبێ حەقی تەسەروفی لەسەری تاپۆ بکرێت، بەڵام حەدی ئـەدنای دیـاری نـەکراوە، حـەدی ئـەدنا ئەگـەر بێـت ولـەو زەوییانـەی کـەوا تەسـویە نـەکراوە لـە ناوچـە شاخاوییەکان، ئەوە یاساکەی پێشترمان کەوتمان تەسویە بکرێت لەو یاسایە, ئەگەر بکرێت تـەوزیع بکرێـت, عەینەن بەگوێرەی مەساحاتی گوندەکە لەگەڵ مـەجموعی ئـەو جوتیارانـەی کـەوا تێیدایـە, دیسان تـەوزیع دەکرێت, ئێستا رەنگە لەهەندێك شوێن نەگاتە ئەو حەدەی ئەدنای ئیقتیصادیە کـە، ئێمـە لێـرەدا ئامـاژەی پێدەکەین و لە ئەصڵی پرۆژەکەدا هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پێش ئەوەی کاك شێروان قسە بکات دواکەس کاك دلێر, فەرموو.

بەڕێز دلێر محمد شریف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە، باس لەتاپۆ کردن ئەکەین یان حەقی تصرف, پێم وایە لەماددەی یەك، ئێمە ئەوەمان تەسـبیت کـرد, ئێمە باس لەوە ئەکەین ئەو زەوییانەی کەوا گرێبەستە حەقی تەسەروفی ئەدرێتێ بەپێی ماددەی یەك، ئەم ماددەی چوارەم باس لە ڕادەی ئابووری ئـەکات, یـەعنی بـاس لـە ڕادەی بەرهـەمی کشتوکاڵی ئـەکات, ئـەبوو لەبدایەتی برگەی یەکدا تەحدیدی کەمترین بکرێت ئەگەر مەقسەد لەوەیـە کەبـەڕێز جـەنابی وەزیـر وتـی لەسەر حەدی ئەدنا ئەبێ تەحدید بکرێت، بوترێت کەکـەمتر نـەبێت لەوەنـدە, بـۆ ئـەوەی کـەوا وازح بێـت, چونکە ئەمە باس لەتاپۆکردن نیە بـاس لەحـەدی ئیقتصادییەکەیە لێـرەدا، پاشـان ئـەم نیسـبانە هـەمووی بەڕاسـتی زەروورەت وایـە بکرێـت بـەنیوە, ئەوجاکـە پـێم وایـە ئـەگونجێت لەگـەڵ تەبیعـەتی ئیقتیصـادی وسوودیشـی ئـەبێت بـۆ ئـەوەی کـەوا ببنـە زەوی بەرهـەمهێن, لەبڕگـەی دووەمـدا بەغەڵـەت لـە عـەرەبی و کوردییەکەدا هاتووە, لەعەرەبییەکەدا کەمتر نەبێت، بەڵام لەکوردییەکەدا ئەڵێت لەناو ئەو زەوییەدا هەیە، یەعنی ئەمە دوو شتی لێك جیاوازە کاتێ کەتۆ ئەیخوێنیتەوە دوو مانای قانونی جیاواز ئـەدات بەدەسـتەوە، کەمتر نەبێت لاتقل لەگـەڵ ئـەوەی لـەناو ئـەو زەوییەدایـە خـۆ، ئێمـە باسـی مـاددەی پێـنج ناکـەین، بـەڵام سەنەدەکان زەرووورە سەندی موشتەرەك بێت, ئەوەی کـە کـاك رەشـاد وتـی سـەنەد ئـەبێ موشـتەرەك بێـت, چونکە ئێمە بەس پیاو نین, بەس کوڕەکان نین, کچیشی تێدایە زۆربەی خوشك لە وڵاتی ئێمـەدا بـێ بـەش ئەکرێت, لەم حاڵەتەدا کە قەزییەی زەوییە کە هـەر حیسابی بـۆ ناکرێـت، لەبـەر ئـەوەی کـە وجـودی نیـە لـەناو قەزیـیـەی زەراعیـدا بێبـەش ئـەکرێت لەهـەموو شـتێك, ئـەبێ ناوەکـان تەسـبیت بکرێـت بەسـەنەدی موشتەرەك, بێبەش نەبێت, ئەوە باشترین عیلاجیشە نەك بەناوی کەسێکەوە بێت, سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵڵا زۆر موناقەشە کرا، جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/ وەزیری کشتوکاڵ:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

به حەقیقەت ئەمە لە قانونی (117) هاتووە، ئێمە هیچ دەستکاریمان تێدا نەکردووە، یەعنی ئەو حەدەی کەدانراوە, ئەو حەدەیە کەتەسبیت کراوە بۆ عێراق ئەوەندە ساڵە, ئەوەی ئێمە کردوومانە سەدەکەمان کردووە بە پەنجا، ئێمە پێنج سەدەکەمان تەغیر کردووە, من حەز ئەکەم برادەران باش بزانن, یەعنی ئەمە لە قانونی (117) هاتووە واقیعێکە هەیە ئەوەندە ساڵیشە پەیڕەوی کراوە، جانبی تر دەبینن حاڵەتی شیوع, ئەگەر ئێمە بەس ئەمە بکەین ئەو حاڵەتەی شیوع، ئێمە بهێڵین ئەوەی کاک رەشاد باسی کرد, حاڵەتی شیوع بهێڵین، ئێمە بەس ئەم فەقەرە بهێڵین بۆ تەشجیع بۆ نەهێڵانی شیوع, یەعنی ئەگەر خێزانێك بیەوێت شیوع نەهێڵێت لەسەر ناوی یەکێ تاپۆی بکات، ئێمە لەرسوومی قەزائی عەفوی ئەکەین, ئەوی دی وەکی خۆی دەمێنێت و تەواو سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کەمال فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەڕاستیدا ئەم یاسایە لەبەرژەوەندی جوتیارە, یەعنی ئێمە وا تەسەور نەکەین کەبەمە جوتیار ئەچەوسێنینەوە, ئەمە دیارییەکە پێیان ئەدرێت، بۆ ئەوەشە ئەو زەوییانە باشتر بەکار بهێنرێن لەبەرژەوەندی هەرێم وخەڵکی کوردستان بێت، زەمانی ئەقتاع نەم, ئەگەر بترسێین بڵێین ئەقتاع دروست ئەبێتەوە, نابێتەوە, ئەو جوتیارەی کە زەوییەکی زۆر ئەتوانێت ئیمکانیەتی هەیە بیکاتە موڵکی خۆی بیداتە کار ئەبێ زەریبە بدات, ئەو کەسانەی کەوا بۆی کار ئەکەن ئەبێ ماف یاسایی خۆیان هەبێت, ئەو مافەی کەوا بەقانون لەم پەرلەمانە بۆی دادەندرێت, ئەبێ لەوە نەترسێین ئێمە، ئەوانەی ئەتوانن ئەو زەوییە زۆرە بەکار بهێنن ئەو ئەقتاعەی زەمانی زوو نیە بە فەلاح هەرچیەکی بوێت پێی بکات و هیچیشی نەداتێ ودوایش لێی بدات، یەعنی ئەو ساڵانە رۆیی ئێستا زەمانێکی ترە، زەمانی دیموقراتیە, پەرلەمانی خۆیان هەیە, یاسا هەیە, دەستور هەیە ئەبێ خاوەن موڵکەکەش بزانێت کە ئەم کارە ئەکات واجباتی ئەمەیە، حقوقیشی ئەمەیە هەروەها جوتیارەکانیش، بەنیسبەت نوقتەیەك ئەمێنێت زۆر گرنگە ئەوەی کە زەوی پێشکەش ئەکرێت لەدەستی بووە چەند ساڵ, چونکە خۆی مردووە بۆ منداڵەکانی ماوەتەوە, ئیجباری بکەین لەسەر یەکێك بێت, ئەوە گوناحە, یەعنی لێرەدا ناعەدالەتی پەیدا ئەبێت, بۆیە وەکو تەشکیلی دەوڵەتی عێراق کە تاپۆ ئەکرا لەسەر وارسی یەکێك کە ژیانی لەدەست ئەدات ناوی هەموویان دێت، ناوی کوڕو کچەکان دێت, ئێستا ئەگەر بێت وئیجبار بکەین لەسەر ناوی یەکێك بێت, ئەگەر لەناو خۆشیان موتەفق بن نەك حەقی خۆی وەرگرتبێت برا گەورەکە حەقی کچەکە نادات، یان ئەو برای تر فێڵ لەوەی تر ئەکات, بۆیە ناوی هەموویان هەبێت موساهم بن تێیدا، بەڵام بۆ ئیشێکی زراعی بێت، پەنجا دۆنمیش راستە لە سەدەوە هاتووەتە پەنجا, هێشتا ئەگەر جەنابی وەزیر کەرەم بکەن کەمێك بێنە خوارتر سی بێت بەقەناعەتی من زۆر زۆر باشە, زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر قسه كرا, نوقتەی نیزامیت هەیە كاك عوسمان بابزانین چیە, فەرموو.

بەڕێز عثمان عبدالله قادر(بانی مارانی):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من پرسیارێكم كرد حەزەكەم عائیدی كێیە جوابەكەیم بداتەوە، مەسەلەی ئەوەی قانونی ئیستیسمار تەعاروز ئەكات لەگەڵ ئەم یاسایە, حەزەكەم لیژنەی قانونی وەڵامێكم بدەنەوە زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێروان دەمێكە چاوەڕێیە, فەرموو دوایش دكتۆر ناصح و دوای ئەویش كاك شێخ و ئیتر تەواو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

دیارە دوو مەبدەئمان لەپێشە، مەبدەئی یەكەم مەبدەئی تەوزیعە، هی دووەم مەبدەئی تەنزیمی حەدی ئیقتیصادیە لە هەرێمی كوردستانی عێراق، مەبدەئی تەوزیع هەروەكو برادەران ئیشارەتیان پێدا چەسپاوە بەگوێرەی قانونی ژمارە(117) بەگوێرەی ئەو یاسایەش كە لەماددەی یەكەم، ئێمە دەستمان بۆ هەڵگرت مەبدەئی تەوزیع و مەبدەئی تەعاقود هەم چەسپاوە بۆ ئەو كەسانەی كە لایەزال زەوییەكەیان لە ژێر تەسەرووفدایە، موشكیلەكە لە تەنزیمی حەدی ئیقتیصادییەكەیە، تەنزیمی حەدی ئیقتیصادی هەدەف لەو ماددەیە ئیزالەی تەفەتوتە، ئێمە ئیزالەی تەفەتووتەكە چۆن بكەین؟ مەسەلەن وەحدەیەكی تەوزیع هەیە پاش دەرچوونی ئەو قانونە بەناوی شەخصەكە ئەكرێت، ئەگەر شەخصەكە لە ژیاندا بێت هیچ موشكیلەمان نیە، ئەوە شەخصەكە لە ژیاندایە 40 دۆنمی تەوزیع هەیە، 40 دۆنمەكەی بەناو ئەكرێت، ئەو حاڵەتە لەكێ روودەدات؟ لەحاڵەتێك روو ئەدات، ئەگەر هاتوو ئەو خاوەن تەوزیعەی كەوا زەوییەكەمان بەناو ركرد یان ئەو خاوەن عەقدەی كەوا زەوییەكەمان بەناو كرد، وەرەسەی هەبوو، لەو وەرەسانە هەریەكێكیان با بڵێین بەنیسبەت ئەو حدوودانەی كەوا دانراوە سێ دۆنمی كەمتر بەبەر كەوت یان پێنج دۆنمی كەمتر بەبەر كەوت یان 10 دۆنم كەمتر، لێرەدا ماددەكە هاتووە ئەڵێت جەبری وەرەسە ئەكرێت كە ئیزالەی شیوع بكات، من لێرەدا ئەپرسم وەرەسە ئەو حەقەی بەجەبری بدرێتێ یان ئیختیاری بێت، ئەگەر بەئیختیاری بێت هەر وەرەسەیەك كە سەنەدی تاپۆی وەرگرت كە بەناوی مەورسی خۆیانە كە سەنەدی تاپۆی وەرگرت، زۆر تەبیعی و زۆر ئیعتیادیە بچێتە مەحكەمە داوای ئیزالەی شیوع بكات بۆ ئەوەی تەوحیدی حصەصەكانی بەینی خۆیان بكرێت بە وەحدەیەكی موتەكامل دەربچێت، بە عەینی ئەو ئەهدافەی كە بۆ ئەو ماددەیە دانراوە بگات، بەڵام لێرەدا حاڵەتی جەبرییەكە هەیە، ئێمە حەق وایە مەجالێك بدەینە وەرەسە لەبەینی خۆیان ئیتیفاق بكەن و ئالیەتێك بدۆزینەوە بۆ ئەوەی ئیتیفاق بكەن، ئەگەر ئیتیفاقیان نەكرد ئینجا بگەڕێینەوە بۆ مەحكەمە بۆ ئیزالەی شیوع، من هەر ئەوەندەم هەیەو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

وەڵڵا شەرحێكی چاك بوو دەستت خۆش بێت، خۆزگە لەسەرەتاوە بتكردایە، دكتۆر ناصح فەرموو.

بەڕێز د. ناصح غفور رمضان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە وەکو جەنابی وەزیریش باسیکرد ئەوەی کە ئێستا هەیە چۆن دابەشکراوە تاکو ئێستا ئەوە ئەمێنێتەوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئەو ڕێژەی کە ئێستا دانراوە من پێم وایە هەم دیسانەوە کێشە دروست ئەکات، بەتایبەتی جەنابی وەزیر ئەڵێت بەپێی بڕیارێك لەبەغدا 100 دۆنم دیاری کراوە، ئێمە ئەم سەد دۆنمەمان کردووە بەپەنجا, کەواتە ئێمە حسابی ناوچەی کوردستانمان جیاکردۆتەوە لەناوچەکانی تری عێراق، بەڵام ناوچەکانی کوردستانیش بۆ خۆیان جیاوازییان لە نێواندا هەیە وەکو زۆر باسکرا، بۆیە من پێم وایە ئەم ڕێژەی کە دیاری کراوە لێرەدا پەنجا دۆنمەو سێ دۆنمەو پێنج دۆنمەو دە دۆنمە بۆ ناوچە شاخاوییەکان، ئەمانە بکرێن بەنیوە ئەو وەختە وەجاهەتی زیاتری تێدایە، یەعنی لەبەرژەوەندی جوتیارەکاندایە مەبەستم لێرەدا تەبعەن کێشەکە لە ئایندەدا دروست ئەبێت، ئەوەی ئێستا هەیە جودایە، بەڵام ئەوەی وەرەسەیە، ئەوەی دوایی ئەیەوێت بیفرۆشێت حەتمەن ئەو وەختە ئەو ڕێژەیە دەرناچێت، بۆیە ڕێژەکە ئەگەر کەم بکرێتەوە بکرێت بە نیوە لە ناوچە شاخاوییەکان، من پێم وایە لە بەرژەوەندی هەموو گەلی کوردستان ئەبێت هەم بۆ ناوچە شاخاوییەکان هەم بۆ ناوچەکانی تریش، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دوا کەس کاك شێخ فەتاح نەقشبەندی فەرموو.

بەڕێز فتاح عبدالله نەقشبندی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

پێشەکی سوپاسی جەنابت ئەکەم، چونکە من ناوم نەنووسرابوو، دوایی بەوە دەست پێ ئەکەم بسم الله الرحمن الرحیم(والارض فرشناها فنعم الماهدون)، (أأنتم تزرعون ام نحن الزارعون) لەحەقیقەتدا ئەو قانونە من بەشتێکی باشی دەزانم بۆ ناوچەی شاخاوی، زۆر سوپاسی جەنابی وەزیریش ئەکەم بۆ ڕوونکردنەوەکانی زۆر وازحن، یەعنی هەمووی لەقازانجی فەلاحە، بەڵام بەحەقیقەت ئەگەر تەماشا بکەین زۆربەی واریداتی وڵاتی، ئێمە لە کوردستانەو کوردستانیش ناوچەی شاخاوییە، ئەو مەنتقە شاخاوییە لە بادینان ڕابگرە هەتا سیدەکان و باڵەك وهەتا ئەچێتەوە هەورامان زۆربەی زەراعەتی باش باش لەو ناوچانەدایە، ئەوەش بەحەقیقەت وڵاتەکە وێران بووە، بۆیە من داوا ئەکەم لەجەنابی وەزیر پێشەکی ئەو ناوچە شاخاوییانە تەسویە بکرێن، دووەمین: ئەو قانونە لە بۆ ناوچەی دەشتێ تەتبیق ئەکرێت لەسەر ئەو ناوچە شاخاوییانە تەتبیق نەکرێت، چونکە وەکو زۆربەی برادەران باسیان کرد خەڵکێك هەیە یەك دۆنم زەوی هەیە لەو وڵاتەی ئێمەدا، ئەو دۆنمە ئەگەر وای لێ بکرێت بەسەر کەسەکەدا تاپۆ بکرێت ئەدی ئەو براو کەسوکارە وەکی ئەڵێن تەفکیك، ئەگەر ئەو تەفکیکە نەکرێت تەفکیك کردن لە ساڵحی ناوچەی ئێمە نیە لە حەقیقەتدا، چونکە خەڵکەکە بەشی ئەوەندەی نیە بتوانێ مونافەسەو مەشاکیلی بۆ دروست نەبێت، هی دووەمین: من داوا ئەکەم لە حکومەت حەقە جەنابی وەزیر هەموو هەوڵێك بدرێت بۆ

ئاوەدانکردنەوەی ئەو ناوچە شاخاوییانە، چونکە بەحەقیقەت هەمووی چۆڵ کراوەو وێران کرا، بۆ 10 دینار مەعاش ئەو خەڵکە هەمووی تەوزیف کراو هاتە شارەکان، ئێستا ماست و شیرو دۆی ئێمە لە شنۆ دێت و ترێ وتەماتەو خەیاریش لە سوریاو وڵاتانی دی دێت، بۆیە من داوا ئەکەم لەجەنابی وەزیر ئیهتیمامێکی زیاتر بەو مەنتیقە شاخاوییانە بدرێت، ئەو تەفکیکە ناوچەی شاخاوی نەگرێتەوە، بۆ دەشتێ شتێکی باشە، بەڵام بۆ هەوراز زەرەری زۆری لێ ئەکەین وەکو کوردستان، بۆیە حەقە زیاتر ئەو مەوزوعە لەبەرچاو بگیرێت مەنتیقەی شاخاوی تەسویە بکرێت هەرکەسەو موڵکەکە لەسەر خۆی تەوزیع بکرێت، ئەوەی وەرەسەیە حەقی خۆی هەبێت کە لێی جیا نەکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

یەعنی بەراستی زۆر قسە کرا لەسەر ئەو ماددەیە بەشێکی زۆری ئەندامانیش بەخۆشمەوە لە تێنەگەیشتنەوە هاتووە، لە تێنەگەیشتنی ئەو وەزعەو ئەو تەفصیلاتە، بەڕاستی ئێستە پاش ئەو موناقەشەیە تۆزێك تێگەیشتنمان پەیداکردووە، بەڵام زۆر لە موناقەشەکان لە نەتیجەی ئەوە بووە کە مەعلوماتی تەواومان نیە لەسەر پرۆژەکە و لەسەر وەزعی زراعی لە کوردستاندا، ئێستا لەبەر رۆشنایی ئەوانەی کەوا شارەزا بوون لەوەی کەقسەیان کرد چ لە رووی زراعەتەوە چ لەرووی قانونەوە شتەکە باشتر روون بووەتەوە لەلای هەموومان، ئەویش ئەوەیە ئەوەندەی بۆچوونی من جەنابی وەزیر کە تێی گەیشتم پاش ئەو موناقەشانە یەکەم: ئەو زەوییانە ئەگەر لەوەندە کەمتر بێت لە فەلاحەکەی ئێستا کە تەصەروفی پێوە ئەکەن لێی ناسەندرێتەوە، ئەو شروتانە بۆ تەملیکە، یەعنی ئەگەر ئەو شەرتانەی هەبێت، ئەو حەدی ئەعلایەی هەبێت، حەقی تەملیکی هەیە، ئەوە یەك، دووەمینیش: ئەو حدوودەی کەوا دانراوە زیاتر بۆ مەناتقی سەهلیە هەر چەندە ناویشی نەهێناوە، چونکە بەتەئکید لە ناوچەی شاخاوی ئەو جۆرە رێژەیە ئیمکان نیە جێبەجێ بکرێت پەنجا دۆنم رەنگە لە هەندێك شوێندا هەر نەبێت، سێش: مەوزوعی وەرەسە، وەرەسە دوو جانبی هەیە، رەنگە جانبێکی سلبی بێت ئەو شەرتەی داناوە جانبێکیشی ئیجابی بێت، جانبێك هۆی ئەوە بێت کەوەرەسەکە موەحەد بمێننەوە، بەرژەوەندی ئیقتیصادییان پێکەوەیە، بەردەوام رێك بکەون لەسەر ئەوەی بەناوی یەکێکیان تاپۆی بکەن بەو رێککەوتنە بەردەوام پەیوەندییەکانیان بەهێز تر بێت، جانبەکەی تر ئەوەیە ببێتە خیلاف لەبەینیاندا و ببێتە هۆی ئەوەی هەموویان زەوییەکە لەدەست بدەن، نەتیجەی ئەوەش تەنازول بکەن بۆ یەکێکی تر و بەپارەیەکی کەم واز لە زراعەکەش بهێنن، جا ئەوە بەحەقیقەت دیارە تەئکید دیراسەت زۆر کراوە لەلایەن وەزارەتی زراعەوە، کۆنفرانسیان لەسەر بەستووە، دیارە قەناعەتیان بەوە هەیە تەنها ئەوەی کەدەتوانم بڵێم من پێم وایە دەبێ وەزارەتی زراعە بیر بکاتەوە پرۆژەیەکی تر بۆ ئەو ناوچانەی کەوا شاخاوین، ناتوانین لە ئێستاوە زۆر بیرم کردەوە کە چ رێژەیەك بێت بۆ ناوچەی شاخاوی زۆر رەقەم هاتە بیرم نووسیم و تەقسیمم کرد، وەرەقەیەك لێرەوە هات، پرسێکم بەکاك فرسەت کرد، بە کاك شێروان کرد، هیچ شتێك جەنابی وەزیریش لە قسەکانیدا ناتوانین بڵێین لەشاخاوی وایە، دوایی شاخاوی کێ تەحدیدی ئەکات، ئەگەر بڵێین وەزیری زراعە، وەزیریش مومکینە میزاج بێت، مومکینە زخوتات بێت، هەر ئەبێت بە پرۆژەیەك بێت، لەبەر ئەوە من پێم وایە ئەو پرۆژەیە

پەسەند بکرێت بەچەند گۆڕانکارییەك، تۆزێك ڕێژەكان كەم بکرێتەوە دووەمینیش بەبێ نووسین تەكلیفی وەزارەتی زراعە بکرێت دیراسەتێك بکات بۆ ناوچە شاخاوییەكان، بۆ ئەو ناوچانە تەقدیرێك بکات، چ وەزعێك باشە بۆ ئەو ناوچانە، چ ڕێژەیەك باشە، ئایا پەنجا دۆنمەكە، ئەگەر 10 دۆنم بەس بێت بۆ ناوچەی وەكو شەقلاوە، وەكو گەلاڵەو ئەو شوێنانە، ئەگەر بۆ ئەوەی حەسمی ئەو مەوزوعە بكەین ئەوە سەعاتێك وبیست دەقیقەیە موناقەشەی ئەكەین ئەو پەنجا دۆنمە بکرێتە سی دۆنم تا سێیەكەشی بکرێت بە دوو، پێنجەكەش بکرێتە چوار، بەوەش مەبدەئییەن قانونێكە، بەڵام ناوچەی شاخاویش هەیە، لە كاتی جێبەجێكردنی ئەو قانونەدا چیان ڕووبەڕوو ئەبێتەوە، پرۆژەیەك تەقدیم بکات بۆ ناوچەی شاخاوی، پێویست ئەكات لیژنەی قانونی وجەنابی وەزیر ڕەئی لەسەر بدەن، كاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

دیارە ئەم پرۆژە یاسایە ئەو ناوچانە ناگرێتەوە كە تەسویە نەكراون، ئێمە یاسایەكی ترمان پێشتر موناقەشە كرد، لێرەدا یاسای ژمارە(90) ماددەی (8) كە وەزارەتی كشتوكاڵ وشارەوانیەكان پەیوەندیدارن كە بچن پرۆژەیەك گەڵاڵە بكەن بۆ ئەو ناوچانەی كەوا تەسویە نەكراون بگەن بەئەنجامێك، ئەم یاسایە شمولی ئەو نەوعە شتانە ناكات كە تەسویە نەكراون، بەڵكو یاسایەكی ترمان هەیە یاسای ژمارە(90) لەماددەی (8)دا لیژنەیەكی پسپۆڕ ئەچێت ئەو ناوچانە مەسح ئەكات بۆ ئەو نەوعە شتانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/ وەزیری كشتوكاڵ:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەحەقیقەت مە وەختێ موناقەشە لە كۆنفرانسێ هاتیە كرن، موناقەشە وی بابەتی هەموو مەنتیقە بەنەزەری ئیعتیبارمان وەرگرتیە، یەعنی ئەمە بۆ مەنتقا دەشتیەو ئەوە بۆ مەنتقا شاخاوییە، لای مە گوتی خاڵی تر هەمی وەكی خۆی ماوە، یەعنی (117) هیچ دەستكاریمان نەكردووە ماعەدا پەنجا دۆنما لە سەدی دۆنمەكە بەتەقدیری، مە ئەوە زۆر بۆمانكردیە پەنجا، بەتەسەوری من ئەگەر، ئێمە بهێین بە مەسڵەحەتی بزانین ئەوە باشترە ئێمە با بهێین تەقسیمی دوو بكەین، یەعنی ئەو پەنجایەش تەقسیمی دوو بكەین حەدی دی تریش تەقسیم بكەین بەتەسەوری من باشترە جانبی دیتر حاڵەتی شیوع، ئێمە بیهێڵین، یەعنی ئێمە نەیكەینە ئیجبار، ئەگەر تۆ حاڵەتی شیوع بهێڵی موشكیلەكە لەئەمەدایە، حاڵەتی شیوع ئێمە تەشجیع ئەكەین بە ماددەی دوو بەس، ئێمە ئیلزام ناكەین، ئیجبار ناكەین بە تەسەوری من بەمە كێشەكە چارەسەر ئەبێت و هیچ پێویستی بە پرۆژەیەكی تر نابێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

وەڵڵا ئەو موقتەرەحە باشە ئەگەر بینووسن کاك شێروان بۆ ئەوەی حەسمی بکەین، باشە رەقەمەکان تەقسیم بکرێت پەنجایەکە بکرێتە بیست وپێنج، سێیەکە بکرێتە یەك و نیو، پێنجەکەش دوو، نیو دەیەکەش پێنج، کاك سوارە فەرموو.

بەڕێز سوارە محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

حەدی ئەعلا بەدەست جەنابتانە کە چەندێ دا ئەنێت 10 ، 100 ، 1000 ، بەڵام حەدی ئەدنا بەدەست جەنابتان نیە، بەدەست ئێمە نیە لەم پەرلەمان ئێمە دایبنێین، چونکە باسی ناوچە شاخاوییەکانتان کرد، عەفوم بکە قوربان بەعزێك ناوچە لە دەشتەکانیشدا وایە، بەعزێك خەڵك هەیە وەرەسەیە، میراتە بۆی بەجێ ماوە سەد ساڵە، ئێستا لەسەر سێ، چوار ماڵ بیست ماڵ پێنج دۆنم زەوی هەیە، ئەمە ئیشی جەنابتان نیە قانونمان هەیە، قانون جیای ئەکاتەوە کەی ئێوە کۆڵ بەمەوە هەڵ ئەگرن داوای عەفوش ئەکەم، یەعنی ئەمە کەی ئێشی ئێمەیە؟ قانون هەیە، بۆ قانون بەجێ ئەمێنێت جەنابتان لەسەر وەرەسە ئەم پێنج دۆنمە ئەگەر پەنجا کەسیش بن جەنابتان تەسجیلی ئەکەن ئەبێ بە مولکی صرف ئەیدەن بەو فەلاحانە، ئەوان خۆیان لەناو خۆیاندا رێك ئەکەون، قانون جیای ئەکاتەوە، جا ئیتر بەهەر شێوەیەك بێت ئیتیفاق ئەکەن لەسەر تەنها یەکێك، لەسەر دوانیان، لەپەنجاکە بۆ یەك کەس، بەدەست ئێمە نیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جەنابت لەو مەوزوعەدا وابزانم تۆزێك تێنەگەشتووی، حەدی ئەعلایەکە ئێمە دیاری ئەکەین نەك حەدی ئەقسایەکە، بەعەکسەوە حەدی ئەعلاکە واجبی ئێمەیە دیاری بکەین، چونکە ئەوە حەدی ئیقتیصادی ئەوەی کەپێی ئەڵێن مەنفەعی ئیقتیصادی لەو حەدە نابێ کەمتر بێت، دەبێ بەقانون ئەوە بکرێت، زیاتر لەوە چەندت هەبێت ئەوە تەحدیدی ناکەین، حەز ئەکەیت کاك فرسەت شەرحێکی بکەیت، فەرموو.

بەڕێز فرسەت احمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش شعور ئەکەم نەوعە غموزێك هەیە بەنیسبەت برادەران، ئەوەلەن: ئەوە عیلاقەی لەگەڵ مەوزوعی تەوزویعی نیە حەسم بوو مەوزوعی تەوزیع، ئەوە عیلاقەت لەگەڵ تەقسیم هەیە، هەر زەوییەك ئەگەر مەجموعەیەك شەریکی تێدا بن وەحەز بکەن لەناو بەینی خۆیان تەقسیمی بکەن و ئەو تەقسیمەش لە تاپۆ تەسجیل بکرێت، ئەگەر تەسجیل نەکرێت موشکیلە نیە لە ناوبەینی خۆیان رزائیەن تەقسیم بکەن، بەس ئەگەر بێت و لەتاپۆ تەسجیل بکرێت، نابێ هەر پارچەیەك لە زەوی دێم لە پەنجا دۆنم کەمتر بێت، لە بێستانەکان لە سێ دۆنم کەمتر بێت، لە زەوی سەیحی ئەوەی بە جۆگە بێتە ئاودان لە پێنج دۆنم کەمتر بێت، لە زەوی واسیتە یەعنی ئەوەی بە مزەخە بێتە ئاودان لە دە دۆنم کەمتر بێت، مەوزوعی ئەو ماددەیە لەسەر ئەوەیە، لەسەر تەقسیمی ئەو زەوییانەیە سیوائەن بیکرێت یان بەوەرەسە پێی گەیشتبێ، بیکرێت لەیەکێك با فەرز بکەین یەکێك حەفتا دۆنمی هەیە حەز ئەکات نیوەی بفرۆشێت، مادام نیوەی ئەفرۆشێت

نیوە ئەبێتە سی وپێنج دۆنم، سی وپێنج دۆنم ناتوانێ جیاوازی بکات، ناتوانێت ئەو زەوییە بکاتە دوو بەش چونکە لە حەدی ئیقتیصادی کەمترە، سی وپێنجی فرۆشتوەو سی وپێنجی ماوەتەوە، ئیزەن ئەو تەقسیمە ئەو فرۆشتنە لە تاپۆ تەسجیل ناکرێت، من حەز ئەکەم انشاو الله روون بێت بۆ برادەران مەوزوعەکە ئەوەیە موقتەرەح ئەوەیە حەد ئەدناکە کەمی بکەین یەعنی یەکێك وەرەسەیەك مەساحەیەك بەبەر مەجموعەی وەرەسە کەوت هەر یەکێك لەوان بەشەکە ئەوی موقتەرەحی جەنابی وەزیر لە بیست و پێنج دۆنم کەمتر نەبێت حەقیان هەیە ئەو تەقسیمە تەسجیل بکەن، ئەگەر لە بیست و پێنج دۆنم کەمتر بت حەقیان نیە تەسجیلی بکەن لە تاپۆ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

هەموو نوقتەی نیزامیتان هەیە مەعقول نیە، نوقتەی نیزامی ئەوەیە بڵێن وەختەکە مەعقول نیە سەعات و نیوێك لەسەر ماددەیەك قسە بکەین، ئەوە نوقتەی نیزامیە، نەك رەئی لەسەر بدەن، کاك زرار نوقتەی نیزامی نەبێت ئەیبڕم.

بەڕێز زرار طاهر امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەشهەدو وەختێکی زۆرمان کوشت، بەس باشە ئەگەر ئەو ژمارانە زۆر کەم بکەینەوە یەعنی چ زەرەرێکی تێدایە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە نیە کەممان کردەوە جەنابی وەزیر ئیقتراحی کرد 100 دۆنمە لەعێراق، با شتێکتان عەرز بکەم نیسبەتی زەوی کشتوکاڵی لە عێراقدا زۆر زۆر زیاترە لەوەی لەکوردستاندا هەیە، هی سەهلی سەد دۆنمیان تەحدید کردووە، لێرە پەنجا دۆنم بوو، ئێمەش لەبەینی خۆماندا وتمان نیسبەتی زەوی سەهلی لە کوردستاندا لە 20٪ یان 25٪ زۆر زۆر، بۆیە موناقەشەش وابوو هەر لەئەوەڵەوە بەپێی ئەو نیسبەتە ببوایە، دەبوایە لە 25٪ بێت لێرەش حەدی ئەدنای ئیقتیصادییەکەی کە جەنابی وەزیر خۆی لەبەر رۆشنایی موناقەشەکەی ئێوە دەڵێت با حەدی ئیقتیصادییەکە 25 بێت کە لەعێراقدا 100 دۆنمە، مەنتقی تێدایە، یەك: لەویٚ لە نیسبەتی ئەرزی زراعی سەهلی لە کوردستان لە چاو نیسبەتی زەوی زراعی سەهلی لەعێراق 20 تا 25٪، کەواتە حەدی ئیقتیصادییەکەش ئەوەی 25 لێرەدا زۆر تەبیعیە ئەوە یەك، دەمێنێ موشکیلەی زەوی لە ناوچە شاخاوییەکان ئەمەش وەکو خۆیان لە کۆنفرانسەکە دیراسەیان کردووە نەیانتوانیوە جیای بکەنەوە، مومکینە بڕێك حەساسە بەس ئەوەندە دەیڵێمەوە ئەگەر بێت و تاپۆ نەکرێت بەپێی ئەو قانونە، مەعنای وانیە ئەو کابرایە موڵکەکەی لیٚ دەسەندرێتەوە، هەر تەسەروفی پێوە دەکات، یەعنی شتێکی وانەبێت بڵێت ئەوە زەرەر دەگەیەنێت بە عەکسەوە، بەڵام ئەو حەدە ئیقتیصادییەی هەبێت حەقی ئەوە دەدرێت تاپۆ بکرێت لەسەریان، وا بزانم زۆر موناقەشەمان کرد بیخوێننەوە کاك شێروان بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە، بەو موقتەرەحە تازەی کەوا تەقسیمەکە کراوە.

بەڕێز عبدالکریم ابو بکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ماددەی چوارەم:

یەکەم: رادەی ئابووری موڵکایەتی کشتوکاڵی یان دەستکاریکردن تێیدا بەم شێوەیە دەبێت:

1 - (25) دۆنم لە زەوییە کشتوکاڵییە دێمەکان.

2 - (1,5) لە باخەکان.

3 - (2,5) لە زەوی کشتوکاڵی بەراو.

4 - (5) دۆنم لەو زەوییانەی کەبەهۆی ئامێر ئاو دەدرێن.

دووەم: ئەو رووبەرە زەوییانەی کە لەناو ئەو ڕووبەرانەی لە بڕگەی (1)ی ئەم ماددەیەدا چەسپاون لە رەسمی ئیزالەی شیوع دەبوردرێن.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

المادة الرابعة:

أولاً: يكون الحد الادنى الإقتصادي لملكية الاراضي الزراعية أو حق التصرف فيها كالآتي:-

أ- (25)خمسة وعشرون دونماً في الاراضي الزراعية الديمية.

ب - (1,5) دونم ونصف الدونم في البساتين.

ج- (2,5) دونمان ونصف الدونم في الاراضي التي تسقى سيحاً.

د- (5) خمسة دوانم في الاراضي التي تسقى بالواسطة.

ثانياً: تعفى من الرسوم القضائية إزالة الشيوع في المساحات التي تقل عن المساحات المثبتة في الفقرة(اولاً) من هذه المادة.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوەی (ج)ت چۆن خوێندەوە کاك عونی، (2,5) دونمان ونصف تەواوە، فەرموو کاك جمیل چیت هەیە.

بەڕێز جمیل محمد عثمان گەردی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەصڵەن ئەو ماددەیە جێگای ئێرە نیە، ئەوە عیلاقەی بە ئیزالە تەفەتوت هەیە، یەعنی ئەوە هیچ عیلاقەی بەمەوزوعی تەملیك کردنی عەقد نیە بۆ فەلاح.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جەنابت ئەندامی لیژنەی کشتوکاڵی بوویت دەبوایە لەوێ بیڵێیت، ئێستا ئەو مەوزوعە موناقەشە ناکرێتەوە کاك کەریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی من پێم وایە لەماددەکەی تر حەدی ئەعلا هاتووە، لێرەش بەحەدی ئەدنا بێت بۆ ئەوەی وازح تر بێت حەدی ئەدنای ئیقتیصادی بەو شێوەیە باشترە پێم وایە،سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

خۆی ئەوە ڕاستە، بەڵام وترایە حەدی ئیقتیصادی، یەعنی حەدی ئەدنا، حەدی ئەدنای ئیقتیصادی ئیزافە بکەن، بەسە موناقەشە تەواو بوو دەیخەمە دەنگەوە یەك نوقتە دەمێنێتەوە ئەگەر جەنابی وەزیر ڕەئی بدات إعفاو الرسوم القچائیە والچریبیە لە زەریبەش عەفو بکرێت ئەگەر موافەقەت دەکەیت.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/ وەزیری کشتوکاڵ:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەر مەبەستمان ئەمەیە، یەعنی ئیعفا بێت لە هەموو.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا دوو گۆڕانکاری بەسەردا هات یەکێکیان: ئەوە کاك کەریم وتی یکون الحد الادنی الإقتصادی لە بیدایەتەوە، دووەمیش: تعفی من الچریبە و الرسوم القچائیە، فەرموو کاك عومەر.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من بەنوقتەیەکی نیزامی ئەمەوێت قسەیەك بکەم، ئەگەر لێم قبوڵ بکەی بە نیسبەت رسومی ئیزالەی شیوع هی مەحکەمەیە وەزارەتی کشتوکاڵ و جەنابی وەزیری کشتوکاڵ ناتوانێ ئیعفایان بکات لە رسومی دەعوای ئیزالەی شیوع.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێمە، پەرلەمانین، کاکە بەقانونەکە عەفووی ئەکەین وەزیری کشتوکاڵ نەیکردووە، ئەو قانونەی کە دەرچووە عەفووی ئەکات.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ببورە جەنابی سەرۆك، بەنیسبەت زەریبەوە، زەریبەش، ئەوەش ئەگەر پەرلەمان بەقانونێك عەفوی ئەکات ئەوە نازانم ئەوە مەعلوماتی مالیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو دەمێکە قسەت نەکردووە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر ئەو ڕەقەمانەی کەوا دانراوە لە ئەنجامی ئەو کۆنفرانس و لێکۆڵینەوانەوە بووە کەکراوە، ئێمە ئێستە چۆن وا یەکسەر جەنابت کەوتیتە موعامەلەکردن لە گەڵماندا و ئەڵێیت بیکەرە نیوە قەیناکە، ئاخر پێوەرەکان چین ئەگەر عەزییەت نەبێت پێمان بڵێن بۆ ئەوەی بەرچاومان روون بێت، چۆن ئەبێت ئاوا یەکسەر، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموو، دیارە تۆ کەمن قسەم کرد ئینتیباهت نەکرد، قسەت ئەکرد، گوێت لە تەبریرەکە نەبوو، کە جەنابی وەزیریش موافەقەتی کرد من وتم لە عێراقدا سەد دۆنمە وەکو جەنابی وەزیریش ئاماژەی پێکرد، نیسبەتی ئەرازی کشتوکاڵی لەکوردستاندا بەنیسبەت ئەرازی کشتوکاڵی سەهلی لە بەغدادا لە 20٪ ئەوان کە سەد دۆنمە لێرە پەنجا دۆنمە، وەکو نیسبەتەکە ببێتە 25 تەبریرەکە ئەوە بوو، دوایی ئێمە مولزەم نین بە قەراراتی کۆنفرانسێك، ئێمە مولزەمین بەبڕیاری ئێوە، ئەوانەی لێرە دانیشتوون هەمووی عیلمین، پڕپەتی لەخەریجی کولیەی زراعە، هەمووش قانونین بەخۆشتەوە پرۆژەکەت پێگەیشتووە مەفروز بوو سێ مانگە لەو سێ مانگەدا پرس بکەی بە پسپۆڕان و ئەوانەی کەوا عیلمین رەئی وەربگری، کاك شوکری فەرموو نوقتەی نیزامیت هەیە.

بەڕێز شکری صالح تمر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕەئی من ئەوانەی کە ناویان نەنووسیووە حەقیان نیە مەجالیان پێ بدرێت قسە بکەن، ئەمە یەك دووەمیش، هەر یەکێك کەجارێك قسەی کرد، دووجار و سێجار هەڵنەسێت قسە بکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نوقتەی نیزامی بوو، دەستتخۆش بێت یارەبی هەموو ئەندامانی پەرلەمان ئاوا نوقتەی نیزامی بدەن سوپاسیان ئەکەم لەبەر ئەوە دەمویست قسە بدەم بەکاك سەردار، ئەوە لەبەر ئەو رەخنەی تۆ نایدەمێ، چونکە ناوی نەنووسیووە، ئێستا ئەو ماددەیە وەکو خوێندیانەوە تەنها ئەو کەلیمەیەی کە کاك دلێر وتی حەدی ئەدناکەی بۆ ئیزافە کرد و کاك کەریمیش پشتیوانی لێ کرد وە دوو، سێ برادەری تریش وتیان با 30 دۆنم بێت، ئەوە بوو بە 25، وابزانم پێشیان خۆشترە کە کەمتر بووەتەوە لە سییەکە، تعفی من الرسوم القچائیە إزالە الشیوع، تەنها من الرسوم القچائیە کافیە، ئێستا دەیخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، ئێستا کاك عوسمان بانی مارانی جوابی جەنابت دەدەمەوە، کاك عوسمان پرسیارێکی کرد وتی تەناقوزی هەیە لەگەڵ قانونی ئیستیسمار، حەزەکەم تەناقوزەکەم پێ بڵێت تا جوابی بدەمەوە.

بەڕێز عثمان عبداللە قادر(بانی مارانی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە یاسای ئیستیسمار لە ماددەی (25) دەڵێت: زەوییە کشتوکاڵییەکان هەموویان ئەگەر موستەسمیر یان شەریکاتی ئەجنەبی وناوخۆیی پێویستیان بەو زەوییانە هەبوو تەملیك ئەکرێت لەسەریان، ئێستا زەوییەکان لەسەر جوتیارەکان تەملیك کراوە، ئەوە تەعاروز دروست ئەکات لەبەینی ئەو دوو یاسایەدا، دەبێ عیلاجی بکرێت ئالێرەدا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئینجا بۆیە جوابم نەدایەوە یەکسەر بۆ ئەوەی برادەران باش تێبگەن کە پرسیارەکە چیە، من حەز ئەکەم جوابەکەم برادەرانی لیژنەی قانونی ئەگەر وانەبێت بۆم راست بکەنەوە، بەلاّم ئەوەندەی من لەبیرمە قانونی ئیستیسمار ئێستا ئەو قانونە دەرئەچێت، ئەم قانونە هەزار دۆنمی داناوە، حەدی ئەقساکە هەزار دۆنمە، ئەگەر هەر موستەسمیرێك لە ناوچەی کشتوکاڵی داوا بکات لەو هەزار دۆنمەی زیاتر نادرێتێ، بەلاّم حکومەت بۆی هەیە ئەگەر زەوییەکەی ئیتفا کردبێ قانونی ئیستیسمار ئەیگرێتەوە، ئەو زەوییەی کە ئیتفا کرابێ قانونی ئیستیسمار ئەیگرێتەوە، بەلاّم کە چوو بۆ زەوی کشتوکاڵی ئەم قانونە ئەیگرێتەوە، بە ئیستیسماریشەوە نەبێت، چونکە لێرەدا قانونەکە (کیفیە تصرف بالاراچی الزراعیە) کە ئیتفا کرا زەوی کشتوکاڵی نامێنێت ئەبێتە موڵکی شارەوانی، ئەو وەختە حکومەت ئەتوانێت هەزاری بداتێ، بەلاّم ناتوانێت دەستکاری زراعی بکات لە هەزار دۆنم زیاتر نەبێت، ئەویش دیسان ئەبێ رەچاوی قانونی تر بکات، بەڵێ کاك کەریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

راکەی کاك عوسمان لەسەر ئەوەیە یەعنی ئەو زەوییەی کەوا ئیستیسمار دەکرێت بۆ ئەغرازی زراعی زەوییەکە هەر سیفەتی کشتوکاڵی دەمێنێتەوە، زیاتریش لە هەزار دۆنم بە موستەسمیر ئەدرێت، کەزیاتر دەدرێت فیعلەن لێرەدا تەناقوزێك دروست ئەبێت لەبەینی ئەو حەدی ئەعلایە بۆ تەملیك، بۆیە من پێشنیار ئەکەم لەو یاسایەدا ماددەی دە هاتووە، لە ماددەی دە ئەگەر ماددەی دە حەزف بکرێت مەسەلەکە چارەسەر دەکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جەنابیشت بڕێك تێکەڵیت کرد، ئیستیسماری ئەو هەزار دۆنمەی کە تەحدید کراوە ئیستیسمارە بۆ ئینتاجی زراعی، لە ئینتاجی زراعی بۆ ئەرازی زراعی موستەسمیر کەلە قانونی ئیستیسماردا هاتووە، ئەگەر لە ئەرازی داخلی سنووری شارەوانی بێت وئیتفا کرا بۆ حکومەت هەیئەی ئیستیسمار ئەو تەحدیدی ئەکات، ئەگەر چووە ئەرازی زراعی ئەو قانونە ئەیگرێتەوە، بڕۆن بۆ ماددەی تر تکایە.

بەڕێز عبدالکریم ابو بکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ماددەی پێنجەم: ئەگەر میرات رووبەری زەوییە کشتوکاڵییەکەی پارچە پارچە کرد بۆ کەمتر لەو ڕادانەی کەلە ماددەی چوارەمی ئەم یاسایەدا دیاری کراوە، پێویستە لەسەر میراتگران ئەم زەوییە لە ناو خۆیاندا پاکتاو بکەن وبەناوی یەکێك لەو میراتگرانە یان ناوی یەکێکی تر تۆمار بکرێت.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

المادة الخامسة: إذا ادى توارث الاراضي تفتيت مساحة الاراضي الزراعية الى اقل من الحدود المبينة في المادة الرابعة من هذا القانون فعلى الورثة تصفية ذلك فيما بينهم وتسجيل الاراضي بأسم شخص واحد من الورثة أو من غيرهم.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوە شتێكی تەبیعیە، ئەگەر كەسێك ئیعتزازێكی لەسەر نیە، باشە ناوتان ئەنووسم، باشە پێش ئەوەی قسە بكەین ئیقتراحێك هەیە ئەڵێت نەمێنێت ئەو ماددەیە، دەی باشە دەیخەمە دەنگەوە كێی لەگەڵدایە با دەستی بڵند بكات تكایە؟، فەرموون كێی لەگەڵدا نیە؟ ئەوە تەواو بوو حەسم بوو، ماددەی شەشەم.

بەڕێز عبدالكريم ابو بكر مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ماددەی شەشەم: ئەوەی زێدە ڕۆیی لەسەر زەوی كشتوكاڵی بكات هیچ مافێكی بۆ تۆمارناكرێت.

بەڕێز عونی كمال سعيد بزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

المادة السادسة: لا يثبت التجاوز على الاراضي الزراعية اية حقوق للمتجاوز.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوە زۆر پێویستە من پێشتر وامزانی زیادە، بەڵام چرپەیەكم گوێ لێبوو، پێم وایە زۆر پێویستە ڕەئیەكەم یەكسەر گۆڕی، كاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەركی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من لێرە بەس دوو پرسیار ئەكەم لەسەر ماددەی پێشوو كەئیلغا كرا، بەڕاستی ئەگەر رووخسەتم، بدەی مادام رووخسەتم نادەی من پێشنیاری ماددەیەكی ترم هەیە، یەعنی لێرە جێی دەبینمەوە، بەڕای من یەكێك لە موشكیلەكانی قتاعی زراعی ئێستا ئەوەیە ئیستملاكی زەوی كشتوكاڵی خۆی موعادەلەكە زۆر ئاسانە زەوییەكە دیاریكراوە، زەوی زیاد نابێت، میللەتیش هەر زیاد دەبێت، خەڵك هەروا زیاد دەبێت، ئێستا ئەو ئیستیملاكە تەئسیری كردووە لە قتاعی كشتوكاڵی، خۆی عادەتەن فراوان بوونی شار بۆ مەناتقی سەخەری دەڕوات نەك بۆ زەوی كشتوكاڵی من دوێنێ لەگەڵ هەندێك برادەر دانیشتووم كەلە هۆڵەنداو بەریتانیا هاتوون، دەڵێن بەهیچ شێوەیەك ڕێگا نادرێت ئیستیملاكی زەوی كشتوكاڵی بكرێت هەتا ئەگەر جادەشی لەناو بڕوات، یەعنی ئەو كاتە تۆ ناچاری خاوەن موڵك ئیقناع بكەی بەپارەیەكی زۆر خاوەن موڵك بەكەیفی خۆی نرخ دادەنێت، ئەو وەختە حكومەت سەدجار بیری لێ دەكاتەوە كە ئەو زەوییە كشتوكاڵییە ببات، لەو ناحیەوە قتاعی كشتوكاڵی ئیستیفادە دەكات، بەڕاستی من نیازم نیە ئەمرۆ هیچ ختابێك بدەم،

چونکه باش نیم لەو ناحیەی، یاخود عاتیفەی ئێوە ببزوێنم، زۆر بەکورتی موقتەرەحی ئەکەم پێشنیار ئەکەم ماددەیەکی زۆر کورتە(لایجوز استملاك الاراضي الزراعية لاي سبب كان) مەبەستیشم ئەوەیە ئیستیفادەی لێ دەکرێت پێشنیارەکەی من ئەوەیە (لایجوز استملاك الاراضي الزراعية لاي سبب كان) بیزات نەفعی عامیش، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کەریم تەشویش دروست مەکە، حەقی قسەشت نیە ناوت نەنووسیووە، کاك زرار فەرموو.

بەڕێز زرار طاهر امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی من زۆر کورتە، ماددەی شەشەم ئەوە زیادە رۆیی لەسەر زەوی کشتوکاڵی بکات، یەعنی لەمەودوا، ئەی ئەوەی لەمەو پێش کردوویەتی، کەواتە نابێ نووسینەکە وابنووسرێت، دەبێ بنووسرێت ئەوەی زیادە رۆیی لەسەر زەوی کشتوکاڵی کردبێ و لەمەو دواش بیکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەر عەرەبیەکە بخوێنیتەوە، ئێمەش وتوومانە لا یثبت التجاوز على الاراضي الزراعية اية حقوق للمتجاوز. یەعنی لایثبت ئەوەی پێش و ئێستاش دەگرێتەوە، جوملەکە زۆر دەقیقە ئەوەی پارەکە کردوویەتی تەسبیت ناکرێت، ئەوەی ئێستا دەیکات و لە داهاتووش مەمنووعە، کاك دکتۆر نوری فەرموو.

بەڕێز د. نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەم ماددە من زۆر بەگرنگی ئەزانم، چونکە وەکو ئاماژەتان بۆ کرد، بەشێکی زۆر لەو زەوییانەی کەوا ئێستا دابەشکراون یان دابەش دەکرێن بەپێی ئەم قانونە دەمێکە تەجاوزیان لەسەر کراوە، چەندجارێك فرۆشراون، من بۆیە ئەڵێم کەوا ئەو ماددە بەشێوەیەکی ڕوونتر بنووسرێت کەوا ئەو کەسانە هیچیان بەهیچ شێوەیەك سوود لەو قانونە وەرناگرن، چونکە لەلایەکەوە بەکاریان نەهێناوە بۆ مەبەستی کشتوکاڵی، بەپێچەوانەوە فرۆشتوویانە بەکەسی دی، وەکو مودەو مودە کاری لێهاتووە، هەندێ پارچە زەوی هەیە 10 جار فرۆشراوە تا ئێستا خانووی لەسەر دروستکراوە، بۆیە ئەو خەڵکانە نابێ بەهیچ شێوەیەك سوود لەم قانونە وەربگرن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێروان تۆ جوابت هەیە بۆی فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەپێی قەواعیدی عامە لەقەوانین، لە دەیان قانون ئەو مەسەلەیە هاتووە خۆ تەجاوز هی ئەمڕۆ ودوێنێ نیە، ئەوەی لێرا، هاتووە تەئکید کردنەوەیەکە لەسەر قانونەکانی پێشتر، خۆ ئەحکامی تەجاوز لە قانون

مەدەنی بەتەفصیلی هاتووە، تەجاوز چۆن رەفع ئەکرێت، چۆن رەفع ناکرێت، بۆیە لێرە کەلەسەر ئەرازی زراعی هاتووە تەنها تەئکیدە بۆ مەبادئی عام، بۆ قەواعیدی عامەی تەجاوزات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك رەشاد فەرموو.

بەڕێز رشاد احمد ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من داوام کرد ماددەی پێنج لابچێت، بەڵام ماددەیەك زیاد بکرێت لەجێگای بەو شکلە (طبقى اراضي الزراعية المملوكة للدولة وحقوق التصرفية للاشخاص المسجل في دائرة التسجيل العقاري بصورة شائعة بإسم اصحاب الحقوق التصرفية لحين اجراء عملية البيع الاختياري من قبلهم) سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نازانم خۆی دەبوایە ناحیەی قانونی دیراسەت بکەی.

بەڕێز رشاد احمد ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

داوا ئەکەم ئەو بڕگەیە زیاد بکرێت (لايجوز تغير صنف الاراضي الزراعية الا بعد وقوعها داخل التصاميم الاساسية لدوائر البلديات في الاقليم).

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوەش تەحصیلی **حاصله، ئەو** ماددەیە زۆر باش هاتووە ماددەی شەشەم، کاك فرسەت دەڵێت راستتر وایە لەجیاتی لایپبت بکرێتە لایرتب التجاوز على الاراضي الزراعية اية حقوق للمتجاوز. یەعنی هیچی بۆ نامێنێتەوە، لایرتب للمتجاوز على الاراضي الزراعية اية حقوق لهم، بۆ ئەوەی ئەو لەنگیە نەمێنێت (لايرتب للمتجاوز على الاراضي الزراعية المتجاوز عليها اية حقوق قانونية له) دەیخەمە دەنگەوە بە کوردیش بیخوێننەوە

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە کوردیەکەی حازرە؟ بیخوێنەوە کاکە, فەرموو.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مادەی شەشەم: زێدەڕۆیی لەسەر زەوی کشتوکاڵ, هیچ مافێك بۆ ئەو کەسە تۆمار ناکات کە زێدەڕۆیی کردووە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەعەرەبیەکەی بخوێنەوە, دوایی کوردیەکەی چاك دەکەینەوە, فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لا يرتب للمتجاوز على الاراض الزراعية المتجاوز عليها اى حقوق قانونية لة.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دەیخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵیەتی دەستی بەرزبکاتەوە؟ فەرموون، کێ لەگەڵیدا نییە، دەستی بەرزبکاتەوە؟ فەرموون، بە کۆی دەنگ قەبوڵ کرا، کاك خلیل ئەگەر خەلەلی ئەلف و لام و شتی وا هەبوو، دوایی چاکی بکەنەوە، فەرموون بڕۆنە سەر ماددەی دواتر کە دەکاتە شەشەم ئێستاکە، فەرموون.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مادەی شەشەم:

پێشنیار دەکەین ماددەکە بەم شێوەیە دابڕێژرێتەوە:

لەحاڵەتێکدا ئەو زەویانەی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەیانگرێتەوە، ئیتفا بیانگرێتەوە، خاوەنەکانیان بەڕێژەی لە %3 رووبەری زەوەی ئیتفا کرا و قەرەبوو دەکرێنەوە، بەموڵك تۆمار دەکرێن و بەناوی ئەوان جیا دەکرێنەوە لەبەرواری جێبەجێ کردنی یاسای ژمارە 3 ساڵی 1998 لەیاسای هەموارکراوی یەکەمی یاسایی ئیتفا و جیارکردنەوەی زەوی ژمارە 3 ی ساڵی 1998.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی مامۆستا کاکە خوێندیەوە رای لیژنەی قانونییە، ئێستا من ئەصڵی پڕۆژەکە دەخوێنەمەوە،

(المادة السابعة) ئێستا رەقەمەکەی بۆتە (شەش):

المادة السادسة: في حالة شمول هذه الارضي بالاطفاء فيوعض صاحب حق التصرف بنسبة 3% من مساحة الارض.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە ئەصڵی پڕۆژەکەیە، رای لیژنەی قانونیش مامۆستا کاکە خوێندیەوە، حەز دەکەم بەبیرتان بهێنمەوە، کە رای لیژنەی قانونی و کشتوکاڵ و شارەوانی پێکەوەیە، لەگەڵ جەنابی وەزیر کۆبوونەوەمان کرد، رەنگە برادەرێك، یان دوو برادەر ئیختیلافی هەبێتن، بەلأم زۆرینە بەم شێوەیە گەیشتینە قەناعەت، ئەوە لە بەرژەوەندی جوتیارانە، ئەوە بەتایبەتی پاش موناقەشە قانونەکەمان وا لێکرد کە لە رۆژی دەرچوونی قانونی رەقەم (5) جێبەجێ بکرێ، نەك لە رۆژی دەرچوونی ئەو قانونە، واتە قانونی رەقەم پێنج کە بۆ ئیتفای ئەرازی دەرچووە 8% و 12% ی داوە، ئەو قانونەش لەو رۆژەوە جێبەجێ دەکرێ، نەك لە بۆ ئەوەی ئەو فەلاحانەی کە ئەرزیان ئیجرائاتیان وەرگیراوە زەرەرمەند نەبن، کاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دوو تێبینیمان هەیە، یەکەم/ دەڵێ لەحاڵەتێك ئەو زەویانە، ئەوە روون نییە، بڵێین ئەو زەویانەی کە لە مادەی یەکی بڕگە (أ) هاتووە، بەم شێوەیە بێت جوانترە، ئەوەی کە جەنابی سەرۆك پەرلەمان ئاماژەی

پێکـرد بڵـێین لـه رۆژی دەرچـوونی ئـەم یاسـایە, نـەك لـه رۆژی جێبـەجێ کردنـی ئـەم یاسـایە, لـەرۆژی دەرچوونی یاسای ژمارە (5)ەوە, چونکە لەیاسای ئەتفای ژمـارە (5) هـەر وا دەڵـێ, کـە ئـەم یاسـای ئەتفایـە جێبەجێ دەکرێ لە رۆژی دەرچوونی ئەم یاساییە, زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

مولاحەزەکەت راستە, (من تـاریخ اصـدار قـانون رقـم (5)), بـۆ ئـەوەی وەختمـان زیـاتر لـێ نـەکوژێ, ئـەوە موناقەشە کرایە, جەنابی وەزیریش پاشی کۆبوونەوە هاتووە و قسەی زۆری لەسەر کرایە, 3٪ موقتـەرەحی فـەلاحان بـووە و رازیـن پێـی, ئێمـە داوامـان سـەرۆکی حکومـەت کـردووە, کـە ئـەوە هـین بێـت و پڕۆژەیـان ناردووە, لە موناقەشەشدا پێمان گۆڕیون, لەرۆژی دەرچوونی قانونەکـە بێـت, ئـەوەشمان تەسـبیت کـردووە, لەبەرئەوە یەعنی موناقەشەکە نازانم, دەتانەوێ قسە بکەن لەسەر چی؟ با لە سۆزان خان دەست پێبکـەین, فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەهەموو یاسایەك دەبـێ عەدالەتـە کۆمەڵایەتیەکـە رەچاو بکـەین, مەعقولـە مـن لـەدوای دەرچـوونی ئـەو قانونە, نموونەیەك دەهێنمەوە, سەبەی حکومەت بڕیار دەدات ئەرزەکەی من ئیستملاك بکـات, بـەم قانونـە دەکرێ, بەڵام ئـەوەی ئەرزەکـەی پـێش سـاڵێك داگیـر کـراوە لـەدوای دەرچـوونی یاسـای ژمـارە (5)ەوە وەکـو خێرێك, وەکو منەتێك بیکەین لەسەریان, وەلا لە 3٪ دەدەینێ, من بەس لەسەر ئەو خاڵە, تێدەگەم قابیلـە خۆ ئەوەندە گێل نییم, سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

حاشـاکی تـۆ, مـن وام نـەوتووە, بـەڵام ئەگـەر بتخوێنـدباوە خەلفیەکـەت بزانیبـا ئـەوهات نـەدەگوت, ئـەوە مەبەستی ئەو ئەرزانەیە کە بەعەقد لەگەڵ حکومەتن, نەك هین, ئەوە فەقەت لەقانونی پێشـوو ئاماژەمـان پێکرد, ئەوانەی بەعەقد دێن, تەنیا قەرەبوو بکرێنەوە بە پارچە زەویەك, پارچە زەویەك کە هیچ ناکـاتن, جەمعیاتی فەلاحی, حەرکاتی فەلاحی ئحتیجاجیان کردبوو و, حەقیشیان بوو, بۆیە ئـەو پڕۆژەیـە تەقـدیم کراوە, ئەوە یەك.

دووەمینیش/ ئـەوە خێـر نییـە, ئێمـە خۆمـان دەڵـێین لـە رۆژی دەرچـوونی قانونەکە, یـەعنی ئـەو 3٪ لـە قانونی رەقم (5)مان داناوە, کاك بارزان فەرموو.

بەڕێز بارزان عبدالله نصرالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من ئەگەر چی تەئیدی ئەو رێژەیە دەکەم بـۆ جوتیـار دابنـرێ, بەڕاسـتی کـاتی خـۆی لـە یاسـای ژمـارە (5) لیژنـەی کشتوکاڵیش, زۆر لە ئەندامانی پەرلەمان تەئیدی ئەویان کرد کە عقودی زراعی تەعویز بکرێنەوە,

بەداخەوە ئەو پێشنیارە رەت كرایەوە, بەلاَم جێگای ئەو مادەیە لە یاسای ژمارە پێنجەوە هەیە, نەك لێرە, لەمادەی یەك بڕگەی (6), دەڵێ ئەو رووبەرە زەویانەی كە بۆ نەفعی عام بەر ئیفراز كەوتوون, حوكمەكانی ئەم یاسایە نایانگرێتەوە, باشە مادەیەكە زیادە دەكرێ, بەشێكە لەم یاسایە, كەواتە ئەمە جۆرێك لە تەناقوز نییە لەگەڵ بڕگەی شەشی مادەی یەك, مادەی یەكی بڕگەی شەش لە یاساكە دەڵێ (ئەو رووبەرە زەویانە بەدەر دەبن لەگەڵ حوكمەكانی ئەم یاسایە كە دابەش كراوە و گرێبەستیان لەسەر كراوە لەو زەویانەی كە تەرخان كراون بۆ مەبەستی سوودی گشتی), هی پڕۆژەكە, ئەمە تەناقوز ناكات لەگەڵ ئەو 3٪ ئەو مادەیە, دەڵێ بەدەرە؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

رێگا بە جەنابی وەزیر دەدەمەوە وەلاَمت بداتەوە, فەرموو.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/وەزیری كشتوكاڵ:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەكی جەنابێتە ئیشارەتت پێدا, ئەم خاڵە جاران سەد دۆنم گەر تەعاقودێك هەبێت, ئێمە یەك قتەعمان 300 مەتر داوە, ئێمە ئێستا حەوت هەزار و پێنج سەد مەتر دەدەین, یەعنی سەیر بكە فەرقەكە چەندە, یەعنی لە 300 مەتر دەدەی ئێستا وەك قانونێك تەسیبتی حەقی وی هاتە كرن, حەوت هەزار و پێنج سەد ئەگەر سەد دۆنم بێت, من هیچ تەعاروزێك نابینم لەگەڵ مادەی یەك, چونكە ئەمە عەمەلیەی ئیتفائە, دەبێتە سەكەنی, سوپاس.

بەڕێز بارزان عبدالله نصرالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لەمادەی یەكی بڕگەی (6) هاتووە (ئەو رووبەرە زەویانەی بەدەردەبن لە حوكمەكانی ئەم یاسایەكە دابەش كراون و گرێبەستیان لەسەر كراوە لەو زەویانەی تەرخان كراون بۆ مەبەستی سوودی گشتی), لیژنەی یاسایی و كشتوكاڵ پێشنیاری قەرەبووكردنەوەی 3٪ یان كردووە, بۆ ئەو عەقدانەی كە بە ئیفراز و ئیتفاكراون, (إفراز و اطفاء) بۆ سوودی گشتیە, ئەم پێشنیارە لەم یاسایەدا جێگەی نابێتەوە و, دەبێت تەعدیلی قانونی ژمارە (5) ئیتفا و ئیفراز بكرێت, نەك لەم مادەیەدا جێگەی بكرێتەوە, چونكە تەناقوز هەیە لەگەڵ بڕگەی شەشەمی مادەی (1)دا, سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێروان وەلاَمی بدەوە, فەرموو.

بەڕێز شێروان عبدالله حیدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

هەتا رادەیەك مومکینە قسەکەی کاك بارزان راست بێت, چونکە لێرە ئێمە تەسبیتی حەقی تەصرفمان کردیە بەنیسبەت عقود و بەنیسبەت موەزەع علیهم, بەنیسبەت فەقەرە یەك لەمادە یەك, لێرە دەڵێ (یستثنی من احکام هذه المادة المساحات الموزعة و المتعاقد علیها من الاراضی المخصصة لاغراض النفع العام), مەنای ئەوەیە ئەوە بەبێ ئیتفا دەبات, بەبێ بەدەل دەبات, لێرەدا ناکرێ, دەبێ ئێمە ئیسپاتی تەصرفەکە بکەین, ئینجا مەشمولی بکەین بە ئیتفاوە, سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

مانای وایە ئەو فەقەرەیە زیاد هاتووە لەوێ, وایە کاك شێروان؟ فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

خۆی ئەگەر ئیتفا بکرێ عادەتەن, نەفعی عامی تێدایە, لەسەر ئەساسی ئەو نەفعی عامە, ئیتفا دەکرێ و تەعویزی بۆ دادەنرێ, جا ئەگەر بە تاپۆ بێت, یان بەپێی ئەو قانونە مەتەعاقود بێت, من پێم وایە ئاخیر بڕگە لێرە زیاد هاتووە, کە فەقەرە شەشە دەڵێ (یستثنی من احکام هذه المادة المساحات الموزعة و المتعقد علیها من الاراضی المخصصة لاغراض النفع العام), سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا پاش ئەوەی کە تەعدیلمان کردووە مادەکە, ئەوجا موتەعارز بووە, خۆ قسەی کاك بارزان راستە, کە ئێمە ئەسەری رەجعیمان دا بەو مادەیە, دەڵێ لە رۆژی دەرچوونی قانونی رەقەم (5) هێن دەکات, لەگەڵ ئەو بڕگەیە کە لەوێ هاتووە موتەعاریزە, لەوێ ئیستسنای دەکات ئەگەر شتێك هەبێت, لەوێ دەیداتەوە, ناتوانین بگەڕێینەوە مادەی یەك دەنگمان بۆ داوە, بەڵام دەکرێ ئەو فەقەڕەیە ئیزافە بکەین, کەلەوێ دەڵێن (من تاریخ اصدار قانون رقم (5) و قانون التعدیل الاول لقانون اطفاء و افراز من الفقرة السادسة من المادة الاولى من هذا القانون), کاك بارزان وایە؟ لێرەدا بنووسرێ, کاك عمر, فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی :

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەبیعی رایەکەی کاك بارزان زۆر راستە, ئەوە تەعاروزە لەگەڵی, بەڵام ئەگەر فەقەرەیەك ئیزافە بکرێ بڵێ ئیستسنا لەسەر ئەو ئیستسنایەی فەقەرەیە, لەناحیەی تەشریعی چۆن وارد دەبێ ئیستسنا لەسەر ئیستسنا بکرێ؟ ئەگەر وارد نەبێ و تەشریع رێگا نەدات, واباشترە وەکو کاك بارزان باسی لەسەر کرد, ئەو مەسەلەی تەعویزە من پێم باشە تەعویز بکرێنەوە, تەعدیلێکی قانونی رەقەمی پێنج بکرێ, بخرێتە قانونی رەقەم پێنج, ئەوە شەرعیەت و قانونی خۆی زیاتر وەردەگرێ, وەك لەوەی کە ئیستسنا لەسەر ئیستسنا بکرێ, سوپاس.

بەڕێز حمد عبداللە محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من یاسایی نیم, بەلاّم ئێمە ئەو یاسایەی ئێستا بەگشتی دەنگمان بۆ نەداوە, یەعنی هێشتا نەبوویتە یاسا, ئایا بۆ ناکرێ؟ ئەگەر یاسا بێت راستە دەبێ ئێستا پرۆژەکی تەعدیل تەقدیم بکەین, بەلاّم هێشتا نەبوویتە یاسا, بۆ ناتوانین ئێستا ئیلغای بکەین؟ راستە ئێمە دەنگمان بۆ مادەی یەکەم داوە, بەلاّم بۆ ناتوانین ئەو فەقەرەیە ئیلغا بکەین بە دەنگدان, سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

خۆی پەرلەمان لە 92 تاکو ئەمڕۆ شتێك کە دەنگی بۆ درا ناگەڕێتەوە بۆی, لەبەرئەوە ئەگەر چی ناحیەی زمانەوانی دەبێ بەدەل لەو یاسایە, لەویش بەدەل بە بەدەل زەعیفە, بەلاّم باشترە ئێمە دەنگی بۆ بدەین, بگەڕێینەوە سەر مادەی یەکەم, یەعنی خەرقێکە لەسەر ئسلوبمان, حەڤدە ساڵە لەسەری دەڕۆین, لەگەڵ نیزامی داخلی ناگونجێ کەدەڵێ مادەیەك کەدەنگی بۆ درا ناگەڕێتەوە سەری ئیلا بە پرۆژەیەکی یاسایی نەبێت, لە پەرلەمانانی جیهانیش وایە, مادەیەك کە دەنگت بۆدا نابی بگەڕێیتەوە سەری, دوایی دەبێتە کۆبوونەوەی ئیعتیادی, بۆیە مادەی شەش بەو صیغەیە دەیخوێنمەوە, (استثناءاً من حکم الفقرة السادسة من المادة الاولي من هذا القانون في حالة الاطفاء المشمولة باحکام المادة الاولي من هذا القانون یعوض اصحابها بنسبة 3٪ من مساحة الاراضی المطفاء و تسجل ملکا صرفا و مفرزة باسمائهم اعتبارا من تاریخ نفاذ القانون رقم (5) لسنة 2007 قانون التعدیل الاول لقانون اطفاء و افراز الاراضی رقم (3) لسنة 1998) سارە خان فەرمووو.

بەڕێز سارا خضر پیروت:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بەو ناوچانەی کە سنوورین, پێشترە بەناوچەی موحەرەمە لەقەلەم درابوون, ناوچەی قەدەغەکراو, نەتوانراوە قانونەکە لەوێ تەتبیق بکرێ, ئێستا لێرە دەڵێ (لەرۆژی دەرچوونی یاساکەوە), یەعنی یاسای ژمارە (5)ەوە ئەوە قەرەبوو دەکرێنەوە, خەڵکێکی زۆر, زەویەکی زۆر هەیە, بۆ نموونە لەناوچەی پشدەر, کەوەکو نموونە دەیهێنمەوە, لەوێ پێش یاسای ژمارە (5) ئیتفا نەکراون, قەرەبوو نەکراونەتەوە, یەعنی بە یاسای ژمارە (5) کێشەکەیان چارەسەر نەبووە, پێم خۆشە جەنابی وەزیر لێرەیە, یەعنی بەڕاستی ئەو ناوچەیە پێویستی بەوەی هەیە لیژنەیەکی تایبەتی بۆ دابنرێ, مەعقول نییە ئەو خەڵکە چی بکات؟ لە یاسای ژمارە (5) شمولی نەکردن, ئێستا لەو یاسایەش کێشەکەیان هەر چارەسەر نابێت, ئەو خەڵکە چی بکات باشە؟ یەعنی قەرەبوو نەیگرتوونەتەوە تا ئێستا, حەقی خۆشیانە, سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەر لەبیرت بێت لە یاسای ژمارە (5) داوامان کرد لە وەزارەتی زراعە دیراسەتیان تەقدیم بکاتن لەسەر ئەو ناوچانە, ئاخر ئێمە ناتوانین بگەینە سەر قانونی رەقەم (5), ئەوەی قسەی کردووە, قسەی نەکات, کاك عوسمان فەرموو.

بەڕێز عثمان عبدالله قادر(بانی مارانی) :

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەدی ئەوەی پێش 2007 قەرەبوو نەکرابێتەوە چی بیکات؟ ئێستا هەر لەهەولێر خەڵك هەیە عاردەکەی قەرەبووی وەرنەگرتووە, پێش 2007 عەردەکەی بەبەر فراوانکردنی شار کەوتووە, ئەوە نایگرێتەوە لەو یاسایە, ئەوە چ بکات؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بۆ ئەوەی لەبیرتان نەچێت, قانونی رەقەم (5) شەش مانگی بەسەردا چووە, بۆیە لەبیرتان چووە, قانونی رەقەمی (5) کە لێرە دەرچووە, پڕۆژەیەك بووە لەلایەن حکومەتەوە هاتووە, ئەو پڕۆژەیە داوای کردووە کە رێژەی ئیتفا کردنی ئەرز لە کوردستان تەوحید بکرێ, لە سلێمانی پێشتر بە بیست بە دوازدە بوو, ئێستا 12 بە 8 بوو, ئێمە تەنیا ئەوەمان کردووە, شتێك هاتە پێشەوە ئەی ئەوانەی کە گرێبەستن؟ لەوێ وتمان گرێبەست قەرەبوو بکرێن بە پارچە زەویەك, ئیحتیجاجات زۆر بوو, حەقیش بوو ئیحتیجاجات , دەڵێت پارچە زەوی هیچ نییە, زۆر زۆر دەفتەرێك دەکات, بۆیە ئیقتیراحمان کرد لەسەر حکومەت, وتمان حکومەت بەچاوێکی عەدالەتەوە تەماشای ئەوە بکات, رێژەیەك دابنێت, پاشی دیراسەت رێژە دانرا, 3٪ بۆ ئەو فەلاحانەی کە بەگرێبەست بوون, یەعنی موڵك صرف نییە, مەملوکە بۆ دەوڵەت نییە, بەعەقد لەگەڵ حکومەتن, ئەوە زەوی وەرگرتووە, ئێستا بۆ ئەوەی زەرەرمەند نەبێتن, ئەو 3٪ ئیزافە کرا لەسەر ئەو قانونەی رەقەم (5), جا ئەو قانونەی رەقەم (5) لەرۆژی دەرچوونیەوە, پێشتر رێژەی تر هەبووە, هەشت بە دوازدە و کێشەش نەهاتۆتە پێش, ئەگەر کێشە هەبوایەش چارەسەر کراوە, ئێمە ناتوانین پێشی پێنج ساڵ فەلاحێك غەدری لێکراوە باس بکەین, با وابکەین غەدر لەوانی ئێستا نەکرێ, فەرموو دکتۆر کەمال.

بەڕێز محمد قادر عبدالله (د. کمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەمە نوقتەیەکی حەساسە, بۆ ئەوەی موعالەجەیەکی دروست بکرێ, من پێشنیار دەکەم, بەیانی جەلسەمان هەیە, تەئجیل بکرێ بۆ بەیانی, لیژنەی زراعە و یاسایی و جەنابی وەزیر مادەکە بەجوانی رێك بخەن, بەیانی بیهێننەوە پێش پەرلەمان, ئەگەر رەزامەندیان لەسەر بێت, من ئەو پێشنیارە بەپەسند دەزانم, زۆر سوپاس.

بەڕێز بارزان عبدالله نصرالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێشتریش لە زەریبەکە باسم کرد, داوا دەکەم ئەو بەندەی بۆ زیاد بکرێ (جوتیار لەو قەرزە کشتوکاڵیانە دەبووردرێت کە پێش دەرچوونی ئەم یاسایە کەوتۆتە ئەستۆی), ئەو قەرارە لە عیراقیش دەرچووە, ئیعفای جوتیاریان کرد لەو قەرزانەی کە کەوتۆتە ئەستۆی پێش دەرچوونی ئەو یاسایە, ئەم بڕگەی بۆ ئیزافە بکرێ, فەلاح ببووردرێت کە پێشتر کەوتۆتە ئەستۆی, زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

با سەعاتێك فرصەت بدەین, ماندووش بووین, منیش داوای لێبوردنتان لێدەكەم دەبێ سەفەر بكەم, كێ دەیەوێ بەردەوام بین بێ فرصەت, دەستی بەرزبكاتەوە؟ فەرموون, زۆرینەیە بەردەوام دەبین, فەرموو بیخوێنەوە بۆ ئەوەی دەنگی بۆ بدەین, فەرموو.

بەڕێز عبدالكریم ابوبكر مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ماددەی شەش:

بەدەر لە حوكمەكانی بڕگەی شەشەمی مادەی یەكەم, ئەو زەوییانەی حوكمەكانی ئەم یاسایە دەیانگرێتەوە ئیتفا دەكرێن خاوەنەكانیان بەرێژەی 3٪ لە رووبەری زەوی ئیتفاكراو قەرەبوو دەكرێنەوە, بە موڵكی صرف تۆمار دەكرێن و بەناوی ئەوان جیا دەكرێنەوە, لەبەرواری دەرچوونی یاسای ژمارە (5)ی ساڵی 2007 لەیاسای هەمواركراوی یەكەمی یاسای ئیتفا و جیاكردنەوەی زەوی كشتوكاڵی ژمارە (3)ی ساڵی 1998.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

المادة السادسة:

استثناءا من حكم الفقرة السادسة من المادة الاولى من هذا القانون, في حالة إطفاء الاراضي المشمولة باحكام المادة الاولى من هذا القانون, يعوض اصحابها بنسبة 3٪ من مساحة الاراضي المطفاء و تسجل ملكا صرفا و مفرزة باسمائهم اعتبارا من تاريخ نفاذ القانون رقم (5) لسنة 2007 قانون التعديل الاول اطفاء و افراز الاراض رقم (3) لسنة 1998.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

دەیخەمە دەنگەوە, كێ لەگەڵیەتی, دەستی بەرزبكاتەوە؟ فەرموون, كێ لەگەڵیدا نییە, دەستی بەرزبكاتەوە؟ فەرموون, بەزۆرینە قبوڵ كرا, دوو كەس لەگەڵیدا نییە, كاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

دیارە كەرتی كشتوكاڵ و زەویەكان, چەند بارێكی نائاسای و زروفی كوردستانی خۆمانی بەسەردا هاتووە, دەستكاری لە زەوی كراوە, سنووری گوندەكان كراوە, موحەرەماتی گوندەكان, دەوروبەری جادەكان, خەڵك چۆتە پێشەوە, من ئەوەم نووسیوە, بۆ ئەوەی ئەو زەویانە بگەڕێنەوە, لەوەڕگە بگەڕێتەوە بۆ گوندەكان, موحەرەماتی گوند بگەڕێتەوە, وەكو مادەیەك, ئەم یاسایە ئەم زەویانەی خوارەوە ناگرێتەوە: زەوی لەوەڕگە, زەوی قەراغ جادەكان, زەوی دەوربەری گوندەكان, ئەو شوێنانەی تەصفیە نەكراون تا ئەو كاتەی تەسویە دەكرێن, ئەوە پێشنیازی سارە خانە, ئەوە خاڵی چوارەمە, سوپاس.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوانە هەمووی تەسبیت کرایە بەگوێرەی قانونی تایبەت, ئەوە قانونی مەڕاعییە, ئەوە قانونی موحەرەماتی تورقە, هەمووی بەگوێرەی قانون تەسبیت کرایە, پێویست ناکات ئێمە لێرە تەسبیتی بکەین, من حەز دەکەم ئەو تەوزیحە بدەم, ئەگەر لەبیرتان بێت مادە هەشت لەقانونی (90) تەعدیلمان کرد لەو پەرلەمانە و بڕیارمان لەسەری دا, مادە هەشتەکەش ئەوە بوو ئەو ئەرازیانەی کە تەسویە نەکرایە, یان قەراراتی تەسویەی ئیکتیسابی دەرەجەی قەتعی نەکردبوو, ئەوانە بەناوی حکومەت تەسجیل کرابوو, کە تەعدیلمان کرد, ئەو حەقەمان ئیعادە کردەوە بۆ ئەو خەڵکانەی کە بەفعلی لەسەر ئەرزەکە بوون, واتە ئەو شەریت حدودیەی کە سارا خان ئیشارەتی پێدەدات, مەشمول بوو بەو قەرارەی کە لێرەمان دا و, ئەمانەش بەو قانونە مەشمول دەبن, بەو تەعویزەی کە لەقانونی ئیتفا رەقەم (5) قانونی ئیتفا هاتووە, زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەر سەحبی دەکەیتەوە, ئەگەر نا بەناوی لیژنە دەیخەمە دەنگەوە, ئەگەر بەناوی خۆتە ئەوە هیچ, فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەناوی خۆمە, بەس سنووری ئەوەی کە ئاماژەم پێکرد هەمووی شێواوە, داگیر کراوە, بەیانی ئەو دەڵێ حەقی تەصروفم هەیە, سنوور نەماوە, بەڵام لەگەڵ ئەوەش سەحبی دەکەینەوە, سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

مادەی دواتر بخوێنەوە, تکایە, فەرموو.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مادەی هەشتەم: بوویتە حەوتەم:

بەبڕیاری وەزیری کشتوکاڵ لیژنەکانی زەوی و زاری و سەرپەرشتی کردن و بەدواداچوونی و لیژنەی تر پێکدەهێنرێن بۆ جێبەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە بەپێی پێویستی, لەبەر روناکی رێنماییەکانی کە وەزارەتی کشتوکاڵ دەریان دەچوێنێ.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

المادة السابعة : تشكل بقرار من وزير الزراعة لجان الاراضي و الاشراف و المتابعة و لجان اخرى لتنفيذ احكام هذا القانون حسب الاقتضاء على ضوء التعليمات التى تصدرها وزارة الزراعة.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە تەحصیل حاصڵە، ئەو مادەیە زیادە، لەبەر ئەوەی لەمادەی یازدە دەڵێ (على مجلس الوزراء و الجهات ذات علاقة تنفيذ احكام هذا القانون) ئەوانە هەمووی دەگرێتەوە، دەیخەمە دەنگەوە، کە ئەو مادەیە شەتب بکرێ، کێ لەگەڵ ئەوەیە ئەو مادەیە شەتب بکرێ، دەستی بەرزبکاتەوە؟ فەرموون، کێ لەگەڵدا نییە، دەستی بەرزبکاتەوە؟ فەرموون، بەکۆی دەنگ ئەوە شەتب کرا، فەرموو بۆ مادەی دواتر.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مادەی حەوتەم: وەزیری کشتوکاڵ بۆی هەیە ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسانکاریی جێبەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەربچوێنێ.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

المادة السابعة: لوزير الزراعة اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفذ احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دەیخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵیەتی، دەستی بەرزبکاتەوە؟ فەرموون، کێ لەگەڵیدا نییە، دەستی بەرزبکاتەوە؟ فەرموون، بەکۆی دەنگ قەبوڵکرا، موقتەرەحی تۆ چی بوو، فەرموو.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەرکی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێشنیاری موقتەرەحێکی تازەم کردبوو، جەنابت گوتت وەڵامت دەدەمەوە، پێشنیارەکە ئەوە بوو (ئیتفاکردنی زەوی یان ئیستملاك کردن قەدەغە بکرێ)، ئەگەر حکومەت پێویستی بە پڕۆژە هەبوو، مەسەلەی نەفعی عام بێت، بیکڕێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕاستە وتم وەڵامت دەدەمە، ئەوە پێش ساڵێك و چەند مانگێك پڕۆژەیەك تەقدیم کرا بۆ پەرلەمان، ئێمە ناردمان بۆ حکومەت وتمان ڕەئیتان لەسەری بدەن، دەتوانن ئێستاکە بەهۆی لیژانەوە موتابەعەی بکەن، بزانن لەحکومەتا بەهۆی کاك سعد بۆچی تا ئێستا وەڵام نەدراوەتەوە، ئەو موقتەرەحە لەبەردەم حکومەتە دەبێ بەدوای دا بچن، مادەی دواتر هەشتەم بخوێنەوە، فەرموو.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مادەی هەشتەم: پێویستە ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

المادة الثامنة: على مجلس الوزراء و الجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

پێش ئەوە, ئەو مادەی دەیەم, موفتەرەحێك هەیە (لایعمل بای نص قانونی او قرار یتعارض مع احكام هذا القانون), چونكە بۆ ئەوەی تەفسیراتی جیاواز نەكرێتەوە, ئەو مادەی پێشتر مادەی نۆ (لایعمل مع ای نص قانونی او قرار) ئەوە زیادە, دەیخەمە دەنگەوە بۆ ئیلغا كردن, كێ لەگەڵیەتی بۆ ئیلغا كردن, دەستی بەرزبكاتەوە؟ فەرموون, كێ لەگەڵدا نییە, دەستی بەرزبكاتەوە؟ فەرموون, بەكۆی دەنگ ئەو ئیلغا كرا, ئینجا مادەی تر كە خوێندتەوە (على المجلس الوزراء و الجهات ذات العلاقة تنفیذ احكام هذا القانون), كێ لەگەڵ ئەو مادەیە دەستی بەرزبكاتەوە؟ فەرموون, كێ لەگەڵدا نییە, دەستی بەرزبكاتەوە؟ فەرموون, ئەو مادەیەش بەكۆی دەنگ قبوڵ كرا, بڕۆ سەر مادەی پاشی.

بەڕێز عبدالكریم ابوبكر مصطفی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

مادەی نۆیەم:

ئەم یاسایە لەرۆژی دەرچوونیەوە جێبەجێ دەكرێ و لە رۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی كوردستان)دا بلاّودەكرێتەوە.

بەڕێز عونی كمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

المادة التاسعة:

ینفذ هذا القانون اعتبارا من تاریخ اصداره و ینشر في الجریدة الرسمیة (وقائع كوردستان).

بەڕێز غفور طاهر سعید مەخموری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

پێش ئەوەی ئەو مادەیە دەنگی لەسەر بدرێت, من پێشنیارێكم هەیە, پێم باشە دەنگدان لەسەر ئەو مادەیە دوابخرێ, دەنگی لەسەری نەدەین ئێستا, ئەگەر ئەوەش ناكرێ, ئەو یاسایە كە دەنگمان لەسەریدا بلێین لەو كاتەوە جێبەجێ دەكرێ كە مادەی 140 جێبەجێ دەكرێ, من تەئكید دەكەمەوە سەر ئەو قسەیەی, هەموو دوێنێ قسەیان كرد, من قسەم نەكرد, چونكە داوای دواخستنم كردبوو, وابزانم حەقی خۆشمە قسەی بكەم لەو مەسەلەیە و, تەفصیلاتی تر دەم, حەقە عەدالەتێك هەبێت لەسەر ئەو قسەیە, من تا ئێستا خۆم راگرتییە, ئەگەر بوار بدەیت قسە دەكەم, من دوێنێش باسی ئەوەم كرد, ئەو ناوچانە تووشی زەرەر دەبن غەدرێكی زۆریان لێكراوە, ئێستاش ئێمە لەپەرلەمان بەیاسا غەدریان لێدەكەینەوە, من تایبەت ئەو ناوچەی كە تێیدا شارەزام, ناوچەی مەخمورە, و كەندیناوە و قەرەچۆغ و گوێر و ئەوانەیە, هەموو ئەو عەقدانەی هەبوون پێشتر بەناوی عەرەب كراوە, ئەوە خاڵێك, دواتر ئەو عەردانەی كە موڵكیش

بوون, زەی و زاری کە موڵکی صرف بوون, خەڵکەکە تاپۆی رەشی هەبوو, قۆچانی رەش, ئەوانەش هەمووی ئیتفا کرا بۆ وەزارەتی مالیەی عێراقی, پاشتر بە عەقد دراوە بە عەرەب, ئێستا بەشێك لەو عەرەبانە خەڵکی ئەو ناوەچەیەن, کە خەڵکی ئەو ناوەچەیەن, حەقی خۆیانە بێن داوا بکەن بەناویان بکرێ, کەواتە ئێمە غەدریان لێدەکەین بەڕاستی, بۆیە من داوا دەکەم دەنگدان لەسەر ئەو یاسایە دوابخرێ, ئەگەر نا ئەو مادەیەی بۆ ئیزافە بکرێ (ئەو یاسایە لەکاتی جێبەجێ کردنی مادەی 140 جێبەجێ بکرێ), سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دوێنێ ئەو قسانەت کرد کاك غفور, دوایش کە جەنابت لە دەرەوە بوویت, خستمانە دەنگەوە دوو, سێ دەنگ موئەیدی جەنابت بوون, کاك عوسمان بانی مارانی, کاك باپیر بوو, ئێمە وتمان هەر وەختێکی مادەی 140 جێبەجێ بکرێ, ئەو قانونە تەتبیق دەبێ و مەشمولە پێی, ئەو مادەی کە خوێندرایەوە, خستمانە دەنگدان, فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر (زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو مادەیە زیادە, ئێمە لەمادەی 7 تەسبیتمان کرد, ئەو یاسایە جێبەجێ کردنی دەگەڕێتەو بۆ دەرچوونی یاسای ژمارە (5), سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تەنیا لەو مادەیە, یان قانونەکە هەمووی؟ فەقەت ئەو فەقەرەیە, دەیخەمە دەنگەوە, کێ لەگەڵیەتی دەستی بەرزبکاتەوە؟ فەرموون, کێ لەگەڵیدا نییە, دەستی بەرزبکاتەوە؟ فەرموون, بەکۆی دەنگ قبوڵ کرا, ئێستا داوا دەکەم لە کاك عبدالرحمن, هۆکارەکانی ئەم یاسایە بخوێنێتەوە, فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هۆکارەکانی دەرچوونی ئەم یاسایە

دیارە زەوی و زار و خاك بەشێکە لە ناسنامەی هەموو میللەتێك, بەخاوەن کردنی زەویەك زەوی و زار و بەشێوەیەکی یاسایی لەسەر جوتیار و بەکارهێنەری خۆشەویستی و هەست و دڵسۆزی زیاتر دەکات بەرامبەر بەخاك و زیادکردنی بەرهەمی, هەروەها بەم یاسایەش هانی وەبەرهێنەری دەدەین, کە سەرمایەکەی بخاتە کار بۆ پڕۆژەی کشتوکاڵی گەورە و بەکارهێنانی تەکنەلۆژیای نوێ, تا لە قەیرانی کەمی بەرهەمی ناوەخۆ رزگارمان ببێت, تا رادەیەك ئاسایشی خۆراکمان پارێزراو بێت, لەهەمووشی گرنگتر پاراستنی رووبەری زەوی کشتوکاڵیەکانە و بەکارهێنانی بۆ مەبەستی کشتوکاڵی و, زەوی گران بەها دەبێت, شارەوانەکانیش بەرەو ناوچە بەردەڵانەکان دەچن بۆ نیشتەجێبوون, بەرادەیەکی گونجاو قەرەبووی ئەو